Friedrich
DÜRRENMATT

JUSTICE

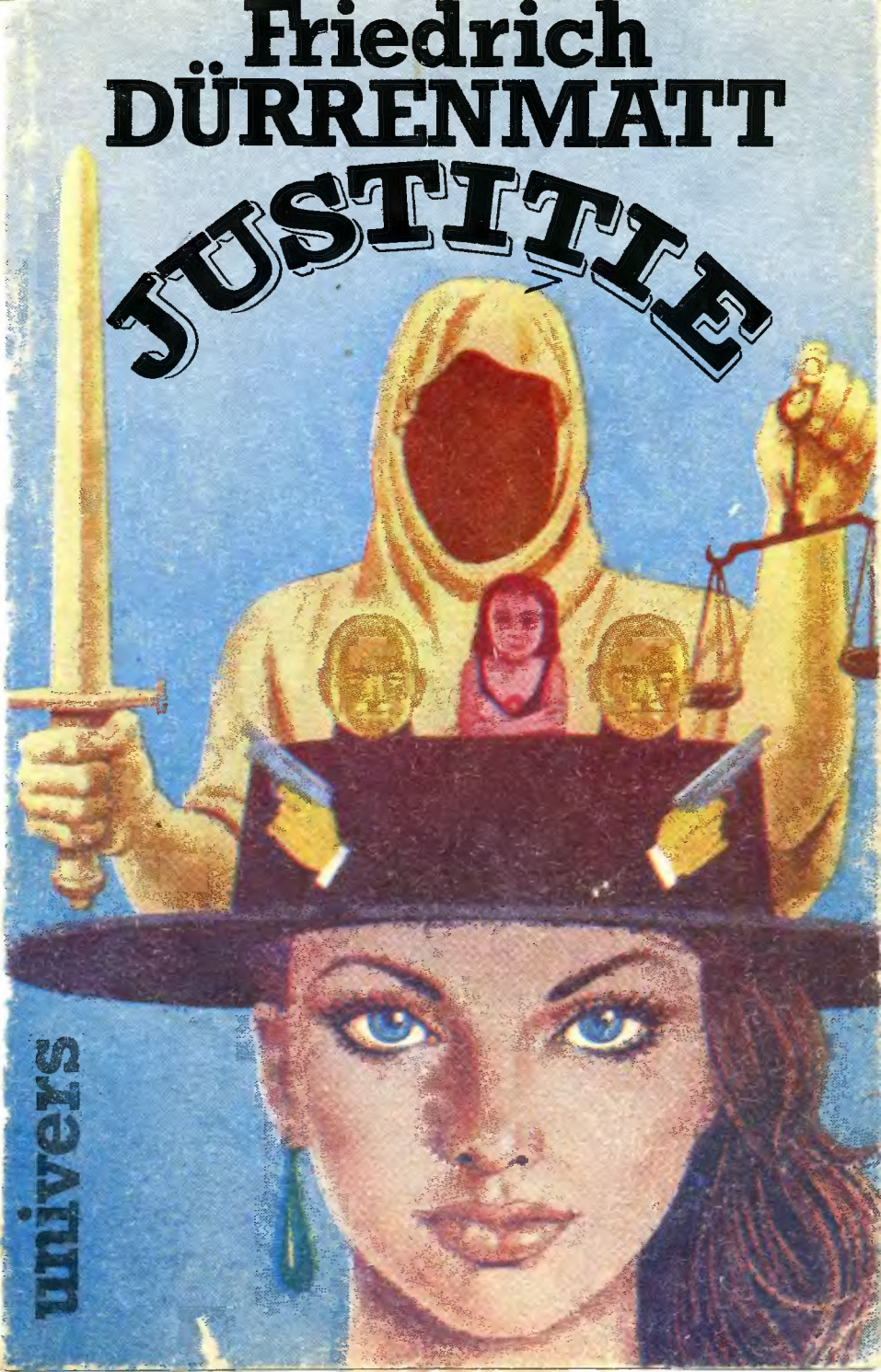

univers

Friedrich
DÜRRENMATT

JUSTIȚIE

Editura UNIVERS
București, 1990

FRIEDRICH DÜRRENMATT

Friedrich Dürrenmatt

JUSTIȚIE

CINCISPREZECE PROZE SCURTE
ȘI UN ROMAN

Traducere, selecție și cuvînt înainte de
ROMEO NĂDĂȘAN

Coperta de *Albin Stănescu*

Weihnacht / Der Folterknecht / Das Bild des Sisyphos / Der Theaterdirektor / Die Stadt / Der Hund
1952, in „Die Stadt. Prosa I—IV"

Die Wurst / Der Sohn
1978, in „Friedrich Dürrenmatt Lesebuch"

Der Alte
in „Der kleine Bund", Nr. 12, 25.III.1945

Die Falle
1950, unter dem Titel „Der Nihilist",
Holunderpresse, Horgen Zürich

Pilatus
1949, Nr. 42 der Veröfentlichungen
der Vereinigunv Oltner Bücherfreunde

Aus den Papieren eines Wärters
1980
Abu Chanifa und Anan ben David
1978, in „Friedrich Dürrenmatt Lesebuch"

Smithy / Das Sterben der Pythia
1976, in „Der Mitmacher, ein Komplex"

Justiz
1985

(C) 1980, 1985 by Diogenes Verlag AG, Zürich

Toate drepturile asupra acestei versiuni
sînt rezervate Editurii UNIVERS

ISBN 973-34-0118-8

DÜRRENMATT - MORALISTUL

Două piscuri egale în măreție, dar cu reliefuri și configurații diferite, domină în prezent literatura muntoasei Elveții : Max Frisch și Friedrich Dürrenmatt. Amîndoi acoperă o largă gamă de genuri literare : proză scurtă, romanul, eseul, dar, mai ales, teatrul, renumele internațional de dramaturgi punînd în umbră uneori reușitele lor de excepție în celelalte domenii ale activității scriitoricești. Propunem în volumul de față cititorului român o privire asupra feței mai puțin cunoscute a unuia dintre acești titani ai literelor elvețiene : Dürrenmatt-prozatorul, încercînd să depășim imaginea oarecum îngustă care s-ar fi putut forma în urma apariției în limba română cu precădere a prozelor sale „polițiste" (*Judecătorul și călăul*, *Pana de automobil* și *Făgăduiala*). În antologia de față, gîndită ca un tot unitar, ne-am propus să punem accentul pe o constantă a scriitorului : atitudinea față de epoca sa, Dürrenmatt fiind una dintre conștiințele cele mai lucide ale timpului nostru, un moralist din stirpea scepticului Montaigne, un critic necruțător al antiumanismului în oricare din manifestările sale. „Înrudit cu Max Frisch prin receptarea influenței brechtiene, prin critica la adresa burgheziei și a epocii, prin impulsul moral-uman, prin înclinația către absurdul fantomatic și grotesc", Dürrenmatt este „un moralist critic care face apel la conștiință" [1], releva istoricul literar Fritz Martini. „Fiindcă o violență generează alta, o tiranie pe alta și

[1] Fritz Martini, *Istoria literaturii germane de la început pînă în prezent*, Editura Univers, București, 1972, p. 573.

așa mereu de la capăt, mereu din nou, ca spiralele coborîtoare ale iadului"[2], preciza însuși scriitorul.

Scrisul pentru Friedrich Dürrenmatt este altceva decît un simplu divertisment estetic. Natură conflictuală, bîntuită de obsesii și cultivîndu-le chiar, el concepe literatura ca pe o formă a luptei, scriitorul elvețian erijîndu-se în postura de judecător al unei lumi care, în viziunea sa, stă sub semnul judecății. Dar cum poate fi judecată o lume care-și refuză responsabilitatea ? Confruntînd-o cu vinovăția ei. Teatrul, proza, ansamblul lucrărilor lui literare sînt concepute tocmai din această perspectivă : de-a se constitui într-un examen al conștiinței publice. „Sîntem cu toții, în mod colectiv, vinovați, în mod colectiv închistați în păcatele părinților și strămoșilor noștri"[3] — spunea scriitorul.

Contemporan al marilor seisme provocate de ascensiunea nazismului și de cel de-al doilea război mondial, el s-a distins în permanență ca un explorator lucid, necruțător al condiției umane în epoca noastră, îndreptîndu-și atenția cu predilecție spre lumea în care trăia, ale cărei resorturi absurde și paradoxale le dezvăluie cu o rară măiestrie, înfățișînd spectacolul unei lumi minate de adînci contradicții, dominată de mașinismul modern și sfîșiată de un declin situat sub semnul grotescului și al armei nucleare. În *Vizita bătrînei doamne*, socotită drept cea mai reușită dintre piesele sale de teatru, el proiecta asupra unei întregi comunități umbra unei complicități la crimă. În *Frank al cincilea*, „democrația gangsterilor" creează o complicitate similară. Banca lui Frank al cincilea își înghite victimele ca un monstru mitologic, fie că acestea sînt cinstite sau necinstite, că sînt individualități neaservite ei sau simple instrumente servile. *Fizicienii* prezintă amenințarea pe care o constituie forța atomului deturnată de la scopurile ei constructive. Chiar și romanele „polițiste", de fapt o parodie a acestui gen, capătă la Dürrenmatt aspectul unei satire la adresa epocii și devin exemplare pentru dezorientarea umană și socială ce o caracterizează. „Nu ne mai amenință nici un Dumnezeu, nu ne mai pasă de dreptate, de atotprezentul destin din *Simfonia a cincea*, locul lor l-au luat

---

[2] Friedrich Dürrenmatt, *Nächtliches Gespräch mit einem verachteten Menschen*, 1957, citat de F. Martini în *Istoria...*, *loc. cit.*

[3] *Apud* Elisabeth Brock-Sulzer, *Friedrich Dürrenmatt. Stationen seines Werkes*, Arche Verlag, Zürich, 1970, p. 71.

accidentele de circulație, digurile care se prăbușesc din cauza greșelilor de construcție, exploziile unor fabrici de bombe atomice, explozii cauzate de neglijența vreunui tehnician, de vreun generator prost reglat". [4]

Am optat în selecția textelor dürrenmattiene pentru cele care nu au fost publicate pînă în prezent în limba română și care se circumscriu conceptului care dă titlu volumului. Pentru că *Justiție*, unul din cele mai recente romane ale scriitorului, nu este numai unul dintre cele mai reușite, ci și o lucrare cu caracter emblematic pentru întreaga lui operă. În fond, o întrebare străbate ca un fir roșu întreaga activitate literară a lui Dürrenmatt: Este posibilă dreptatea? Omul nu este pentru el numai unealtă sau victimă. El este judecătorul. Dürrenmatt însuși se știe și se vrea un asemenea judecător sau cel puțin — în marele proces al omenirii contemporane — un martor de a cărui mărturie depinde sentința.

Am adoptat în ordonarea textelor criteriul cronologic, prezentînd în acest volum lucrări care ilustrează toate perioadele creației scriitorului: de la primul său text publicat în volum (*Crăciunul*, 1942), pînă la recentul său roman (*Justiție*, 1985).

Așa cum sublinia scriitorul și criticul Walter Muschg, prozele din tinerețe ale lui Dürrenmatt „sînt istorii de coșmar ale groazei, deznădejdii, decăderii, dar nu constituie viziuni nihiliste. Ele vizează un adevăr transcendental, care nu se dezvăluie decît în catastrofe" [5]. Într-adevăr, în anii cînd a conceput prozele ce aveau să constituie volumul *Orașul — Proze I—IV* (1952), scriitorul (născut în 1921) se afla într-o perioadă de căutare, într-o fază expresionistă, cu tentă pronunțat filozofică, lucrările sale dovedindu-se adevărate parabole asupra adevărurilor unei lumi în convulsie, cum au fost anii '40, cînd valorile după care se orientase pînă atunci umanitatea erau călcate în picioare cu brutalitate de apologeții fascismului, care exaltau supraomul și teroarea. Lumea apare în aceste proze ca un pustiu rece dezumanizat și dezumanizant, un labirint, o grotă, o subterană, o

---

[4] Friedrich Dürrenmatt, *Pana de automobil*, E.L.U., București 1968, p. 126.

[5] Walter Muschg, *Erzählungen von Friedrich Dürrenmatt*, în „Basler Nachrichten", 21 dec. 1952, citat de Peter Spycher în volumul *Friedrich Dürrenmatt — Das erzählerische Werk*, Verlag Huber Frauenfeld, 1972, p. 3.

închisoare. În acest peisaj dominat de călăi și temnicieri se manifestă o forță de absorbție care, parcă, tinde să-i tragă pe toți oamenii la fund, către o distrugere totală.

În postfața la volumul care reunea creații literare dintre anii 1942—1946 și preceda primele sale lucrări dramatice, scriitorul mărturisea: „În acea vreme, după ce ca desenator mă simțeam bine doar în portret, un pericol deloc neglijabil pentru mine, încercam să studiez filozofia, o soluție poate cam originală, însă nu aveam nici o alta la îndemînă pentru a-mi crea o anumită distanțare, chiar dacă, la început, minimă față de portret, domeniu care mă acaparase cu totul, o distanțare prin care, cel puțin, reușeam să mai răsuflu." Fără îndoială, toate prozele din perioada respectivă, care vădesc ecouri stilistice suprarealiste și expresioniste, sînt parabole care se pretează la o multitudine de interpretări, dar care, în esență, exprimă teme care-l preocupau pe scriitorul de douăzeci și ceva de ani, cu înclinații filozofice, în confruntarea sa cu un nihilism obsesiv.

Crăciunul, proză de început a lui Dürrenmatt, deși de dimensiuni reduse, a preocupat prin încifrarea ei pe mai toți comentatorii operei în proză a scriitorului, unii considerînd că am avea de-a face aici cu o ilustrare literară a temei „morții lui Dumnezeu", proclamată de Nietzsche la sfîrșitul secolului trecut și devenită temă dominantă de reflecție în secolul XX, materialist prin excelență. „Cele două proze, *Crăciunul* și *Pilat*, nu descriu... patimile lui Hristos și faptul că ne-a părăsit. Dürrenmatt este mai curînd preocupat să ne releve că omul nu se mai poate baza nici pe copilul Isus și nici pe Hristos crucificat; pentru că aceștia l-au părăsit pe om la strîmtoare, nu le mai pasă de el și nu mai pot constitui o mîngîiere și o speranță. Între *Crăciunul* și *Pilat* (cele două proze deschid și, respectiv, închid volumul *Orașul* — n.n.), el nu a scris decît parabole ale deznădejdii, abandonării și decăderii omului și a umanității. De la Dumnezeu nu este de așteptat vreun ajutor; cînd acesta se ocupă de omenire nu o poate face decît în postură de călău"[6]. Elisabeth Brock-Sulzer leagă *Crăciunul* de *Ajutorul de călău*, apreciind că în ambele se exprimă o „religie a urii" și „res-

[6] Arnim Arnold, *Friedrich Dürrenmatt-Colloquium*, Berlin 1969, p. 12.

pingerea vehementă a unui Dumnezeu răzbunător şi crud, aşa cum apare el în Vechiul Testament".[7]

În martie 1945, apărea în ziarul „Der Bund" schiţa *Bătrînul*, considerată o alegorie a situaţiei Elveţiei. Deşi trupele hitleriste nu au intrat în această ţară, scriitorul îşi imaginează o asemenea posibilitate pentru a trage o serie de concluzii cu privire la adîncurile insondabile ale conştiinţei colective. Tînăra Ioana d'Arc care îl asasinează în cele din urmă pe Bătrîn (personaj ce întruchipează pe dictatorul de tip fascist, aici Dürrenmatt fiind un precursor al romanelor latino-americane consacrate unor personaje similare) simbolizează tocmai veşnica renaştere de care ar fi capabil poporul chiar în condiţiile unei catastrofe. În lupta cu nihilismul pur, reprezentat de Bătrîn, învinge cea care s-a întrupat din rezistenţa mocnită a maselor, ca o speranţă nepieritoare. Se simte aici o primă adiere de optimism care răcoreşte fruntea înfierbîntată de gînduri a tînărului Dürrenmatt, confruntat cu o lume în care absurdul, crima şi durerea păreau să se fi instăpînit pentru totdeauna.

Pe aceeaşi linie mai optimistă se înscrie şi proza *Cîinele*, care, deşi este datată 1951, pare să fi fost concepută prin 1945—1946. Predicatorul adevărului biblic nu poate elimina spaimele acestei lumi. Nici iubirea deznădăjduită dintre bărbat şi femeie nu le poate anihila. Nici măcar violenţa pură nu le poate contracara. Numai dragostea superioară, capabilă de orice sacrificiu li se poate opune. Comentatorul englez Peter B. Gontrum subliniază: „Numai în *Cîinele* găsim o figură de potenţial luptător, de protagonist care se opune răului... Deşi nu este marcată o opoziţie clară, cel puţin ne este oferit un personaj care gîndeşte că viaţa este demnă de a lupta pentru ea."[8]

Nu acelaşi lucru se poate spune despre *Tabloul lui Sisif*, considerată de unii drept „o parabolă anticapitalistă"[9]. Este poate şi proza în care apar şi cele mai evidente ecouri din pictorii

---

[7] Elisabeth Brock-Sulzer, *op. cit.*, p. 281.

[8] Peter B. Gontrum, *Ritter, Tod und Teufel: Protagonists and Antagonists in the Prose Works of Friedrich Dürrenmatt*, în „Proceedings of the Pacific Northwest Conference on Foreign Languages", Montana State University, nr. 15(1969), p. 125.

[9] Harold O. Dyrenforth, *The Paradox and the Grotesque in the Work of Friedrich Dürrenmatt*, teză de doctorat, citată de Peter Spycher, *Friedrich Dürrenmatt. Das erzählerische Werk*, *op. cit.*, p. 379.

care i-au influențat cel mai pregnant pe Dürrenmatt, el însuși artist plastic, nu numai prin procedeele lor artistice, ci și prin mesajul exprimat în opera lor: Hieronymus Bosch și Brueghel. „Lumea noastră a dus la lucruri grotești, cum ar fi bomba atomică, după cum imaginile apocaliptice ale lui Hieronymus Bosch sînt grotești. Dar grotescul nu este decît o expresie sensibilă, un paradox sensibil, forma a ceva informal, fața unei lumi nevăzute" [10], spunea scriitorul. Dacă în această povestire, autorul se limitează la un rol pasiv, de observator imparțial al ascensiunii și decăderii unui om care renunță la propriile valori, pentru a fi, în cele din urmă, zdrobit de mecanismul implacabil al societății, în *Directorul de teatru*, Dürrenmatt devine de la început, fără echivoc, un participant critic la evenimente, un om de atitudine care se confruntă în tot cursul acestei parabole cu filozofia „directorului" (arhetip al dictatorului prin excelență, fie el Hitler, Stalin sau Ceaușescu), înfierînd mijloacele la care recurge acesta pentru a pune mîna pe putere, pentru a provoca „rebeliunea" prin care va deveni stăpînul „orașului". Această „încarnare a răului" [11] profită de întreg contextul economic, social și moral al „orașului" pentru ca, în strînsă legătură cu cercurile conservatoare și retrograde care-l finanțează („acele cercuri lipsite de scrupule din orașul nostru care, dintotdeauna, nu au fost preocupate decît de înmulțirea la infinit a bogățiilor lor") să „îngenuncheze orașul" [12]. Exaltarea supraomului îi face pe cei din sala teatrului să nu se mai considere oameni, ci „zei". Dar, așa cum evidențiază povestitorul, „ne entuziasmam pentru o tragedie care era propria noastră tragedie". Este parabola care, cu siguranță, va constitui un prilej de profundă reflecție pentru cititorul român, putînd fi recunoscute aici o multitudine de aspecte dramatice ale trecutului nostru foarte recent.

În postfața la volumul din 1952, Dürrenmatt observa: „La *Orașul* am lucrat mereu pînă în 1952. Varianta prezentată aici, chiar dacă nu cuvînt cu cuvînt, este în mare cea din 1947... Nu este greu de văzut, deci, că în spatele *Orașului* se află alegoria peșterii lui Platon." Dealtfel obsesia *Orașului* nu avea să-l părăsească multă vreme pe scriitor. Înainte de a o publica, în

---

[10] Friedrich Dürrenmatt, *Theater-Schriften und Reden*, Arche Verlag, Zürich 1966, p. 122.

[11] Elisabeth Brock-Sulzer, *op. cit.*, p. 289.

[12] În volum, p. 40.

1952, a încercat să o rescrie — *Din hîrtiile unui paznic* — un subiect care, după cum afirma într-o precizare din 1980, îi depăşea pe atunci puterile. Dar nici această rescriere nu-l mulţumeşte. Tema va fi epuizată abia în *Război de iarnă în Tibet* (apărută douăzeci de ani mai tîrziu în volumul *Subiecte I—III*). Am considerat însă necesară traducerea ambelor proze (*Oraşul* şi *Din hîrtiile unui paznic*) deoarece le-am socotit ilustrative pentru procesul de maturizare a scriitorului, pentru evoluţia gîndirii sale de la scepticism spre o critică constructivă. Se simt şi aici, ca şi în celelalte lucrări în proză din tinereţe, ecouri din Ernst Jünger, dar, mai ales, din Franz Kafka. S-a făcut chiar o paralelă între procedeele folosite de Dürrenmatt în aceste proze şi tehnica din *Procesul* lui Kafka. Ca şi aluziile privind Praga din romanul kafkian, şi în *Oraşul* se întrevăd clare referinţe la Berna, deşi este vorba de o Bernă transformată sau, cum se exprima un critic, „mitizată" de scriitor pînă a deveni „esenţa mitică a unei lumi ce-i este familiară". De asemenea, structurile sociale şi politice nu corespund decît în parte ordinii reale a societăţii din jurul său, scriitorul imaginînd variante posibile care se adecvau mai bine ideilor pe care dorea să le comunice. Pretutindeni domneşte teama, neîncrederea, închistarea, izolarea, totul în numele unei „ordini" care nu este menţinută prin teroare fizică, ci prin constrîngeri psihice. Povestirea poate fi împărţită în două fragmente distincte, ce ar putea fi intitulate: „Un tînăr străin ia parte la revolta împotriva «oraşului»" şi „Tînărul devine paznic". Desigur că alegoria lui Platon la care se referă Dürrenmatt vizează această a doua parte a *Oraşului*. Însă în timp ce Platon o foloseşte în cartea a VII-a a *Republicii* sale pentru a ilustra trecerea sufletului din sfera senzorialului în cea a intelectului, de la aparenţa sensibilă la Adevărul, Binele şi Frumosul atemporal, scriitorul elveţian utilizează alegoria pentru a aborda probleme existenţiale dintre cele mai caracteristice lumii moderne: raportul dintre libertate şi supunere, putere-sclavie, individ-comunitate, logică-realitate, nihilism-credinţă. Fostul „rebel" devine temnicer şi de pe această nouă poziţie socială a sa încearcă să înţeleagă labirintul social în care se afundă tot mai adînc, fără putinţă de scăpare. El merge „tot mai departe spre depersonalizare, decorporalizare, înspre «încăperile» cuvintelor, unde au ajuns şi un Kafka, dar şi un Maurice Blanchot sau un Samuel Beckett. În faţa acestor

zone. Dürrenmatt face stînga-împrejur. El creează permanent lume, chiar şi atunci cînd distruge lumea. «Cotitura (sa) copernicană» vizează deci altceva. Între oraş... şi lumea subterană trebuie să apară o a treia forţă, omul, care rezistă la amîndouă." [13]

Tematica filozofică abordată de scriitor în prozele sale de început devine edificatoare pentru maturizarea scrisului lui Dürrenmatt, pentru evoluţia concepţiei sale despre lume şi viaţă, autorul oferindu-ne în continuare noi şi noi reuşite în acest domeniu. Dintre ultimele sale proze am selecţionat: *Abu Chanifa şi Anan ben David* (satiră grotescă a intoleranţei religioase, bazată pe o prelucrare modernă a temei „evreului rătăcitor"), *Smithy* (baladă despre superbul act moral al unui abject borfaş newyorkez) şi *Moartea Pitiei* (adevărată sinteză a marilor teme de meditaţie ale scriitorului).

Romanul *Justiţie* întregeşte în mod fericit şi, poate, deloc întîmplător acest filon de moralist al operei lui Dürrenmatt, prin usturătoarea critică, implicită şi explicită, pe care o face societăţii de consum, prin zugrăvirea cu ironie mai acidă ca niciodată a racilelor ei de structură. Ideea centrală a romanului, scris în stil polifonic caracteristic lui Dürrenmatt, este chiar cea enunţată în titlu — Justiţia, posibilitatea realizării ei într-o lume în care toate celelalte valori sînt călcate în picioare. Spăt, personajul principal al romanului, este un fanatic al dreptăţii, fiind un adevărat handicapat prin faptul că abordează viaţa cu convingerea că justiţia trebuie înfăptuită, altfel lumea se prăbuşeşte. În confruntarea cu consilierul cantonal, care întruchipează domnia injustiţiei, a arbitrariului şi a absurdului, el va fi însă înfrînt, mizînd totul pe o himeră imposibil de realizat în societatea în care trăieşte.

Obsedat de temele existenţiale, dorind să găsească cea mai potrivită expresie pentru reflecţia lui, Dürrenmatt şi-a rescris multe dintre prozele sale. Chiar şi *Justiţie* a fost conceput pe parcursul a aproape trei decenii, fiind mereu scris şi rescris. O altă caracteristică a tehnicii sale scriitoriceşti este faptul că anumite motive simbolice sînt utilizate, uneori în forme modificate şi cu alte sensuri, în mai multe din prozele sale. De pildă, peisajele (de iarnă, nocturne, cosmice, apocaliptice), oraşul (o

[13] Elisabeth Brock-Sulzer, *op. cit.*, p. 296.

Bernă mitică ce devine model pentru viaţa socială), clădirea (ca model al vieţii haotice moderne), fereastra (deschidere din spaţiul delimitat spre infinitul Universului), spaţiile subterane („cele mai de jos tărîmuri ale realităţii", închisoarea, refugiul, iadul), chinul, moartea căderea în adînc, scara, dragostea (adesea redusă la dimensiunea erotică), cîinele (simbol al răului), culorile galben şi roşu (atribute ale infernului), artiştii, teatrul, lumea necruţătoare a afaceriştilor, revolta nevoiaşilor etc. Uneori pagini întregi dintr-o lucrare sînt reluate integral în alta, oferind o impresie de continuitate, legînd parcă prozele dürrenmattiene într-un microcosmos unitar, un alt ţinut Yoknapatawpha de tip faulknerian, a cărui cronică este semnificativă pentru conştiinţa naţiunii sale şi a umanităţii în general. Rolul scriitorului în acest context a fost evidenţiat astfel de Dürrenmatt, în una din conferinţele sale : „Sînt protestant şi protestez. Nu sînt disperat, dar înfăţişez disperarea. Nu sînt afectat, dar descriu decăderea ; fiindcă nu scriu pentru ca să trageţi concluzii despre mine, ci despre lume. Exist pentru a avertiza." [14]

ROMEO NĂDĂŞAN

---

[14] Friedrich Dürrenmatt, *Theater-Schriften und Reden*, op. cit., p. 45.

CRĂCIUNUL

CRĂCIUN 1942

Era în noaptea de Crăciun. Străbăteam cîmpia întinsă. Zăpada era ca de sticlă. Era frig. Aerul, mort. Nici o mișcare, nici un sunet. Orizontul era rotund. Cerul, negru. Stelele, moarte. Luna fusese îngropată ieri. Soarele nu răsărise. Am strigat. Nu m-am auzit. Am strigat din nou. Am văzut un corp pe zăpadă. Era copilul Isus. Membrele-i erau albe și rigide. Aureola, un disc galben, înghețat. Am luat copilul în mîini. I-am mișcat brațele încoace și încolo. I-am deschis pleoapele. Nu avea ochi. Mi-era foame. Am mîncat aureola. Avea gust de pîine veche. I-am mușcat din cap. Marțipan vechi. Am plecat mai departe.

AJUTORUL DE CĂLĂU

IARNA LUI 1943

Blocurile paralelipipedice de piatră sînt moarte. Aerul e ca de piatră. Pămîntul apasă din toate părțile. Din crăpături se scurge apă rece. Pămîntul supurează. Întunericul stă la pîndă. Cleștii de tortură visează. Focul luminează în somn. Chinurile sînt lipite de pereți. Stă ghemuit într-un colț. Urechea-i este atentă. Orele se tîrăsc. Se ridică. Sus de tot se deschide o ușă. Focul se trezește, izbucnind în flăcări roșii. Cleștele se mișcă. Funiile se încordează. Chinurile părăsesc pereții și coboară asupra tuturor lucrurilor. Camera de tortură începe să respire. Se aud pași apropiindu-se.

Schingiuiește. Pereții gîfîie. Blocurile de piatră urlă. Dalele de piatră gem. Din crăpături se holbează fadul. Aerul este plumb ce clocotește. Focul se revarsă peste carnea albă. Fusceii scării se încovoaie. Secundele sînt eterne.

Se ghemuiește din nou în colț. Ochii îi sînt goi, mîinile ca de gheață. Părul se lipește. Camera de tortură e obosită. Sîngele se scurge. Blocurile de piatră încremenesc. Greața se revarsă printre gratii. Tăcerea este sugrumătoare. Timpul se trezește. Secundele încep să pipăie, iar orele se succed una alteia. Focul linge ultimii cărbuni.

Noaptea zace peste oraș. Stelele sînt galbene. Luna, cafenie. Casele se tîrăsc pe pămînt. Străbate o ulicioară și intră în cîrciumă. Făcliile ard negru. Oamenii fug. Vinul este sînge vechi. Cineva țipă. Departe se mișcă un scaun. Se aud cuvinte deocheate. O femeie cu pielea

albă. O mînă o cuprinde. Se aude uşa. Se face linişte. Un străin se aşează lîngă el.

Se uită la mîinile străinului. Sînt subţiri. Degetele se joacă cu un baston. Mînerul de argint sclipeşte. Faţa îi este palidă. Ochii, ca nişte hăuri. Buzele se întredeschid. Străinul începe să vorbească.

Eşti ajutorul de călău. Eşti ultimul dintre oameni. Cel mai urît. Am aur. Am o nevastă şi doi copii. Am prieteni. Cîndva nu voi mai avea nimic. Voi îmbătrîni. Voi muri. Voi putrezi. Voi deveni ceea ce eşti tu. Viaţa mea este o coborîre în nimic. A ta este totuna cu nimicul. Te invidiez. Eşti cel mai fericit dintre oameni.

Am gustat toate plăcerile. Însă plăcerea a dispărut ca un balon de săpun. A rămas greaţa. Plăcerea ta este inepuizabilă. Este eternă. Tu schingiuieşti. Sub mîinile tale se destramă iluzia de om. Rămîne o fiară ţipînd. Cea mai mică mişcare a ta provoacă o teamă nemăsurată. Eşti începutul şi sfîrşitul. Îţi propun ceva. Hai să ne schimbăm înfăţişările ! Tu să-mi iei nevasta. Banii. Tinereţea. Puterea. Eu să fiu ajutor de călău. Să ne întîlnim peste doi ani. Să nu uiţi. Altfel rămînem schimbaţi pe vecie.

Vorbele străinului îi lovesc ca nişte ciocane urechile. Cade un pahar. Vinul se împrăştie pe masă. Pe podea sînt cioburi. Priveşte faţa străinului. E frumoasă. Hainele, bogate. Sărută mîinile subţiri. Se aude rîzînd.

Cei doi intră într-o sală. Umbrele zboară peste pereţi. Ferestrele sînt goale. De tavan atîrnă lilieci. Podeaua este oglindă. În pateră arde un foc albastru. Fumul se ridică vertical. Îi întinde mîinile străinului. Lumina se întunecă. Umbrele se desprind de pe pereţi. Aerul cîntă. Liliecii de pe tavan se leagănă ca nişte mici clopote, încoace şi încolo. Ferestrele se mişcă în balamale. Îl vede pe ajutorul de călău.

O arătare gigantică informă. Cresc buboaie. Se întrezăreşte o pocitanie în descompunere. Un ochi se holbează roşu. Pupila este o tumoare. Din gură-i curg bale. Fuge.

Trece pe uliţe. Pasul îi devine mai liniştit. Este hotărît să nu se mai întoarcă. Mîinile-i subţiri se joacă cu

bastonul. Soarele răsare. Casele strălucesc. Cerul, o mare întinsă. Oamenii merg la lucru. O fată îi zîmbește.

Intră într-o casă. Pereții sînt albi. Cîinii se retrag din calea lui. Servitorii fac plecăciuni. Îi sărută pe copii. Vine o femeie. Este gingașă. Are părul blond. Picioarele-i sînt mici. El rîde. Ea îl îmbrățișează. O mîngîie pe sîni.

Noaptea e tăcută. Ziua, departe. Camera respiră regulat. Întunericul este cald. Ea doarme goală. Pielea-i este ca un nor.

Zilele trec. Lunile se duc. Se scurge un an. Ulițele sînt pustii. Mîinile se joacă cu bastonul. Argintul lucește. Cerul apară pămîntul. Pămîntul este alb. Zăpada scîrțîie. Merge pe o alee. O ramură zace pe zăpadă. Un copilaș țipă. Ramura este ca un clește de tortură.

Stă în jilț. E întuneric. Bea. Vinul e sînge vechi. Întunericul se strecoară în pori. Tăcerea torturează. Focul din cămin arde cu vîlvătăi roșii. Zidul alb de alături are o crăpătură. Lovește tencuiala cu vîrful cizmei. Apar blocurile de piatră. Se ridică și iese. Biciuiește cîinele pînă-l omoară.

Se apropie momentul. Dă o petrecere. Sala e plină de zgomot. Mesele se încovoaie. Luminile pîlpîie pe fețe. Femeile au umeri rotunzi. Bărbații rîd. Umbrele zboară peste pereți. Se aud cuvinte deocheate. Sărută. Ea își rupe rochia. Vinul curge pe masă. Sîngele picură. El sare în picioare. Se grăbește. Se năpustește pe ulițe. Casele șuieră. Turnurile se înalță ca niște sulițe spre cer. Ulița coboară. Casele se strîng unele în altele. Îi închid drumul. Își face loc și se năpustește în sală. Patera e sfărîmată. Ferestrele se holbează la el. Podeaua este acoperită cu lilieci morți. Așteaptă. Buzele îi tremură. Ajutorul de călău nu vine.

Se furișează înapoi. Cerul este ardezie rece. Casa lui e palidă. Soția doarme. Zace tăcută. Părul îi e ca aurul. El ridică făclia. Focul se revarsă pe carnea albă. Patul este o masă de tortură. Cineva geme. Sîngele e roșu.

Stă jos. Tace. Lumina e stridentă. Oamenii trec prin fața unei ferestre. Judecătorii vorbesc. Se ridică. Judecătorii cuvîntă.

Coridorul duce tot mai adînc. Este îngust. Podeaua de piatră. Pereții sînt blocuri de piatră.

Se deschide o ușă. Camera e dreptunghiulară. Un foc își îndreaptă vîlvătăile spre el. Aerul e umed. Din colț se desprinde o umbră. Cleștele se ridică din foc. Umbra se apropie. El țipă. Este ajutorul de călău.

Este doborît pe podea. Din gură îi iese un urlet. Tavanul de piatră cade. Aerul lipește porii. Greutățile sînt globuri pămîntești care gem. Camera de tortură e lumea. Lumea e chin. Ajutorul de călău e Dumnezeu. El torturează.

Un om strigă :

De ce nu ai venit ?

Dumnezeu rîde :

De ce să devin din nou om.

Un om geme :

De ce mă torturezi ?

Dumnezeu rîde :

N-am nevoie de umbre.

Un om moare.

CÎRNATUL

IARNA LUI 1943

Un om și-a ucis soția și-a făcut-o cîrnați. Fapta a devenit notorie. Omul a fost arestat. S-a mai găsit doar un cîrnat. Indignarea a fost mare. Cazul a fost preluat de judecătorul cu cel mai înalt rang al țării.

Sala de ședințe a tribunalului e luminoasă. Prin fereastră pătrunde soarele. Pereții sînt oglinzi orbitoare. Oamenii — o masă clocotitoare. Umplu sala. Se așează pe pervazul ferestrelor. Atîrnă de candelabre. La dreapta, arde ca un foc chelia procurorului. E roșie. La stînga stă apărătorul. Ochelarii îi sînt ca niște discuri oarbe. Acuzatul stă în mijloc, între doi polițiști. Mîinile-i sînt mari. Degetele au vîrfurile albastre. Deasupra tuturor, tronează judecătorul suprem. Roba îi e neagră. Barba — un steag alb. Ochii — serioși. Fruntea — limpezime. Sprîncenele — mînie. Chipul — omenie. În fața lui — cîrnatul. Se află pe o farfurie. Deasupra judecătorului suprem tronează Dreptatea. Ochii-i sînt legați. În mîna dreaptă ține o spadă. În stînga, o balanță. E toată din piatră. Judecătorul suprem ridică mîna. Oamenii tac. Mișcarea încremenește. Sala se potolește. Timpul stă la pîndă. Procurorul se ridică în picioare. Pîntecul îi este ca un glob pămîntesc. Buzele — o ghilotină. Limba — cuțitul ghilotinei. Cuvintele au efectul unui ciocan asupra sălii. Acuzatul se cutremură. Judecătorul ascultă atent. Între sprîncene i s-a format o cută. Ochii îi sînt ca niște sori. Razele lor îl lovesc pe acuzat. Acesta se prăbușește. Genunchii îi tremură. Mîinile imploră. Limba îi atîrnă. Urechile i se pleoștesc. Cîrnatul din fața judecătorului

suprem e roșu. Stă acolo. Umflat. Capetele lui sînt rotunde. Sfoara din capăt e galbenă. Nu se mișcă. Judecătorul suprem se uită la cel mai umil dintre oameni. Acesta-i mic. Pielea îi este tăbăcită. Gura — ca un cioc. Buzele — sînge uscat. Ochii — ca niște vîrfuri de andrele. Degetele groase. Fruntea — plată. Cîrnatul miroase plăcut. Se apropie. Pielea este aspră. Cîrnatul este moale. Este consistent. Unghia lasă o urmă în formă de semilună. Cîrnatul este cald. Are o formă durdulie. Procurorul tace. Acuzatul ridică ochii. Privirea-i — un copil chinuit. Judecătorul suprem ridică mîna. Apărătorul sare în sus. Ochelarii dansează. Cuvintele sar în sală. Cîrnatul scoate aburi. Aburii sînt calzi. Se aude pocnetul unui briceag ce se deschide. Cîrnatul stropește. Apărătorul tace. Judecătorul suprem se uită la acuzat. E jos de tot. E un purice. Judecătorul suprem scutură din cap. Privirea-i exprimă dispreț. Judecătorul suprem începe să vorbească. Cuvintele-i sînt spade ale Dreptății. Ele cad peste acuzat ca niște munți. Frazele-i sînt frînghii. Ele biciuiesc. Sugrumă. Omoară. Carnea e gingașă. Dulce. Se topește ca untul. Pielea e ceva mai rezistentă. Pereții amenință. Tavanul își strînge pumnii. Ferestrele scrîșnesc. Ușile se zguduie în țîțîni. Pereții bat din picioare. Orașul pălește. Pădurile se usucă. Apa se transformă în vapori. Pămîntul se cutremură. Soarele moare. Cerul se prăbușește. Acuzatul este condamnat. Moartea își deschide botul. Briceagul stă pe masă. Degetele sînt cleioase. Se șterg de roba neagră. Judecătorul suprem tace. Sala e moartă. Aerul — greu. Plămînii — plini de plumb. Oamenii tremură. Acuzatul stă lipit de scaun. E condamnat. Are dreptul la o ultimă dorință. Stă chircit. Dorința i se furișează din creier. E mică. Crește. Devine uriașă. Se umflă. Prinde contur. Obligă buzele să se deschidă. Se năpustește în sala tribunalului. Răsună. Perversul ucigaș ar dori să mănînce ce a mai rămas din sărmana lui soție : cîrnatul. Se aud strigăte de oroare. Judecătorul suprem ridică mîna. Oamenii tac. Judecătorul suprem este ca un Dumnezeu. Vocea lui este o surlă a judecății de apoi. Aprobă îndeplinirea dorinței. Condamnatul poate mînca cîrnatul. Judecătorul suprem privește în farfurie. Cîr-

natul a dispărut. Tace. Tăcerea e surdă. Oamenii se uită la judecătorul suprem. Ochii condamnatului s-au mărit. În ei se citește o întrebare. Întrebarea este îngrozitoare. Ea se prelinge în sală. Coboară pe podea. Se agață de pereți. Se tîrăște sus pe tavan. Îi cuprinde pe oameni. Sala se lărgește. Lumea devine un uriaș semn de întrebare.

FIUL

IARNA LUI 1943

Un chirurg care își făcuse un nume, atît ca medic-șef al unei renumite clinici, cît și prin cercetările sale științifice, și care, prin activitatea sa de binefacere în rîndul săracilor, își cîștigase simpatia generală, și-a abandonat la apogeul carierei profesia, spre surprinderea și uimirea prietenilor și colegilor, și a publicat în toate ziarele țării oferte de căsătorie, studiind foarte riguros numeroasele propuneri, frecventînd toate bordelurile orașului, avînd lungi convorbiri cu fiecare cocotă, cercetînd caracterul și situația fiecărei femei pe care o întîlnea, bizara sa preocupare, deși era cunoscut ca un burlac auster, dînd naștere pretutindeni la temeri și îndoieli, pînă cînd, în fine, a început să-i facă curte unei frumuseți de optsprezece ani, fiica unui fabricant bogat, a lăsat-o gravidă — deși s-a lovit de cea mai mare antipatie — atrăgînd-o în casa lui, într-un mod brutal și violent, a luat copilul, pe care ea l-a născut în clinica lui, sub directa lui supraveghere și fără a ține seama că tînăra murea datorită unei hemoragii puternice, a plecat, imediat după naștere, cu un automobil în mare viteză la o vilă pe care o construise într-un parc sălbatic, la cincizeci de kilometri de oraș, unde l-a crescut fără ajutor străin, nici măcar cel al unei doici, astfel încît a trăit mereu lîngă copil fără a avea pe el nici un fel de veșminte, îndeplinindu-i toate dorințele, nedîndu-i putința să învețe ce este binele și răul, făcînd imposibil orice contact cu oamenii, de o manieră atît de iscusită încît fiul credea că el și tatăl său erau singurii oameni de pe lume, că, odată cu parcul, se termină și

lumea, pînă cînd tatăl i-a adus o prostituată dintr-una din cele mai ordinare case, fapt care l-a determinat pe fiul, care abia împlinise cincisprezece ani, să părăsească parcul, gol, așa cum se născuse, fără ca tatăl să încerce să-l împiedice, ca numai după o oră să se reîntoarcă cerînd haine, iar după douăzeci și patru de ceasuri, deoarece un om refuzase să-i dea hrană fără bani, să-l ucidă fără multă vorbă și, hăituit de poliție și de cîinii acesteia, care se țineau pe urmele sale, cu mîinile și fața mînjite cu sînge, să se refugieze la tatăl său, care l-a primit fără să-l întrebe nimic, a pus pe fugă poliția cu o mitralieră, și cînd aceasta a început din nou lupta, s-a baricadat, alături de fiul său, într-o cameră și, fără a ține seamă de faptul că vila, pe jumătate distrusă de grenade, fusese cuprinsă de flăcări, s-a apărat cu cea mai mare furie împotriva forței superioare, punîndu-i mereu pe fugă pe atacatorii care se ascundeau în spatele copacilor și tufelor parcului, acoperind pămîntul cu cadavre, pînă cînd fiul, rănit grav de un glonț, care i-a sfărîmat umărul, din colțul camerei, unde zăcea plin de sînge, pe jumătate asfixiat de fumul care pătrundea de afară, aruncînd aprige blesteme împotriva tatălui, i-a reproșat că a făcut din el o bestie, astfel încît oamenii, fără ca el să știe de ce, l-au hăituit ca pe o fiară și l-au urmărit cu cîinii, și atunci tatăl și-a împușcat fiul, fără a clipi.

BĂTRÎNUL
1945

Formațiunile de tancuri veneau cu atîta forță de peste colină încît orice rezistență devenise imposibilă. Cu toate acestea oamenii luptau, crezînd poate într-o minune. Împărțiți în grupe, se ascundeau în gropi săpate în pămînt. Unii s-au predat, majoritatea au căzut în luptă și doar cîțiva au scăpat în păduri. Apoi lupta a încetat la fel de brusc cum se întîmplă uneori cu furtuna. Cei care mai trăiau au aruncat armele și s-au îndreptat cu mîinile ridicate spre inamic. Spaima îi paralizase pe oameni. Soldații străini s-au răspîndit în țară ca lăcustele. Au intrat în vechile orașe. Băteau cu pasul lor greu ulițele și îi băgau pe oameni în case, cînd se făcea seară. Prin sate treceau blindate grele, adesea prin mijlocul cocioabelor, care se prăbușeau peste oameni, căci în sate rezistența nu se stinsese încă. Era o rezistență care mocnea în secret, în colțul ochilor băiețandrilor, în mișcările prudente ale bătrînilor, în mersul femeilor. Era o rezistență care infesta aerul, așa că străinii respirau ca în țările în care izbucnise o molimă. Din păduri apăreau oameni, cînd cîte unul, cînd în grupuri, care dispăreau din nou în pădurile de nepătruns, unde nu îndrăznea să-i urmărească nici un străin. Nu se înregistrase încă nici o ciocnire cu dușmanul, însă oamenii care au colaborat cu el au fost găsiți morți. Apoi s-a dezlănțuit răscoala. Tinerii și bătrînii s-au aruncat cu puștile lor vechi asupra dușmanului, pe care îl loveau eliberați ca dintr-un coșmar; au fost văzute femei lovind cu furcile și coasele. Lupta a durat o noapte și o zi, apoi răscoala a fost înă-

bușită. Satele au fost încercuite, locuitorii strînși laolaltă și doborîți cu mitralierele. Pădurile în flăcări au luminat săptămîni întregi nopțile.

Apoi s-a făcut tăcere, o tăcere de mormînt, ca atunci cînd pămîntul acoperă sicriul. Oamenii au venit ca și cum nimic nu s-ar fi întîmplat. Și-au îngropat morții. Țăranul s-a reîntors la plug, meșteșugarul în atelierul său, însă undeva, în adîncul lor, devenea tot mai puternic ceva ce ei nu cunoscuseră pînă acum : era ura. Ea a pus stăpînire pe ei, i-a umplut de o forță incandescentă și le-a determinat viața. Nu era o ură nerăbdătoare, sălbatică, care împinge la acțiune pripită pentru a putea trăi, era o ură care putea să aștepte, ani în șir, care zăcea tăcută în ei, nu la suprafață, ci în străfunduri, una cu ființa lor, care nu avea nevoie de a se manifesta în exterior, ci, mai curînd, sfredelea ca o sabie în suflet, dar nu pentru a-l distruge, ci pentru a se căli la flacăra lui. Însă asemenea luminii stelelor, care de la depărtări enorme găsește drumul spre noi, această ură a găsit calea spre o întrupare cu totul secretă, situată undeva în întunecime, invizibilă ca multe făpturi ale genunii, despre care nu știau nimic precis decît că de la ea veneau toate chinurile iadului la care erau supuși, și ura oprimaților s-a concentrat în asemenea măsură asupra acestei făpturi, pe care ei au denumit-o Bătrînul, încît soldații străini le-au devenit indiferenți și adesea li se păreau chiar caraghioși. Cu instinctul urii simțeau că acești oameni, care semănau unul cu altul în uniformele lor, cu căștile lor de oțel și cizmele lor scurte și grele, nu torturau din cruzime, ci pentru că erau cu totul în puterea Bătrînului. Acești soldați acționau ca instrumente fără voință, fără libertate, fără speranță, fără gîndire și fără pasiune, pierdute în țara străină, printre oameni care îi disprețuiau pe străinii care le invadaseră țara, cum sînt disprețuite instrumentele de tortură sau cum este considerat infam călăul. Asupra tuturor era exercitată o presiune uriașă, cei oprimați și cei care oprimau fiind legați unii de alții ca sclavii pe galere și legea care-i punea în mișcare era puterea Bătrînului. Oamenii erau înverșunați unii împotriva altora, orice omenie dispăruse între ei, și cu cît poporul ura

mai mult, cu atît mai cruzi deveneau soldaţii străini. Chinuiau femeile şi copiii pentru a nu simţi chinurile pe care trebuiau să le îndure ei înşişi. Totul se impunea cu necesitate, după cum totul se impune cu necesitate în cărţile de matematică. Armata duşmană era o maşină uriaşă, complicată, care apăsa ţara şi o oprima, însă undeva trebuia să fie un creier care o dirija şi care îşi urmărea cu ea ţelurile, un om în carne şi oase care putea fi urît cu toate simţurile, şi acesta era Bătrînul, despre care nu îndrăzneau să vorbească decît în şoaptă, numai cînd erau între ei. Nimeni nu-l văzuse, nu-i auziseră vocea, nu-i ştiau nici măcar numele, dispoziţiile pe care erau nevoiţi să le suporte purtînd semnăturile unor generaii indiferenţi, care ascultau de Bătrîn, fără să fi auzit vreodată de el, închipuindu-şi, probabil, că acţionează din proprie iniţiativă.

Faptul că cei oprimaţi ştiau de Bătrin şi că îl urau era forţa lor secretă, prin care erau superiori duşmanului. Soldaţii străini nu-l urau pe Bătrîn, nu ştiau nimic despre el, după cum componentele maşinii nu ştiu nimic despre oamenii pe care trebuie să-i servească, nu urau nici poporul pe care-l oprimau, dar simţeau că acesta devine tot mai puternic în ura lui îndreptată spre ceva necunoscut lor, dar cu care ei se aflau într-o misterioasă legătură. S-au văzut trataţi cu tot mai mare dispreţ de către popor şi au devenit tot mai cruzi şi mai neajutoraţi. Nu ştiau ce făceau şi de ce se aflau printre aceşti străini, care urau atît de tare şi de persistent. Deasupra lor era ceva care proceda cu ei aşa cum se procedează cu animalele, pe care le mîni încoace şi încolo. Trăiau aşa, acolo, ca nişte fantome, care bîntuie în lungile nopţi de iarnă.

Deasupra tuturor, soldaţilor străini, ţăranilor, şi oamenilor care locuiau în vechile oraşe, făceau cercuri, zi şi noapte, păsări uriaşe argintii, care erau subordonate direct Bătrînului, după cum se zvonea în popor. Se mişcau în cerc, foarte sus, aşa încît numai rareori se puteau auzi zgomotele motoarelor lor. Din cînd în cînd, se năpusteau din înălţimi, precum vulturii, pentru a-şi arunca încărcătura mortală asupra satelor, care erau cuprinse de flă-

cări roșii sau asupra propriilor coloane, care nu îndepliniseră destul de repede ordinele.

Apoi însă, ura celor oprimați a atins acel grad înalt cînd și oamenii slabi devin capabili de cele mai mari fapte, astfel încît o tînără fată a fost desemnată să-l găsească pe cel pe care îl ura mai mult decît orice pe lume. Nu știm cum a reușit să ajungă la el. Putem doar presupune că ura la intensitate maximă conferă un fel de clarviziune și îi face pe oameni inviolabili. A ajuns la el, fără să fie împiedicată de cineva. L-a găsit singur, într-o mică sală cu aspect medieval, ale cărei ferestre erau larg deschise, lăsînd lumina soarelui să inunde încăperea și să pătrundă ciripitul păsărelelor, iar pe pereți se aflau cărți vechi și busturi de gînditori. Nu era nimic extraordinar, care să indice că el trebuia să fie în această sală și, totuși, ea l-a recunoscut. Stătea aplecat deasupra unei hărți mari, uriaș și imobil. O privi liniștit, cu mîna sprijinită pe un cîine mare, care stătea la picioarele lui. Nu era nimic amenințător în această privire și nici o întrebare de unde vine ea. Fata a rămas pe loc, înțelegînd că pierduse jocul. Totuși scoase revolverul din cutele îmbrăcămintei și-l îndreptă spre Bătrîn. Acesta nici măcar nu zîmbi. Privea indiferent la femeie și, în cele din urmă, cînd înțelese, întinse puțin mîna spre ea, cum facem cu copiii, care vor să ne dăruiască ceva. Ea se apropie și-i puse revolverul în palma deschisă, care se închise încet și-l puse ușor pe masă. Toate aceste mișcări aveau ceva mut în ele și în întreaga întîmplare era ceva copilăresc, dar, totodată, totul era înspăimîntător de absurd și de lipsit de importanță. Apoi el coborî ochii și privi pe hartă, ca și cum ar fi uitat deja tot ce s-a întîmplat. Fata a vrut să fugă, dar, deodată, Bătrînul începu să vorbească.

„Ați venit să mă omorîți, spuse el. Este cu totul inutil ce doriți să faceți. Nu există nimic mai lipsit de însemnătate decît moartea". Vorbea alene și vocea îi suna plăcut, însă părea că nu acordă nici o însemnătate cuvintelor sale. „De unde sînteți ?" întrebă el apoi, fără să-și ridice privirea de pe hartă, și după ce ea îi spuse numele orașului, observă, după o lungă pauză, în cursul căreia căută

febril pe hartă, că orașul respectiv urma să fie distrus, fiind însemnat cu o cruce roșie. Apoi tăcu și începu să tragă linii mari pe hartă în toate direcțiile. Erau linii groase, fantastice, formînd curbe ciudate, într-o simetrie stranie, obligînd ochii să le urmeze, dar care, inevitabil, îți provocau în minte o stare de confuzie. Se oprise la cîțiva metri de el și îl privea cum stătea aplecat, ca o masă uriașă, întunecată, peste hartă. Stătea acolo, în soarele serii, care își arunca aurul moale peste Bătrîn. El nu privea nici soarele, nici pe femeia care voise să-l ucidă și nu reușise. Se afla într-un gol, acolo unde nu mai există vreo legătură și nici vreo răspundere față de alții. Nu-i ura pe oameni, nu-i disprețuia, nu-i observa, și femeia bănuia că în aceasta consta sursa secretă a puterii lui. Stătea așa ca o condamnată în fața lui, incapabilă să-l urască și-și aștepta moartea ce trebuia să vină din mîna lui. Apoi femeia își dădu seama că el uitase de ea și de fapta ei și că putea să plece unde voia, dar și că aceasta era răzbunarea lui, care nimicea mai îngrozitor decît moartea. Se îndreptă încet spre ușă.

Atunci, cîinele negru se repezi la picioarele ei, lătrînd aprig. Se întoarse spre Bătrîn și el se uită la ea. Mîna lui apucă revolverul cu care ea dorise să-l ucidă. Apoi văzu arma în podul palmei lui, oferindu-i-o. Astfel, printr-un gest neomenesc, infinit de umilitor, el creă o punte peste prăpastia care-i despărțea și dezgoli esența cea mai intimă a puterii sale care, în cele din urmă, trebuia să se autodistrugă, ca toate lucrurile a căror esență se află în absurd. Privea în ochii lui ce-i răspundeau cu o privire lipsită de ironie și de ură, dar și lipsită de bunătate, nebănuind că i-a redat tot ceea ce-i luase, ura și puterea de a-l omorî. Liniștită, îi luă arma din mînă și cînd trase simți acea ură pe care oamenii o simt uneori împotriva lui Dumnezeu. Bătrînul mai apucă să pună cu grijă pe masă creionul cu care umblase pe hartă și apoi căzu încet jos, ca un străvechi stejar al zeilor, iar cîinele începu să lingă liniștit fața și mîinile mortului, fără să mai acorde vreo atenție femeii.

TABLOUL LUI SISIF

1945

Întîmplarea a făcut să ajung, iarna aceasta, într-un sat din Elveția franceză, însă perioada de izolare petrecută acolo mi-a rămas destul de confuză în memorie. Îmi reamintesc cu claritate numai colina albă, cu pante largi, însă cele cîteva căsuțe s-au restrîns, fantomatic, la o aglomerare de scări, coridoare și camere neprietenoase, prin care cutreieram agitat, încoace și încolo. Doar o singură întîmplare din aceste săptămîni uitate mi-a rămas în minte, cam ca atunci cînd, după ce ne-am uitat din neatenție la soare, multă vreme în fața ochilor avem o pată cenușie. Privisem atunci de pe o scară întortocheată, care se pierdea undeva în întuneric, printr-o fereastră pe jumătate acoperită cu gheață, într-o încăpere viu luminată, unde vedeam clar tot ce se petrecea, dar nu auzeam nici un zgomot. Astfel, fiecare amănunt mi-a rămas în minte și aș putea să spun și culoarea hainelor pe care le purtau atunci copiii, îmi amintesc îndeosebi de o jachetă roșu aprins, vîrstată cu auriu, a unei fete blonde. Pe masa rotundă, copiii ridicaseră un castel mare din cărți de joc și era pasionant să le urmărești mișcările deosebit de atente. După ce l-au terminat, au început să-l strice. Și nu printr-o lovitură puternică, așa cum mă așteptasem, ci luînd carte cu carte, cu atenție, pînă cînd, cu un mare efort, care corespundea exact muncii cu care îl construiseră, castelul de cărți a dispărut. Această întîmplare stranie mi-a amintit de decăderea unui om, la care asistasem cu mult înainte. Tocmai faptul că îi vedeam din ascunzătoare pe copii, a făcut să am impresia

că din spatele tabloului liniștit, ce mi se oferea în încăpere, apare un al doilea, mai întunecat și mai ciudat decît primul, înrudit totuși cu el, mai întîi confuz, apoi tot mai clar și, la fel cum spiritul unui decedat este chemat prin practici oculte, în conștiința mea s-a ivit acel nefericit la care nu mai îndrăznisem să mă gîndesc multă vreme, chemat de jocul copiilor, dar fără a-mi provoca groază, ci mai șters în crepusculul memoriei, dar totuși cu contur destul de precis, pentru că ființa lui mi s-a revelat dintr-o dată în acest tablou. Așa cum, uneori, cînd se crapă de ziuă, mai întîi apare linia orizontului și abia apoi încep să se distingă celelalte lucruri, mi-au venit și mie în minte diferitele trăsături ale acestui om.

Mi s-au redeșteptat și bănuielile sumbre ce le avusesem în legătură cu persoana lui. Astfel, cărțile aflate pe masă mi-au readus în minte zvonul potrivit căruia el avea o pasiune secretă pentru jocul de cărți. Multă vreme am considerat acest zvon o legendă, așa cum se țes uneori în jurul oamenilor deosebiți, fără a bănui oribila ironie ce-l determina. Pe atunci mă înșelase faptul că se înconjura de lucruri care nu erau supuse clipei, deși ar fi trebuit să mă avertizeze cuvintele lui, căci îi plăcea deseori să spună că înțelege arta mai bine ca noi toți, deoarece este rob al clipei și de aceea o poate privi la fel de liniștit cum privim noi stelele. Îmi pare apoi foarte important și faptul că nu-mi mai amintesc nici măcar numele lui, deși cred că studenții îi spuneau „Manta Roșie". Cum s-a putut ajunge la acest nume, dacă l-o fi avut vreodată, nu mai știu, poate că predilecția lui pentru culoarea roșie să fi jucat vreun rol.

Așa cum se întîmplă adesea cu oamenii care au o mare putere asupra celorlalți, și în cazul său, aceasta se baza pe o fărădelege tăinuită, căreia îi datora uriașa sa avere, despre care auzisem lucruri fantastice. Asemenea fărădelegi se comit rareori din cauza unei ticăloșii intrinseci, ci constituie instrumente necesare acestor oameni pentru a pătrunde în societatea care își închide porțile în fața lor.

Fapta lui „Manta Roșie“ a fost însă la fel de stranie ca tot ceea ce făcea și ca modul în care, apoi, a decăzut, deși trebuie să mărturisesc aici că îmi vine greu să reconstitui în minte absolut toate întîmplările care au dus la decăderea lui. S-ar putea să țină de însăși esența amintirii faptul că lucruri pe care le-am trăit de-a lungul timpului, ne apar acum ca ceva exterior și aflat în afara timpului, astfel încît ne cuprinde un sentiment de nesiguranță deoarece suspectăm o neconcordanță misterioasă între amintirea noastră și ceea ce s-a întîmplat cu adevărat. De asemenea, nu ne amintim niciodată cu aceeași claritate toate episoadele unei acțiuni, unele ascunzîndu-se într-un întuneric de nepătruns, altele reliefîndu-se cu maximă claritate, întîmplîndu-ni-se adesea să încurcăm succesiunea diferitelor momente, deoarece le ordonăm după gradul de claritate și astfel ne abatem fără să vrem de la realitate. Așa mi-a apărut deci, și mie, într-o lumină fantomatică, acea noapte în care, pentru prima oară, am simțit puterea curentului de adîncime, care l-a tras în abis pe „Manta Roșie“.

Era către sfîrșitul toamnei cînd ne-am întîlnit cu toții la unul dintre cei mai bogați și mai nefericiți oameni din orașul nostru, care a murit acum cîțiva ani în sărăcia cea mai lucie. Mi-amintesc cu claritate cum, împreună cu doctorul care mă îngrijea pe atunci de o lungă boală, am intrat într-o mică încăpere laterală, cu o boltă interesantă, ai cărei pereți atenuau zgomotele petrecerii, transformîndu-le într-o muzică tainică. Mi se pare că tocmai purtam o discuție foarte complicată, ceea ce corespundea caracterului partenerului meu, eu străduindu-mă să resping o remarcă la care revenea mereu și care consta dintr-o afirmație ciudată, pe care nu mi-o mai amintesc. Era un dialog obositor, desfășurarea lui formînd un adevărat cerc vicios. Am tăcut abia cînd am văzut un tablou ce atîrna pe perete într-o ramă grea, cu o mică placă pe care era scris numele olandezului Hieronymus Bosch. Am privit plini de uimire micul tablou pictat pe lemn, reprezentînd iadul prin chinurile lui cele mai înspăimîntătoare și mai tainice, și care, prin modul în care era repar-

tizată culoarea roșie, îți provoca o senzație de neliniște. Aveam impresia că privesc o mare de flăcări a căror vîlvătaie se refăcea în nenumărate noi și noi forme și abia după un timp am desluşit legea care stătea probabil la baza tabloului. M-a înspăimîntat mai ales faptul că, prin procedeele enigmaticului pictor, privirea îmi era abătută tot mereu către un om gol, aproape acoperit de ceața fără număr a celor schingiuiți, care împingea o stîncă enormă la deal, pe colina ce se înălța amenințător pe fundal dintr-o mare de sînge roșu-întunecat. Nu putea să-l reprezinte decît pe Sisif, cel care, după cum se spune, fusese cel mai șiret dintre oameni. Mi-am dat seama că aici se ascundea centrul de greutate al tabloului, în jurul căruia se roteau toate celelalte elemente ale lui, ca în jurul unui soare. Totodată am început să am sentimentul că tabloul vechiului maestru redă soarta lui „Manta Roșie" ca printr-o scriere ideografică, fără să pot, pe atunci, să o descifrez. Se poate ca această bănuială să-mi fi fost trezită de masele de culoare roșie ale tabloului și bănuiala începuse să devină certitudine cînd „Manta Roșie" a intrat în cameră cu gazda, un bancher. Au intrat fără să vorbească, fără măști, cum aveau majoritatea, ci în haine de seară, cu calmul desăvîrșit al oamenilor de lume, însă ochii lor aveau priviri fixe. Mi-am dat seama că între cei doi se întîmplase ceva îngrozitor, care-i făcuse dușmani de moarte și că toată întîmplarea, dintr-un motiv necunoscut mie, avea o legătură cu tabloul.

Însă toate acestea au durat doar o clipă. Bancherul s-a reîntors cu medicul în salon și „Manta Roșie" mă atrase într-o discuție stranie și obscură cu privire la Sisif, explorînd domenii tot mai periculoase, unde spiritul rătăcește fără plăcere ; totodată, sub cuvintele sale, părea să ardă acel fanatism pe care-l întîlnim la oamenii hotărîți să jertfească totul ideilor lor. Deși în memorie nu mi-au rămas decît fragmente din discuția noastră, mi-amintesc totuși că cele spuse de el m-au convins, atunci, că o pasiune puternică și ciudată îl lega de acest tablou vechi pe care nu l-a scăpat din ochi o clipă în cursul întregii noastre convorbiri. Mi-amintesc neclar o serie de aluzii la paralele tainice care pot fi făcute între chinul

lui Sisif și esența infernului. Apoi mi-a vorbit batjocoritor despre ironia intrinsecă chinurilor iadului, care în același timp parodiază vina damnaților, astfel încît chinul acestora sporește într-o manieră înfricoșătoare.

Restul convorbirii mi-a dispărut din minte ca un vis greu și nu mai știu cum ne-am despărțit ; din petrecerea, care a durat pînă tîrziu a doua zi, nu-mi amintesc decît cîteva măști de spiriduși colorate negru și galben strălucitor, purtate atunci de dansatoare.

Am plecat apoi cu medicul spre locuința mea cu mult înainte de sfîrșitul petrecerii, obligat de boală, pornind împreună prin ceața deasă, care uneori se lumina în alb ; se destrămaseră și raporturile spațiale și ne mișcam ca într-o pivniță, în care pătrunsesem pe furiș. Sentimentul unui pericol ce ne pîndește la tot pasul era întărit de faptul că în fața noastră se vedea mereu silueta unui om, pe care încercam cu îndîrjire să-l ajungem din urmă, deoarece bănuiam că este „Manta Roșie", pentru a cărui persoană doctorul arăta de multă vreme un tot mai mare interes. Încercările noastre au dat, însă, mereu greș deoarece silueta se comporta totdeauna altfel decît ne așteptam, încît eram păcăliți de fiecare dată fără să știm cum. În timp ce mergeam așa și ne uitam neliniștiți după cel din fața noastră, care cînd dispărea, cînd reapărea pe neașteptate în imediata noastră apropiere, doctorul începu să-mi povestească în șoaptă despre „Manta Roșie", de parcă îi era teamă să nu fie auzit. Principalele puncte ale spuselor sale erau legate de faptul că „Manta Roșie" încercase de mai multe ori să pună mîna pe tablou, după cum aflase doctorul, dar eșuase mereu din cauza bancherului, care respinsese cele mai generoase oferte. În acest context, doctorul și-a exprimat o bănuială, pe care deocamdată nu o putea justifica mai îndeaproape, afirmînd că „Manta Roșie" va recurge la orice mijloc, nedîndu-se în lături chiar de la o crimă, pentru a obține tabloul lui Sisif. Am încercat să-l liniștesc și-mi amintesc că am simțit o anumită enervare în legătură cu faptul că orice discuție cu doctorul lua aceeași turnură incertă, fiindcă el nu evoca niciodată fapte reale, ci numai

bănuieli și intuiții sumbre, ca și cum ar fi mers pe căi ascunse. Doctorul, la care mă gîndesc și acum cu cea mai mare recunoștință, poseda o virtuozitate specifică de-a descoperi incertitudinea în orice fenomen și îi plăcea să se refere la lucruri numai cînd ele se precipitau spre marginea abisului. M-a dezarmat mai ales cu argumentul că „Manta Roșie" se aflase în posesia tabloului, cu mai mulți ani în urmă, și îl vînduse pentru o sumă enormă, după ce-l obținuse de la un telal cu cîțiva gologani, și sînt motive care vorbesc în favoarea faptului că fusese probabil foarte sărac anterior. Înainte de a mă retrage în locuința mea, doctorul, care mă însoțise pînă acasă, a observat cu un zîmbet, despre care astăzi îmi dau seama că era sarcastic, că nu trebuie să neglijez zvonul care părea să arunce o oarecare lumină asupra trecutului întunecat al lui „Manta Roșie". Se spunea că acesta ar fi fost în tinerețe un artist destul de talentat și nu este exclus ca banii pe care i-a obținut cu vechiul tablou să fi fost motivul pentru care a părăsit arta, existînd de asemenea anumite indicii care confirmau această teorie.

Convorbirea s-a terminat sub auspicii sumbre cu atît mai mult cu cît o înrăutățire a bolii m-a ținuit multă vreme în casă. De aceea pun pe seama modului meu de viață foarte izolat de atunci faptul că mi-a rămas ascunsă atîta vreme lupta crîncenă ce începuse să se dea pentru posesia tabloului între „Manta Roșie", care ajunsese atunci în cel de-al șaizecilea an al existenței sale, și bancher. Nici medicul nu mi-a spus nimic multă vreme, în dorința de a nu mă tulbura.

Era o luptă între doi adversari care preferau să acționeze pe ascuns, pe teritoriul bunului plac. A fost o luptă lungă și plină de precauții, fantastică numai pentru că în joc era posesia unui tablou, în cursul căreia au fost folosite armele cele mai fine și mai ascunse, fiecare atac și fiecare retragere fiind întreprinse după o infinită chibzuință și fiecare pas putînd aduce pieirea, o luptă care ar fi fost la fel de potrivită în oficii unde domnește

un veşnic clarobscur, în anticamere departamentale şi în birouri încălzite, în camere în care oamenii nu îndrăznesc să vorbească decît în şoaptă, acolo unde au loc acele lucruri despre care nu auzim decît cînd şi cînd cîte ceva, ca despre toate evenimentele care se decid dincolo de aparenţe şi care nu lasă să se vadă nici un semn al lor pe feţele celor care sînt implicaţi cel mai mult în ele. Şi erau adversari de acelaşi calibru în privinţa fermităţii ce constituia o premisă pentru această formă de luptă, deşi „Manta Roşie" avea avantajul primei mutări care, în asemenea condiţii, adesea se dovedeşte hotărîtor. De asemenea, în acest duel misterios, lui i-a revenit şi rolul de atacant, pe cînd bancherul s-a văzut mereu pus în postura de apărător, dezavantajat şi de faptul că resortul acţiunilor sale consta în vanitatea lui, care nu-i permitea să renunţe la tablou şi să se salveze astfel, dorinţa demonică a lui „Manta Roşie" de a obţine tabolul făcînd să se nască o forţă întunecată ce-şi avea rădăcinile din răul însuşi şi, de aceea, o capacitate de a acţiona neobosită. Aşa se face că acest duel, ce a durat timp de mai mulţi ani, dintre un mare industriaş şi o mare bancă, a atîţat noi şi noi trusturi unul contra altuia şi a atras după sine, în cele din urmă, o catastrofă economică, ca o boală latentă, care se soldează cu moartea ; multă vreme victoria nu s-a decis. Încetul cu încetul însă, uriaşul capital al bancherului s-a risipit, căci „Manta Roşie" se comporta ca un jucător de şah care nu se dă în lături de la cele mai mari pierderi, dacă îl ajută să obţină un avantaj cît de mic, şi jertfindu-şi întregul avut a reuşit să-l distrugă şi pe cel al bancherului şi să pună mîna pe tablou.

Care o fi fost motivul pentru care mi s-a adresat, nu-mi dau seama, însă nu pot spune că invitaţia lui m-a luat pe nepregătite, considerînd-o mai curînd ca pe ceva inevitabil.

A fost una din ultimele mele ieşiri în oraşul nostru, cu puţin înainte să-l părăsesc (în împrejurări pe care le voi povesti mai tîrziu). Parcursesem lungile străzi ale

suburbiilor, trecînd prin cartierul muncitoresc, care îmi oferea priveliștea unor contururi primitive în zig-zag, cu abisuri profunde și umbre geometrice, care se profilau clar pe suprafața de asfalt. Era noaptea tîrziu, doar cîțiva beți mai umblau pe două cărări, urlînd cîntece porcoase, și pe undeva se produsese o încăierare cu poliția. Apoi am ajuns la casa lui, în josul fluviului, înconjurată de tufele de pe mal, de grădini de zarzavat și de semicercul ceva mai depărtat al blocurilor cu locuințe de închiriat, o clădire prelungă, cu diferite acoperișuri, inițial compusă din patru clădiri, construite alături, de diferite înălțimi, ai căror pereți intermediari fuseseră dărîmați și ale căror ferestre luceau în lumina lunii. Poarta principală era larg deschisă, ceea ce m-a îngrijorat, cu atît mai mult cu cît a trebuit să trec peste un morman de ghivece răsturnate pentru a ajunge la ea, însă în interior nu am găsit dezordinea la care mă așteptam. Am străbătut camerele uriașe, luminate doar de luna care pătrundea tremurînd prin ferestre, am întrezărit pe pereți tablouri de o valoare inestimabilă, iar în aer simțeam parfumul unor flori rare, însă pretutindeni, în obscuritatea de argint, zăream chitanțele funcționarilor de la sechestru, lipite pe toate obiectele. Înaintînd pe pipăite — curentul electric fusese întrerupt, fiindcă zadarnic am încercat de mai multe ori să aprind lumina — am înțeles esența labirintului, care ascunde în mărunțaiele lui clipa spaimei supreme, provocată prin creșterea treptată, ritmică, a spaimei, ce izbucnește cînd, imediat după o curbă bruscă a coridorului, dăm peste un minotaur păros. După puțin timp însă, înaintarea a devenit tot mai dificilă. Ajunsesem într-o zonă a clădirii care nu avea decît niște ferestre mici, zăbrelite, situate undeva sus ; în plus, aici, covoarele fuseseră făcute sul și mobila deplasată. În această dezordine tot mai mare, curînd n-am mai știut unde mă aflu. Aveam impresia că revenisem de mai multe ori în aceeași cameră. Am început să strig pentru a mă face remarcat, însă nimeni nu mi-a răspuns, o singură dată am avut impresia că de undeva, de departe, se aude un rîset. În cele din urmă, am găsit drumul, după ce am urcat o scară în spirală.

Am intrat de fapt într-un fel de pod foarte întins, după cum îmi mai amintesc, cu grinzi puse-n cruciș și curmeziș, care sprijineau acoperișul, cu diferite platforme care, pentru că erau inegal de înalte, fuseseră legate una de alta cu scări de fier fixe. Și aici, stăpînul casei adusese tot felul de lucruri scumpe și prin aranjamente făcute cu pricepere podul devenise locuibil, deși sensul unui asemenea loc era greu de ghicit. Acum, de undeva din spate, dinspre un calcan, pîlpîia spre mine o lumină roșiatică. Am urcat cu greu și-am coborît diferite scări. Nu se vedeau nicăieri ferestre, în afară de focul din cămin nu era altă lumină ; acesta ardea neregulat, cînd se aprindea atît de tare încît toate obiectele din pod se vedeau clar — stîlpii, grinzile, mobila, iar pe pereți și pe tavan dansau umbre dezlănțuite, cînd aproape că se stingea, astfel încît mă găseam într-un întuneric profund pe paliere sau pe scări, undeva prin încăperea întunecoasă. Mă apropiam tot mai mult de lumina focului. După ce am trecut de o grămadă de rafturi răsturnate, din care se revărsaseră foliante groase; am ajuns la cămin. Lîngă el se afla un bătrîn cu aspect mizer, cu haine rupte și murdare, ce-i erau mult prea largi, neras, un cerșetor după înfățișare, cu o țeastă fără păr care lucea la lumina flăcărilor, o arătare ce provoca spaimă, în care doar cu greu l-am recunoscut pe „Manta Roșie". Pe genunchi tinea tabloul olandezului, la care privea nemișcat, pe a cărui ramă era de asemenea lipită o hîrtiuță. L-am salutat, dar abia într-un tîrziu s-a uitat la mine. Mai întîi păru să nu mă recunoască și nu știam dacă nu cumva era beat, căci pe podea se aflau mai multe sticle goale. În cele din urmă, începu să vorbească cu o voce răgușită, dar mi-a fost greu să înțeleg ce spunea. Poate erau cuvinte batjocoritoare ceea ce bombănea el, cuvinte care se refereau la decăderea sa, la pierderea bunurilor lui, a fabricilor și trusturilor sale sau la necesitatea de a părăsi casa și orașul. Ce a urmat însă am înțeles abia cînd am văzut copiii din acea încăpere. construindu-și castelul de cărți și distrugîndu-l cu aceeași grijă. Se lovi cu mîna slabă și bătrînă peste coapsa dreaptă, nerăbdător. „Stau aici, în hainele murdare ale tinereții mele — strigă el,

devenind dintr-o dată furios — în hainele sărăciei mele. Urăsc aceste haine și această sărăcie, urăsc murdăria. o părăsisem și acum m-am scufundat din nou în această mlaștină vîscoasă", și aruncă spre mine cu o sticlă, care, fără să mă nimerească, s-a spart undeva jos, în spatele meu. S-a mai liniștit și mă privi cu ochi stranii, pătrunzători. „Se poate face ceva din nimic ?" întrebă, privindu-mă scrutător cum dădeam fără convingere din cap. Trist, mă aprobă. „Ai dreptate, băiete — spuse el — ai dreptate" și smulse tabloul din ramă, aruncîndu-l în foc. „Ce faceți — am strigat îngrozit și m-am repezit pentru a scoate tabloul din foc — Ardeți un Bosch." Mă împinse însă înapoi cu o forță de care nu l-aș fi crezut în stare pe bătrîn. „Tabloul nu este autentic — rîse el — Ar fi trebuit să știi, doctorul știe asta de mult, el le știe pe toate, mereu, de mult." În cămin izbucniră amenințător flăcările, aruncînd peste noi o lumină pîlpîitoare, de un roșu aprins. „Dumneavoastră înșivă l-ați falsificat — am spus încetișor — și de aceea ați vrut să-l luați înapoi." Mă privi amenințător. „Pentru a face din nimic ceva — spuse. Cu banii pe care i-am obținut pe acest tablou, am făcut avere, a fost o avere frumoasă, o avere superbă, și dacă aș fi avut tabloul acesta din nou, aș fi făcut din nimic ceva. Oh, un calcul exact în această lume prăpădită." Apoi se uită iarăși la foc, stînd acolo în veșmintele sale jerpelite și murdare, sărac ca odinioară, absurd, un cerșetor încărunțit, imobil, șters. „Din nimic, ceva", șoptea el, tot mereu, încetișor, aproape fără să miște buzele sale pămîntii, imperceptibil, ca tic-tacul unui ceasornic fantomatic : „Din nimic, ceva. Din nimic, ceva". Am plecat mîhnit de lîngă el, mi-am găsit pe pipăite drumul prin casa amanetată și, ajuns în stradă, n-am dat atenție faptului că, deodată, din toate părțile, au început să fugă spre casa pe care o părăsisem, oameni cu ochi holbați în care se citea groaza, ochi în care am avut impresia că mă uit abia atunci cînd, după ani și ani, gheața a acoperit geamul prin care m-am uitat la copii, la cărțile lor și la mîinile lor pe masa rotundă, așa încît numai rama ferestrei mai plutea în fața mea, în amurg, delimitînd imobilă o întindere pustie.

DIRECTORUL DE TEATRU

1945

Omul care urmă să îngenuncheze orașul trăia printre noi încă din vremea cînd nici nu-l băgam în seamă. L-am observat abia cînd a început să bată la ochi printr-o comportare ce ni s-a părut caraghioasă, în acea perioadă făcîndu-se multe glume pe seama lui : Cînd ne-a atras atenția, ajunsese deja la conducerea teatrului. Nu rîdeam pe seama lui cum obișnuim în cazul oamenilor care ne amuză prin naivitatea sau prin hazul lor, ci așa cum ne distrăm uneori pe seama unor lucruri necuviincioase. Este greu însă de spus ce ne stîrnea rîsul în prima perioadă după apariția lui, cu atît mai mult cu cît ulterior nu numai că se manifesta față de el o considerație servilă — acest lucru l-am fi înțeles și ca o manifestare a fricii — ci și o admirație onestă. Mai ales înfățișarea lui era stranie. Nu era înalt. Corpul părea să-i fie lipsit de oase, astfel încît dădea impresia de ceva vîscos. Nu avea păr, chiar și sprîncenele îi lipseau. Se mișca precum un dansator pe sîrmă care se teme să nu-și piardă echilibrul, fără zgomot, cu pași ce-și schimbau mereu ritmul. Vocea îi era slabă și inegală. Cînd intra în contact cu vreun om, își ațintea întotdeauna privirea spre obiecte lipsite de viață. Nu se știe cînd ne-am gîndit prima oară la posibilitatea răului încorporat de el. Poate că acest lucru s-a întîmplat cînd pe scenă au fost remarcate o serie de modificări care îi erau atribuite lui. Se poate face observația, dar lucrul acesta nu e dovedit, că schimbările pe plan estetic nu sînt puse încă pe seama răului atunci cînd ne atrag pentru prima dată atenția

În acea vreme ne gîndeam de fapt mai mult la o lipsă de gust sau glumeam în legătură cu presupusa lui prostie. Desigur, aceste prime spectacole prezentate la teatru, sub regia lui, nu aveau încă importanța acelora care urmau să-l facă, în perioada următoare, renumit, deși existau toate indiciile ce lăsau să se întrevadă planul său. Așa, de pildă, îi era caracteristică o tendință spre mascaradă, ce se putea remarca încă din acea perioadă timpurie în punerile lui în scenă, și exista și acea abstracțiune a structurii care, ulterior, avea să fie adesea comentată. Aceste caracteristici nu erau bătătoare la ochi, însă se înmulțeau indiciile că el urmărește o anumită idee, pe care o simțeam, dar nu puteam să o determinăm. Se asemuia unui păianjen aflat pe punctul de-a începe o pînză uriașă, dar care acționa aparent fără nici un plan și, poate, tocmai această lipsă de plan ne-a făcut să rîdem de el. Firește, cu timpul n-am putut să nu observ că, pe nesimțite, se străduia să se impună, iar după alegerea lui în Parlament, oricine a putut să remarce acest lucru. Folosindu-se în mod abuziv de teatru, el a reușit să ademenească lumea într-un loc unde nimeni nu bănuia că se ascunde vreun pericol. Mi-am dat seama de primejdie abia cînd schimbările de pe scenă atinseseră un grad care dezvăluia obiectivul secret al acțiunilor sale : Ca într-un joc de șah, ne-am dat seama de mutarea care ne nimicea abia după ce ea fusese făcută, deci prea tîrziu. Ne-am întrebat apoi adesea ce anume determina masele să meargă la teatrul lui. A trebuit să recunoaștem că la această întrebare nu se putea găsi un răspuns. Ne-a trecut prin minte că există poate un instinct rău, care îi împinge pe oameni să-și caute ucigașii, pentru a li se oferi, căci fiecare dintre schimbările lui dezvăluia faptul că se străduia să submineze libertatea prin demonstrarea imposibilității acesteia, așa încît arta sa constituia un atac temerar la adresa sensului umanității. Acest obiectiv l-a făcut să elimine orice element întîmplător și să fundamenteze totul în modul cel mai riguros, astfel încît întîmplările de pe scenă se petreceau sub imperiul unei uriașe necesități. De asemenea, era remarcabil modul în care se folosea de limbaj, re-

primînd în cadrul acestuia elementele prin care scriitorii se deosebeau unul de altul, astfel încît ritmul natural era falsificat pentru a se ajunge la unul egal, lipsit de nerv, ca bătaia unor pistoane. Actorii se mișcau ca niște marionete și puterea care îi punea în acțiune nu era deloc disimulată, ci tocmai ea era scoasă în evidență, ca o forță oarbă, încît ne făcea să credem că privim într-o sală a mașinilor, unde se producea o substanță care urma să distrugă lumea. Trebuie amintit aici și modul în care utiliza lumina și umbra, care nu-i serveau pentru a evoca spații infinite și, astfel, pentru a crea o legătură cu lumea credinței, ci pentru a evidenția caracterul limitat al scenei, straniile blocuri cubice limitînd și îngrădind lumina, el fiind de fapt un maestru al formei abstracte ; evita, de asemenea, prin mecanisme secrete orice penumbră, încît întîmplările păreau a se petrece în spațiul strîmt al unor celule. Folosea numai roșu și galben, creînd un incendiu de culoare care violenta privirea. Cel mai infernal era însă faptul că, pe nesimțite, orice acțiune a căpătat alt sens, iar genurile au început să se amestece între ele, tragedia transformîndu-se în comedie, în timp ce o piesă veselă era falsificată într-o tragedie. Pe atunci, am auzit adesea de revolte ale acelor nefericiți care doreau cu înfocare să-și îmbunătățească soarta prin forță, însă prea puțini erau încă cei care credeau ,zvonul potrivit căruia forța motrice a acestor incidente ar fi trebuit căutată în direcția lui. În realitate, totuși, așa au stat lucrurile, de la început teatrul slujindu-i doar ca mijloc de a obține puterea, care, ulterior, avea să se dovedească a fi domnia crudă a unei teribile violențe. Ceea ce ne împiedica, pe atunci, să înțelegem mai clar aceste lucruri a fost faptul că problema actriței începuse să ia pentru cei inițiați o amploare tot mai amenințătoare. Soarta ei era în mod ciudat legată de cea a orașului, iar el încerca s-o distrugă. În momentul în care intențiile lui față de ea au început să devină evidente, poziția lui în orașul nostru era însă în asemenea măsură consolidată, încît soarta crunță a acestei femei s-a putut împlini, o soartă care urma să fie funestă tu-

turor, neavînd putere s-o împiedice nici cei care îşi dăduseră seama de puterea lui de seducţie. Iar ea a pierdut deoarece nesocotea tocmai puterea pe care el o întruchipa. Nu se poate spune că a fost faimoasă şi înainte ca el să preia conducerea teatrului, însă ea deţinea în teatru o poziţie care, deşi puţin importantă, era totuşi incontestabilă, respectul general faţă de ea datorîndu-se faptului că îşi exercita arta fără acele concesii, pe care altele, care urmăreau scopuri mai înalte şi a căror poziţie era mai însemnată, trebuie să le facă opiniei publice. La fel de semnificativ este şi faptul că el a ştiut s-o distrugă tocmai prin poziţia ei, căci se pricepea să împingă omul în prăpastie folosindu-se chiar de virtuţile lui.

Actriţa nu se supusese ordinelor sale. Nu acorda nici o atenţie transformărilor care se petreceau în teatru, astfel încît începuse să se deosebească tot mai clar de ceilalţi. Însă tocmai această constatare mă făcea să fiu îngrijorat, căci era evident că el nu lua nici o măsură pentru a o obliga să se supună ordinelor lui. Planul lui era tocmai ca ea să se deosebească de ceilalţi. Se pare, ce-i drept, că, o dată, după ce abia venise la conducerea teatrului, el îi făcuse o observaţie cu privire la jocul ei; despre această divergenţă nu am putut însă afla niciodată ceva sigur. De atunci însă a lăsat-o în pace şi nu a întreprins nimic pentru a o îndepărta din teatru. Dimpotrivă, o împingea tot mai mult în prim-plan, astfel încît, cu timpul, a ajuns să ocupe o poziţie de frunte în teatru, deşi ea nu putea face faţă acestei sarcini. Tocmai acest procedeu ne-a trezit neîncrederea, căci arta ei şi concepţia lui erau atît de contradictorii, încît o ciocnire părea inevitabilă şi această putea să fie cu atît mai periculoasă cu cît avea să aibă loc mai tîrziu. Existau şi semne că poziţia ei începuse să se schimbe în mod decisiv. Dacă la început jocul ei entuziasmase mulţimea şi era lăudat în mod unanim, fără discernămînt (fiind considerată o mare descoperire), acum începură să se facă auzite voci care au ajuns pînă acolo încît să o critice şi să-i reproşeze că nu se ridică la nivelul regiei lui şi că numai rarei lui răbdări (şi omenii) i se datorează faptul că o lasă să ocupe în continuare o poziţie de frunte.

Cum însă atacurile vizau în special faptul că ea se ținea strict de regulile artei teatrale clasice, a început să fie apărată din nou de cei care își dăduseră seama de adevăratele lipsuri ale artei ei, o luptă nefericită care, din păcate, a întărit-o în hotărîrea ei de a nu pleca de bunăvoie din teatru — poate că așa s-ar mai fi putut salva, cu toate că orașul nostru nu mai putea oricum să scape din mîinile lui. Cotitura hotărîtoare a avut loc însă abia atunci cînd începuse să se vadă că arta ei avea asupra mulțimii un efect ciudat, care trebuie să fi fost îngrozitor pentru ea și care consta în faptul că publicul a început să rîdă de ea în secret și apoi chiar în timpul reprezentației ; un efect pe care el, firește, îl calculase dinainte și pe care încerca să-l amplifice. Eram consternați și neputincioși. Nu ne așteptasem la această armă teribilă a comicului-fără-voie. Deși continua să joace, era clar că observase acest lucru, după cum cred că își dăduse seama cu mult înaintea noastră de inevitabilitatea declinului ei. Cam pe atunci fusese terminată o lucrare despre care în orașul nostru se vorbea de mult și pe care o așteptasem cu mare încordare. Este adevărat că despre această construcție au discutat mulți, însă înainte de a-mi expune părerea trebuie să spun că nici pînă azi nu mi-aș fi dat seama cum de a putut el să procure mijloace pentru acest teatru nou, dacă nu ar fi apărut o bănuială de care nu am putut face abstracție. Pe atunci, n-am prea crezut în acest zvon care făcea o legătură între această construcție și acele cercuri lipsite de scrupule din orașul nostru care, dintotdeauna, nu au fost preocupate decît de înmulțirea la infinit a bogățiilor lor și împotriva cărora era îndreptată revolta celor pe care el, de asemenea, îi influența. Oricare ar fi fost însă situația, această construcție, care în prezent urmează să fie distrusă, a echivalat cu o blasfemie. Este greu, totuși, să vorbești despre această construcție, care, sub aspect exterior, era un colosal amestec din toate stilurile și formele, fără a i se recunoaște o anumită măreție. Era o clădire care nu evoca viul exprimat în materia amorfă prin mijlocirea transformatoare a artei, ci, în mod voit, își propunea ca obiectiv exprimarea lipsei de viață, în

atemporalitatea și greaua ei inerție. Totul ni se prezenta în goliciunea sa hîdă, nerușinată, fără urmă de frumusețe, avînd niște uși de fier, care păreau cînd peste măsură de uriașe, cînd apăsătoare ca niște porți de închisoare. Construcția părea să fie o aglomerare de materiale puse unul peste altul de mîinile neîndemînatice ale unui ciclop, prin blocurile sale absurde de marmură, de care se sprijineau coloane grele fără rost, însă aceasta era doar o aparență, fiindcă totul în această construcție fusese calculat în vederea anumitor efecte, care vizau constrîngerea brutală a oamenilor, atragerea lor în captivitatea arbitrariului pur. De pildă, în contradicție cu aceste mase brute și proporții brutale, existau unele elemente executate de meșteri cu o exactitate despre care se spunea că merge pînă la a zecea mia parte dintr-un milimetru. Și mai înfiorător era interiorul, sala de teatru. Imita teatrul grec, însă forma sa era absurdă, deoarece peste sală se întindea un planșeu ciudat curbat, astfel încît, atunci cînd am pătruns înăuntru, am avut senzația că nu venisem la un spectacol, ci la o serbare în pîntecul pămîntului. Așa s-a ajuns la catastrofă. Așteptam spectacolul plini de o încordare mută. Stăteam palizi, înghesuiți unul în altul, în cercuri tot mai largi și priveam țintă la cortina ce acoperea scena, pe care era reprezentată o răstignire sub forma unei farse batjocoritoare ; Nici aceasta n-a fost luată drept o nelegiuire, ci drept artă. Apoi a început spectacolul. Mai tîrziu s-a afirmat că forțele dezlănțuite ale străzii ar fi săvîrșit această revoluție, însă în sală se aflau atunci cei din orașul nostru care constituiau în cea mai mare măsură strălucirea și cultura lui și care vedeau în directorul de teatru pe marele artist și revoluționar al scenei, luînd cinismul lui drept spirit și nedîndu-și seama cît de repede acest individ i-a deturnat din sfera esteticului, pe care îl admirau la el, în zone ce nu mai aveau nimic comun cu esteticul ; cu prilejul inaugurării acestui nou edificiu, chiar înainte de începerea spectacolului, în aplauzele entuziaste ale asistenței la festivitate, președintele statului i-a înmînat premiul Shakespeare. Ce lucrare clasică a fost jucată la inaugurare, dacă a fost *Faust* sau *Hamlet* nu-mi mai amintesc, dar regia a avut un asemenea efect

încît, imediat ce cortina cu scena Răstignirii s-a ridicat, răspunsul la această întrebare a devenit indiferent, înainte chiar ca ea să fie pusă : Ceea ce se petrecea, acum, în fața ochilor noștri și era frecvent salutat cu aplauze entuziaste de către guvern, societate și elita universității nu avea nimic de-a face cu opera vreunui clasic sau cu cea a oricărui alt autor. O forță îngrozitoare îi cuprinsese pe actori ca un ciclon care smulge case și arbori din rădăcini, pentru a lăsa apoi totul să cadă. Vocile nu sunau omenește, ci ca și cum ar fi vorbit, poate, niște umbre, pentru a trece apoi, brusc, la o tonalitate similară cu cea a tobelor bătute nebunește de triburi sălbatice. Stăteam în teatrul său nu ca oameni, ci ca zei. Ne entuziasma o tragedie care, în realitate, era propria noastră tragedie. Apoi însă, a apărut ea, și niciodată nu am văzut-o atît de neajutorată, dar nici atît de pură ca în acea clipă care preceda moartea ei. Cînd s-a ivit pe scenă, mulțimea a izbucnit mai întîi în rîs, apariția ei fiind astfel calculată încît să aibă efectul unui gag obscen, însă curînd rîsetele s-au transformat în furie. Părea o păcătoasă care a îndrăznit să se opună unei forțe care, deși sfărîmă totul, justifică, în schimb, orice păcat și elimină orice răspundere, și am înțeles atunci că tocmai acesta era motivul pentru care mulțimea a fost sedusă să renunțe la libertate pentru a se deda răului, căci vina și păcatul există numai în condiții de libertate. A început să vorbească, și glasul ei le părea o violare a groaznicelor legi în care omul începe să creadă cînd vrea să se ridice la rangul de zeu, eliminînd distincția între bine și rău. Mi-am dat seama de intenția lui și acum știam că își propusese să o distrugă în fața tuturor și cu aprobarea tuturor. Planul lui era perfect. Dezvăluise o prăpastie în care mulțimea se năpustea, avidă de sînge, cerînd noi și noi victime, pentru că numai așa se putea atinge acea stare de amețeală inconștientă, singura care-i dădea posibilitatea de a nu se lăsa cuprinsă de o deznădejde infinită. Iar ea stătea ca o răufăcătoare în mijlocul oamenilor preschimbați în bestii. Am văzut că există momente îngrozitoare, în care are loc o funestă transformare prin care nevinovatul trebuie să pară oamenilor vinovat. Orașul nostru era, deci, gata de-a contribui la

o faptă ce echivala cu un sălbatic triumf al răului. Concomitent, din partea de sus a scenei a început să coboare o mașinărie. Trebuie să fi fost construită din bare ușoare de metal și sîrme, pe care fuseseră puse cleme și cuțite, precum și drugi de oțel cu articulații ciudate, care erau legați între ei într-un mod straniu, astfel încît mașinăria semăna cu o uriașă insectă extraterestră, pe care am observat-o, de fapt, abia cînd a cuprins-o pe femeie și s-a ridicat apoi cu ea. Nici nu se terminase bine acest episod că mulțimea a și izbucnit în aplauze furtunoase și în strigăte de bravo. Cînd noi și noi clame au început să coboare asupra actriței țintuind-o locului, spectatorii se tăvăleau de rîs. Cînd cuțitele au început să-i sfîșie hainele, din masa celor contopiți laolaltă se auzi un strigăt, lansat de undeva, care cu viteza gîndului a luat proporții tot mai mari, răspîndindu-se la infinit, reluat mereu și retransmis pînă cînd s-a auzit o chemare universală : Omoar-o !, și, în zarva mulțimii, trupul ei a fost ciopîrțit de cuțite, astfel încît capul ei a căzut printre spectatori, iar aceștia s-au ridicat, l-au prins, mînjiți de sîngele ce picura în timp ce el zbura de la unul la altul, ca o minge. Și cînd oamenii au început să iasă din teatru, bulucindu-se, călcîndu-se în picioare, rostogolind capul în fața lor, formînd lungi șiruri ce șerpuiau prin ulițele întortocheate, am părăsit orașul în care fluturau deja flamurile cenușii ale revoltei și oamenii se năpusteau unii asupra altora ca animalele, înconjurați de ciracii *lui*, obligați să se supună ordinii *sale*, în timp ce la orizont se iveau zorii unei noi zile.

CAPCANA

1946

Eram pe stradă, în mijlocul mulțimii, cînd i-am simțit, pentru prima oară, privirea. M-am oprit, dar cînd m-am întors, n-am observat pe nimeni care să se uite la mine. Prin față nu-mi treceau decît oamenii care umplu de obicei străzile orașului, după-amiaza tîrziu : comercianți pierzîndu-se în hoteluri, îndrăgostiți în fața vitrinelor, femei cu copii, studenți, cocote ce-și fac, încă șovăitor, primul tur înainte de căderea serii, școlari care se revarsă în grupuri din școli ; însă din acea clipă, nu m-a mai părăsit impresia că sînt urmărit de el. Adesea, cînd ieșeam din casă, mă înfioram, căci știam că și el ieșea acum din intrîndul în pivniță, în care se ascundea, sau părăsea felinarul de care se sprijinea, că împăturea ziarul pe care îl citea, decis să reia urmărirea, uneori dîndu-mi tîrcoale, pentru a căuta o nouă ascunzătoare, atunci cînd mă opream fără veste. Am rămas adesea pe loc, nemișcat, ore în șir, sau m-am reîntors pe drumul parcurs pentru a-l întîlni. Apoi, cînd, după cîteva săptămîni, m-am obișnuit cu teama nelămurită pe care mi-o insufla, am început să încerc să-l fac să cadă într-o cursă ; hăituitul devenise acum el însuși vînător. Însă era mai abil ca mine și scăpa mereu șiretlicurilor mele, pînă cînd, într-o noapte, întîmplarea mi-a dat posibilitatea să-l reperez. Străbăteam grăbit orașul vechi. Nu ardeau decît puține felinare. Stelele străluceau cuprinse parcă de o vîlvătaie îngrozitoare, deși dimineața nu era departe. Ieșisem de sub arcade și trecusem de o încrucișare de străzi, cînd am fost nevoit să mă opresc din mers, de-

zorientat de ceața ce se ridica în fața mea, ca un perete gros din sticlă, în care stelele păreau că se cufundă pîlpîind. În clipa cînd m-am oprit, i-am auzit, pentru prima oară, pașii în spatele meu. Erau ca și ai mei și copiați cu o asemenea artă încît nu-i mai puteam deosebi de ai mei nici măcar în sunetul lor. Erau atît de aproape încît în minte am și văzut statura lui ieșind de sub arcadă în strada luminată. Apoi, străinul s-a retras speriat. Privea la silueta mea, care se contura în ceață. Stătea nehotărît sub porticul din fața mea, însă fiind în umbră nu se mai vedea. Pe cînd mă îndreptam încet spre el, s-a întors brusc, iar atunci eu m-am năpustit înspre el. Speram să-l văd pe necunoscut cînd iese din întuneric la lumina felinarului care ardea sus, ceva mai departe. El se retrase însă într-o ulicioară care se termina în fața unei uși, astfel încît, prin fuga lui, îmi căzuse în mîini. L-am auzit izbindu-se de ușă și agitîndu-se în capcană, în timp ce eu mă oprisem la capătul ulicioarei. Respira greu, în ritm accelerat. „Cine sînteți ?“ am întrebat. Nu mi-a răspuns.

„De ce mă urmăriți ?“ am întrebat din nou. Tăcea. Stăteam așa, și dimineața începuse să se facă simțită, în timp ce ceața se risipea. Treptat, am început să deslușesc în întunericul uliței o statură întunecată, cu ambele brațe sprijinite pe ușă de parcă era răstignit. Îmi era însă imposibil să intru pe uliță. Între mine și omul care în lumina nesigură a dimineții stătea cu spatele lipit de ușă era o prăpastie pe care nu îndrăzneam să o trec, căci nu ne-am fi putut întîlni ca frați, ci numai ca ucigașul cu victima sa. De aceea m-am depărtat de el și am plecat fără să mă mai interesez ce face.

Acum, cînd încerc să redau evenimentul hotărîtor al vieții sale, nu pot cita decît spusele lui, deși, pe atunci, m-am străduit să descifrez din intonația cuvintelor și din gesturile mîinilor sale multe din cele pe care le-a trecut sub tăcere în acea noapte de vară, în care mi-a dezvăluit soarta lui. Venise, pe sub copacii deși, la masa mea, de unde luminile orașului și ale podului cel mare se întrezăreau printre trunchiuri, și imediat ce i-am zărit

chipul mi-am dat seama că mă uitam în ochii omului care mă urmărea.

„Sînt dator să vă dau socoteală, domnule“ — începu el, după ce se așeză jos — „cu atît mai mult cu cît nu v-am răspuns cînd mi-ați vorbit.“

Ceru un Pernod pe care îl goli dintr-o sorbire : „V-am urmărit“, continuă el, „și mai mult decît atît : m-am ocupat de fiecare ceas din viața dumneavoastră, am studiat urmele dumneavoastră“.

„Urmele mele ?“ am răspuns, tulburat.

„Oricine lasă urme. Sîntem vînatul care este hăituit și care, cîndva, va fi doborît. V-am studiat nu numai pe dumneavoastră, nu numai modul în care locuiți, în care mîncați, în care citiți, în care vă exercitați profesiunea, v-am observat și prietenii.“

„Ce vreți ?“ am întrebat.

„Vreau să vă povestesc viața mea“, răspunse el.

„De aceea m-ați urmărit ?“

„Firește“, răspunse el rîzînd. „Trebuie să am încredere în cel căruia îi povestesc viața. Trebuie să vă cunosc ca pe mine însumi. Veniți !“ Ne-am ridicat în picioare, în timp ce el continua să vorbească. Felul lui de-a vorbi suna straniu. Vorbea ca și cum s-ar fi lepădat de sine, indiferent, uneori rîzînd, deși era covîrșit de povara uriașă a disperării sale. Am stat puțin timp împreună și, totuși, s-a infiltrat în mine în așa măsură încît și astăzi încă îmi mai tulbură visele. Mi-amintesc figura lui, care se schimba în mod straniu în timp ce străbăteam ulițele orașului nostru, părînd să se descompună, ca și cum s-ar fi deschis dinlăuntru. Nu mi-a povestit cine l-a născut și cine fusese tatăl lui, a trecut sub tăcere ce profesie practica și n-am putut să-i aflu niciodată numele, însă trebuie să fi fost un înalt funcționar. Mi-a zugrăvit modul în care a fost dus în ispită și nu prin aur sau de către o femeie, ci numai prin sine însuși. A fost învins de moarte, aceasta făcînd parte din el ca brațul din corp sau ochiul din chip, crezînd totuși că dispune de ea cum dispunem de o carte pe care o aruncăm ca un atu hotărîtor în joc. Însă s-a dovedit că această carte era falsă, căci în realitate era mînat de

teama de moarte, care era atît de adînc înrădăcinată în el încît credea că iubește tocmai ceea ce îi provoca teamă și era disperat că nu o poate înfrînge. I-am văzut fruntea și mîinile și mi-am dat seama că nu a avut niciodată o bucurie din cauza obsesiei sale. De tînăr fusese hotărît să se sinucidă. A studiat moartea, și-a cumpărat arme, și-a încropit cele mai rare otrăvuri, și-a construit o ghilotină. S-a jucat cu moartea pînă cînd s-a pierdut în acest joc pe sine însuși și viața i-a devenit o minciună; printr-un asasinat sperase să se elibereze și să scape de teama care îl determinase să-și părăsească într-o dimineață slujba, pornind la drum în căutarea locului morții sale.

Cu intenția de-a se omorî părăsise atunci, spre sfîrșitul unei după-amieze, vagonul cald care avea ferestre atît de înghețate încît nu putuse să vadă aproape deloc colinele joase, fiindcă noaptea venise devreme și repede. În apropierea micii stații, în asfințit, cele cîteva case păreau niște animale adormite, iar strada era acoperită de zăpadă și de lumina galbenă a unui felinar, încît mergea prin ea ca în vis. Așa a început perioada pe care a petrecut-o în micul sat de graniță situat între coline, pe malul rîului, pierdut în zilele albe de iarnă, care îl înconjurau cu tăcerea lor uriașă și în care se scufunda viața lui. Urca pe coline și străbătea creasta muntoasă cu sinuozități prelungi a podișului aflat în fața masivelor muntoase îndepărtate, cu păduri de brazi ninse și sate izolate. Mergea ore în șir prin întunecimea misterioasă, iar noaptea asupra lui se năpustea vîntul iute. Piciorul îi călca pe neaua sticloasă, pe care se profila umbra lui mare și albastră. Copacii se desenau negri pe cerul alb și, din cînd în cînd, mai întîlnea cîte un om bine înfășurat în blănuri cu păr lung, cu ochi șireți pe fața înroșită. Uneori se oprea pe cîte un pod peste rîul care-și învolbura apele tulburi, pline de gheață și lemne putrede. A urcat apoi pe șoseaua de iarnă ce ducea spre nord și a fost înconjurat de păsări negre venite în zbor, care l-au lovit cu aripile. Rareori era văzut prin sat, privind oamenii. Stătea înfrigurat între casele situate de-

parte una de alta, la distanță de șosea, un sat fără biserică și fără cimitir, fără centru și fără formă. Vedea în speluncile murdare oameni gîrboviți și neîncrezători. Satul era plin de străini despre care nimeni nu știa de unde vin și unde merg, ce au de gînd și în ce limbi ciudate vorbesc unii cu alții. În paltoane cadrilate, stăteau nepăsători în mijlocul străzii, făcînd gesturi ample, iar pe degete aveau inele de aur cu diamante sclipitoare. Adesea încercau să treacă granița mituindu-i pe grănicerii care stăteau ghemuiți pe la posturile lor sau beau în adîncul întunericului, cantinelor, oameni care puteau fi văzuți prin sat numai cînd, beți, mergeau clătinîndu-se la femeile care locuiau în cămărușele de la mansardă, lascive și albe, linse de razele lunii ce treceau peste trupul lor. Au venit apoi nopți pline de sînge. Răsunau focuri de armă scurte, seci, a auzit strigăte care se stingeau încet în păduri, trăind toate acestea însă ca și cum s-ar fi petrecut undeva departe, fără să-i pese. Se gîndea la moartea lui, savurînd-o tot mai profund și lăsînd lucrurile în voia lor. S-a dus în pădurea prin care trecea granița. Brazii aveau trunchiuri drepte și sub zăpadă se ascundea mușchiul alb. Printre trunchiuri luci o stîncă pe care se urcă. La picioare i se întindea un luminiș, învăluit în singurătatea pădurii iernatice. Uneori prin luminiș treceau pășind încet și atent căprioare, sau cîte o pasăre de pradă plutea pe deasupra brazilor înalți, umbra ei alunecînd repede pe zăpadă, în timp ce vîntul aducea strigătul vreunui animal din pădure. La un moment dat însă, puțin înainte de asfințit, din pădure a ieșit un om, străbătînd în grabă poiana care îl învăluia într-o lumină albă. O împușcătură a sfîșiat tăcerea. Omul ridică mîinile și căzu în zăpadă ca doborît de un vîrtej. Zăcu apoi, o masă întunecată și informă, în mijlocul poienii, cu mîinile înfipte în zăpadă și din el se scurse ceva, negru mai întîi, întinzîndu-se pe neaua curată, după aceea însă de un roșu aprins și el știa acum că acolo, unde zăcea nefericitul, prin mijlocul corpului acestuia, trecea granița care devenise vizibilă datorită cercului însîngerat ce înconjura mortul.

Noaptea următoare a crezut că sosise și ora morții lui. A pornit-o devreme, dar era deja ziuă cînd a ajuns în luminiș. Crengile erau pline de gheață și după ce și-a făcut drum printre tufe a văzut de departe mortul care zăcea acolo. Picioarele i se cufundară în zăpadă cînd intră în poiană. În spatele brazilor, deși nu-l vedea încă, soarele răsărise fiindcă cerul se luminase puternic. Frigul îi pătrunsese prin palton și prin îmbrăcăminte și pielea îl durea. Înaintă spre mort și se opri lîngă el. Omul zăcea cu fața în jos în zăpadă. Sîngele nu se mai vedea și peste făptura nemișcată se formase o peliculă subțire, sticloasă. Cu capul în jos stătea în fața mortului și aștepta să vină glonțul dintre trunchiurile întunecate. A rămas întreaga zi în fața cadavrului. Îl pătrunsese umezeala. Cîteva clipe, soarele s-a arătat mare și roșu deasupra luminișului, coborînd iarăși în spatele brazilor, apoi a apărut din nou și iarăși a dispărut, și tot așa. Ore în șir a stat în lumina schimbătoare, nemișcat, așteptînd cu nerăbdare moartea, un prieten care așteaptă să apară un prieten. I se păru apoi că aude pași apropiindu-se pe zăpadă. Cînd ridică ochii, de cealaltă parte a graniței stătea o femeie, în fața lui, pe cealaltă parte a mortului.

„Cine ești ?", întrebă.

„Sînt nevasta lui", răspunse ea, rîse și atinse mortul cu piciorul. Stăteau acolo și tăceau.

„Nu ești mîhnită ?" o întrebă în cele din urmă.

„Nu", răspunse ea. Se aplecă și luă un inel din mîna strînsă a mortului, pe care o deschise cu greu. „Nu mai are nevoie de el", spuse ea.

„De unde vii ?" întrebă după un timp.

„Din sat", răspunse femeia și arăta undeva în spatele ei o direcție în care el știa că, de cealaltă parte a graniței, se află un sat. „Dar tu ce faci aici ?" El spuse :

„Vreau să mă omor".

„De ce ?" întrebă ea.

„Pentru că iubesc moartea."

„Ești călău ?" rîse ea.

„Ai dreptate — răspunse el — sînt un călău." Se priviră unul pe altul, două chipuri albe în umbra tot mai deasă.

„Asfințește soarele — spuse ea — vrei să vii cu mine ?“

„Vin cu tine“ — răspunse el și trecu peste mort. Mergea cu cîțiva pași înaintea lui. Pădurea era mai rară dincolo de graniță, însă trunchiurile copacilor erau mai groase, iar sălbăticiunile mai numeroase. Deodată s-a auzit o împușcătură chiar în fața lui, dar ea nu-și schimbă mersul calm și, abia mai tîrziu, el observă că fruntea îi sîngera. Cînd au ieșit din pădure, în vale se vedeau luminile și conturul unui sat ; se îngîna ziua cu noaptea, cînd au intrat în el. Ținutul se întindea în valuri largi la picioarele lor și doi corbi îi însoțeau, cu ciocuri ca de fildeș prin amurg. „Păsările sînt tot aici — gîndi el — continuă să zboare în jurul meu, prietenii sufletului meu, păsările morții.“

Se porniră să latre cîinii și să necheze caii. Casele se îngrămădeau în jurul unei biserici, și în piață se vedea, veche și năruită, o fîntînă ; se lăsase deja noaptea. Fîntîna era înghețată, așa că suprafața apei părea o oglindă, însă el nu reuși să-și vadă chipul reflectat cînd se aplecă peste întinderea clară.

„Nu este nimeni aici ?“ întrebă el și se uită în jur.

„Sînt în pădure“, spuse femeia și păși prin zăpadă către una din case. Urcară o scară lipită de una din laturi ; de jgheaburile casei atîrnau țurțuri lungi, iar ușa se deschise cu greutate. „Dă-mi mîna“, îi spuse femeia pe care nu o mai putea distinge în întunericul de dincolo de ușă. L-a condus apoi în interiorul casei, prin coridoare și din nou pe scări. Mergeau printr-un întuneric adînc, nu se vedeau nici măcar contururile unei ferestre, i se părea că pătrunsese în inima tututor lucrurilor.

Casa trebuie să fi fost veche, fiindcă lemnul pe care pășea ceda uneori sub greutatea piciorului lui. În spatele său, se auzi trîntindu-se o ușă. Femeia îi dădu drumul la mînă și rămase singur. Auzi pașii ei. Apoi se opriră. Ea scăpără un chibrit și aprinse o lumînare. Se aflau într-o cameră mică. Ferestrele erau acoperite cu scînduri groase, bătute în cuie. În mijlocul camerei se afla o masă mare, cioplită grosolan, pe care stătea lumînarea. În fața

mesei era un scaun și lîngă perete un pat, încolo în cameră nu mai era nimic, nici oglindă, nici tablouri, nici un dulap, doar lemn vechi, în orice parte s-ar fi uitat, nud, nefinisat, cu fibre ce se contûrau ca niște vine, amestecîndu-se cu umbrele lui și ale ei.

„Aceasta este camera mea mortuară", se gîndi el, „știam că așa arată", și privi spre femeie.

„Vreau să mor cu ea, își spuse, nu are nici un sens să o fac de unul singur." Apoi rîse.

„De ce rîzi ?" întrebă femeia.

„Rîd pentru că totul este așa de simplu", răspunse el și tăcu. Știa acum ceea ce făcuse de-a lungul întregii lui vieți, de ce venise în satul singuratic de la graniță, în acest ținut plin de zăpadă și păduri, părăsind tot ce avea, poziția lui, prestigiul, banii, de ce amînase mereu moartea : căutase omul împreună cu care să moară.

Cînd respirația li se potoli și trupul ei obosit, se desprinse de al său, el adormi brusc, avînd un vis. Se afla pe o scară care cobora în noapte. Scara era largă și nu se vedea vreo balustradă și nimic care să o limiteze, părînd o suprafață înclinată ce se întindea în toate părțile, la infinit. Treptele din granit erau umede. Pe mici platforme drepte, care întrerupeau scara, se strînseseră bălțoace. Peste piatră se așternuse o noapte fără pic de lumină încît avea sentimentul că se mișcă într-un întuneric profund. Totuși, putea să străpungă cu privirea întunecimea pe distanța a circa cincizeci de trepte, în sus și în jos, ca și cum ar fi avut ochi care puteau vedea și fără lumină, ceea ce îl neliniști. Pe scară coborau o mulțime de oameni : sub el, prin dreptul lui și pe deasupra, în număr foarte mare. Se afla între ei, ca într-un curent, o undă printre unde, și știa că de la începutul începuturilor fusese o părticică a acestui curent și că drumul lui nu putea fi altul decît coborîrea în adîncul din fața sa. Cobora pe scări, trecînd pe micile platforme, tot mai jos, prin fața felinarelor care atîrnau șui în gol, fără a arunca vreo rază de lumină. Alături de el, coborau femei mistuite de chinurile facerii, cu părul încîlcit în șuvițe lungi

peste trupul lor uscățiv. Copii care scoteau strigăte dure și ciudate. Lîngă el se aflau bărbați care schimbau între ei cuvinte de neînțeles și ale căror brațe făceau mereu aceleași mișcări circulare ca aripile unor mori de vînt. Trecea prin fața unor oameni care, cu mîinile împreunate, întorși spre adîncuri, se ghemuiau pe scări și apoi săreau, scoțînd strigăte puternice, în hău. Mergea fără teamă în jos, ca unul care parcurge drumul cunoscut al obișnuinței, însă o dată cu trecerea timpului, o schimbare în adîncuri îi provocă un sentiment de nesiguranță. În imensitatea informă a hăului în care cobora scara, observă o lumină depărtată, a cărei intensitate creștea pe măsură ce cobora, deși mulțimea nu-și dădea încă seama de existența ei ; imperturbabilă, val după val, se scurgea spre ea. Doar din cînd în cînd, pe unele fețe se ghicea o umbră de spaimă. Cobora pe măsură ce luminozitatea sporea, ca și cum ar fi străbătut secole, privind fascinat la ceea ce îi dezvăluia treptat adîncul. O dată cu creșterea luminii care se ridica de jos în sus ca un nor roșiatic, încet-încet, tabloul se schimba. Dacă pînă atunci ochii lui putuseră deslușI numai o masă informă, care cobora în întuneric, astfel încît nu puteau fi văzuți decît cei din apropiere, acum, pe fundalul adîncurilor, siluetele oamenilor căpătaseră un contur foarte clar. Pesemne că și alții vedeau lumina, fiindcă își dădu seama că uneori cîte un om nu mai mergea în același sens cu mulțimea, ci urca, fără să-l împiedice cineva. Se contura tot mai clar o mare de foc în care mulțimea se revărsa. Văzu cum din adîncuri ieșeau la suprafață mari bule de gaze arzînd și cum din masa de lavă în flăcări țîșneau protuberanțe ca niște flori de foc. Se auzeau țipete și gemete și văzu mîini încîrcite care se înălțau a blestem spre cerul care se întindea inert deasupra turor, fără soare și fără lună, o sutană neagră preoțească care acoperă o rană arzîndă. Totuși, mulțimea nu se opri nici cînd numărul celor care urcau se înmulți. Cu ochii închiși, oamenii de lîngă el și de deasupra lui grăbeau pasul, împingîndu-i și pe cei de jos împreună cu ei și coborînd în direcția urletelor celor care erau deja atinși de primele flăcări. Observă cu stupoare o făptură repe-

zindu-se în sus, făcîndu-și loc cu brațele-i puternice prin curentul mulțimii care mergea în sens contrar. Cînd, fără zgomot, omul i-a trecut prin față, grăbindu-se să urce cît mai sus, avu impresia că hainele acestuia erau carbonizate, iar mîinile și picioarele acoperite cu răni de arsuri. Apariția și dispariția omului îl îngroziră. Își dădu seama de absurdul situației lui și că este pierdut dacă nu acționează. Se opri și, apoi, se întoarse hotărîndu-se brusc. În primul moment crezu că va fi doborît de uriașa masă de oameni, care se ridica în fața lui, în nemărginirea cerului, o piramidă de capete, trupuri și membre, apoi însă urcă o treaptă, a doua, mai multe. De sus, veneau spre el oameni cu fețe pe care sclipirea focului se reflecta de parcă ar fi fost sînge și, de cîteva ori, a fost pe punctul de a se întoarce, atît de cumplită era priveliștea, totuși urcă tot mai sus. Uneori vedea pe cîte unul care tresărea cînd îl zărea, se întorcea și începea să urce în grabă, gîfîind, treptele, alături de el, pînă cînd cu un strigăt strident începea să se întoarcă, pentru a lua din nou calea spre adîncuri. De sus veneau rînduri tot mai compacte și adesea era nevoit să-și facă loc cu ambele brațe prin mulțime, însă i se păru că reflexele focului pe figuri nu mai erau atît de puternice. Urcă mai încet și, cu timpul, masa oamenilor ce coborau se rări. Observă că oamenii nu mai erau îmbrăcați la fel ca el, hainele le erau dintr-o epocă mai veche decît ale sale și curînd văzu pe unii îmbrăcați ca în Evul Mediu. Pe măsură ce urca mai sus, părea să se reîntoarcă în timp. Mai tîrziu, cînd se uită înapoi, din marea de foc nu se mai vedea decît o sclipire slabă și neclară în adîncuri. Oamenii deveniră mai rari. Nu mai constituiau un torent care se scurgea către el. Avea, de asemenea, impresia că de sus veneau și din aceia pe care îi văzuse o dată urcînd, fiindcă purtau aceleași haine ca și el. Începură să apară veșminte din antichitate, togi romane și piese de îmbrăcăminte grecești. Se profilau grupe distincte, între care distanțele se tot măreau. Dacă la început aceste distanțe erau ca niște lacune întîmplătoare într-o imagine continuă, acum el putea distinge grupuri întregi, care nu mai depășeau douăzeci de oameni. Își dădea seama că

oamenii aparțineau aceluiași grup. Veșmintele deveniră ciudate. Adesea vedea cîte o piesă despre care nici n-ar fi bănuit vreodată că există. Se cufundau în adîncuri ca niște podoabe multicolore. Începu să observe oamenii în parte, iar tabloul scării se modifică. Lumina depărtată fu înghițită de o noapte totală, și întunericul creștea o dată cu înălțimea. Urcă în continuare. Din scară nu se mai vedeau acum mai mult de zece trepte, ca o cameră slab luminată, în care oamenii intrau și din care ieșeau în liniște, născuți parcă din vid și înghițiți parcă de acesta. Tînguirile dispăruseră de mult și urechea lui percepea doar ecoul pașilor ce se grăbeau în jos. Grupurile se destrămaseră și acum întîlnea doar indivizi izolați, care coborau singuri, îmbrăcați în blănuri și piei. Așa i-a trecut prin fața omenirea scufundîndu-se în adîncuri. Veneau ultimii. Hoarde întunecate, fărpturi goale, adunate laolaltă ca animalele. Se întîmpla adesea ca multă vreme să fie singur, fără a mai vedea pe cineva. Dacă stătea însă nemișcat și asculta atent în noapte, auzea mereu pași ce se apropiau de sus. Mulți treceau de el fără a-i putea vedea, căci scara era nelimitată și în lățime, lucru de care își dădu seama cu claritate abia acum și se gîndea că undeva, în nemărginirea spațiului, la aceeași înălțime cu el, se putea să fie un om care urcă, dublura lui, ca și el, cu privirea îndreptată spre treptele scării. Noaptea se întindea în jurul lui ca o roată, astfel încît îi vedea pe cei care coborau abia cînd erau în imediata lui apropiere ; aveau capete uriașe, în care se vedeau ochii ca niște pietre albe și frunți înguste ce apăreau ca niște pumni din întuneric, ființe animalice, risipite la întîmplare în întunericul epocilor primitive. Apoi au dispărut și acestea. Urca fără să mai întîlnească pe nimeni venind de sus, și cînd se oprea, ceea ce se întîmpla acum mai des, nu mai auzea nici un sunet de pași ce se apropiau. Doar de jos se mai distingea ecoul celor care trecuseră prin dreptul lui, însă după un timp totul s-a cufundat în profunzimea nedefinită a prăpastiei. Stătea în gol. Îl apucă amețeala. Însă în aceeași clipă, auzi de sus pași apropiindu-se în grabă, tot mai repede, ca o piatră ce se rostogolește. Se opri din urcat și privi

în sus, unde noaptea devenise un perete tăcut, de nepătruns din care se auzeau pași apropiindu-se în grabă. Atunci apăru în fața sa, ca o săgeată lansată din adîncul întunericului, omul cu mîinile carbonizate ridicate spre cer într-un gest de infinită groază. El stătea însă nemișcat. Părea că cel care venea cu viteză se va ciocni de el. Atras de hău, străinul se lovi cu fața de granit, se răsuci și dispăru în noaptea profundă de dedesubt, alunecînd ca fulgerul pe spate, cu capul în jos, pe scară spre adîncuri. Acum era singur. Urcă mai departe, cu greu, deoarece golul îl amețea. Gîndi că ar fi fost mai bine dacă s-ar fi mișcat într-o întunecime totală, căci strania transparență a nopții îi paraliza mișcările. Nu mai era stînjenit în urcușul său de nimic decît de el însuși. Avea impresia că se află într-o uriașă rîșniță de piatră. Se străduí să-și îndrepte gîndurile către ceva anume. Încercă să-și vadă trupul, pentru a se fixa astfel asupra a ceva palpabil. Observă cum la urcare, piciorul i se vedea sub genunchiul ridicat, rămînînd scurt timp în cîmpul său vizual, pentru a dispărea apoi din nou sub corp. Se percepea pe sine ciudat și străin, ca o insectă, iar mișcările sale i se păreau a fi cele ale unei mașini ireale. Își întoarse din nou privirea spre noapte. Pășea fără sfîrșit prin spațiul gol, prin timpul gol. Era frămîntat de gînduri îngrijorătoare. Se gîndea că scara ar putea să se termine fără ca el să-și dea seama și că s-ar putea trezi chiar sub el cu norii roșii ce se adunau pe fundul hăului. Acest gînd îi provoca un chin insuportabil, chiar dacă nimic nu indica o asemenea posibilitate. Își căzuse pradă lui însuși. Îl apăsa și faptul că nu putea spera nimic precis din acest suiș al său. Credea, firește, că scara se va sfîrși și că trebuia să ajungă pînă acolo de unde veneau toți oamenii, însă gîndurile îi erau tulburi fiindcă nu înțelegea ce îi silise pe oameni să întreprindă această îngrozitoare coborîre. Monotonia scării avea un efect distructiv asupra spiritului său, iar transparența lăptoasă a întunericului care domnea asupra scărilor, granitul ud și ecoul mereu egal al pașilor săi făceau să i se strîngă sufletul de teamă. Platformele, care întrerupeau din cînd în cînd urcușul și

care mai oferiseră o variație, nefiind așezate la intervale regulate, așa încît putuse număra treptele dintre ele, dispăruseră. Urca în ritm uniform treptele. De mai multe ori a mers pe cîte o treaptă spre stînga și spre dreapta, adesea ore întregi, fără să găsească marginea. Uneori avea impresia că aude pași în depărtare, însă erau atît de departe de el, încît sunetul lor se stingea repede. Fugea deznădăjduit de-a lungul treptei, strigînd tare, pentru a-l opri pe cel care cobora, poate, undeva. Dorea să-l întrebe de ce face asta și să-l roage să urce împreună cu el, pentru a se salva amîndoi, însă, în cele din urmă, se oprea, scăldat de sudoare și abia trăgîndu-și respirația. Simțea răceala pietrei sub picioare și gheața infinitului pe frunte. Începea să urce din nou. Privea cu gîtul întins în față și-și ținea partea superioară a corpului înclinată mult înainte. Brațele i se mișcau la întîmplare și picioarele i se poticneau. Urca dezordonat și, încetul cu încetul, pe măsură ce urca, îi sporea spaima, tot mai mare cu fiecare pas pe care îl făcea. Căzu și se ridică din nou cu greutate, sîngerînd, apoi căzu iar. Zăcu multă vreme pe jos și își lipi fața de granitul umed, apa pătrunzîndu-i prin haine. După un timp, începu să se tîrască ca un animal, urcînd încă cîteva trepte, cuprins de o spaimă tot mai mare. Singurătatea era ca o piatră, la fel ca stelele moarte, nemăsurate și fără lumină, de o masivitate neîndurătoare, atom lîngă atom. Golul se lipea de el, era supt de abisul incolor al nimicului. Se opri. Orice pas mai departe era lipsit de sens, echivala cu statul său pe loc. Nu mai exista decît un singur sens: din nou în jos, spre oameni, fără suflare, un trup căzînd, două mîini întinse, doi ochi morți, o gură ce urlă, pentru a deveni totuna cu soarta omenirii care se cufunda în infern, înconjurată de aburii de sulf ai mării de foc. Era imposibil să mai stea singur, față în față cu el însuși, ochi în ochi cu el însuși, fără nici o distanță, fără lume, fără posibilitatea de a vorbi, de a se ruga, de a blestema de a striga, fiindcă tot ce făcea era înghițit de spațiu și era redus la nimic de către timpul gol. Era în el o forță de atracție care îl împingea în jos, în adîncuri. Mai rezistă un timp. Pentru ultima oară. Apoi i se deschise în

față prăpastia lumii. Își acoperi ochii cu ambele mîini și se aruncă în adîncul care își deschise brațele în fața lui, îngrozitor în maiestatea lui, încununat de uriașe focuri de jertfă, vibrînd ca un clopot de aramă de deznădejdea oamenilor, și în timp ce se scufunda în corpul acestuia, răsună strigătul lui : Îndurare, unde este îndurarea ? rămas fără răspuns.

„Strigi !“ spuse ea, scuturîndu-l. Trezindu-se îi zări fața, aplecată peste a lui. Ochii ei erau indiferenți. „Ea știe ce am de gînd“, își zise și își dădu seama abia acum că deasupra lui atîrna o cruce, singuratică și neagră, prinsă la mijloc cu un cui bătut în perete. Se ridică și se îmbrăcă, își puse paltonul. Îi era frig. Se sculă și femeia. El se sprijini de perete. Lumînarea mai ardea încă.

„Aștept pînă se stinge“, se gîndi și încleștă mîna pe armă.

„Ochii tăi sînt mereu la fel de goi ?“, întrebă ea.

„Da“, răspunse el, „mereu“.

Apoi tăcură din nou. Se uita indiferent la femeia ce stătea dincolo de flacăra ce continua să ardă. Mîinile ei zăceau pe masă de parcă ar fi fost rupte de corp. Ținea palmele în jos, fără să le miște, de parcă ar fi uitat aceste mîini pe masă, încît constituiau două obiecte lipsite de sens, așezate la stînga și la dreapta lumînării pe care se scurgea seul. Deasupra tuturor lucrurilor plutea fața ei, împietrită, una cu tăcerea camerei. Apoi văzu cum flacăra lumînării se micșorează. Lumina pîlpîia. Cînd se micșora, cînd creștea și, o dată cu ea, camera se însufleți ca o ființă care respiră. Licărul luminii dansa pe femeie. Apoi, flacăra mai sclipi o dată între mîinile ei, aruncînd o rază strălucitoare și se stinse, murind în întuneric. Noaptea morții devenise perfectă. Amețit încă de viziunea lui, căpătă o conștiință clară și sigură, cum nu avusese niciodată în viață. Era mistuit de un sentiment de bucurie. Din suflet îi dispăruse apatia, orb în întunecimea camerei, el vedea clar și precis. Se adăpă din tăcerea acestei ore ca un însetat ce ajunge la o fîntînă, gata să deschidă poarta care îl despărțea de neant, de singurătatea infinită a spațiului, de pustiurile plutitoare dintre

constelațiile palide, hotărît să treacă pragul împreună cu femeia aceea care respira undeva în cameră, un animal de jertfă care aștepta tăcut lovitura fatală a preotului.

A rămas multă vreme în întuneric, după ce a tras, o dată, apoi de mai multe ori, fără să ochească, dar știind că a nimerit. Apoi se îndreptă spre mijlocul camerei, fără să fie capabil să-și ia viața.

„Vreau să trăiesc", spuse cu voce tare, în timp ce o căuta pipăind, „vreau să trăiesc", și încă o dată : „să trăiesc !" Simți masa, a cărei suprafață i se păru nesfîrșită în întuneric, cu crăpături pe care le urmări ca pe liniile unei mîini. Atinse cu degetele ceva tare, abia după un timp, dîndu-și seama că era capul femeii. Pentru prima oară se cutremură. Pipăi cu mîinile corpul și părul femeii și simți că mîinile i s-au mînjit de sîngele de pe corpul ei. Apoi se opri în mijlocul satului, care părea să fie în continuare pustiu. În piață se formase polei. Se aplecă peste marginea fîntînii și sparse gheața cu arma. Cînd își scufundă mîna în apă, sîngele de pe ea se desprinse și începu să se întindă ca un nor întunecat peste discul lunii care se oglindea în fîntînă, galben ca o farfurie grosolană pe care putea să o atingă cu mîna. Merse pe caldarîm, trecînd prin fața ferestrelor goale. Trecu de niște case cu frontoane și umbra i se profila distinct pe pămînt, în fața lui. Mai tîrziu ajunse la alee. Copaci uriași mărgineau aleea pe ambele părți, clar conturați pe fundalul cerului. Izbucneau din pămînt și se înălțau spre cer ca mîinile unor scufundați în mlaștină. Mergea printre ei, cu pas egal, și umbra i se deplasa o dată cu el. Din cînd în cînd, cîte o pală de vînt venea șuierînd de departe și vîjîia printre copaci, fugărind luna pe cîmpurile pustii, astfel încît aceasta se rostogolea pe coline, mare cît o casă, ca un cap galben, plin de furuncule și găuri, din care ieșeau muște uriașe și gîndaci verzi. Cînd luna a dispărut, nu s-a făcut mai întuneric, ci totul se profila în fața lui fără umbre, nemilos și ireal. Mergea înainte, fără să poată face altceva. Figura i se transformase. Devenise de nepătruns și palidă ca luna ascunsă între brazi. Drumul pe alee părea nesfîrșit și ne-

sfîrșit era și cerul de deasupra lui, brăzdat de stolul șovăitor al păsărilor, însoțitoarele lui, al căror țipăt ajungea la urechile sale, în zborul acestora fiind cuprins tot ceea ce îl înconjura : copacii și cerul, lumina și șoseaua pe care mergea, dar și viața lui absurdă, cu minciunile și fărădelegile ei, corpul neînsuflețit al femeii pe masa cu crăpături profunde și sîngele din fîntînă. Apoi, brusc, izbucni sunetul clopotelor din sat și auzi strigăte depărtate de alarmă. Se apropiau motociclete, venind repede ca săgeata din orizonturile îndepărtate și, șuierînd, îl înconjurară norii împușcăturilor. Se aruncă la pămînt, se tîrî într-o groapă, străbătu în fugă un cîmp, prins în lumina reflectoarelor, apoi din nou pierdut. Pădurea îl înghiți, dar aproape în același timp cu el, pătrunseră printre copaci și urmăritorii. Gloanțele lor făceau să sară așchii din trunchiurile de lemn. Le putea vedea deja albul ochilor, figurile descompuse, cuțitele pe care le scoteau de sub mantale, apoi însă, începu să ningă, o pătură enormă care cobora fără zgomot, ca o mînă rece și moale, care împrăștia orbirea asupra tuturor. Astfel reuși să ajungă în siguranță în luminiș și trecu nepereat peste mort, în timp ce urmele îi erau acoperite încetișor, iar de departe, inutile, se mai auzeau ultimele împușcături ale urmăritorilor. Pași prin pădure, învelit în paltonul său zdrențuit, neatins de dimineața care începea să se ivească undeva din spatele maselor de zăpadă ce cădeau. Printre vîrtejurile de zăpadă apărură primele case ale satului, pentru a dispărea apoi din nou. Oamenii stăteau în zăpadă pînă la brîu, în mînă cu lopeți mari, înjurînd că muncesc degeaba, fiindcă viscolul devenea tot mai puternic. Ajunse la han și plăti ; nimeni nu-i dădu nici o atenție. Urcă în primul tren, care îl duse înapoi în capitală, fără gînduri, fără regrete, fără voință, în timp ce cele cîteva case, rîul revărsat și colinele joase dispăreau în spatele ferestrei, a cărei suprafață, cînd trenul se puse în mișcare, se acoperi de gheața ce se întinse cu iuțeală.

Ce avea să se întîmple de acum încolo îi era indiferent, căci era absurd orice ar fi fost să fie. Era un om

ca toți ceilalți, un om ce-și avea locul său în societate, era căsătorit, avea copii, o casă, un automobil, o iubită, însă totul era ridicol, fiindcă era înconjurat de o taină — încercarea zadarnică de a se cufunda în nimic sub steagul fluturînd al morții, cu inima plină de patima pentru marele frig. Orice făcea se transforma în înșelătorie, chiar dacă nu se înșela decît pe el însuși, după cum și convorbirea noastră a fost o înșelătorie, fără ca el să vrea. Am străbătut suburbii și am mers de-a lungul rîului, apoi am traversat un chei, pe sub arcul înalt al unui pod. Pe măsură ce povestea, purtarea i se schimba. Nu mai mergea la întîmplare, ci, fără să-și dea seama, făcu să ne îndreptăm prin noaptea de vară într-o anumită direcție, pînă cînd am pătruns într-o fabrică părăsită, o adunătură de clădiri albe, cu coșuri și cu furnale pe jumătate dărîmate, toate pe jumătate acoperite de buruieni ; doar locul pe care ne aflam părea curat, marile plăci de piatră îmbinîndu-se perfect. În mijlocul curții ne-am luat la revedere, plin de o teamă ce-l cuprindea tot mai mult, el spunîndu-mi că ar fi mai bine dacă ne-am despărți înainte să se facă dimineață. Cînd m-am întors să văd ce face, stătea cu arma ridicată spre mine. Mi-am dat seama că nimerisem într-o capcană îngrozitoare. Îmi povestise crima lui numai pentru a mă ucide apoi ca pe cel ce îi știa secretul, disperarea, prin acest șiretlic ajungînd pentru a doua oară la crimă, căci nereușind să fie om, dorea cel puțin să fie un șacal care cutreiera cîmpia noaptea, o fiară care bea sînge. Apoi însă, întoarse arma dinspre mine, în timp ce ochii i se umpleau de lacrimi, și după ce trase se prăbuși ca și cînd ar fi vrut să devină una cu suprafața de piatră pe care căzuse și ale cărei crăpături se umpleau cu sîngele lui.

PILAT

1946

Celor de afară însă, totul le era dezvăluit prin parabole, la care se uitau cu ochi văzători și nu le înțelegeau și le ascultau cu urechi ce auzeau și, totuși, nu înțelegeau nimic.

În timp ce se deschideau porțile grele de fier aflate la celălalt capăt al sălii, vizavi de tronul său, și mulțimea se revărsa spre el prin gurile lor uriașe, reținută cu greu de soldații legiunii, care se prinseseră de mîini formînd un lanț, și-a dat seama că omul ce era împins de plebe, ca un scut în fața ei, nu era nimeni altul decît un zeu ; a doua oară însă, nu a mai îndrăznit să-l privească, deoarece îi era teamă. Spera apoi să cîștige timp, ferindu-se de privirea zeului, pentru a se obișnui cu situația sa îngrozitoare. Îi era clar că această revelație a zeului îl deosebea de toți ceilalți oameni, fără să piardă totuși din vedere amenințarea ce trebuie că se afla într-o asemenea deosebire. De aceea examină din ochi armele soldaților legiunii, verifică, așa cum obișnuia, legăturile căștilor, bine strînse sub bărbie, starea armelor, siguranța mișcărilor și tăria mușchilor, pentru a arunca apoi o privire în jos spre mulțimea ce se oprise în sală, înghesuindu-se într-o masă nemișcată, tăcută acum, avînd în frunte, ținut strașnic de sute de mîini, pe zeul ce continua să stea liniștit și la care el tot nu îndrăznea să privească. Preferă să-și coboare ochii asupra unui sul întins pe

genunchii săi, care cuprindea un decret al împăratului. Începu să se întrebe ce-l împiedică să-l cinstească pe zeu în fața întregului popor. Își aminti clar clipa cînd zeul își ațintise privirea asupra sa. Își dădu seama că văzuse privirea acestuia în momentul cînd poarta prin care l-au adus pe zeu nici nu se deschisese bine, și că văzuse numai ochii acestuia și nimic altceva. Nu fuseseră decît niște ochi de om, neavînd în ei nici o putere deosebită sau vreo lumină ca aceea pe care o admira pe chipurile zeilor greci. De asemenea, nu se citea în ei nici disprețul pe care-l manifestă zeii față de oameni, cînd cutreieră pe Pămînt, amenințînd neamuri întregi cu distrugerea, dar nici acea revoltă pe care o vedea aprizîndu-se în ochii răufăcătorilor, care erau aduși în fața lui, rebeli împotriva imperiului sau smintiți ce mureau rîzînd. În acești ochi se citea o supunere necondiționată, care, însă, trebuie să fi fost o perfidă prefăcătorie fiindcă, prin aceasta, granița dintre zeu și om dispărea și astfel zeul devenea om, și omul zeu. De aceea nu crezu în umilința zeului, și înfățișarea umană a acestuia i se păru o viclenie prin care voia să ispitească omenirea. Cel mai important lucru era acum pentru el să afle ce părere are zeul despre comportarea lui ; era șocat de gîndul că va trebui să acționeze în fața zeului. Îl frămînta spaima că a pierdut prilejul hotărîtor în clipa cînd și-a coborît privirea asupra sulului desfăcut, deoarece zeul putea lua toate acestea drept o desconsiderare. De aceea crezu de cuviință că cel mai bine era să caute pe chipurile soldaților săi semne din care s-ar fi putut deduce o asemenea suspiciune. Se uita, aparent absent, fără să se grăbească și fără a-și trăda teama, astfel încît părea că-și privește cu surprindere legionarii, ca și cum s-ar fi întrebat ce caută aceștia în încăpere. Nu reuși totuși să descopere nimic care să-l neliniștească, dar nici ceva care să-l scape de suspiciune : își spunea totodată că nu era exclus ca legionarii să își ascundă gîndurile : la fel de bine era, însă, posibil ca lor să le fie indiferent cum se purta el față de zeu, dat fiind faptul că ei nici nu-l recunoscuseră. Își îndreptă de aceea privirea pentru a doua oară spre mulțime, și aceasta tresări sub privirea lui. În

văzu pe cei din față cum se dădeau înapoi speriați, mulțimea bulucindu-se și mai mult spre centru, deorece, în același timp, cei din spate de tot, din dorința de a-i citi în priviri, se împingeau înainte. Chipurile se înfățișau nude în fața ochilor săi și fiind pătrunse de ură, i se părură de o urîțenie ce-i făcu greață. Se întrebă dacă n-ar fi cazul să le ordone legionarilor să închidă ușile, pentru ca apoi să lovească mulțimea din toate părțile; se temu însă să facă asta în fața unui zeu. Turbarea mulțimii și furia cu care oamenii îl țineau înlănțuit pe zeu îi spuseră că aceștia veniseră să-i ceară moartea zeului, ceea ce îl făcu să-și întoarcă fără să vrea fața spre cel înlănțuit, deși îi era grozav de frică să mai întîlnească a doua oară ochii zeului. Acesta se înfățișa însă în așa fel încît privirea îi zăbovi mult asupra lui. Zeul nu era prea înalt, și statura lui era dintre cele caracteristice oamenilor neînsemnați. Mîinile, legate în față, se umflară și se învinețiseră. Hainele îi atîrnau rupte și murdare pe trup, în multe locuri văzîndu-i-se pielea vîrstată de dungi roșii. Înțelese că această făptură a zeului era cel mai îngrozitor lucru, că ea îi putea înșela pe oameni și că numai o ură inimaginabilă îl putuse determina pe zeu să apară sub această mască înjositoare. Ceea ce îl speria cel mai mult era însă faptul că zeul se abținea să-l mai privească; fiindcă, deși se temea de privirea lui, gîndul că zeul îl desconsideră era de nesuportat. Zeul își ținea capul plecat, obrajii îi erau palizi și scofîlciți și chipul părea să-i fie cuprins de o mare durere. Ochii priveau în sine, ca și cînd totul ar fi fost foarte departe de el: mulțimea, care-l ținea strîns, soldații cu armele lor, dar și cel care se afla în fața lui, pe scaunul de judecător, și care era singurul care știa adevărul. Ar fi vrut ca timpul să fie dat înapoi și zeul să-l privească ca atunci cînd se deschiseseră porțile, atunci s-ar fi aruncat în genunchi înaintea lui, strigînd și rugîndu-se cu voce tare, numindu-l zeu, în fața legionarilor și a poporului. Văzînd totuși că zeul nu-i mai dădea nici o atenție, mîinile i se încordară de parcă ar fi vrut să rupă în bucăți sulul de pe genunchi. Știa acum că zeul venise să-l ucidă. S-a lăsat să cadă din nou pe tron, cu fața acoperită de o

sudoare rece, în timp ce sulul din mîinile sale se rostogoli pînă la picioarele zeului. Cînd văzu însă figura legatului care s-a plecat spre el, plictisit și obosit, a dat ordinul fără a ridica vocea, ca și cum ar fi fost vorba de ceva fără semnificație, întorcîndu-se apoi spre un prefect care tocmai se reîntorsese din Galileea, căruia i-a făcut semn să vină la el, în timp ce ordinul era repetat de legat cu o voce tare și indiferentă, pentru ca, după aceea, în timp ce prefectul continua să-i raporteze, să se uite la mulțimea care se retrăgea murmurînd prin porțile deschise din fundul sălii : însă zeul nu mai putea fi văzut, atît de strîns era înconjurat de oameni, ca o taină a lor.

Porțile erau acum din nou închise, și sala din fața lui pustie. Făcu semn să plece toată lumea. Se lăsă pe spătarul tronului și privi la sulul căzut jos, pe care îl atinse ușor cu piciorul. Ținea calm mîinile pe mînerele scaunului, ascultînd, cu capul ușor plecat, cum se îndepărtează ofițerii ; rămase numai un sclav. Apoi își lăsă privirea să alunece atent de-a lungul sălii, cu neîncredere, ca și cum ar fi dorit să descopere urmele zeului. Văzu pereții masivi, lipsiți de frumusețe și de artificii, suprafețele de aramă ale porților prin care mulțimea plecase cu zeul, vopsite cu ornamente stranii de un roșu aprins. Simțea în el o mare liniște, pe care nu o cunoscuse niciodată pînă atunci. Frica îl paraliza. Era pretutindeni, în el și în povara grea a zidurilor. Se ridică și trecu prin fața sclavului. Părăsi turnul printr-un coridor îngust și ieși în curte. Pe turnurile de colț și pe zidurile înalte, siluetele legionarilor se profilau pe cerul de un albastru închis. Pavajul curții lucea în soare. Părea că se mișcă prin foc, atît de multă lumină se revărsă asupra lui cînd traversă curtea. Se îndreptă spre clădirea principală, care se ridica în fața lui ca un cub grosolan, lucitor, și intră înăuntru. Urcă apoi scara aflată pe partea cealaltă a intrării, care ducea în sus, spre un labirint de cămărute cu pereții străpunși de treceri și cu ferestre înalte, înguste și prevăzute cu gratii, prin care lumina după-amiezii străbătea slab. Pereții erau goi, fiindcă zăbovea rareori în capitala acestei țări odioase ; podeaua era totuși aco-

perită cu covoare și perne. În camera cea mai mare aștepta legatul, care se așezase deja la masă. Se așeză și el alături de ofițer, dar nu se atinse de mîncare și bău puțin vin. Îi răspundea calm legatului și asculta ce spunea acesta. În sine, ar fi dorit să îndrepte conversația spre subiectul zeului, dar se temea, deoarece nu avea încredere în legat, așa că se mulțumea să-l asculte privindu-l. Începu să pună unele întrebări despre armată, punîndu-l pe ofițer în încurcătură ; căci conversația luă o neașteptată turnură spre concret. Astfel putu să-și reamintească cu cea mai mare claritate, ca privind dintr-un ascunziș, fiecare moment al întîlnirii sale cu zeul. Nu credea că Herodes avea să-l rețină pe zeu, căci bănuia că numai lui îi era sortit să cunoască adevărul. Se temea că zeul se va reîntoarce la el, deoarece venise la el și la nimeni altcineva, și simți o stranie dorință ca acest moment să se fi petrecut deja. Prăpastia dintre om și zeu fusese infinită, și acum, cînd zeul traversase această prăpastie și devenise om, el trebuie să meargă pînă la capăt spre zeu și să se sfărîme de acesta, ca un val de stînci.

Și cînd a venit solul care îl anunța că zeul trimis de Herodes se afla, înlănțuit, din nou în fața cetății, însoțit de mulțimea gălăgioasă, a dat ordin să-l aducă pe zeu înăuntrul palatului, pentru a-l rupe de mulțime, și așteptă pînă ce legionarii îl aduseră pe zeu în sala clădirii principale. Apoi, s-a ridicat și s-a îndreptat spre bustul din apropierea ușii, care-l înfățișa pe împărat, și, așa cum obișnuia, a lăsat ca privirea să-i zăbovească pe această marmură, care-i dădea impresia că în fața lui plutea un cap încoronat străin, care se pierdea în întuneric. Străbătu coridorul care ducea spre scară, de-a lungul căruia se aflau legionari. Siluetele se desprindeau din umbră, viu luminate de făcliile care fuseseră deja aprinse, așa încît o lumină pîlpîitoare se răsfrîngea asupra oamenilor care, formînd noi și noi valuri de galben și roșu, se izbea de scuturile ferecate. Păși spre ieșirea care îi oferea ochilor un dreptunghi de lumină, de unde putea să se uite jos în sală și, din nou, își aminti de privirea zeului. Păru să ezite o clipă. După aceea însă, făcu hotărît

cei cîțiva pași, dînd la o parte cu impetuozitate lăncile legionarilor și intrînd în spațiul luminat al sălii. Privi, cu o scurtă întoarcere a capului, în jos. Văzu cu stupoare legionari în ochii cărora se mai citea încă batjocura. Zeul stătea nemișcat între ei. Mîinile îi erau în continuare legate, însă pe umeri îi atîrna acum o manta albă, maculată de excremente umane. Privea la batjocorirea zeului și își dădu seama că era vinovat de aceasta, deoarece îl trimisese pe zeu la Herodes. I se confirmă bănuiala că tot ce întreprinsese spre salvarea sa se întorcea împotriva lui, pentru a-l condamna și, de aceea, trecînd din nou prin fața legionarilor, reveni în clădire fără să se mai preocupe, deocamdată, de soarta zeului.

Ordonașe ca biciuirea zeului să aibă loc în timpul celei de-a treia gărzi de noapte, dar s-a îndreptat, cu mult înainte, către locul stabilit, aflat între clădirea principală și turnul din imediata ei apropiere. Ziua fusese toridă sub soarele arzător ce strălucise tot timpul pe un cer fără nori, peste curțile palatului ; acum însă, lumea nu apăruse încă și domnea pretutindeni noaptea, străpunsă doar de focul viu al stelelor, așa încît se părea că lumea nu este nimic altceva decît suprafețele lipsite de lumină ale acestor ziduri și ale acestor turnuri, care pătrundeau în cer ca niște stîlpi de susținere, un spațiu infinit de profund, deși putea fi parcurs cu un număr foarte precis de pași. Ajunse la stîlpul pe care îl destinase zeului și care se înălța drept din pămînt pierzîndu-se în noapte, luminat foarte slab de făclia pe care o ținea ridicată un sclav. Trecîndu-și palma peste lemn, simți cuie și aschii, care îi zgîriară pielea atît de tare încît îi dădu sîngele. Apoi se îndreptă spre zidul clădirii principale, unde, în intrîndul unei portițe secundare, se afla un jilț și, după ce se așeză, a cerut sclavilor să stingă făclia, fiindcă i se părea că aude deja pașii legionarilor ; a mai trecut un timp însă pînă cînd vocile s-au apropiat. Pe zidul cetății, situat chiar vizavi de el, apăru un reflex slab al făcliilor din depărtare, care cresc în intensitate în fața ochilor lui larg deschiși, și în cele din urmă văzui zidurile luminate atît de viu, încît se distingeau clar uriașele blocuri

de piatră din care erau făcute. Stîlpul se profila foarte clar pe zidul cetății, umbra lui străbătea dreaptă curtea, se rupea brusc lîngă zid, pentru a urca abrupt peretele pînă sus și se pierde apoi în infinitatea nopții, iar cînd se apropiară făcliile, oscilă într-o parte și în alta, ca limba nebună a unui ceas uriaș. Străbătînd suprafața luminată a curții, o masă întunecată se apropia de stîlp și se împrăștie apoi în toate părțile, umplînd spațiul cu un amestec de capete informe, panașe fluturînd și mîini crispate, și în sfîrșit, s-au ivit legionarii : un conglomerat groaznic de trupuri și arme, unii dintre ei ținînd făclii ridicate sus în noapte ; se auzeau rîsete și strigăte, fiindcă nimeni nu știa că el stătea nemișcat în jilțul lui, nemaisimțind aproape nici răsuflarea grea a sclavului din spatele său. În mijloc, între legionari, pășea probabil, fără ca el să-l poată vedea, zeul, pentru că acolo totul devenise un vîrtej ; privirea sa ageră observă totuși cum mînerele spadelor și pumnii loveau puternic în acea direcție, iar cortegiul rămînea uneori pe loc, toți repezindu-se spre mijlocul lui să lovească, pentru a se desprinde apoi cu rîsete stridente din îngrămădeală, și mulțimea se punea din nou în mișcare spre stîlp, unde, o dată ajunsă, se strînse în jurul lui ; erau însă atît de mulți, încît nu putea să-l vadă pe zeu. Un legionar se cățără pe stîlp și prinse în cerc în vîrful acestuia mai multe făclii apoi aruncă jos o funie și sări în mijlocul mulțimii, care brusc se apropie de stîlp, scoțînd strigăte puternice, iscîndu-se o înghesuială îngrozitoare, scăldată într-o lumină vie și fantastică ce se revărsa din făcliile de deasupra ei, încît umbrele, tinzînd să se reverse în toate direcțiile din grămada de oameni, păreau petalele unei flori ciudate, uriașe, care se deschisese dintr-o dată. Apoi, mulțimea se desfăcu și se destrămă pe măsură ce oamenii se grăbeau să iasă din lumina coroanei de foc pentru a se aciua în întuneric, unii atît de aproape de el încît aproape că îi atingeau picioarele. El stătea însă nemișcat și fără să observe ceva, fiindcă în fața ochilor săi apăruse acum, teribil, zeul. Era gol și mîinile lui pe jumătate ridicate erau legate cu funia ce cobora din vîrful stîlpului și care se încordase sub greutatea lor. Zeul stătea ceva mai de-

parte de stîlp, singuratic, lîngă lemnul acestuia, sub cerul profund întunecat și totuși arzător, și se vedea clar în lumina care-l înconjura ca o roată, astfel încît se afla izolat în acest cerc, oferind o imagine a puterii celui care stătea nemișcat, vizavi, în întunericul portalului lateral. Umbra zeului crescu, ieșind din cercul de lumină al făcliilor, ajungînd în mijlocul inimii sale, încît tot ceea ce se întîmpla acum era o chestiune între el și zeu ; căci toate lucrurile, legionarii și focul făcliilor, stîlpul care se înălța spre cer, blocurile dure de piatră ale zidurilor, suprafața tare a curții, respirația ușoară a sclavilor și masele de foc ale stelelor erau acolo numai pentru că zeul era acolo, el și nimeni altul, și erau acolo pentru că între zeu și om nu exista altă posibilitate de înțelegere decît moartea și nici o altă îndurare decît blestemul și nici o altă dragoste decît ura. Și în timp ce gîndea așa, legionarii ieșiră din noaptea care îi învăluise pînă atunci, doar cîțiva dintre ei, și păși ră. venind din toate direcțiile, goi pînă la brîu, spre zeu : unii viu luminați, alții doar niște siluete. În mîini agitau bice ca pe niște șerpi care înconjurau în joacă puternicele brațe, lunecînd apoi jos asemenea unor animale înfiorătoare, cu capete informe din plumb. Oamenii înconjurară zeul ca într-un dans, atinseră, ca în joacă, cu bicele subțiri trupul acestuia, pentru ca dintr-o dată să înceapă să-l lovească cu o furie turbată, vîrfurile de plumb pătrunzînd adînc în corpul zeului, astfel încît sîngele începu să țîșnească din carne, umplîndu-l de un chin infinit pe cel care stătea jos și care în secret sperase că bicele vor luneca la fel ca pe marmură pe pielea zeului. Văzu însă cum zeul se prăbușește sub groaznicele lovituri ale legionarilor, iar picioarele îi atîrnau pe jos, în timp ce mîinile îi erau ridicate mult în sus de către funie, iar trupul îi era aruncat încoace și încolo, în cerc, de furia bicelor, atins tot mereu de loviturile legionarilor, care dansau pe jumătate goi în jurul zeului, pentru a-l lovi din toate părțile, scăldați de lumina pîlpîitoare a făcliilor, ce arunca umbre fantomatice pe suprafața curții, care era ca o oglindă, ca o pojghiță subțire de gheață peste o mare fără fund. Apoi însă, cînd trupul rămase atîrnînd neînsuflețit, se îndepărtă de

zeu cu fețe împietrite ; bicele zăceau obosite în mîinile lor și oamenii dispărură treptat în noapte, astfel încît el se văzu singur, față în față cu zeul, în timp ce pașii legionarilor se auzeau depărtîndu-se. Făcliile ardeau acum mai liniștit, însă erau aproape de a se stinge și rășina picura pe trupul însîngerat, încolăcit în jurul lemnului stîlpului. Atunci se ridică din jilț și păși încet spre zeu. Ajunse atît de aproape încît l-ar fi putut atinge ; vedea cu foarte mare claritate trupul dezgolit al zeului. Trupul nu era frumos, fiindcă pielea era fleașcă și plină de julituri ; se puteau vedea răni profunde, dintre care unele supurau, și era tot acoperit cu sînge. Nu putea vedea însă chipul zeului, fiindcă era ascuns de brațele acestuia. După ce văzu însă acest trup desfigurat și urît, ca orice trup de om schingiuit, și-l recunoscu pe zeu în fiecare rană și în fiecare zgîrietură a cărnii, fugi gemînd în noapte, în timp ce în urma lui făcliile de deasupra zeului se stingeau.

Încovrigat de teamă ca un animal, zăcea fără somn, undeva între pereții golași ai camerelor sale, pe care se reflecta lumina lămpii cu ulei. Trăia cufundat în spaima sufletului lui, singur printre oameni și impenetrabil pentru cei care treceau prin fața privirilor lui, fără să se miște, ca unul care, în nopțile de iarnă, vede oameni trecînd fantomatici în lumina lunii. Mîinile-i mîngîiau fără să-și dea seama modelul covoarelor, se cramponau de perne sau apucau tremurînd ulciorul cu vin. Se întîmpla uneori ca privirea să-i lunece pieziș și ciudat pe figura împăratului, care se vedea albă în întuneric, cu buze ce păreau să rîdă, ireală, precum morții între mormintele lor. Apoi se uită tăcut la sclavii care se fereau de privirea lui, în care ardea o ură neobișnuită. Dimineața însă, la primele raze ale soarelui, poruncea să vină cîntăreții din flaut și melodia monotonă ajungea la urechile sale ; totuși nimic nu-l putea mișca fiindcă privirea zeului nu-i mai ieșea din minte.

Deoarece nu izbutise să-l facă pe zeu să acționeze, încercă să se descarce pe seama mulțimii. Locul pe care îl stabili pentru acțiunea sa era scara ce ducea la marele

portal al clădirii principale, iar momentul — dimineața devreme, în ziua care a urmat celei în care îl întîlnise prima oară pe zeu, căci toate aveau să se petreacă în numai cîteva zile. Scara și portalul principal se aflau în umbra ce mărginea, ca o bandă subțire, clădirea principală și o mică parte a pieței și mulțimii. Oamenii, care în timpul nopții cîntaseră tot felul de batjocuri la adresa zeului, apăruseră încă de foarte devreme în fața porților cetății și intraseră strigînd sălbatic în curtea inferioară, umplînd spațiul larg al acesteia, indiferenți la faptul că erau în mîinile legionarilor care, scoțîndu-și armele, înconjuraseră populația. Pe cînd străbătea drumul dintre apartamentele sale și sala de intrare, îi observă prin ușa deschisă pe zeu și pe Barabas, care se aflau deja în fața mulțimii, situați ceva mai sus decît aceasta, așa cum ordonase ; totuși, ieși liniștit din întunericul sălii și apăru pe neașteptate între zeu și tîlhar, emanînd atîta forță în mantaua sa albă, încît plebea împietri sub privirea lui. Se uită indiferent la oamenii care formau o masă fără sfîrșit în fața lui, la capetele ai căror ochi roșii păreau niște cuie ruginite și ale căror limbi negre se zăreau grele și informe între dinții galbeni. Părea că mulțimea nu avea decît o singură față, care era, totodată, fața tuturor oamenilor, o față monstruoasă, amenințătoare, din care izvorîse tăcerea îngrozitoare ce coborîse asupra tuturor lucrurilor și care acum se afla opusă zeului și tîlharului, adevărului și violenței, ce apoi printr-un țipăt strident ceru moartea zeului. Cum zeul răbda toate acestea, ordonă unui sclav să aducă un vas cu apă, în care, ca semn al nevinovăției sale, își spălă mîinile, fără a acorda în continuare atenție mulțimii agitate : Cînd se întoarse însă și văzu astfel figura tăcută a zeului, știu că mulțimea nu avea cum să-l scape de povara ce o resimțea, deoarece el singur știa adevărul. Se văzu astfel silit să săvîrșească împotriva zeului o cruzime după alta, deoarece știa adevărul fără să-l înțeleagă și își ascunse fața între mîinile de pe care mai picura încă apa din vas.

De aici încolo am impresia că se mișcă precum un mort printre morți. Urmări pregătirile pentru răstignire și văzu cum legionarii își băteau joc de zeu. Stătea pri-

vind liniștit la zeul care-l fixa cu ochi indiferenți ; permise să i se pună zeului o coroană de spini. Apoi spuse să i se arate crucea și ordonă ca asperitățile lemnului să fie netezite cu rindeaua, trecînd cu grijă mîna pe suprafața geluită. După ce i-a selecționat pe legionari, se uită după cortegiu pînă cînd oamenii dispărură prin poarta cetății, ducîndu-l cu ei pe zeul care, strivit de crucea uriașă, se clătina într-o parte și-n alta, în mijlocul mulțimii. Se întoarse, fără să dea atenție copilului unui sclav care, scîncind, străbătea în fugă curtea în direcția în care zeul dispăruse prin arcada porții. Reveni în apartamentele sale și spune să i se pregătească masa. Stătea nemișcat la masă ascultînd cîntecul muzicanților lidieni ce venea parcă de departe, obrajii acestora umflîndu-se de atîta efort, în timp ce dincolo de zidurile grele, care-i înconjurau apartamentele, se făcea noapte. Soarele se întunecă. Cerul păru să împietrească, iar oamenii din casă tresăriră înspăimîntați. Muzicanții își luară flautele de la buzele lor palide și priveau cu ochi mari, rotunzi, la ferestrele zăbrelite. În mijlocul cerului stătea nemișcat soarele mort, făr' de lumină, ca o bilă uriașă, acoperită de găuri profunde. Pămîntul se clătină, aruncînd lucrurile de-a valma, în timp ce oamenii se ghemuiră pe jos, scoțînd țipete ascuțite. Știa că acum zeul, cu minunile lui îngrozitoare, fusese urcat pe cruce pentru a-și împlini, în fine, răzbunarea. Se ridică și ieși. Spuse să i se aducă calul și porni călare, cu numai cîțiva însoțitori. Caii tremurau, ca și cînd ar fi fost cuprinși de o mare teamă. Ulițele orașului erau pustii, cufundate în pămîntul distrus, peste care se lăsa greu un cer unde nu mai exista nici zi, nici noapte. Fețele însoțitorilor săi erau pămîntii, iar coifurile păreau niște cochilii de melc pe capetele plesuve, în care se ascundeau ochi lipsiți de lumină. Și el se înspăimîntă cînd își privi mîinile ; fiindcă acestea erau ca niște păianjeni ciudați, care se prinseseră de hamurile calului său. Ieșiră din oraș și se îndreptară spre colina pe care se afla crucea. Treceau pe lîngă oameni care se prăbușiseră în genunchi în mijlocul drumului și rosteau, repede și tare, vorbe fără sens. Unii dintre aceștia se aruncau în fața armăsarilor, fără a se-arate un

strigăt și se lăsau călcați de copite. Palmierii zăceau rupți de la jumătatea trunchiului, iar măslinii erau și ei distruși. Mormintele din stîncă erau deschise larg, astfel încît cadavrele atîrnau afară, iar mîinile lor osoase se vedeau în aerul lăptos ca niște flamuri. Cîrduri de leproși se îndreptau cu mers șovăitor într-acolo, în mantalele lor fluturînde, ca niște păsări negre, și glasurile li se auzeau ca niște fluierături ascuțite. Cărarea urca printre stînci. Era acoperită cu corpurile sinucigașilor care se aruncaseră de pe înălțimi. Caii deveneau tot mai neliniștiți pe măsură ce se apropiau de locul unde fuseseră înălțate crucile, cu cea din mijloc, a zeului, reliefîndu-se goală și fără asperități pe cer ; de ea, probabil, se sprijinea zeul însuși, gol și frumos, rîzînd tare pentru a-i înfiora pe cei care se apropiau acum. Soarele continua să stea fără să ardă și fără să se miște la zenit, ca și cum timpul n-ar mai fi existat. Se înteți se însă întunericul, astfel că aproape se lovi de crucea care se ridica în fața lui, dreaptă în noapte, și cu mare greutate își dădu seama că era chiar crucea zeului. Tocmai voia să se întoarcă, pentru a căuta mai departe, cînd dinspre răsărit se ridică uriașă o cometă verde și putu să vadă că această cruce nu fusese părăsită, cum crezuse. Mai întîi i-a zărit picioarele. Erau străpunse de un cui și, pe măsură ce își ridica privirea, trupul se lăsa greu în jos, cu brațele larg deschise, întinse violent pe cer, și chiar deasupra lui văzu atîrnînd fața moartă a zeului.

Cînd, peste trei zile, solul veni dis-de-dimineață la el, pentru a-i anunța că zeul își părăsise în timpul nopții mormîntul, care fusese găsit gol, plecă imediat călare într-acolo și cercetă îndelung catacomba. Era goală, iar piatra grea cu care fusese acoperită zăcea sfărîmată pe pămînt. Se întoarse încet ca să plece. Un sclav însă în spatele său și acesta văzu atunci chipul lui Pilat : Era nemărginit, ca și cum înaintea lui s-ar fi întins un peisaj al morții, palid în lumina zorilor, iar cînd deschise ochii, aceștia erau reci.

ORAŞUL

1947

Din hîrtiile unui paznic, publicate de un ajutor de bibliotecar al bibliotecii municipale, hîrtii constituind începutul unei lucrări în cincisprezece volume, pierdută în timpul marelui foc, intitulată: Încercare de compendiu.

Cînd se ridică nopţile în care sînt conjurate vînturile ce cutreieră şuierînd pămîntul, văd din nou în faţa mea oraşul, ca în acea dimineaţă cînd l-am zărit, pentru prima dată, în soarele de iarnă, risipit de-a lungul rîului care izvorăşte din apropierea gheţurilor şi lunecă tăcut, mult sub nivelul caselor, formînd o buclă ciudată, care se deschide numai spre vest şi determină astfel forma oraşului : Pe atunci însă, în pîcla depărtării, munţii păreau nişte nori uşori în spatele colinelor, de unde nu mai puteau reprezenta o ameninţare pentru oameni. Era minunat de frumos şi, adesea, în amurg, lumina poleia zidurile cu aur cald, deşi mi-aduc aminte cu groază de toate acestea, căci strălucirea lui se destrăma în clipa cînd m-am apropiat de el şi pe măsură ce mă primea în braţele lui, mă cufundam într-o mare de spaime. Peste oraş zăcea o ceaţă otrăvitoare care distrugea sămînţa vieţii şi mă silea să fac eforturi pentru a respira, cuprins de, un sentiment chinuitor, ca şi cum aş fi pătruns într-o zonă interzisă străinilor unde fiecare pas încălca o lege secretă. Rătăceam frămîntat de vise apă-

sătoare, aţiţat de oraşul care-i chinuia pe cei veniţi de departe pentru a căuta în el refugiu. Bănuiam că el îşi era suficient sie însuşi, fiindcă era desăvîrşit şi lipsit de milă. Stătea aşa neschimbat din timpuri imemoriale şi nici o casă nu dispărea şi nici una nu se adăuga. Clădirile nu erau supuse schimbării şi nici vicisitudinilor timpului, iar străzile nu erau întortocheate, ca în alte oraşe vechi, ci fuseseră ordonate şi aliniate, potrivit unor planuri bine stabilite dinainte, încît păreau să ducă spre infinit, deşi nu ofereau nici un fel de libertate, fiindcă porticurile foarte joase îi obligau pe oameni să intre încovoiaţi în interiorul caselor, fără a fi observaţi de oraş, care astfel îi suporta. Era, de asemenea, surprinzătoare şi precauţia manifestată de oameni pe stradă, căci mergeau tiptil, parcă pe furiş. Erau la fel de închişi şi pentru sine ca şi oraşul în care trăiau, şi doar rareori reuşeam să leg cu ei o scurtă şi precipitată discuţie cu privire la lucruri indiferente, iar atunci, mînaţi parcă de o neîncredere secretă, oamenii evitau să dezvăluie prea multe lucruri străinului. De asemenea, era imposibil să pătrunzi în casele lor, în care stăteau nemişcaţi, unii în faţa altora, cu ochii larg deschişi şi fără să vorbească. Printre ei, adînc sub ceea ce se vedea la suprafaţă, îşi ducea existenţa cea mai îngrozitoare dintre secte, în cea mai strictă taină şi într-o întunecime care ne făcea să dăm înapoi. Nimeni nu cunoştea foamea, nu existau nici săraci, nici bogaţi, toţi aveau o slujbă, însă la urechea mea nu ajungeau niciodată rîsete de copii. Oraşul mă înconjura cu braţele lui tăcute, iar ochii de pe faţa lui de piatră erau goi. N-am reuşit niciodată să străpung bezna ce se întindea peste el ca o crepusculară depărtare, străină omului. Viaţa îmi era lipsită de sens, fiindcă el arunca ceea ce nu-i era de folos, disprețuia tot ceea ce era de prisos, stînd nemişcat pe stînca sa, scăldat de rîul verde, care trecea pe lîngă el în mişcarea-i infinită şi care numai uneori, primăvara, se umfla, acoperind casele care erau situate mult mai jos, pe malul său.

Nu putem privi în oglinda chinului decît atunci cînd ne luăm anumite măsuri ce țin seama de natura noastră. Avem nevoie mereu de viziuni sigure, în care să ne putem retrage, fie și numai cele ale somnului ; căci abia în cea mai de jos subterană a realității sîntem privați și de ele. Așa se face că, în ceea ce mă privește, camera mea mi-a fost mereu refugiu și datorez multe acestei încăperi. Era situată de cealaltă parte a rîului, în suburbia răsăriteană, care nu făcea parte din oraș. Se stabiliseră acolo străini, care nu întrețineau însă relații între ei, pentru ca administrația să nu-i ia la ochi. Mulți au dispărut, în decursul anilor, fără să știm ce s-a întîmplat cu ei. Ce-i drept, cîte unii pretindeau că fuseseră băgați de administrație într-o mare închisoare, însă n-am auzit niciodată ceva precis în legătură cu aceste zvonuri, după cum nimeni nu știa unde se află această închisoare. Camera mea era situată la mansarda unei case cu locuințe de închiriat, care nu se deosebea de celelalte existente în această suburbie. Pereții înalți formau un unghi oblic de la jumătate în sus, fiind străpunși doar de două nișe, înspre nord și înspre est, în care se aflau ferestrele. Lîngă peretele mare și înclinat dinspre vest se afla patul și în apropiere de sobă un loc pentru gătit ; în cameră mai erau și două scaune și o masă. Pe pereți am zugrăvit tablouri, care nu erau foarte mari, dar, cu timpul, au acoperit complet pereții și tavanul. Și coșul casei, care trecea chiar prin mijlocul camerei mele, era acoperit de sus pînă jos cu figuri. Reprezentasem scene din timpuri nesigure, în special marile aventuri ale omenirii. Cînd nu a mai fost loc pentru tablouri noi, am început să prelucrez din nou fiecare imagine, îmbunătățind-o. Se mai întîmpla să fiu cuprins de un soi de mînie oarbă și să rad cîte o imagine, pentru a o reprezenta din nou, aceasta fiind sminteala cu care îmi ocupam orele mele pustii. Pe masă se afla hîrtie, căci scriam mult, cel mai adesea pamflete absurde împotriva orașului. Pe masă se mai afla și un sfeșnic din bronz (pe care îl găsisem într-o grămadă de gunoi), în care ardea o lumînare, fiindcă și ziua lumina era slabă. Casa în care se afla camera mea nu am cercetat-o însă niciodată. Chiar dacă, privită din exterior, părea o construcție ceva mai nouă,

în interior era veche și părăginită, cu scări cufundate în întuneric. N-am văzut niciodată oameni în interiorul ei, deși pe uși erau scrise o mulțime de nume, între care și cel al unuia dintre secretarii administrației. O singură dată am îndrăznit să apăs clanța uneia dintre uși, care nu era încuiată și dădea într-un coridor, în care de ambele părți se aflau uși. Mi s-a părut că aud, de departe, zgomotul slab al unor voci și m-am retras, revenind în camera mea. Casa aparținea orașului, fiindcă adesea veneau funcționari ai administrației, care nu-mi cereau însă niciodată chiria, ca și cum sărăcia mea ar fi fost ceva de la sine înțeles. Erau oameni cu maniere fine, cu ciudate șepci de piele și cizme înalte, și niciodată nu veneau aceiași. Vorbeau despre șubrezenia casei și spuneau că orașul ar fi demolat-o dacă lipsa de locuințe în suburbii n-ar fi fost atît de acută. Din cînd în cînd veneau, de asemenea, oameni în paltoane groase albe, care purtau sub braț suluri de hîrtie și, fără să scoată un cuvînt, îmi măsurau ore întregi camera, mîzgălind cu penele lor ascuțite pe planurile lor și trăgînd linii, însă niciodată aceștia nu au fost insistenți și nu m-au întrebat de unde vin. Intrau totuși numai în camera mea, nu și în celelalte locuințe ale casei, fiindcă de la fereastră puteam să observ că din stradă urcau direct la mine și părăseau casa deîndată ce terminau treaba în camera mea. Cea mai mare parte a zilei o petreceam la fereastra estică, de unde puteam vedea strada mare, pe care dimineața treceau căruțele țăranilor, pentru a ajunge la piață. Țăranii stăteau în căruțe nemișcați și închiși în sine, uriașele roți ale acestora depășind cu mult omul și căruța, corpurile fiind brăzdate de dungile de lumină ce treceau printre spițe. Uneori, îndemnau cu cîte o vorbă vacile ce trăgeau la jug. Treceau adesea și deținuți în lanțuri, însoțiți de gardieni bondoci, cu fețe gălbejite, care agitau bice uriașe, și cînd îi vedeam nu mă mai uitam zile întregi pe fereastră. Cel mai mult m-a speriat un condamnat la moarte, care era dus pe strada mare pentru a muri undeva. Era legat de un stîlp fixat de o căruță lungă și îngustă, ale cărei roți din lemn nu mai erau perfect rotunde, ceea ce făcea ca vehiculul să se clatine în-

tr-un mod straniu cînd se deplasa pe uliță. În fața ei, mergea gîdele, într-o manta roșie și cu o mască galbenă. Purta sabia ca pe o cruce, fiind urmat de șiruri lungi și negre de judecători, care pășeau în tăcere. Condamnatul era uscățiv și cînta cu voce tare un cîntec monoton, într-o limbă străină, pe care o mai auzisem cîndva de demult și care m-a umplut de o mare tristețe.

Construit astfel încît să ne regăsim pe noi înșine abia cînd ajungem la capătul spaimei, el m-a învățat să-mi văd limitele dezvăluindu-și propria măreție. Am înțeles neputința mea prin puterea lui și desăvîrșirea lui prin înfrîngerea mea. Sîntem oameni și nu zei. Înțelegem lucrurile mai întîi prin experiență și abia apoi prin gîndire. Trebuie să fim chinuiți pentru a dobîndi cunoașterea și numai țipătul chinului nostru capătă un răspuns. Poate că acestei concepții a administrației i se datorează faptul că am putut participa la răscoala cărbunarului fără a fi pedepsit — dacă i s-a acordat în general atenție — căci trebuie mai întîi să cunosc orașul pînă în ultimele lui grozăvii înainte de-a intra în serviciul lui, să încep lupta înainte de a putea renunța la ea : De faptul că orice luptă împotriva orașului este lipsită de orice speranță mi-am dat seama abia cînd rebeliunea a eșuat din cauza unui nebun, din cauza unui om slab la minte, pe care mai înainte îl văzusem bătînd străzile orașului cu un stindard țeapăn și ridicol al unei asociații vînătorești de pe timpuri, cu un zîmbet tîmp pe fața-i grasă, sub pălăria rotundă, turtită. Părăsisem atunci camera mea din suburbie, așa cum făceam adesea în nopțile albe cu lună și pătrunsesem într-o suburbie unde ajungeam rareori. Deși treceam pe lîngă aceleași șiruri monotone de case cu locuințe de închiriat, totuși acestea erau îmbîcsite de o murdărie și mizerie mai pronunțată decît în celelalte suburbii. Vedeam în curțile pline de murdărie perechi de îndrăgostiți refugiați unul în brațele celuilalt. Tîrfe ce se vindeau pentru o monedă de aramă viermuiau prin jur ca niște animale, iar atmosfera era plină de chicotele lor răgușite. Pășeam pe sub reclamele stinse ale cinematografelor ieftine, însă, pe măsură ce înaintam, suburbia devenea tot mai pustie. Am ajuns la marile piețe tăiate între cuburile de beton

ale blocurilor de locuințe, părăginituri pline de mormane de moloz, acoperite pe alocuri de smocuri de iarbă deasă. Într-una dintre aceste piețe, prin mijlocul căreia, printre mormanele imense de gunoi, și printre caroserii ruginite de automobile vechi ce păreau niște vite care pasc, treceau niște șine de tramvai, am văzut, încă de departe, un om care începuse încet-încet să danseze. Făptura lui greoaie se profila distinct pe suprafața aceea întinsă, acoperită parcă de ruine ancestrale. La început i se mișcau numai picioarele scurte și groase, într-un mod stîngaci și șovăitor, însă dansul deveni tot mai sălbatic, și în momentul cînd își întinse brațele-i exagerat de lungi, care îl făceau să semene cu o gorilă, iar barba-i lungă și albă începu să i se legene ca un clopot sub bărbie, mi-am dat seama că acest om beat mort era bătrînul cărbunar care locuia în vecinătatea camerei mele. Priveam la dansul bătrînului și îi observam umbra care îi prelungea orice mișcare a corpului, a picioarelor lui scurte și a brațelor lungi, proiectîndu-i astfel în profunzimea spațiului agitația. Fără să vreau m-am îndreptat spre omul beat și am observat atunci că din toate părțile mii de oameni se îndreptau într-acolo. Erau bărbați și femei cu hainele în dezordine, făpturi istovite, mirosind a rachiu prost, trezite parcă dintr-un somn de plumb. Unii se străduiau să imite dansul bătrînului, totuși nu se auzea nici un zgomot, deși erau atît de mulți oameni încît piața se umplea din ce în ce mai mult, unii cocoțîndu-se, asemenea unor uriașe păsări fantomatice pe mormanele de moloz și pe capotele automobilelor vechi. Vedeam acum clar și fața bătrînului care, după ce își terminase dansul, abia se mai ține pe picioare. Era rigidă, iar ochii, însîngerați și sticloși. Tocmai voiam să mă întorc și să plec mai departe, cînd masa zdrențăroșilor își strînse rîndurile, pentru a începe apoi să înainteze. Mă găseam nu prea departe, în spatele cărbunarului, care părea să conducă mulțimea, însă nu puteam să văd încotro ne îndreptăm. M-am trezit strîns înconjurat de figurile fantomatice ale bărbaților și femeilor, prins în respirația mirosind a băutură a gurilor lor, reușind, totuși, cu mare efort, să mă eliberez din înghesuială și să ajung alături de bătrîn, în

fruntea alaiului, împotriva voinței mele și fără putință de a mă întoarce. Cartierul continua să-mi fie necunoscut, dar după schimbările din înfățișarea clădirilor mi-am dat seama că ne îndreptăm spre oraș. Casele se apropiaseră tot mai mult unele de altele și mărgineau strada asemenea unui zid, devenind și mai joase, iar acoperișurile se întindeau mult peste șirurile nesfîrșite ale celor ce înaintau și care se mișcau ca în niște galerii de mină. Mulțimea îl urma fără zgomot, prin piețe și pe uliță, pe bătrînul care umbla pe două cărări și cînd se agăța de mine, cînd cădea în brațele celor care veneau în spatele lui, iar aceștia îl împingeau mereu pe beținul care, dintr-o dată, începu să rîdă tare și badjocoritor. Era un rîs behăitor și provocator, în care am izbucnit cu toții, ca eliberați, ca și cum acest rîs ne scăpa de teama ce ne-o insufla orașul. Mișcarea masei se accelera. Ne-am năpustit cu urlete și strigăte stridente, cu blesteme și batjocuri, însă, în acea clipă, se arătă, tăcut și liniștit, orașul — și atît de înspăimîntătoare era priveliștea sa și de o asemenea măreție încît am amuțit brusc. Orașul era situat dincolo de rîul peste care era suspendată o punte lungă și îngustă. Se întindea alb în lumina lunii, ca un ghețar uriaș, brăzdat de umbre albastre, ghemuit greoi pe o stîncă cu doi colți. Rîul nu-l vedeam însă, deoarece era acoperit de o ceață lăptoasă, așa încît orașul părea că plutește pe un nor alb. Încremenisem de teamă și ne-am prins unul de mîna altuia, cînd însă bătrînul păși pe punte, l-am urmat, cu prinși de o poftă sălbatică de-a îndrăzni totul. Puntea era atît de îngustă încît mulți s-au agățat de balustrade pentru a trece dincolo, iar unii s-au cățărat pe cablurile de susținere, și s-a produs o aglomerație îngrozitoare, astfel încît oamenii atîrnau ca niște ciorchini, dar nimănui nu-i era teamă, cu toate că puntea se legăna puternic într-o parte și în alta. Sub neobișnuita povară, ea s-a încovoiat pînă aproape de apele rîului, de undele lui nocturne, apăsată de greutatea mizerabilei gloate care se năpustise peste ea, scufundîndu-ne pentru cîteva clipe în negură, dîndu-ne senzația că plutim în gol, deoarece orașul nu se mai vedea. În fine, cînd am ajuns atît de aproape

de rîu încît picioarele noastre se cufundaseră în ape, mulți fiind smulși de curent, strigînd jalnic, puntea, ușurată, se ridică brusc, balansîndu-se violent, și drept în fața noastră am văzut din nou orașul, acum aproape amenințător cu zidurile și turnurile lui, ca și cum ar fi vrut să se prăbușească asupra noastră, iar noi, fără să vrem, ne-am băgat capul între umeri. Însă pe măsură ce tot mai mulți dintre noi urcau pe stînca pe care era construit, puntea s-a liniștit, s-a oprit din balans, iar restul gloatei a putut să treacă nestînjenită. Am înaintat spre oraș și am început să pătrundem în el printr-o poartă din zid pe jumătate năruită, mai întîi cu precauție, apoi tot mai hotărîți; deși nu ne era prea clar ce dorim, fiindcă această procesiune nocturnă a mizerabilei mase de oameni, îmbîcsite de murdărie, zdrențăroase și amețite de băutură, începuse fără nici un plan și la început aducea mai puțin cu o răscoală cît mai degrabă cu exprimarea neputincioasă a unei deznădejdi surde. Acum însă, cînd ne înghesuiserm pe o uliță care ducea spre interiorul orașului, am devenit conștienți de acțiunea noastră și tot mai tare ne cuprindea pofta de rebeliune pe față. Casele erau coșcovite de trecerea timpului, ca niște copaci foarte bătrîni și ne înconjurau cu ferestrele lor goale. Piața în care ne adunasem era plină de săpături, iar, în șanțurile adînci se vedeau conducte și cabluri, peste noi întinzîndu-se umbra amplă a unui turn, în spatele căruia se ascundea luna. Ne-am îmbulzit din nou, în grup compact, pe o uliță. De cînd intrasem în oraș nu se mai auzise nici un zgomot. Înaintam fără zgomot pe piatra caldarîmului și curînd am văzut în lumina strălucitoare a lunii catedrala care se înălța în depărtare, deasupra acoperișurilor, astfel încît ne puteam orienta după ea. După ce am trecut pe sub un portal scund, ne-am trezit în strada mare, luminată pe jumătate de razele lunii, care, strălucind deosebit de puternic, apăru de după frontoane, băgînd spaima în noi, dar apoi ne-am luat din nou inima în dinți. Mergeam în susul străzii, strînși unii în alții, în timp ce în priviri ne ardea sălbatica înflăcărare a rebelilor. Puhoiul de oameni se scurgea fără întrerupere pe uliță, cînd în umbra caselor care îi acopereau cu frontoanele și bolțile lor pe

trecători, cînd în noaptea argintie care parcă cernea o zăpadă asupra tuturor. Am ajuns la piața care se afla chiar în mijlocul orașului, în punctul lui cel mai înalt, acolo unde stînca se despica și se deschidea un hău adînc, în văgăunile căruia, rareori vizibile, curgeau apele înspumate ale unui braț al rîului. Eram hotărîți să ne folosim de faptul că pătrunsesem pînă aici pentru a lua cu asalt administrația și nu ne înspăimînta nici perspectiva unei băi de sînge. Bărbații și-au scos cuțitele de sub veșminte, au apărut și cîteva flinte și topoare. Pășeam strînși unii în alții prin piață, îndreptîndu-ne spre podul de piatră care se întindea peste hău, în mijlocul căruia, chiar în punctul cel mai înalt al arcului său, după cum ne-am dat seama dintr-o dată, se afla nebunul cu pălărioara rotundă și cu steagul lui. Ne-am oprit și așteptam nemișcați, o mulțime strînsă laolaltă, pe jumătate luminată de razele unei luni pline și sticloase. Nu vederea nebunului ne paraliza, ci faptul înfiorător că orașul ne disprețuia atît de mult și era atît de sigur de victoria sa încît nu catadicsise să ne opună altceva decît pe acest nebun neajutorat. Ghemuiți, priveam fix la făptura lui ridicolă. Steagul se înălța nemișcat, desfășurat în noapte și însemnele de pe el puteau fi văzute clar în lumina puternică a lunii. Ne-am dat seama că trebuia să acționăm și știam că eram neputincioși. Atunci, bătrînul cărbunar, care nu se trezise încă din beție, s-a îndreptat spre nebun. Bătrînul înainta fără grabă pe podul de piatră, iar trupul lui uriaș îi strălucea parcă acoperit de lepră prin găurile îmbrăcămintei sale ; barba lui albă și lungă atingea cu șuvițele ei rebele podul alunecos ; brațele-i groase se agitau ca niște uriașe limbi de clopot ; umerii puternici erau aplecați în față : se îndrepta cu mare atenție spre nebunul care stătea nemișcat, zîmbind tîmp, cu steagul lui, în mijlocul podului de piatră. Cînd cărbunarul a ajuns la nebun, n-am mai îndrăznit nici să respirăm. Dementul continua să stea nemișcat. Bătrînul puse mîna pe prăjina steagului, iar nebunul îi dădu drumul, neputincios și încrezător, fiind și el surprins de comportarea cărbunarului care, după cum am putut vedea clar, a aruncat apoi steagul într-un arc de cerc înalt, peste parapetul de piatră,

făcîndu-l să dispară în adîncuri. Acest lucru ne scoase din încremenire, ochii ni se aprinseră din nou, am fost cuprinși de o bucurie sălbatică, nebunul fusese înfrînt. Cărbunarul tocmai voia să înceapă un dans al triumfului (ridicase deja brațele lui de maimuță), iar noi ne pregăteam să ne repezim să trecem podul, decișî să-l călcăm în picioare pe nebun, mîinile cuprinseseră mînerele cuțitelor și cozile topoarelor, gurile ni se deschiseseră pentru a rosti sălbatice blesteme, cînd nebunul, care înțelesese în sfîrșit că pierduse steagul, începu să strige. Era un strigăt îngrozitor, nesfîrșit și neîntrerupt, care ieșea din cavitatea larg deschisă a gurii sale. Țipătul cuprinse totul, orașul părînd că țipă în el, devenind unul și același lucru cu acest țipăt, care era limbajul a tot ceea ce ne înconjura și ne nimicea pe tăcute. Speriați, am dat înapoi, cu atît mai mult cu cît țipătul nu slăbea, ci se scurgea ca un torent strident, constant din gura deschisă ca dintr-o rană, atît de îngrozitor încît așteptam în fiecare clipă să se audă venind în fugă paznicii. Însă orașul rămase mort și pustiu, de parcă nu ar fi fost locuit și doar strigătul era prezent, acest strigăt egal cu sine, incomprehensibil, în fața căruia masa covîrșită a zdrențăroșilor dădea mereu înapoi, dezmeticită și palidă, pentru ca în cele din urmă, cuprinsă de groază, căci țipătul nu se atenua defel, s-o rupă dintr-o dată la fugă, urlînd cuprinsă de o gigantică teamă, călcînd în picioare femeile și bătrînii. Am rămas singur în piața presărată cu morți. În fața nebunului care țipa, nu se mai afla decît uriașul cărbunar, care încerca febril să-i oprească țipătul. Îi apăsa mîinile pe gură, însă țipătul continua să curgă la fel de tare printre degete și chiar atunci cînd, deznădăjduit, bătrînul îl lovi cu pumnul peste gură pe nebunul care urla, țipătul n-a dispărut, nu s-a modificat, dar desprins parcă de acesta se auzea pretutindeni, în parapetele podului, în frontoanele caselor, în himerele catedralei, în sfera lucitoare a lunii și totuși, era țipătul nebunului și nu a altcuiva. Atunci, cărbunarul îl cuprinse cu brațele pe nebun, corpurile lor se încovoiară violent, strigătul continua să se audă, iar ei se rostogoliră, încurcați în barba albă a bătrînului, pe

parapetul de piatră spre mine, dar nu au ajuns pînă la mine, ci au căzut lateral, în misterioasele străfunduri ale hăului, de unde țipătul continuă să răsune.

Casa, la care puteam să mă prezint în cazul cînd doream să intru în serviciul orașului, se afla nu departe de camera mea, într-o zonă foarte întortocheată, deși trebuie să fi fost construită pe baza unor planuri deosebit de riguroase. Perspectiva de ansamblu fusese însă afectată de faptul că pretutindeni se construiseră mici căsuțe de funcționari. Aici locuiau probabil funcționari inferiori ai administrației, care puteau să se stabilească chiar în oraș. Erau construcții joase din cărămidă roșie, care semănau unele cu altele și aveau grădini mici asemănătoare. Casa era situată pe o stradă perfect dreaptă, în apropierea unei stații de autobuz, îmi amintesc cu precizie. Era tot o căsuță de funcționari, cu cei doi mesteceni obișnuiți la poarta grădinii, nedeosebindu-se nici măcar prin asta de celelalte, avînd același aspect mic-burghez. Ciudat mi s-a părut doar faptul că atunci cînd am sunat, a venit să-mi deschidă ușa o fată. Cred că nu avea nici cincisprezece ani și radia o prospețime care a mai atenuat impresia neplăcută a vestibulului prin care m-a condus și care era vopsit pînă la jumătatea peretelui într-o culoare roșu-cafenie și apoi de la jumătate în sus într-un alb albăstrui. În fața unei uși mă strînse la pieptul ei și îmi șopti la ureche cuvinte îngrozitor de amenințătoare. Apoi se desprinse de mine și deschise ușa (și aceasta vopsită roșu-cafeniu) ceea ce m-a făcut să dau buimăcit un pas înapoi, căci mă orbise lumina ce năvălea de acolo, apoi am deslușit încetul cu încetul o cameră de mărime mijlocie în care am fost condus. În ea se găseau mobile lipsite de gust, așa cum puteam vedea adesea la oameni care s-au îmbogățit peste noapte. Deosebit de respingător era mirosul dulceag și puternic, ce plutea peste tot, iar privirea mi-a fost atrasă spre mijlocul camerei, unde obiectele de prost-gust și bufetele supraîncărcate se îngrămădeau într-o masă informă. Acolo se aflau trei doamne în vîrstă, așezate în niște fotolii subțiri și curbate din trestie în jurul unei măsuțe rotunde, jucînd cărți și

bînd ceai din cești chinezești, și, chiar și acum, mă cuprinde o puternică greață cînd îmi aduc aminte de aceste ființe, ca și cînd aș fi obligat să mă gîndesc la excrementele ciudate ale vreunui uriaș animal preistoric. Buzele le erau fardate cu albastru, dar mai ales obrajii lor căzuți îmi provocau cea mai mare scîrbă, cu luciul lor slinos. Își țineau capetele strînse unul într-altul, ceea ce sporea diformitatea imaginii lor, care nu era întrecută decît de îmbrăcămintea ușoară de vară, șleampătă și colorată într-un roșu strident. M-au întîmpinat cu o avalanșă de cuvinte, fără a lăsa din mînă cărțile și fără a înceta să-și îndese pe gît cu degete cleioase bucăți de tort și de prăjitură. Urmărind cu atenție și suspiciune vorbele lor murdare, m-am lămurit care-i munca ce mi-o ofereau. Am aflat că mă găseam în închisoarea orașului, căreia îi aparțineau și cele trei femei bătrîne în calitate de reprezentante ale administrației și că aici puteam să-mi încep serviciul de paznic. S-au referit la esența supravegherii care trebuia să se desfășoare în secret, ceea ce făcea necesar ca paznicul să nu se deosebească de deținut ; serviciul, mi-au spus ele, este greu, dar benevol și oricînd aveam dreptul să mă reîntorc în camera mea din oraș. Oferta era avantajoasă și am acceptat-o. I-au spus fetei să-mi dea hainele ce i se cuveneau paznicului, dar mi-au respins rugămintea de-a mă schimba de haine în altă parte, așa că am fost nevoit să mă supun ordinului și să mă dezbrac în fața lor. Hainele pe care mi le-a dat fata erau ciudate, avînd cusute în tot felul de culori, semne și figuri stranii, dar mă puteam mișca în ele liber și nestînjenit. Apoi, brusc, cele trei bătrîne nu mi-au mai dat nici o atenție. Păreau să nici nu mai mă vadă, concentrate din nou cu totul asupra jocului, prăjiturilor și ceaiului lor, în timp ce fata mă conducea afară din cameră.

Am părăsit pesemne camera printr-o altă ușă, fiindcă nu mă mai aflam în coridor, ca mai înainte, cînd intrasem în casă, ci în fața unei scări care cobora abrupt. Deși eram surprins, n-am scăpat prilejul s-o întreb pe fată unde este camera mea, însă ea nu mi-a răspuns și-am luat-o în urma ei pe scări în jos. N-am coborît prea mult

și am ajuns într-o cameră mică și dreptunghiulară mărginită într-o parte de o ușă cu canaturi de sticlă, și în care se găsea o masă înaltă și îngustă pe care se aflau niște mușcate pe jumătate ofilite. Însă n-am rămas nici în această cameră absurdă, fiindcă fata a deschis canaturile ușii, care nu era încuiată. În fața mea se întindea un coridor lung, care părea să fie îngust, dar această impresie se dovedi greșită atunci cînd am pornit, împreună cu fata, prin clarobscurul lui albăstrui, căci mi-am dat seama că era foarte larg. Prin el am ajuns la o nișă îngustă, în care se găsea un pat de scînduri, din cîte mi-am dat seama pipăindu-l, după care m-am așezat pe el. M-am uitat după fata care dispăru fredonînd prin ușa cu canaturi și am observat că a lăsat ușa neîncuiată, fiindcă aceasta s-a mai mișcat un timp încoace și încolo. De pe prici puteam privi coridorul pe care îl vedeam acum mai clar, deoarece în nișă mă înconjura un întuneric de nepătruns. La stînga mea, puteam zări ușa de sticlă, însă numai pe jumătate, deoarece nu îndrăzneam să scot capul din nișă. Era o placă mare de sticlă de culoare verzuie sub lumina albastră care țîșnea din toate părțile. Cel mai mult însă mă preocupau figurile îngrozitoare de pe pereți și de pe tavan, care nu se vedeau prea clar. Am observat, de asemenea, o nișă care se afla vizavi de mine, în celălalt perete al coridorului. Era de aceeași formă cu a mea și era mărginită tot de o arcadă strîmtă, fiind la fel de întunecată, încît părea o fereastră prin care se putea privi în gol. De aceea nu aveai nici acea senzație de apăsare caracteristică locurilor aflate sub pămînt. După un îndelung exercițiu am descoperit, de asemenea, că între mine și ușa de sticlă se mai află o nișă de aceeași formă și în sens opus am distins cu certitudine alte cinci. Mai departe privirea nu putea să pătrundă fiindcă formele se pierdeau și lumina albastră se transforma într-o pîclă deasă. Observînd cu atenție coridorul, am început să fiu neliniștit de faptul că nu venea nimeni să-mi spună care sînt însărcinările mele (care aveau să fie foarte dificile), deși, încetul cu încetul, am început să îndrăznesc să cuget asupra situa-

ţiei în care mă găseam. Astfel mi-a venit ideea salvatoare că nişa mea ar fi ascunzătoarea paznicului, aşa că era inutil să mi se spună ceva care este atît de evident prin sine însuşi. Era clar că acest coridor trebuia să ducă la celulele deţinuţilor şi că numai structura lui neobişnuită m-a împiedicat să-mi dau seama de sensul întregului. Mi-am dat seama cu nespusă mîndrie că administraţia îmi acordase postul hotărîtor de la ieşire, o poziţie-cheie unde avea nevoie de un om ca lumea, deoarece uşile de sticlă erau lăsate deschise, un semn de încredere nemărginită faţă de capacităţile mele. Însă foarte repede am făcut o descoperire. Am simţit că sînt observat. Nu pentru că aş fi auzit un zgomot sau aş fi văzut pe cineva, ci dobîndind sentimentul nemijlocit al acestui adevăr care nu avea nevoie de nici o dovadă. Mi-am dat seama că în nişa din faţa mea stătea un om care se uita la mine nemişcat, cu ochii larg deschişi. Mi-era imposibil să străbat cu privirea întunericul, dar, cu siguranţă, privea fix în direcţia unde bănuia că trebuia să fiu, ştiind probabil de existenţa mea, deoarece mă văzuse venind. Mă uitam la deschizătura din faţa mea în care el trebuie să fi stat pe un prici ca şi mine, în aceeaşi poziţie încordată, ţinîndu-şi şi el răsuflarea. L-am căutat cu privirea şi i-am examinat în gînd faţa palidă, invizibilă, cu buzele strînse, pielea brăzdată de zbîrcituri şi cavităţi în care se ascundea spaima (căci el nu ştia că nu am armă). Mi-am dat seama, fără să-i văd, că în toate nişele se aflau oameni învăluiţi în tăcerea nopţii albastre din această grotă, deţinuţi, delincvenţi, rebeli (poate că şi cărbunarul era unul dintre ei), care priveau fascinaţi la nişa mea, ştiind că acolo se află paznicul lor, de care se temeau, şi această teamă era prezentă peste tot ca o otravă paralizantă. Mă cuprinse o bucurie sălbatică provocată de sentimentul neaşteptat al puterii nemăsurate care mă făcea un fel de dumnezeu pentru creaturile care tremurau în faţa mea, în nişele lor. Mă cuprinse o poftă sălbatică de a ieşi pe coridor să mă vadă cu toţii şi să păşesc la nesfîrşit încoace şi încolo, neîncetat, cu paşi egali, prin faţa celor care se tupilau în nişele lor, ca nişte animale captive, închise în

cuștile lor, cramponîndu-se de saltelele de paie ale sărăcăcioaselor priciuri pe care stăteau. Oh, voiam să-i împentru a patrula încoace și încolo, fără încetare, ci am rămas în nișa mea, s-a datorat unui gînd care mi s-a insinuat fără să-mi dau seama, devenind tot mai apăsător pe măsură ce credeam mai puțin în el, fiindcă de la început mi-a fost clar că această idee ce mă chinuia era pe cît de absurdă pe atît de nefondată : mi-am amintit că nu puteam să fiu deosebit de deținuți, deoarece hainele noastre erau similare (după spusele celor trei bătrîne) ; însă nu acest lucru mă neliniștea, ci bănuiala ce începu să încolțească în mine că sînt un deținut ca toți ceilalți, un gînd care, oricît de absurd părea, nu-mi dădea pace și își avea probabil sursa în neîncrederea firească ce mi-o insuflaseră cele trei femei prin purtarea lor îngrozitoare. Era o bănuială cu atît mai de neiertat cu cît conținea în ea însăși o greșeală primitivă de raționament, după care din lipsuri parțiale tragi concluzii asupra lipsurilor întregului : Ca și cum sensul administrației ar fi fost de a avea funcționari desăvîrșiți. S-ar fi putut, desigur, să fi fost îmbrăcat la fel cu cei care se aflau pe același coridor cu mine (în exuberanța lor, bătrînele ar fi putut să facă doar o glumă datorată bunei-dispoziții provocate de ceai și prăjituri), pentru a fi în și mai mare măsură capabil de a-mi exercita puterea neîngrădită, după cum dăduseră de înțeles bătrînele. Deținuții știau că printre ei se află un paznic, dar nu-l cunoșteau, fiindcă oricine era adus avea aceleași haine cu ei. Greșeala mea fusese doar să presupunem că deținuții știau că sînt paznicul de care le era teamă, fiindcă ei nu puteau vedea în mine decît un paznic posibil, și nimic mai mult, ceea ce le înrăutățea și mai mult situația. Eram satisfăcut că nu m-am ridicat și nu am patrulat ca unicul paznic printre atît de mulți deținuți, și astfel, nu am pierdut șansa ca în cazul cînd vreun delicvent sau vreun rebel ar fi încercat să evadeze (de pildă cărbunarul) să-l prind pe neașteptate, chiar înainte de a ajunge la ieșire. Ce-i drept, nu era exclus să mai existe și alți paznici, și aveam motive să presupun acest lucru. Însă aceasta nu era decît o presupunere, ipo-

teze ce nu puteau fi dovedite și ar fi fost cea mai mare absurditate să reflectez la asemenea probleme, fiindcă faptul că eram paznic rămînea un adevăr care nu putea fi pus sub semnul întrebării. Desigur, se putea ca poziția mea printre paznici să nu fie atît de înaltă cum presupusesem inițial, ba chiar s-ar fi putut să fie vorba de un rang inferior — de fapt, de abia mă înrolasem — totuși trebuie că era deosebit de importantă, fiindcă, într-o ordine absolută, totul are importanță, așa că priveam fără teamă prin lumina albăstruie ce se pierdea în infinit. Uneori mi se părea că se aud respirații grele, însă imediat ce-mi îndreptam atenția într-acolo, totul înceta. M-am speriat totuși foarte tare cînd am auzit un zgomot slab care răzbătea din peretele interior al nișei mele de unde nu bănuiam că ar putea să apară vreun pericol. Întorcîndu-mă cu grijă am dat peste o farfurie în care era carne și care fusese adusă nu știu cum în nișa mea. Am mîncat cu grijă, fără să fac zgomot, dar apoi, obosit, am căzut într-o stare de semitoropeală pentru a mă trezi brusc, cuprins de o teamă stridentă, inexplicabilă, care izvora probabil din incertitudinea cu privire la poziția mea și la sarcinile ce-mi reveneau în această celulă de închisoare, și care avea să mă terorizeze mereu dacă nu reușeam să mă lămuresc. Deoarece administrația nu-mi era de ajutor în această problemă — ocupată cu organizarea orașului, cum ar fi mai avut timp și pentru asta! — trebuia să mă ajut singur. Speram ca, pe baza unor puncte de sprijin sigure, să fiu în stare să dobîndesc numai prin gîndire certitudinea deplină asupra situației mele. Am remarcat că puteam observa numai o latură a coridorului. Am început să mă gîndesc dacă și în peretele din partea mea se găseau nișe. Se ridica și întrebarea privind ordinea acelor nișe, în care se găseau paznicii — în cazul cînd plecam de la premisa că trebuie să fie mai mulți paznici — dar cel mai bine era să aflu mai întîi ordinea generală a tuturor nișelor. Peretele situat vizavi de mine îmi dădea indicii de cea mai mare însemnătate. Nișele erau situate în acesta la distanțe egale, și faptul că mă aflam vizavi de o asemenea nișă, mă făcea să trag concluzia că și cele de pe peretele meu erau probabil dispuse

în același mod. M-am gîndit că nișele sînt ordonate simetric, coridorul subpămîntean reprezentînd axa lor. Această concluzie părea îndrăzneață, mai ales că nu-mi pusesem în gînd să fac schița întregului ansamblu — fiindcă a o imagina în acel moment de început ar fi fost o speculație nefondată — ci numai a structurii părții ce se oferea privirii mele; trebuia să fiu atent ca în cercetările mele să nu apară nici o fisură. Desigur, nu puteam scăpa din vedere faptul că, silit de împrejurări, a trebuit să plec de la anumite premise care nu puteau fi demonstrate. De pildă, nimic nu mă împiedica să consider că nișele sînt nelocuite, fiindcă nu văzusem nici un om nici vizavi, nici în altă parte. Faptul că nu am plecat de la această premisă se datorează unui adevăr pe care îl simțeam: Știam pur și simplu că în toate nișele se ascundeau oameni. Prin faptul că îmi imaginam că nișele sînt ordonate simetric (cu coridorul drept axă) nu ajungeam încă la adevăr, dar anumite lucruri relevau că concluziile mele erau verosimile. Frapa mai ales faptul că între nișa situată vizavi de mine și ușa cu geam, mai era o nișă în celălalt perete al coridorului. Aceasta avea o însemnătate hotărîtoare, atît în ce privește ordinea nișelor, cît și în ce privește repartizarea paznicilor. Era evident că de la ea se putea ajunge mai repede la ieșire decît din nișa mea. În ea, cineva avea o poziție mai bună decît mine și decît ocupanții celorlalte nișe, care ar fi trebuit să treacă prin fața mea, în cazul cînd ar fi vrut să ajungă la ieșire. Părea să se contureze din acest punct de vedere o ușoară dezavantajare a poziției mele, ceea ce m-a făcut suspicios, fiindcă situarea nișelor era atît de perfectă, încît lăsa să se presupună o anumită intenționalitate. Aceste reflecții m-au făcut să presupun că în acea nișă s-ar putea afla un paznic, ceea ce ridica o serie de probleme din moment ce — din punct de vedere al planului de ansamblu — acest paznic ar fi fost inutil, dacă nișa mea s-ar fi aflat imediat lîngă ușa cu geam. Dacă presupunem că acolo este un paznic, poziția mea devenea problematică și îmi părea, într-un anumit sens, inutilă. Dar nu voiam să accept acest lucru, deoarece nu

numai că ar fi contravenit vorbelor celor trei bătrîne (care, ce-i drept nu erau tocmai demne de încredere), ci ar fi făcut să apară din nou întrebarea dacă eu însumi nu sînt un deținut și poziția mea de paznic nu era decît o ficțiune, prin care mă amăgise administrația. Pe cînd mă frămîntam cu aceste probleme, am înțeles deodată situarea celor patru nișe din imediata apropiere a ușii cu geam : în pereteie de vizavi se afla paznicul, în nișa de lîngă ușă, iar în fața lui, pe partea mea a coridorului, invizibilă pentru mine, trebuie să fi fost o nișă în care se află un deținut. Pe partea mea a schemei era locul paznicului reprezentat de persoana mea și vizavi de mine un deținut (care mă urmărea cu privirea fără să miște), astfel încît, în aceste patru nișe, paznicii și deținuții se aflau unul în fața altuia, însă în așa fel încît pe fiecare parte a peretelui se aflau în nișele lor cîte un paznic și un deținut. Firește, ar fi fost posibil și ca în nișa pe care nu o vedeam ci doar o dedusesem, de lîngă ieșire, să se găsească un paznic și nu un deținut, iar deținutul să stea, dimpotrivă, în nișa vizibilă, după cum rezultau în general, și alte combinații, care se impuneau de la sine. Reveneam totodată mereu — chiar împotriva voinței mele — la faptul că acest sistem lucid, cu ajutorul căruia căutam să întemeiez adevărul, depindea de răspunsul la întrebarea dacă eram paznic sau deținut. Aș fi putut, ce-i drept, fără să mai pregot să trec prin ușa cu geam (care părea neîncuiată) și să merg la cele trei bătrîne ocupate cu cărțile și cu prăjiturile lor, însă, desigur, că o asemenea comportare, cînd abia primisem postul de paznic — la urma urmei, o poziție de încredere, deloc neimportantă —, n-ar fi făcut o impresie bună. Întrebarea pe care mi-o pusesem se datora mai mult unor reflecții logice și accentuată de acestea era mai mult o posibilitate teoretică decît o realitate. De aceea, era mai bine dacă aș fi încercat să ajung neobservat pînă la ușă. (Aceasta putea, desigur, să fie acum încuiată.) Dacă aveam s-o găsesc descuiată — și nu exista nici un motiv să cred contrariul — puteam să urc la cele trei bătrîne îngrozitoare, singura instanță a administrației care intra în discuție, fiindcă alți funcționari nu cunoscusem nici

aici, nici altădată. Veşmintele mele îmi dădeau speranţa că voi putea face acest lucru. Mi-am amintit că pe îmbrăcămintea mea erau desene care semănau cu cele de pe pereţii coridorului. Exista, aşadar, posibilitatea de a mă deplasa neobservat spre ieşire, ţinîndu-mă pe lîngă perete. Firește, știam că acea nișă pe care o presupuneam între mine și ușa cu geam putea să devină un obstacol de netrecut pentru mine, însă o ușoară îndoială cu privire la corectitudinea estimărilor mele a fost motivul care m-a determinat să întreprind această acțiune riscantă. Am început să mă deplasez spre ieșire din nișă cu mișcări infinit de încete, care au durat ore în șir. Apoi, am ajuns pe coridor, sprijinindu-mă cu spatele de perete, cu brațele desfăcute și cu degetele răschirate. Am fost surprins de o însușire a peretelui pe care nu o bănuiam. Peretele nu avea suprafața dreaptă, așa cum bănuisem, ci se unduia, formînd curbe și boltituri, care mi-au prelungit drumul. De asemenea, era construit dintr-un material pe care, la început, nu l-am recunoscut, identificîndu-l apoi drept un fel de sticlă granulată. Figurile de pe perete erau demoni înspăimîntători și ornamente abstracte așezate într-o succesiune arbitrară, așa că mă mișcam ca printr-un desiș, însă eram sigur că nu puteam fi văzut deoarece a trebuit să mă căznesc să-mi reperez propriul trup în așa măsură devenise el, din cauza îmbrăcămintei, una cu pertele. Și fața și mîinile mele trebuie să fi devenit invizibile, fiindcă pretutindeni se vedeau mari pete în culori deschise și, datorită luminii confuze, orice corp era transformat într-o pată, fiind lipsit de umbre. Mă deplasam încet spre ușă și ajunsesem probabil cam pe la jumătatea drumului dintre punctul meu de plecare și locul unde presupuneam că se află următoarea nișă, cînd cu vîrful mîinii stîngi, pe care o țineam strîns lipită de perete și întinsă am atins ceva. Această atingere a fost aproape neobservată, dar mi s-a părut că simt o ușoară cutremurare a acelui ceva care, apoi, încremeni. Am avut impresia că și el ar fi exercitat asupra degetelor mele o ușoară apăsare. Mi-am îndreptat privirea spre ușa cu geam, pe care nu puteam s-o văd deoarece mă aflam aproape în mijlocul unei scobituri

adînci. Și în ea se puteau vedea idoli cu capete de animale, care mă priveau cu ochi verzi. În învălmășeala de forme aproape că nu mai puteam distinge mîna care mi se păru o plăsmuire ireală cînd m-am uitat la ea, în așa măsură nu mai eram conștient de faptul că ea îmi aparținea și am avut impresia că mi-am pierdut orice putere asupra ei. Mi-am concentrat privirea asupra mîinii, apăsîndu-mi fața de perete pentru a-mi da seama ce am atins. Zona peretelui pe care se afla mîna mea era acoperită de linii dese și, nu departe de ea, se vedea o monstruozitate cu nenumărate brațe, așa încît părea imposibil de a distinge de perete ceva ce s-ar fi putut afla acolo. De aceea, m-a cuprins o spaimă groaznică cînd am deslușit o mînă străină care se învecina cu a mea. Ea putea să aparțină numai unui om care stătea lipit de perete, nu departe de mine. Era o mînă mică și cărnoasă de bărbat, cu degete fine și avînd o culoare albicioasă, cu unghii lungi și subțiri, care se aflau chiar peste unghiile mele, atingîndu-mi buricele degetelor astfel încît cele două mîini păreau a fi crescut una din alta. Am rămas nemișcat, încercînd, cu cea mai mare precauție și răbdare, să urmăresc conturul acestei mîini străine, care zăcea lipită de perete, părînd ruptă de trup. Mă puse pe gînduri faptul că mîna era cu palma spre perete. Acest lucru m-a făcut să bănuiesc că străinul s-ar fi putut afla într-o poziție similară cu a mea. Mi-am ridicat privirea mai sus și, după îndelungi căutări, am văzut ca din întîmplare spre punctul unde peretele se bomba spre exterior, figura unui om care mă privea cu ochii mari în care se citea surpriza, ca și cînd privirile noastre s-ar fi întîlnit în același moment. Era o față îngustă și de o formă cum nu mai văzusem niciodată, pe care fiecare linie și cută a obrazului era clar vizibilă. Buzele îi erau atît de schimonosite încît îi puteam vedea între ele dinții mici și ascuțiți, înghesuiți unii în alții, și am simțit un impuls imperios absurd să-i număr, dar mă încurcam mereu cît ajungeam la nouă. Ochii însă au fost cei care m-au fascinat, în orbitele lor, păreau să iradieze teamă. Apoi, omul a dispărut din raza privirii mele, deși nu pot să spun care dintre noi s-a mișcat, sau poate că poziția privirii mele s-a modificat

pe neașteptate, fapt este că străinul a dispărut între liniile peretelui, poate pentru că se hotărîse să se îndepărteze. De aceea, și eu am început să mă retrag cu mișcări foarte precaute care au durat ore întregi, spre nișa mea, numai acolo putînd să reflectez la noua mea situație.

Că omul pe care îl zărisem fusese ocupantul nișei pe care eu nu o puteam vedea mi se părea un fapt indubitabil care mi-a dat un anumit sentiment de mîndrie, căci îmi confirma un adevăr pe care-l stabilisem numai prin reflecție (chiar dacă, brusc, mintea mi-a fost cuprinsă de bănuiala infernală, deși nemotivată, că aș fi putut să văd doar imaginea mea în oglindă, deoarece pereții grotei erau din sticlă). De aceea, puteam cu oarecare justificare să plec de la premisa că omul cu ochii măriți de spaimă și cu dinții ascuțiți și deși, era real (la noua mea bănuială am să mă refer mai tîrziu), și că se putea presupune că era paznic, deoarece se deplasa spre interior, pentru a mă putea întîlni, pe cînd un deținut ar fi trebuit să fugă. Un fapt care punea din nou sub semnul întrebării poziția mea de paznic. Firește ar fi fost ușor — sînt obligat să revin mereu la această posibilitate — să ure pur și simplu la cele trei bătrîne pentru a afla adevărul. Aș fi putut să mă năpustesc pentru a străbate în fugă scurta distanță — de numai cîțiva metri — pînă la ușa cu geam, neîncuiată, aș fi putut s-o deschid și să părăsesc în fugă închisoarea, desigur aș fi putut întreprinde toate astea și nimic nu mă făcea să cred că ar fi fost imposibil : totuși, trebuia să am în vedere și faptul că apoi, în cazul cînd cele trei monstruozități grăsane, cu buze vopsite în albastru, degete îngălate și obraji căzuți, nu m-ar fi lăsat în libertate (desigur nu credeam absolut deloc că ar fi posibilă o asemenea infamie), adevărul de-a fi deținut și nu paznic, ar fi însemnat infernul. Căci cine ar mai fi putut trăi după aceea pe acest coridor, care se pierdea tăcut în adîncul pămîntului, plin de lumina albastră, care evidenția figurile groaznice de pe pereți, unde noi trebuia să stăm ghemuiți, fiecare în nișa sa, om lîngă om, fără a ne putea privi unul pe altul, fără

să ne ajungă vreo rasuflare de departe, fiecare sperînd că el este paznicul și ceilalți deținuții, că lui îi revine puterea de-a fi primul acolo unde se află una în fața alteia doar umbre himerice obligate să se miște într-un cerc din care nu se poate ieși ? Desigur, acest lucru era de neconceput. Așa că m-am consolat cu gîndul că voi putea exercita greaua mea slujbă de paznic numai atunci cînd, spre satisfacția superiorilor mei, voi avea deplină încredere în asigurarea lor că aș fi liber (chiar dacă motivul acestei încrederi — și aceasta constituia măreția orașului — nu era credința, ci teama). Însă în acest moment al reflecțiilor mele mi-a trecut prin minte o idee decisivă (ca un fel de cotitură copernicană) : trebuia să concep ordinea paznicilor altfel. Trebuia...

DIN HÎRTIILE UNUI PAZNIC

1952

Hîrtiile rămase după moartea unui paznic, publicate de un ajutor de bibliotecar al bibliotecii municipale.

1

Consider necesar să adaug că ceea ce înfățișez aici nu este defel o parabolă mistică, un fel de descriere a viselor simbolice ale unui excentric, ci că prezint aici numai realitatea orașului, existența lui cea adevărată și chipul lui cotidian. Mi s-ar putea reproșa că pentru înfățișarea realității îmi lipsește distanțarea și, de aceea, credința, fiindcă mai ales credința este cea care ne dă posibilitatea de-a vedea și aprecia corect realitatea, însă ce pot să fac, sînt paznic și, tocmai de aceea, îmi este imposibil de a mai dispune de distanța și credința necesare. Nu pot să resping acest reproș. Sînt lipsit de credință și sînt paznic, și, ca atare, socotit, firește, printre cei mai mărunți slujbași ai orașului, totuși slujbaș al lui. și prin aceasta, — scriu aici nu fără mîndrie, fiindcă în aceasta constă specificul situației mele — infinit mai mult decît eram în momentul cînd am intrat în oraș. Pe atunci eram un străin și, ca străin, eram în raport cu el infinit mai puțin decît este un paznic. Aceasta este povestea mea, cum am intrat în relații cu orașul și cum am devenit paznic: cine are o poveste, posedă și realitatea.

deoarece o poveste poate să se petreacă numai vizavi de o realitate. Prezentarea istoriei orașului nu este însă sarcina mea, fiind paznic nici n-aș putea să fac așa ceva, căci pentru mine orașul nu poate fi rezultatul unei deveniri istorice, ci numai fundalul pe care soarta mea se profilează ca pe un perete de flăcări. Firește, prin aceasta nu vreau să neg că au existat evoluții istorice colosale care au dat naștere orașului și care, încetul cu încetul, și-au pus amprenta pe alcătuirea lui, după cum în spatele diamantului se află însăși evoluția Pămîntului, această istorie a unor fenomene infinite, nebănuite. Cum am putea însă arunca o privire asupra evoluției orașului cînd ne este interzis să-i înțelegem ordinea ? Desigur, sîntem cu toții determinați și ordonați de el, după gradul capacităților noastre, și chiar al păcatelor noastre, însă nici unul dintre noi nu și-a putut reprezenta ordinea lui pînă în cele mai mici amănunte, după cum o prăpastie nu poate fi luminată niciodată în întregime. Iar cei care, poate datorită rangului lor, știu mai mult în această privință, ne sînt inaccesibili, fiindcă noi aparținem treptei celei mai de jos a administrației. Cu toate acestea, nici ei nu cunosc decît suprafața și nu centrul grozăviei în care ne exercitam datoria, astfel încît nu există, desigur, nimeni care să fi văzut, în același timp, ce e sus și ce e jos. Aș dori însă să nu spun aici mai mult. Mă mișc în zone care se sustrag descrierii ; așa că aștern rîndurile următoare cu mari ezitări și cu mare greutate, fiindcă orașul este numai realitate și nimic altceva. Deci povestea mea nu are loc într-un spațiu simbolic al spiritului sau în infinitul credinței și dragostei, al speranței și îndurării, ci în real, și cine are mai multă realitate decît iadul, cine are mai multă dreptate și cine este atît de lipsit de îndurare ca el ?

Cînd acolo sus se așternlungile nopți în care vîntul cutreieră șuierînd pămîntul, văd din nou în fața mea orașul ca în acea dimineață cînd l-am zărit pentru prima dată, întins sub soarele de iarnă la marginea rîului. Orașul părea minunat de frumos și, în amurg, lumina poleia zidurile cu aur cald, deși îmi amintesc cu groază de el, căci, cu cît mă apropiam, strălucirea lui se destrăma și

pe măsură ce mă primea în brațele lui, mă cufundam într-o mare de spaime. Părea că peste el se întinde un nor de gaze otrăvitoare care distrugeau germenii vieții și mă sileau să fac eforturi pentru a respira. Au fost momente cînd simțeam că orașul își este suficient sieși și că îi disprețuia pe oameni. Străzile îi erau trasate drepte și egale, după planuri bine stabilite, sau piecau ca niște raze din anumite piețe, secționînd pustietățile cenușii ale caselor. Clădirile erau vechi și părăginite și, uneori, în zona piețelor, făceau loc unor case mai noi, pustii, însă tocmai aceste construcții gigantice dădeau impresia că sînt cele mai vechi. Palatele stăteau să se prăbușească, iar clădirile guvernamentale, degradate fuseseră transformate în blocuri de locuințe; ferestrele magazinelor goale erau sparte. Mai stăteau în picioare cîteva catedrale singuratice, dar și ele se aflau într-o continuă decădere. Te frapa coroana de fum a coșurilor de fabrică și a uriașelor macarale ce se învîrteau încet și fără sens. Norii zăceau nemișcați peste harababura de ziduri și fierărie, fumul coșurilor se ridica perfect vertical spre cerul plumburiu. Iarna cădea, tăcută, zăpada, ca o mantie curată, dar și ea se colora în gri și negru. Nimeni nu flămînzea, nu existau nici bogați, nici săraci, nimeni nu era fără slujbă și totuși, niciodată nu mi-a ajuns la ureche rîsetul copiilor. Orașul mă înconjura cu tăcutele-i brațe, iar ochii de pe fața lui de piatră erau goi. N-am reușit niciînd să străpung bezna ce se întindea peste el ca o crepusculară depărtare de oameni. Viața îmi era lipsită de sens, fiindcă el arunca ceea ce nu-i era de folos, fiindcă el disprețuia abundența, odihnindu-se nemișcat pe acest pămînt, scăldat de rîul verde care-i străbătea într-o mișcare fără sfîrșit pustiurile și numai uneori, primăvara, se umfla acoperind casele ce se aflau pe malurile lui.

Construit astfel încît să ne aflăm pe noi înșine în temeiul groazei, el m-a învățat să fiu precaut și în cele mai mici amănunte. Sîntem oameni, nu zei, și trăiam într-o perioadă care știe mai bine ca oricare alta ce este tortura. Avem nevoie mereu de vizuini sigure, în care să ne putem retrage, fie și numai cele ale somnului, căci

abia în cele mai de jos subterane ale realității sîntem privați chiar și de ele. Așa se face că, în ceea ce mă privește, camera mea mi-a fost mereu refugiu și datorez multe acestei încăperi. Era situată la mansarda unei case cu locuințe de închiriat din suburbia răsăriteană, o casă care nu se deosebea de celelalte. Pereții foarte înalți formau un unghi oblic de la jumătate în sus, fiind străpunși doar de două nișe, înspre nord și spre est, în care se aflau ferestrele. Lîngă peretele mare și înclinat din partea de vest se afla patul și în apropiere de sobă un loc pentru gătit ; în cameră mai erau și două scaune și o masă. Pe pereți am zugrăvit imagini care nu erau foarte mari, dar, cu timpul, au acoperit complet pereții și tavanul. Și coșul casei, care trecea chiar prin mijlocul camerei mele, era acoperit de sus pînă jos cu figuri. Reprezentasem scene din timpuri nesigure, în special aventuri din viața mea turbulentă, războaiele la care am participat pentru a lupta pentru libertate, fiind desenate și marile atacuri cu bomba atomică. Cînd n-a mai fost loc pentru tablouri noi am început să prelucrez din nou fiecare imagine, îmbunătățind-o. Se mai întîmpla să fiu cuprins de un soi de furie oarbă, să rad cîte o imagine, pentru a o reprezenta din nou, jalnică ocupație din orele mele pustii. Pe masă se găsea hîrtie, fiindcă scriam mult, cel mai adesea pamflete absurde împotriva orașului. Pe masă se mai afla și un sfeșnic din bronz, în care ardea o lumînare, fiindcă și ziua lumina era slabă. Casa în care se afla camera mea nu am cercetat-o însă niciodată. Chiar dacă privită din exterior, părea o construcție ceva mai nouă, în interior era veche și părăginită, cu scări cufundate în întuneric. N-am văzut niciodată oameni în interiorul ei, deși pe uși erau scrise o mulțime de nume, între care și cel al unuia din secretarii administrației. O singură dată am îndrăznit să apăs pe clanța uneia dintre uși, care nu era încuiată și ducea într-un coridor în care de ambele părți se aflau uși. Mi s-a părut că aud, venind de undeva de departe, zgomotul slab al unor voci și m-am retras, revenind în camera mea. Casa aparținea orașului, fiindcă adesea veneau funcționari ai administrației, care nu-mi cereau însă niciodată chiria, ca și cînd sărăcia

mea ar fi fost pentru ei ceva de la sine înțeles. Erau oameni cu maniere fine, adesea printre ei se aflau și femei, în haine simple de stradă și mantale de ploaie și nu veneau niciodată aceiași. Vorbeau despre șubrezenia casei și spuneau că orașul ar fi demolat-o dacă lipsa de locuințe nu ar fi fost atît de acută ca urmare a numărului tot mai mare de străini. Din cînd în cînd veneau, de asemenea, oameni în mantale albe care purtau sub braț suluri de hîrtie și, fără să rostească un cuvînt, îmi măsurau ore în șir camera, mîzgălind cu penele lor ascuțite în planurile lor și trăgînd linii. Dar nu au fost niciodată insistenți și nu m-au întrebat de unde vin. Nesocoteam prezența lor și nu ascundeam de ei nici măcar hîrtiile pe care se aflau scrise pamfletele. Intrau totuși numai în camera mea și nu și în celelalte locuințe ale casei, fiindcă de la fereastră puteam să observ că din stradă urcau direct la mine și părăseau apoi casa, de îndată ce terminau treaba în camera mea.

Am început, de asemenea, să urăsc oamenii, deoarece am învățat să-i disprețuiesc. Erau închiși în ei și doar pentru sine ca și orașul în care trăiau. Doar rareori reușeam să înnod o scurtă și grăbită conversație cu privire la lucruri indiferente și chiar și pe asta o evitau. Era imposibil să le pătrunzi în casă. Am încetat să le mai vînez secretele abia cînd mi-am dat seama că nu au nici unul. Fără nici un ideal, se lăsau duși cu milioanele în fabrici pline de fum, în întreprinderi serbede și în fața șirurilor interminabile ale meselor de lucru. Nu exista nimic care să-i înfrumusețeze și să le îndulcească căutătura. Și orașul mi se oferea privirilor la fel de nud. Adesea, după-amiaza, mă opream în uriașele piețe cînd în ele se revărsau oștirile muncii, grupuri de bicicliști, vagoanele albastre, uzate, ale tramvaielor, la fel de aglomerate ca și autobuzele ruginite, de pe care se desprindea vopseaua. Din gurile negre ale metroului se scurgeau, la intervale regulate, șuvoaie uriașe de pietoni. Mașini particulare nu mai existau, doar din cînd în cînd, trecea tăcută cîte o mașină cu polițiști, și ea lipsită de strălucire și învechită. Priveam deci la valurile agitate ale cotidianului, care aduceau continuu fețe noi, toate obo-

site, toate cenușii, toate murdare. Priveam la spatele lor cocîrjat și la hainele lor jerpelite, la mîinile umflate care abia se desprinseseră de manete și acum țineau strîns ghidoanele bicicletelor. Aerul era infestat de sudoarea lor. Mă prinsese în mijlocul ei o masă absurdă, care nu dorea decît să vegeteze, încastrată într-o mașină plină de zgomot, ale cărei roți se învîrteau fără încetare, ore, zile, ani în șir, în afara timpului, opace. Vedeam femeile, care erau lipsite de eleganță și neajutorate, mereu morocănoase din pricina cuiva, mereu însoțite de bărbați beți, fetele fără podoabe și lipsite de grație, cînd în mrejele unui vis ridicol de iubire, cînd distruse și cu ochii lipsiți de speranță. Se grăbeau ca niște animale hăituite spre vizuinele lor, în pensiuni murdare și în camere întunecate, pline de curent, sub tavane pe jumătate plesnite. Citeam în zbîrciturile fețelor, soarta lor cotidiană și disperată, le ghiceam dorințele care se concentrau asupra unor lucruri banale ale vieții, asupra unei bucăți de carne slabă pe care sperau s-o aibă în blidele lor, asupra unei cărți tocite de atîta întrebuințare de la o bibliotecă de împrumut, asupra unei ore de somn confuz, ghemuit pe o canapea jerpelită, asupra roadelor sărace ale unei mici grădini de zarzavat. Am urmărit duminicile plăcerile lor. Stăteam în tribunele stadioanelor, inclus în mulțimea lor, înghițit de urîțenia lor și le auzeam strigătele și gălăgia. Apoi mă duceam în marile parcuri risipite prin oraș. Vedeam cîrdurile familiilor care veneau aici, tîmpe și cuminți, în pas de gîscă, tați de familie, care tînjeau după o bere slabă, singura lor fericire în acest pustiu al muncii. Coboram, în nopțile lor. Cîntecele răcnite ale celor beți se amestecau cu roșul stelelor, care ardeau ca niște făclii la orizont. Vedeam perechile de îndrăgostiți în curțile murdare și pe băncile putrede de lîngă rîu, căutîndu-și refugiul unul în brațele altuia, esuînd unul în brațele celuilalt, strîngîndu-se unul lîngă altul. Vedeam tîrfele care pentru o monedă de aramă își vindeau trupul, păsind pe sub reclamele verzi ale cinematografelor ieftine. Urechea-mi surprindea larma monotonă a iarmaroacelor. Apoi, izbucneau înjurături sălbatice. Vedeam

lucirile albe ale cuțitelor, sîngele negru care-mi curgea la picioare. Veneau în goană mașini din care săreau umbre întunecate care se aruncau în învălmășeala sălbatică de trupuri și le despărțeau. Am părăsit străzile și am cercetat clădirile publice. I-am găsit aici pe cei care se refugiau în științe, am parcurs laboratoarele lor prăfuite și sălile lor de curs, am văzut cum alergau după fantome pentru a nu simți realitatea acestei lumi. Am vizitat atelierele artiștilor și m-am îndepărtat, cu oroare, de ei, fiindcă, la fel ca mine, și ei își pictau neputincioșii visele. Scriitorii și muzicienii semănau cu fantome din timpuri de mult trecute. Am pătruns în catedralele părăginite și am auzit preoții care, în fața băncilor doar pe jumătate pline, se străduiau să umple spațiul gol al acestei lumi cu lumina religiilor lor. Nebuni care sperau să dăruiască masei acea credință care asupra lor nu mai avea nici o putere. Am văzut minciuna necredinței lor cum le ardea pe frunte și am plecat rîzînd mai departe. Am dat de secte și de comunități ciudate, care se strîngeau în odăi sărăcăcioase, în poduri, unde pînzele de păianjen fluturau peste capetele lor ca niște steaguri vechi, iar liliecii murdăreau chivotul, în găurile pivnițelor, unde împărțeau cu șobolanii cinele lor tăcute. Așa era tot ceea ce îmi oferea orașul — de o sărăcie fără limite, acoperită de apa cenușie a cotidianului, un ocean mort, peste care se învîrteau în cercuri mereu egale paznicii lui — corbii cei negri.

Cuprins în strînsoarea lui de fier, soarta mea deveni tot mai ridicolă. Obligat să stau tot mai mult în camera mea, datorită greței și urii pe care mi-o provoca mulțimea din piețe, am început să nutresc vise inutile, care erau cu atît mai nebunești cu cît realizarea lor în această lume a cotidianului era imposibilă. Mi-am dat seama că nu exista decît o posibilitate de-a trăi, fără a mă număra, fiind încă în viață, printre morți : posibilitatea puterii. Prea slab să renunț la dorința de-a o obține și prea realist pentru a nu-mi da seama că în acest oraș era imposibil să obțin vreo putere, m-am lăsat, deznădăjduit, pradă unor dorințe sălbatice. În gînd, mă vedeam în chip

de despot întunecat. Cînd obligam odioasa mulțime să suporte chin după chin și priveam fascinat rugurile uriașe, cînd o răsfățam cu o mulțime de serbări și îi ofeream jocuri și orgii. Apoi treceam din nou la monstruoase războaie de cucerire. Întunecam cerul cu forțele mele aeriene și rezistam tăcut în situații imposibile, pînă la dezastru. În cantinele milei, unde îmi luam prînzul, mă izolam de ceilalți, așezîndu-mă într-un colț, și goleam ce era în blidul de tablă, în timp ce spiritul îmi era bîntuit de fapte neasemuite. Părăseam zonele locuite de oameni, cu milioanele oștirilor muncii și făceam ca Antarctica să fie fertilă, irigam deșertul Gobi și chiar părăseam Pămîntul, aruncîndu-l ca pe coaja unui fruct consumat. Mă îndreptam spre Lună, ale cărei pustiuri tăcute de lavă le străbăteam într-un fantastic costum de scafandru. înotînd prin lumina unui Soare enorm. Înghesuit în tramvaie, visam în timpul monotonei mele reîntoarceri în suburbie la junglele pline de vapori ale planetei Venus, sub furtunile căreia îmi căutam drum printre turmele de saurieni, leoarcă de transpirație, sau mă imaginam prins de blocurile de gheață ale uneia dintre lunile lui Jupiter, a cărei umbră rotundă trecea în goană peste întinderile giganticului disc roșu al planetei, care ocupa întregul cer, un terci vîscos rotitor, o monstruozitate în ce privește masa și greutatea. O, ce dureroasă era trezirea din visele mele ! Simțeam scîrba pe buze cînd priveam la realitatea orașului, la această mare de acoperișuri murdare, cu rufe spînzurate care fluturau ude în vînt, la umbrele schimbătoare, aruncate de munții de nori peste deznădejdea umană. Am trecut apoi la scris, consemnam ceea ce vedeam în visele mele, un Don Quijote care nu avea nici măcar un cal bătrîn și o armură ruginită, pentru a lupta împotriva lumii dimprejur. Mă năpusteam apoi ca un nebun pe străzi și printre instalațiile prăfuite ale micilor fabrici, ce se aflau adunate acolo, îndreptîndu-mă spre rîu, pentru a privi apele ce curgeau fără încetare. Mă gîndeam la sinucidere. Mi-a trecut prin minte și gîndul unei crime, mă vedeam în rol de ucigaș, hăituit de toți oamenii, un animal de pradă care, ucigînd la întîmplare, trăiește în canalizări abandonate. Deznădejdea m-a

împins în brațele desfrîului, au devenit tot mai dese nopțile pe care le petreceam cu tîrfele, gol, aplecat peste corpurile docile, aciuat în cuiburile de sub acoperișuri, înconjurat de gînguritul porumbeilor treziți de strigătele patimei mele. În cele din urmă am hotărît să acționez. Am depistat locuința unui funcționar care trăia, în mijlocul țipetelor de copii și zgomotului făcut de micii meseriași, la parterul unei case mizere cu locuințe de închiriat, la o stradă depărtare de mine. Însă în momentul în care îmi părăseam camera pentru a săvîrși absurdul asasinat, în fața ușii mele am văzut un bilețel pe jumătate rupt, prin care eram convocat a doua zi la un anumit funcționar al administrației.

Camera spre care am fost îndreptat se afla într-un imobil mare din centrul orașului, care odinioară trebuie să fi fost o școală, și în prezent găzduia, la etajul doi, diferite camere ale administrației. Scările erau vechi și murdare, tocite de nenumăratele încălțări ce călcaseră pe ele, ferestrele aveau geamuri lipsă, de pe coridor auzeam venind de undeva tic-tacul unei vechi pendule, iar un alt coridor era blocat cu bănci școlare vechi, puse unele peste altele. La parter și la primul etaj păreau să fie amenajate locuințe ; un copilaș mi s-a strecurat ca fulgerul printre picioare și a dispărut undeva pe coridor. La etajul doi a trebuit să caut mai multă vreme deoarece camerele nu erau așezate în ordinea numerelor, ci numerotate alandala, iar coridoarele erau și mai întunecate aici decît la etajul de mai jos. De asemenea, abia aici mi-am putut da seama, privind printr-o fereastră deschisă, că mă găseam într-o clădire paralelipipedică, avînd la mijloc o curte pavată, în care domnea o dezordine groaznică. Peste tot zăceau rastele ruginite de biciclete, scaune de grădină dezmembrate, mașini de scris stricate, butoaie turtite și o minge colorată. In mijloc, se afla un armoniu putrezit, alături de o saltea veche făcută ferfeniță, în care se jucau niște pisicuțe. Curtea era traversată de o sîrmă plină de rufe care, foarte uzate și îngălbenite, stăteau atîrnate acolo de multă vreme. Printre pietrele pavajului creștea iarbă. Am plecat

de la fereastră și am căutat mai departe. Pardoseala coridorului era acoperită cu un linoleum tocit. Domnea o tăcere mormîntală, doar din cînd în cînd mi se părea că aud slab zgomotul unei mașini de scris. În fine, cînd am găsit cifra indicată și am bătut la ușă, aceasta mi-a fost deschisă de un om încă tînăr, îmbrăcat destul de îngrijit, cu o cămașă gri, un halat din pînză de in și un pantalon gri, deși nu avea cravată. „Scuzați", mă întîmpină el, „ordinea numerelor v-a dat pesemne oarecare bătaie de cap. S-au strîns aici cu timpul birouri din toate departamentele, însă din păcate, au venit cu numerele lor cu tot și astfel s-a produs încurcătura, o pierdere de timp inutilă pentru vizitatori". Mi-a oferit un fotoliu cam jerpelit, însă comod, care avea și sprijinitori pentru tîmple, iar el luă loc pe un scaun obișnuit, de lemn, situat în spatele unei vechi mese, atît de primitive încît semăna pur și simplu cu o scîndură cu patru picioare. Pe masă se afla o mapă cu hîrtii și un creion gălbui, altceva nimic. „Vă mulțumesc că ați venit", spuse el în timp ce deschidea mapa.

„Sînteți de la administrație", am răspuns, mirat că stăteam mult mai comod decît el, dar și de faptul că mi-a mulțumit. „N-aveam de ales, trebuia să ascult, cînd mi-ați ordonat să vin aici. Dispuneți de poliție și puteți să dați orice ordine vreți."

„Ați fost militar", răspunse funcționarul, și ne priviți prin prisma obiceiurilor militare. Administrația este însă ceva de altă factură, așadar concluzia dumneavoastră este greșită." Vorbea liniștit și la obiect, ca și cînd ar fi fost vorba de matematică, apoi continuă : „În cazul dumneavoastră nu putem să dăm ordin, pentru că nici n-ați fost măcar repartizat. Dacă cineva nu dorește să vină la noi, trebuie să-i facem noi o vizită, lucru ce ne răpește mult timp. Există și cazuri cînd nu sîntem primiți, și atunci sîntem neputincioși. Cazurile cînd putem interveni, prin intermediul paznicilor, sînt strict limitate."

„Ce numiți dumneavoastră paznici ?" am întrebat.

„Prin acest cuvînt ne referim la poliție. Administrația folosește pentru ea denumirea de paznici."

„Și ce dorește administrația de la mine ?“ am întrebat privind apoi prin cameră. În afară de masă și de două scaune, în ea se mai afla o sobă. Fereastra avea geamuri curățate cu grijă și dădea spre curte ; un geam lipsă era înlocuit cu un carton cenușiu. Pereții erau din lemn și complet goi, însă de o scrupuloasă curățenie.

„Trebuie să încerc să vă repartizez“, îmi răspunse funcționarul și scoase o foaie de hîrtie din mapă. „Poate că m-ați mai văzut. Locuiesc chiar în vecinătatea dumneavoastră. Odată, la un meci de fotbal la stadion, am stat chiar lîngă dumneavoastră.“

„Locuiți la parterul blocului cu locuințe de închiriat, de pe strada de lîngă mine ?“ am întrebat impacientat.

„Desigur. Administrația repartizează fiecăruia dintre noi cazuri pe care putem să le cunoaștem și personal“, spuse funcționarul. Fața lui era plasată în lumină, pe cînd a mea era în umbră, și în acest caz, fiind avantajat — puteam să-l observ fără ca el să mă poată observa. Figura îi era impasibilă și lipsită aproape de orice expresie, ochii, nasul, gura, fruntea, toate aveau o construcție geometrică.

„Administrația dorește să mă repartizeze“, am spus eu. „Puteți să-mi spuneți ce înseamnă asta ?“

„Trebuie să vă găsim o ocupație, nu-i așa ?“ răspunse el, ridicînd foarte puțin pleoapele conturate pregnant. „Trebuie să facem, totuși, ceva pentru dumneavoastră.“

„Sînt mulțumit de felul în care trăiesc“, am mințit eu.

„Dacă doriți să trăiți în continuare așa, firește că n-aveți decît. Cantina pentru săraci vă stă oricînd la dispoziție, ca și camera în care locuiți. Sînteți liber. Totuși, vă rog să ascultați propunerile administrației și apoi să luați o hotărîre. Permiteți să vă ofer o țigară ?“

„Administrația este mărinimoasă“, am spus și mi-am aprins o țigară, una din cele din care fumam cu toții. Am simțit că prin acest gest dorea să cîștige timp. „Ei“. am spus eu, după ce am suflat fumul pe nări, „ce aveți să-mi oferiți ?“

„Un post de muncitor în fabrică, un loc într-un mic atelier meșteșugăresc, un loc de grădinar într-o între-

prindere agricolă de-a noastră, un loc într-un magazin de consum și unul în cadrul salubrității publice", îmi răspunse funcționarul.

„Aceasta din urmă nu stă prea grozav", am obiectat eu.

„De-abia acum ne punem problema să dezvoltăm sectorul salubrității", spuse el. „Și acum să discutăm împreună propunerile noastre. Poate aveți dorințe proprii."

„Considerați că trebuie să devin unul dintre aceia", am răspuns eu, făcînd un gest cu capul spre ușă, după care m-am lăsat din nou în fotoliu.

„Cred că este cel mai bun lucru pentru dumneavoastră".

„Mulțumesc", am spus eu, „îmi este suficientă viața pe care o duc. Mă voi reîntoarce în camera mea." Am spus aceste cuvinte pe un ton indiferent și am privit cu sînge rece la funcționarul căruia tocmai îi pronunțasem sentința de condamnare la moarte, fiindcă eram ferm hotărît să săvîrșesc asasinatul. În această lume, numai crima mai avea un sens. Funcționarul care, fără să știe, lupta acum pentru viața lui, ridică liniștit o foaie de hîrtie în fața ochilor și spuse :

„Aveți o părere foarte proastă despre orașul nostru, și în special despre ceea ce dumneavoastră numiți mase. Sînteți nemulțumit cu situația dumneavoastră actuală."

„Cum ați ajuns la această concluzie ?" am întrebat, devenind circumspect. Funcționarul puse foaia de hîrtie din nou în mapă și mă privi. Brusc mi-am dat seama că acest om încă tînăr din fața mea, cu halatul său din in alb și fără cravată, era obosit ca după o activitate spirituală de mulți ani de zile și că liniile geometrice ale feței sale erau marcate de o permanentă încordare. Totodată, mi-am dat însă seama că în spatele acestei frunți domnea o rațiune exactă și controlată și că privirea îi era ascuțită de un dar incoruptibil al observației. Asemenea oameni sînt periculoși. M-am hotărît să fiu foarte atent.

„Am citit o serie din scrierile dumneavoastră", spuse funcționarul, fără să-și întoarcă privirea de la mine. Cuvîntul hotărîtor fusese rostit. Ne priveam ochi în ochi, tăcînd cîteva minute. Afară în curte răsunară, deodată, rîsete de copii.

„Rîsetul copiilor", spuse funcționarul, „pe care nu l-ați auzit niciodată în acest oraș". Vocea lui avea o notă de amărăciune.

„Scrierile mele fac parte dintre cazurile în care paznicii pot interveni ?" am întrebat, cuprins de o anumită bănuială.

„Exprimările spiritului nu trebuie pedepsite în nici un fel, chiar dacă ele contravin constituției administrației", răspunse el precis.

„Funcționarii, care veneau în camera mea să facă măsurători erau spioni, nu-i așa ?" am întrebat ironic, așezîndu-mă și mai comod în fotoliu.

„Sîntem îngrijorați de modul în care trăiți și de opiniile cărora le dă naștere această viață și dorim să vă ajutăm", răspunse el, fără să se refere la întrebarea mea, arătîndu-și tocmai în acest fel slăbiciunea, de care eu trebuia să mă folosesc.

Am rîs : „Constitui o amenințare pentru oraș, înțeleg prea bine !" Funcționarul mă privi în tăcere și, din cîte mi-am dat seama, cu o anumită mirare, ca și cum concluzia mea i s-ar fi părut stranie.

„Orașul se teme de mine", am spus eu, ce-i drept pe un ton nepăsător, însă, în realitate, cam nesigur. „Nu vreau să fiu încadrat."

„Nici nu poate fi vorba de așa ceva", răspunse, în cele din urmă, funcționarul. „Nouă nu ne este teamă de nimeni. Însă dumneavoastră constituiți o amenințare pentru dumneavoastră înșivă, aceasta ne neliniștește, doar acest lucru. Dumneavoastră n-ați înțeles încă lumea." Afară, copiii rîseră din nou.

„Deci lumea este înțeleasă de cei care se lasă încadrați în magazine prăfuite sau în întreprinderile agricole murdare, de cei care muncesc pînă la epuizare în fabrici fără sfîrșit, în cazul cînd nu se decid chiar să activeze în cadrul unui sector de salubritate care nu funcționează cum trebuie", am răspuns eu, enervat de rîsetele copiilor, aruncîndu-i funcționarului un nor de fum în față. Dar el rămase nemișcat și păru să nu ia în seamă impolitețea mea.

„Disprețuiți lumea", răspunse el, „v-ați apropiat și mai mult de șansa ce ne-a mai rămas."

„Nu mai există nici o șansă chiar dacă numiți șansă obiectivul de-a deveni șef de echipă", am spus. Administrația a avut grijă să nu mai existe vreo șansă și transformă lumea într-un mușuroi de termite. Am fost soldat. Am luptat pentru o lume mai bună."

„Ați avut misiunea de-a lupta împotriva bandiților", mă corectă el, ridicînd puțin din sprîncene, un gest pe care îl surprinsesem la el ori de cîte ori era la strîmtoare.

„Am luptat împotriva bandiților, pentru pace, pentru libertate, pentru un viitor mai bun și Dumnezeu știe pentru mai ce", am continuat încăpățînat. „Și acum au venit pacea și libertatea asta. Am căutat apă și am căzut într-o mlaștină."

„V-am ținut multă vreme sub observație", spuse funcționarul și își îndreptă corpul, renunțînd la poziția aplecată spre mine pentru a adopta una perfect dreaptă. Își puse ambele brațe pe masă și continuă în timp ce afară copiii deveneau tot mai zgomotoși : „Ați participat la toate luptele pînă la ultima. Ați luat parte și la războaiele din Alpi. Administrația a încercat de cîteva ori să vă treacă în rezervă, dar ați refuzat."

„Nu puteam să-mi las tovarășii la strîmtoare", am replicat eu.

„Ați luptat într-un detașament de elită, format din voluntari. Oricare dintre tovarășii dumneavoastră putea, ca și dumneavoastră, să se retragă oricînd. Nimeni nu a făcut una ca asta. Spuneți că ați luptat pentru libertate. În realitate ați luptat deoarece războiul era pentru dumneavoastră o aventură."

„Ați făcut războiul ?" l-am întrebat, curios.

„Nu", confirmă el bănuiala mea.

„Vedeți", i-am spus, „așa mă gîndeam și eu. Războiul nu este o aventură, așa cum visează unii din patul lor, ci un iad."

„V-ați mai înscrie din nou voluntar ?" întrebă el, cu o stranie ezitare. Am citit în ochii lui încordarea cu care îmi aștepta răspunsul.

„Mai există undeva război ?“ am întrebat eu circumspect, deoarece am simțit cursa pe care mi-o întinsese.

„În Tibet“, a răspuns el.

Din acest moment, convorbirea cu funcționarul deveni pentru mine importantă. Pînă acum, mă lăsasem mînat, încordarea fiindu-mi provocată doar de faptul că, din întîmplare, vorbeam tocmai cu omul pe care hotărîsem să-l ucid. Acum începusem să bănuiesc, deși încă nelămurit, că mai există și altă posibilitate decît crima pentru a suporta lumea asta, și anume cea de-a mă reimplica într-un război. Îmi era, desigur, foarte clar faptul că funcționarul nu avea de gînd deocamdată să-mi facă o propunere în acest sens, ci dorise, încăpățînat ca orice funcționar, să-i fie confirmată părerea că pentru mine războiul fusese doar o aventură ; totuși, de dragul scopului meu de a mă reîntoarce în război, singura cale de ieșire din situația mea disperată, trebuia să-l las să iasă victorios în această chestiune, fiindcă era nevoie de multă răbdarea pentru a scoate ceva de la el.

„Firește, m-aș înrola dacă ar fi posibil“, i-am spus. „Vedeți dar că intru liniștit în capcana pe care mi-ați întins-o. Însă dumneavoastră nu cunoașteți războiul și de aceea concluzia *dumneavoastră* este greșită. Războiul este un iad, dar, cel puțin, unul onest. Mai merită încă să lupți în el pentru viața ta, și în această privință el este o aventură, aici aveți dreptate. Administrația, dimpotrivă, a creat un iad mai îngrozitor decît a fost vreodată vreun război, iadul cotidianului.“

„Pentru noi, cele mai concludente sînt acelea dintre scrierile dumneavoastră în care este vorba despre dorințele dumneavoastră“, începu să vorbească din nou funcționarul, fără să răspundă dorinței mele de a afla mai multe lucruri despre războiul din Tibet. „Ele ne-au confirmat faptul că visați în continuare la aventuri pe care noi nu ni le mai putem permite.“

Am rîs : „Ne mai putem permite, desigur, doar un lagăr de concentrare în ale cărui camere de gazare murim de plictiseală.“

„Aveți dreptate“, răspunse după o oarecare tăcere, funcționarul, „sîntem cu toții deținuți.“ Rîsul copiilor din

curte devenea tot mai insuportabil. „Milenii întregi am luat, fără grijă, ceea ce ne oferea Pământul", continuă el. Vocea îi deveni dintr-o dată pătimașă, fața i se transformă, și în ochi începuseră să-i strălucească luminițe ciudate, amenințătoare : „I-am săpat munții și i-am tăiat pădurile, i-am arat cîmpiile, i-am brăzdat mările. Inepuizabil a fost Pământul pe care ne-am ridicat orașe, ne-am creat imperii, pentru a le distruge iarăși. Risipitori ca natura și la fel de cruzi ca ea ne-am purtat războaiele mai întîi din patimă, apoi din foame de aur și faimă și, în cele din urmă, din plictiseală, ne-am jertfit copiii, am murit de pe urma unor molime pustiitoare și ne-am culcat plini de dorința de noi și noi vieți cu femeile noastre, din al căror pîntec omenirea a ieșit tot mai puternică, tot mai numeroasă, un torent tot mai năvalnic și niciodată nu ne-a trecut prin minte că Pământul însuși, această mică planetă, este salvarea și datoria noastră."

În acest moment, mingea colorată a copiilor sparse geamul și, în zgomotul ciobiurilor, îmi ateriză în brațe.

„Este al doilea geam", se întrerupse funcționarul, „și geamuri se găsesc foarte greu". I-am întins mecanic mingea și el o aruncă jos.

„Doar știți că aici lucrează administrația", strigă el la cei de jos. „De fiecare dată cînd am o convorbire importantă, rîdeți și jucați mingea !"

„Un funcționar nu are niciodată o convorbire importantă", se auzi de jos vocea unui băiat.

Funcționarul închise din nou fereastra. Acum, afară se auzeau vocile mamelor care îi certau pe copii și, în fine, o voce de bărbat.

„Portarul", îmi explică funcționarul și ridică din sprîncene. „E tot timpul beat și nu reușește niciodată să mențină ordinea." Scoase din mapă un carton și-l prinse cu piuneze în locul geamului spart. În cameră se făcu întuneric, și funcționarul se așeză din nou.

„Visați la călătorii în Lună", reluă el brusc conversația, fără să observe că eram derutat nu numai de incidentul cu mingea, ci și de patima și exactitatea cu care vorbea acum. „Am fost pe Lună. Zborurile la care visați

dumneavoastră au fost deja realizate." (Arătă cu degetul la hîrtia pe care o luase din mapă și pe care se vedea scrisul meu.) „A fost o acțiune teribilă, năucitoare. Am putut să vedem că în afara noastră nu există nimic decît funestul absurd al naturii neînsufletite, în ale cărei pustiuri fără capăt plutește Pămîntul, singura sferă ce respiră. Aceste călătorii ne-au redat Pămîntul și ne-au repus în centrul tuturor lucrurilor, o a doua cotitură ptolemeică. Însă nici înțelegerea, nici rațiunea și nici religia nu au fost cele care au dus la transformarea noastră, ci însuși Pămîntul ne-a silit să o facem. Pe măsură ce am crescut, el a scăzut și, deodată, a devenit mic și clar, chiar în conștiința noastră. Nevoia ne-a învins. Vechile sisteme economice s-au prăbușit, și nu datorită teoriilor, ci datorită fragilității structurii lor. Prăbușirea tuturor n-a mai permis existența unei lumi în care o mică parte să trăiască într-o bogăție risipitoare și imaginînd absurdități tot mai mari pentru a-și omorî plictiseala, în timp ce o parte cu mult mai mare se bălăcea în cea mai amară sărăcie. Creșterea înspăimîntătoare a populației planetei a zguduit din temelii structurile politice, și după ce s-a încercat menținerea unei stări absurde prin războaie absurde, totul s-a prăbușit. Sărăcia generală, foametea, teama de arme tot mai înspăimîntătoare, dar și posibilitatea de a supune natura prin tehnică deveniseră prea mari. A venit apoi pacea, dar nu ca un paradis, nu ca o situație în care sînt împlinite dorințele tuturor, ci ca ultima șansă de a nu ne prăbuși complet, ca o muncă grea de zi cu zi, determinată de necesitatea de a asigura lucrurile cele mai necesare pentru o umanitate în creștere continuă, care nu se gîndește la lux, ci la îmbrăcăminte și hrană, la medicamente, la dezvoltarea pe mai departe a științei, ca o cerință necruțătoare ce ne mînă în fabrici, în magazine, în întreprinderile mecanizate din agricultură și în minele pe jumătate distruse. Este groaznic că administrația este obligată să sublinieze mereu acest lucru și, după cît se pare, în zadar."

„Este groaznic", am spus eu ironic, „că realizările administrației — fie ea lăudată (am făcut o plecăciune exagerată) — că aceste realizări, pe care nimeni nu le

pune la îndoială, nu ne mai sînt suficiente. Mă rog, imaginea maselor nemulțumite, care cutreieră străzile orașului, stă oricînd la dispoziția domniei voastre. Desigur, avem pîine. Burțile chiar dacă nu foarte pline, nu sînt oricum goale, prostituția e pe potriva acestui climat. Însă omul nu trăiește numai cu pîine."

Se uită la mine cu atenție, dar nu-mi răspunse.

„Ce avem deci în afară de pîine și un acoperiș deasupra capului ? Ca să nu mai vorbim de calitatea acestora. Ia să vedem. Ne-a fost luat tot ceea ce doream să schimbăm, ceea ce ne făcea să nu fim doar un multiplu cenușiu, ci un organism, chiar dacă acest organism era destul de insensibil", i-am spus, fără să-l scap din ochi pe funcționarul pe care, în fine, îl pusesem pe gînduri. „Nu mai avem patrie, care să ne umple de entuziasm, care să ne dea măreție, onoare și un sens, nu mai avem partide — vedeți, doresc tot mai puțin — care cu promisiunile și idealurile lor să ne pună în mișcare, da, nu mai avem nici măcar lucrul cel mai jalnic, un război care să ne solidarizeze și în care să rezistăm, și nici eroi pe care să-i putem admira și nici biserici", am rîs, „care au devenit plăceri particulare, lipsite de semnificație."

Tăcea în continuare.

„Patria, partidele, bisericile și războaiele sînt lucruri exagerate. Să admitem. Dar sînt lucruri", am spus. „Ce ne-ați dat în schimb ? Cînd dai o marfă dorești să primești ceva !"

„Nimic", spuse funcționarul.

„Înseamnă că am făcut o afacere proastă", am constatat eu. „Nu mai avem nimic altceva decît plăcerile noastre monotone, berea noastră, cocotele noastre, stadioanele noastre de fotbal și plimbările de duminică."

„Asta-i tot ce aveam", spuse funcționarul.

„Și în această mare cenușie a cotidianului ar trebui să mă cufund ?" am întrebat. „Asta voiați să spuneți, nu-i așa ?"

Funcționarul tăcu și mă privi. Se lăsase o liniște de moarte. În fine, se ridică în picioare. Îmi oferi o a doua țigară și răspunse în timp ce fața îi devenea necruțătoare, ca de piatră : „Trebuie să îndrăzniți acest salt."

Monstruozitatea de-a accepta o viață de felul celei pe care funcționarul mi-o propunea, pentru a doua oară acum, făcu să-mi apară în minte bănuiala că administrația mă va sili să fac acest pas, dacă voi refuza. Bănuiala mi-a fost întărită și mai mult de nepăsarea cu care funcționarul se comporta în toate, nu ca omul care dorește să convingă pe cineva, ci ca unul care dispune de mijloacele de a-și impune voința.

„Nu puteți să mă obligați", am spus calm, deși așteptam cu încordare răspunsul lui, în speranța că răbdarea i se epuizase.

„Nu", spuse el. „V-am mai spus asta."

„Prin urmare, administrația nu vrea decît să discute cu mine", am spus. „Ca să fiu sincer trebuie să vă spun că acest lucru mă miră. O administrație are desigur și altceva de făcut decît să poarte convorbiri cu un amărît ca mine. O administrație trebuie să dea dispoziții și să aibă mijloace pentru a le și realiza în practică. O administrație fără mijloace de constrîngere nu există. Vă rog să-mi spuneți ce semnificație are, de fapt, invitația aceasta."

Am văzut că era pus în încurcătură.

„Administrația are să vă facă o propunere", declară el în fine, dezvăluindu-și secretul. „Potrivit unor indicații pe care le-a primit de mai sus, ea are să vă ofere ceva, ceva ce oferă fără nici o plăcere, firește, dumneavoastră fiind liber să refuzați și acest lucru. Însă, înainte ca administrația să se vadă silită să facă aceasta, ar dori să vă dea, încă o dată, șansa ce este oferită tuturor."

„Șansa de a mă cufunda în mase".

„Chiar asta", spuse el.

„Cît umanitarism !" am spus.

„Aveți o părere greșită despre menirea politicii", continuă el să-și expună teoriile. „Vechea politică dorea să fie mai mult decît putea fi, și prin aceasta a devenit vorbă goală. Nevoia ne-a silit să regîndim politica. Dintr-un ghem încîlcit de ideologii, pasiuni, instincte, brutalitate, bunăvoință și afaceri, politica a devenit o pro-

blemă de rațiune, pe cît de reală, pe atît de realistă. Ea a devenit un fel de economie, de știință de-a face planeta utilă omului, o artă de-a locui pe această planetă. Războiul a devenit imposibil, și nu pentru că oamenii ar fi devenit mai buni, ci fiindcă politica nu mai putea să-l folosească, fiind un mijloc învechit. Sarcina ei nu mai este să ofere siguranță statelor în raport unele cu altele, ci să facă din Pămînt un mare spațiu, similar cu cel din matematică, care să fie sigur din punct de vedere social".

„Cu o asemenea politică nu reușiți să atrageți pe nimeni", am rîs eu.

„Această politică este un imperativ", spuse el. „Nu ne mai putem permite alta".

„Și libertatea ?" am întrebat.

„Este țelul fiecăruia în parte", a răspuns el.

„Înseamnă atunci că individul va putea fi liber numai dacă va deveni un asasin", am spus eu, îndrăzneț. „Scuzați-mă că pun peste abstracțiunile dumneavoastră o coroană logică."

Funcționarul mă privi. „Tocmai de această concluzie greșită ne temeam cel mai mult la dumneavoastră", spuse el.

Tăceam. A fost o clipă îngrozitoare pentru mine, aveam impresia că el își dăduse seama ce este cu mine, și acum știa tot, că stăteam în fața unui judecător care, într-un fel greu de înțeles, ținea în mîinile sale soarta mea. Afară, în curte, se auzeau în continuare rîsete de copii. Fumul țigărilor forma în lumină spirale albastre, inele și nori, care deveneau tot mai deși, căpătau o mișcare circulară și dispăreau, figuri de genul celor pe care astronomii le reperează în infinitatea spațiului.

„Politica poate oferi, cu timpul, o mulțime de posibilități de-a trăi omenește, însă ea nu poate să ofere și conținut unei asemenea vieți. Acest lucru revine fiecăruia. Pe măsură ce șansele mulțimii se diminuează, ale acesteia cresc. Am fost siliți să facem din nou deosebirea între ceea ce este un împărat și ceea ce este un individ, între ce revine comunității și ce personalității. Politicii îi revine rolul de a crea spațiul, și individului de a-l lumina."

„Ce drăguț că ne-a fost lăsat cel puțin rolul modest al unui sărăcăcios, dar brav opaiț", am spus eu ironic, resemnîndu-mă din nou. „Nu dați oamenilor nimic și le cereți totul."

„Le dăm pîine și dreptate", spuse funcționarul. „Omul nu trăiește doar cu pîine, ați spus mai înainte. Mă bucură că sînteți familiarizat cu Biblia, însă această afirmație sună cinic în gura unui om care a putut ajunge la concluzia că libertatea nu mai constă decît în crimă."

Din această izbucnire neașteptată a lui, am putut trage concluzia că convorbirea îl iritase cu mult mai mult decît lăsa să se vadă.

„Lucrurile de care omul are nevoie mai mult decît de pîine și dreptate, nu-i pot fi date de nici o politică și de nici o organizație", continuă el, redevenit lucid. „Politica dă omului ceea ce poate, și ea poate doar puțin mai mult decît nimic, numai ceea ce este de la sine înțeles, restul îl lasă pe seama lui. Fericirea lui nu este treaba politicii."

„Ne-ați lăsat de izbeliște", am răspuns supărat, „aici aveți dreptate. Și-am ajuns într-o lume filistină, de mic-burghezi căpătuiți (pot vedea acest lucru din modul defectuos în care funcționează salubritatea, din programul insuficient de construcții și din altele asemănătoare). În general, administrația procedează în toate cele cu o ușurință afurisită. Ea oferă doar o etică abstractă, care nu entuziasmează pe nimeni."

„Nu ne-am propus niciodată să provocăm entuziasm", răspunse funcționarul, și vocea îi căpătă o nuanță mai patetică. „Administrația nu este ceva menit să stîrnească entuziasmul. Purei necesități nu trebuie să i se aducă elogii, altfel nu ne-ar opri nimic să proslăvim și WC-urile publice. O politică ce în zilele noastre ar vrea să propună o concepție de viață săvîrșește o crimă. Totalitară în mod necesar în economie, ea ar fi un moloh care înghite totul. Individul ar fi silit să se rotească în jurul ei ca în jurul unui soare, în timp ce el însuși ar trebui să devină un soare." Se făcuse palid la față în timp ce rostea aceste cuvinte. Eram nevoit să tac pentru a-mi atinge scopul.

„Am citit din ceea ce ați scris", continuă funcționarul „Cu consternare, trebuie să recunosc. E groaznic, după părerea mea, că nesocotiți în asemenea măsură realitatea."

„Cunosc foarte bine realitatea", am spus eu calm, „dar nu vă mai referiți, vă rog, mereu la scrierile mele."

„Trebuie să mă refer!" strigă funcționarul cu o hotărîre care m-a făcut să cedez pentru a nu strica totul. (Trebuia, după cum am mai spus, să-mi păstrez permanent cumpătul.) „Descrieți orașul ca fiind cenușiu, murdar, părăginit, pe jumătate distrus. Ei bine așa este, dar să fie oare opera noastră? Este opera dumneavoastră. Vă vedeți pe dumneavoastră înșivă atunci cînd străbăteți orașul, priviți de fapt înlăuntrul propriului dumneavoastră suflet."

„Exagerați", am spus eu.

Funcționarul tăcu un timp și mă privi cu atenție. Părea că-și reprimă o replică ce-i venise pe limbă. În cameră se făcuse întuneric. Din curte se mai auzeau doar ici-cînd rîsete de copil.

„Lumea a fost distrusă în ultimul război, care a fost pe cît de crud pe atît de absurd", începu el, în cele din urmă. „Acest lucru vă este bine cunoscut, la fel cum îmi este și mie. Este absurd să negați, iar lumea este încă neliniștită și buimăcită, neîncrezătoare și obosită. Sîntem cu toții obosiți. Trebuie depusă o muncă uriașă pentru a asigura tuturor o bunăstare demnă de un om, fiindcă actuala sărăcie este inumană. Ea este urmarea războiului. Vă plîngeți de asta și, totodată, sînteți dispus să mergeți în Tibet. Cui aparținea însă lumea înainte să fim nevoiți să o preluăm? Cred că vouă, aventurierilor, indiferent dacă erați militari sau oameni de stat, dacă aveați în mînă fabrici sau arme, dacă aspirați după bogăție sau după o altă formă de putere, ea vă aparținea vouă și nu celor mulți, anonimilor, celor manipulați și neputincioși, care au fost trași la fund de curentul vostru. Această lume este opera voastră, fie că ați intenționat sau nu acest lucru. Pustiurile de piatră cenușie, marea de case pe jumătate dărîmate, fabricile urîte, automobilele vechi, balustradele ruginite ale scărilor, masa șleampătă a mun-

citorilor, tot ceea ce face ca lumea aceasta să fie dezolantă și tot ceea ce vă face greață este opera voastră Iar acum ne aflăm în fața a ceea ce am moștenit de la voi, în fața unei lumi pline de mizerie și ruine. Și trebuie să cărăm mormanele de gunoi ale serbărilor voastre. Ați risipit bogățiile acestei lumi și acum trebuie să vă plătim datoriile lăsate. Voi ați trăit aventurile acestei vieți, v-ați bucurat de măreția acestei planete, de călătorii pe albastrul mărilor, iar noi trăim cotidianul, fabricile și lipsa de spațiu, monotonia zilelor noastre de muncă. Voi v-ați scufundat, noi trebuie să trăim mai departe. Viața noastră a fost întotdeauna așa, doar a voastră a fost altfel. Am fost mereu săraci, frumusețea lumii o strălucire înșelătoare, și acum pelicula ei subțire s-a destrămat. Sărăcia ni se arată în toată goliciunea ei. Orașul este realitatea, așa cum a fost ea întotdeauna, adevărul care apare la iveală din spatele decorurilor arse ale faptelor voastre". Nervozitatea funcționarului creștea. Stinse țigara și-mi oferi una nouă, pe care am refuzat-o deoarece a mea nu era consumată decît pe jumătate. Mîna îi tremură în timp ce încerca să-și aprindă țigara, încercă zadarnic de mai multe ori, pînă cînd i-am oferit eu un foc.

Trase două fumuri și apoi stinse din nou țigara.

„Sînteți nervos", am spus, în intenția de a-l zăpăci și mai mult.

„Desigur", răspunse el mînios. „Nu pot nega că acest caz al dumneavoastră mă enervează" și pe neașteptate mă apucă peste masă cu un gest energic de guler.

„Omule", strigă el, „nu vezi că trebuie căutate adevăratele aventuri, aventurile spiritului, iubirii și credinței, aventurile ce pot fi trăite numai de fiecare în parte!"

„Dați-mi aceste aventuri și luați mîna de pe mine", am spus liniștit și l-am privit imperturbabil în ochii ce erau aproape de mine.

„Nu pot acest lucru", spuse el încet, „aventuri adevărate nu pot oferi", luă mîna de pe mine, se ridică și se duse la fereastră.

„Atunci administrația este neputincioasă", am constatat eu, triumfător în fața slăbiciunii sale.

„Da, este neputincioasă", spuse el și privi dus pe gînduri în amurgul prin care nu mai răzbătea nici un riset de copil, și care umplea tot mai mult camera și lumea distrusă de dincolo de zidurile sale. „La ce ne-ar folosi puterea ! Cum ar putea ea să oblige un om să întreprindă, supus și îndrăzneț, ceva de care oricum el este capabil, oricînd, și care este menirea lui : să se dizolve în mulțimea anonimă ca o sare a ei, să o pătrundă din interior prin dragostea lui și credința lui. Lumea nu poate fi dobîndită decît prin spirit. O, har unic de-a înțelege acest lucru ! Însă noi sîntem neputincioși. Nu putem deschide o poartă care stă deschisă în fața oricui. Sîntem neajutorați. Sîntem neputincioși", murmură el.

Cîștigasem.

Am rotit întrerupătorul pe care îl observasem pe perete. Un bec se aprinse, aruncînd o lumină tulbure asupra mesei.

„Să vorbim deschis", am spus eu. „Ce poate administrația să-mi ofere ?"

Se întoarse încet de la fereastră și mă privi în față. Era palid ca un mort și fruntea îi era plină de sudoare.

„Plecați", strigă el la mine și bătu cu piciorul în podea, „Duceți-vă naibii acasă !"

„Nu mai mă las alungat", am spus rece și fără să-mi pierd cumpătul. „Administrația mi-a spus să vin. Acum sînt aici. Acum vreau să știu ce are să-mi propună administrația."

Se apropie de masă și privi în jos spre hîrtii.

„Bine", spuse el obosit și fără să se mai uite la mine, fără să-și mai ridice privirea de pe mapa în care se aflau actele despre mine. „Trebuie să vă dau ascultare dacă țineți morțiș. Administrația vă oferă putere".

Acest răspuns m-a surprins în asemenea măsură încît i-am aruncat o privire consternată funcționarului. Victoria mea era mai strălucită decît mă așteptasem. El însă nu păru să observe uimirea mea și se așeză din nou la masă.

„Nu vă înțeleg" am spus precaut. Oferta lui venea atît de mult în întîmpinarea dorințelor mele încît, în pofida bucuriei, devenisem circumspect. Nu era exclus ca

funcționarul să fi bănuit că eu am vrut să-l ucid și acum să fie gata să dea o contralovitură.

„Societatea a fost împărțită în proprietari și cei lipsiți de proprietate", începu el, ca și cum ar fi vorbit de ceva neînsemnat, continuînd să nu se uite la mine, „în exploatatori și exploatați, din cîte știu acestea sînt concepte utilizate de specialiști. Această împărțire e depășită acum, ca urmare a evoluției. Situația politică și economică a devenit alta. Oamenii au obținut pîine și dreptate și, de asemenea, libertatea spiritului, care îi este asigurată fiecăruia, dar și-au pierdut libertatea politică, deoarece nu mai există o politică în vechiul sens al cuvîntului. Înainte de toate, ei nu mai au putere. Puterea este numai în mîinile cîtorva, o castă deosebită. Societatea s-a scindat în cei ce au și cei ce nu au putere, în deținuți și paznici după cum ne exprimăm noi, pentru a fi exacți, iar celor înzestrați cu putere nu trebuie să li se atribuie o semnificație falsă. Ei trebuie, desigur să fie temuți, însă nu trebuie să fie veneraţi."

„Vreți să mă includeți în rîndurile administrației ?" am întrebat cu sufletul la gură. La o asemenea soluție nu mă gîndisem niciodată.

„Nu", răspunse el. „În administrație nu vă putem primi. Administrația nu are decît sarcina de-a despărți cele două lumi, cea a puterii și cea a lipsei de putere, și de a împiedica abuzurile. Aceasta îi este singura putere, alta nu are." (Acest lucru mi l-a spus foarte hotărît. și în continuare, în timp ce rostea lucruri destul de abstracte, m-a privit tot timpul cu cea mai mare atenție.) „Administrația răspunde și de poliția orașului care adesea este confundată de mulțime cu paznicii propriu-ziși și astfel are posibilitatea de a-i preda pe răufăcători paznicilor, care, la rîndul lor, trăiesc în cel mai mare secret, despărțiți de populație, așa cum și cea mai mare putere își are sediul în secret. Asupra paznicilor administrația nu are în schimb nici o putere, după cum nu are nici asupra deținuților (prin aceasta mă refer la masa populației), asupra cărora, la rîndul lor, nici paznicii nu au putere decît atunci cînd le permite administrația." (Făcu un gest disprețuitor cu mîna.) „Ea nici măcar nu poate să facă

o repartizare. Fiecare are libertatea de a decide cărui partid dorește să aparțină, dacă dorește să devină deținut sau paznic. Și dumneavoastră puteți alege. Alegerea dumneavoastră *trebuie* să fie acceptată de administrație." Toate acestea el mi le-a spus vorbind repede și calm.

„În ce constă puterea paznicului ?" am întrebat, în continuare neîncrezător.

„În ce constă orice putere", răspunse el. „În puterea asupra oamenilor".

„Asupra căror oameni ?" am investigat eu mai departe.

„Asupra oamenilor care vă vor fi predați", răspunse impasibil, funcționarul. „Administrația nu se interesează de cele ce se întîmplă în zona pazniculuí. Dacă acceptați, veți coborî într-un imperiu al puterii nemăsurate. Puterea paznicului este totală."

„Voi lua parte la războiul tibetan ?" am întrebat. „Am experiență în lupta în munți. Ar fi convenabil și pentru administrație să cîștige acolo."

Ridică din sprîncene : „Folosirea dumneavoastră în luptă este problema ofițerilor."

„Unde trebuie să mă adresez ?" am întrebat decis

„Sînteți dispus să acceptați oferta ?" întrebă el după o scurtă șovăială.

„Optez pentru profesiunea de paznic", am spus.

Funcționarul mă privi. Își redobîndise complet controlul asupra sa. „Bine", spuse el, „aici este adresa" și îmi înmînă o bucată de hîrtie, la fel cu cea pe care o găsisem în fața ușii mele. „Duceți-vă cînd doriți. Regret că ați făcut această alegere. Dumneavoastră însă vă este cu siguranță indiferent acest lucru."

„Complet indiferent", am răspuns.

Se ridică. M-am ridicat și eu în picioare. Închise cu grijă mapa cu hîrtiile mele. Apoi am mers spre ușă și el o deschise. Pe neașteptate, îmi puse încă o dată mîna pe umărul stîng.

„Plecați", spuse el. „Ați acceptat oferta puterii. Am pierdut din nou. Acum faceți parte dintre paznici, și noi nu avem ce căuta printre aceștia. Sînt neputincios și știți asta. Nu pot să vă ofer decît un singur lucru, asi-

gurarea că oricînd puteți să ieșiți din serviciul de paznic. Ați intrat de bunăvoie și puteți ieși de bunăvoie. Ușa vă este deschisă. Deocamdată nu înțelegeți aceste cuvinte, dar odată le veți înțelege ; ușa este deschisă. Vă rog, vă implor să credeți cuvintele mele. Fericirea dumneavoastră va depinde de faptul dacă veți crede cuvintele mele, dacă le veți crede necondiționat sau dacă nu veți avea încredere în mine. Nu mai am, acum, nimic să vă spun."

Am rîs și l-am lăsat pe ciudatul flăcău în pragul camerei sale. Eu cîștigasem, iar el își salvase viața.

2

Să nu mi se ia în nume de rău faptul că despre primirea mea în rîndul paznicilor, care a avut loc a doua zi, nu-mi aduc aminte prea bine sau, trebuie să recunosc, nu vreau să-mi aduc aminte decît atît cît este necesar pentru a reda adevărul istoric. Deși, în modul și maniera în care a avut loc primirea, eu nu văd, așa cum fac mulți camarazi, o intenție de umilire, aceasta a fost totuși stranie, putînd fi explicată numai prin neglijența cu care administrația îndeplinea toate chestiunile formale : e însă absurd de-a trage de aici concluzia că nu știa să ne prețuiască profesiunea, cînd aceasta era pentru ea de o necesitate vitală. De aceea consider că cel mai bine și mai corespunzător disciplinei pe care ne-am asumat-o este de-a accepta, o dată pentru totdeauna, deficiențele formale ale administrației drept o realitate care nu poate fi schimbată — și cel mai puțin de noi, cei care avem misiunea de-a asigura ordinea — și, de asemenea, de-a trece cu vederea că ea selecționează cele mai neindicate persoane cu putință pentru un pas important pentru noi paznicii.

Casa, a cărei adresă îmi fusese dată de funcționar, se afla într-o suburbie, pe unde trecusem rareori, cu un aspect nesistematizat, deși trebuie să fi fost plănuită cu deosebită grijă. Însă faptul că aici fuseseră construite

căsuțe muncitorești, care semănau toate unele cu altele — clădiri din cărămidă roșie, cu acoperișuri înalte —, avînd aceleași grădini mici, afectase perspectiva în ansamblu. Îmi amintesc foarte bine, casa se afla pe o stradă dreaptă, lîngă o stație de autobuz. Era tot o căsuță de tip muncitoresc, cu doi mesteceni la poarta dinspre grădină, nedeosebindu-se nici măcar prin aceasta de celelalte. Ciudat mi s-a părut doar faptul că atunci cînd am sunat mi-a deschis ușa o fată. Cred că nu avea nici cincisprezece ani și radia o prospețime care a mai atenuat impresia dezolantă a vestibulului sărăcăcios prin care m-a condus, după ce i-am întins tăcut biletul funcționarului. În fața unei uși mă strînse la pieptul ei și îmi șopti la ureche cuvinte îngrozitor de amenințătoare. Apoi se desprinse de mine și deschise ușa, ceea ce m-a făcut să dau buimăcit un pas înapoi clătinîndu-mă, căci mă orbise lumina ce năvălea de acolo, apoi am deslușit încetul cu încetul o cameră de mărime mijlocie, în care am fost condus. În ea se găseau mobile lipsite de gust, așa cum putem vedea adesea la oamenii care s-au îmbogățit peste noapte, și se părea că administrația tolera aici, în mod neașteptat, un lux fără sens.

Deosebit de respingător era mirosul dulceag și puternic ce plutea peste tot, iar privirea mi-a fost atrasă spre mijlocul camerei, unde totul era îngrămădit într-o masă informă. Acolo se aflau trei doamne în vîrstă, așezate în fotolii subțiri din trestie în jurul unei măsuțe rotunde, jucînd cărți și bînd ceai din cești japoneze, și chiar și acum mă cuprinde o puternică greață cînd încerc să descriu aceste ființe. Buzele fardate cu albastru, și, mai ales, obrajii lor căzuți îmi provocau cea mai mare scîrbă, cu luciul lor slinos. Despre ochii și mîinile lor mi-a rămas în minte o imagine mai puțin clară. Își țineau capetele strînse unul într-altul, ceea ce sporea diformitatea imaginii lor. M-au întîmpinat avide, cu o avalanșă de cuvinte, fără a lăsa din mînă cărțile. Urmărind cu atenție și suspiciune vorbele lor murdare, m-am lămurit care era munca ce mi-o ofereau. Am aflat că mă găseam în închisoarea orașului, căreia îi aparțineau și cele trei bătrîne, în calitate de reprezentante ale administrației, și că aici trebuia

să-mi încep serviciul de paznic. S-au referit la esența supravegherii, care trebuie să se desfășoare în secret, ceea ce făcea necesar ca paznicul să nu se deosebească de deținut decît prin armele pe care trebuia să le poarte ascunse. I-au spus fetei să-mi dea hainele ce i se cuveneau paznicului, dar mi-au respins rugămintea de a mă schimba de haine în altă parte, așa că am fost nevoit să mă supun ordinului și să mă dezbrac în fața lor. Hainele pe care mi le-a dat fata erau ciudate, avînd cusute, în tot felul de culori semne și figuri stranii, dar mă puteam mișca în ele liber și nestînjenit. Drept armă am primit un revolver, două cartușiere cu muniție și două grenade de mînă.

Apoi brusc, cele trei bătrîne nu mi-au mai dat nici o atenție. Păreau să nici nu mă mai vadă, concentrate din nou cu totul asupra jocului, în timp ce fata mă conducea afară din cameră.

Am părăsit pesemne camera printr-o altă ușă, fiindcă nu mă mai aflam în coridor ca mai înainte cînd intrasem în casă, ci în fața unei scări care cobora abrupt. Deși eram surprins, n-am scăpat prilejul s-o întreb pe fată care era formațiunea mea ; însă ea nu mi-a răspuns, și-am luat-o în urma ei pe scări în jos.

N-am coborît prea mult și am ajuns într-o cameră mică și dreptunghiulară, în care se găsea o masă de lemn, la care un om ceva mai în vîrstă stătea și scria. Era îmbrăcat ca și mine, numai că avea în plus un pistol automat pe umăr.

„Deci el este cel nou", spuse el și se ridică. „Ia poziția de drepți, iar tu, fato, du-te naibii sus, la cele trei cotoroanțe ale tale !"

Ascultă atent, aplecînd urechea, cum se depărtau pașii fetei care urca scările, apoi, cînd nu se mai auzi nimic, deschise satisfăcut o ușă de lemn joasă, pe jumătate stricată și îmi ordonă să-l urmez.

Am ajuns într-un coridor îngust, cioplit în stînca goală, umed din cauza apei care picura și luminat foarte slab de mici lămpi electrice roșii, ale căror fire de alimentare atîrnau liber pe pereți. Paznicul îmi dădu una din cele

două căști de oțel, care atîrnau în cui în spatele ușii fiind și ele, acoperite cu un material alb, pe care erau înfățișate aceleași figuri grotești ca și pe îmbrăcămintea noastră ; mai departe, mi-a înmînat un pistol mitralieră, făcînd observația că cele trei cotoroanțe nu trebuie să știe chiar totul.

Coridorul a fost mai lung decît bănuiam. Părea, în general, să coboare, însă nu sînt sigur de asta, deoarece uneori a trebuit să ne cățărăm, opintindu-ne din greu, atît de abrupt urca, apoi din nou coboram în adîncuri incerte : firește, nu e nicicum posibil să ne facem o imagine geografică despre labirintul în care trăim. Uneori pășeam pe distanță de mai mulți metri printr-o apă rece ca gheața, care ne ajungea pînă la genunchi. Din cînd în cînd, din coridorul nostru se desprindeau altele, la stînga și la dreapta.

Cel care mă conducea înainta cu atenție, în tăcere, cu pistolul mitralieră în mînă, în poziție de tragere, ceea ce m-a făcut să-l imit, și bine am procedat, fiindcă la întretăierea unui coridor cu coridorul nostru un glonte mi-a trecut șuierînd pe lîngă cap și a umplut de zgomot coridoarele, iar noi am luat-o la fugă cîteva sute de metri, pînă cînd, în fine, am ajuns la o scară în spirală, de unde paznicul a început să tragă fără sens, după cum mi s-a părut, fiindcă nu se vedea nimeni în gangul de unde venisem ; a tras pînă i s-a golit încărcătorul.

După ce-am coborît puțin, am ajuns la o grotă ceva mai bine luminată în care duceau și alte scări în spirală, unele venind de sus, altele de jos. Cel care mă conducea s-a dat la o parte, și eu am intrat în grotă, trecînd printr-un fel de vestibul, în care ajunsesem pe scara în spirală, oprindu-mă apoi îngrozit, fiindcă în mijlocul grotei atîrna spînzurat de mîini un om bărbos, în pielea goală, de ale cărui picioare era legată o piatră grea.

Atîrna acolo fără să se miște și doar din cînd în cînd, mai scotea cîte un horcăit. La perete, însă, direct pe stîncă, pe un prici sărăcăcios, în mijlocul unei grămezi de arme dintre cele mai diferite și de lăzi de muniție, se vedea făptura uriașă a unui bătrîn ofițer, descheiat la veston, încît i se putea vedea pieptul păros și alb, scăldat

de sudoare. Uniforma îmi era cunoscută, o știam din vremea războiului.

„Excelență", am bîiguit eu, fiindcă ofițerul nu era nimeni altul decît fostul meu comandant.

Dintr-o sticlă, aflată lîngă el pe prici, umplu un pahar cu rachiu în clipa cînd mă văzu.

„Ei, Hänschen", rîse răgușit comandantul, și dădu apoi paharul pe gît. „Vino aici, Hänschen !", și cînd am ajuns la el, îmi strînse capul la pieptul său transpirat și își trecu degetele lui de bătrîn prin părul meu.

„Ești aici, Hänschen", se auzi vocea lui răgușită, aproape ca un cîntec, „ești din nou aici, pui de lele, ai coborît pînă la excelența ta, în sublima zonă a pericolului, singura demnă de om. Blestemată este viața de deasupra, nu-i așa ?" și-mi legănă violent capul, într-o parte și în alta. „M-aș fi mirat să-l poată îmblînzi pe Hänschen al meu, domnii aceia binevoitori de la administrație. Dar să-i vorbim numai de bine pe domnii noștri !"

Pe neașteptate îmi dădu cu genunchiul drept o asemenea lovitură încît, datorită faptului că, în același timp, mi-a dat drumul din brațe, m-am lovit de omul atîrnat, care gemu tare și porni să se legene, ca o uriașă limbă de clopot, în timp ce eu îmi regăsisem echilibrul.

„O țigară, porcule !" îi strigă rîzînd ofițerul paznicului care mă adusese și se ridică. „Mi-am fumat toată porția."

Apoi, după ce paznicul îi dădu o țigară ieftină, din cele care se fumau peste tot — numai din astea existau — o aprinse nepăsător cu o brichetă de aur, ce contrasta curios cu mizeria extraordinară din grotă și cu uniforma lui zdrențuită. Mi-am amintit însă că văzusem la el această brichetă și-n timpul războiului, ceea ce m-a umplut de mulțumire. Bunele timpuri de odinioară nu dispăruseră de tot.

„Hänschen", spuse el și suflă un nor de fum în fața omului gol, atîrnat, apropiindu-se de el, „Hänschen, pari cam uimit de ăsta care stă spînzurat aici la noi. Armata, ai fi tu înclinat să crezi, nu are nimic de-a face cu hingherii. Iar tipul ăsta gol care se leagănă de capătul unei funii a fost adus aici împotriva voinței bătrînei tale ex-

celenţe, nu-i aşa, Hänschen, tu eşti un băiat cumsecade şi asta-ţi trece prin cap ?“

Am luat poziţie de drepţi şi am răspuns : „Da, excelenţă.“

Bătrînul mă privi bănuitor, mijindu-şi ochii.

„Hänschen“, spuse el, „ce crezi despre acest fiu de căţea ? De ce crezi că a fost spînzurat aici ?“

„Este un deţinut, excelenţă“, am răspuns eu, continuînd să stau în poziţie de drepţi.

Bătu din picior. „La dracu', e paznic“, mîrîi el. „Un paznic aşa cum vei deveni şi tu, dacă vei avea curaj.“

„Sînt hotărît să devin“, am spus neclintit.

„Foarte bine“, aprobă din cap comandantul, „văd că ai rămas acelaşi brav nemernic. Bun la toate, ca pe vremuri, în tranşee. Uită-te bine, băieţaş, la ce fac acum.“

Şi stinse ţigara aprinsă pe pieptul omului atîrnat, care gemu puternic.

„Hänschen ?“ mă întrebă el.

„Excelenţă“, am bîiguit eu, palid ca moartea.

„Cîinele se leagănă de douăsprezece ceasuri“, spuse comandantul. „Şi e un cîine brav, un bun animal de pază.“ Veni în faţa mea. Uriaşul bătrîn mă depăşea cu aproape două capete. „Ştii tu cine a ordonat această porcărie, Hänschen ?“ întrebă el ameninţător.

„Nu, excelenţă“, am răspuns, pocnind din călcîie.

„Eu, Hänschen“, spuse comandantul şi rîse. „Şi ştii de ce ? Deoarece porcul ăsta de cîine şi-a putut închipui că nu e paznic.“

„Ce credea atunci că este ?“ am întrebat.

„Deţinut“, răspunse comandantul.

CÎINELE

NUVELĂ, 1951

Încă din primele zile, după sosirea mea în oraș, am întîlnit în mica piață din fața primăriei cîțiva oameni stînd în jurul unui individ zdrențăros, care citea cu voce tare din Biblie. Cîinele, care era cu el și care îi stătea culcat la picioare, l-am observat abia mai tîrziu, fiind uimit că un animal atît de uriaș și de înspăimîntător nu mi-a atras pe loc atenția, cu atît mai mult cu cît avea o blană netedă și transpirată, de un negru închis. Ochii îi erau gălbui ca pucioasa, și cînd și-a deschis botul uriaș, am observat cu groază că avea colți de aceeași culoare ; nu semăna cu nici una dintre ființele vii. N-am mai putut suporta priveliștea giganticului animal și mi-am îndreptat din nou privirea spre predicator : era scund de statură, cu hainele atîrnîndu-i în zdrențe pe corp ; pielea însă, care i se vedea prin rupturile hainelor, nu era murdară, iar veșmîntul lui zdrențuit era și el deosebit de curat ; Biblia a cărei legătură era împodobită cu aur și diamante, părea să fie foarte prețioasă. Vocea omului era liniștită și fermă. Cuvintele îi erau de-o claritate extraordinară, astfel încît discursul lui avea un efect nemijlocit și sigur ; de asemenea, m-a frapat faptul că nu utiliza metafore. Interpretarea ce o dădea Bibliei era calmă și lipsită de fanatism, și dacă spusele lui nu convingeau, aceasta se datora numai prezenței cîinelui, care stătea nemișcat la picioarele sale și îi privea pe ascultători cu ochii lui galbeni. Această stranie legătură dintre predicator și animalul lui a fost cea care mi-a stîrnit înainte de toate curiozitatea în asemenea

măsură încît m-a ispitit să-l urmăresc tot mereu pe acest om. Predica în fiecare zi în piețele orașului și pe străzile lui, dar nu era ușor să-l găsești, deși exercita această activitate pînă noaptea tîrziu, fiindcă orașul era întortocheat, cu toate că fusese conceput simplu și clar. Își părăsea locuința la ore diferite, pare-se, și nu avea nici un plan în ceea ce făcea, fiindcă în aparițiile lui nu se putea constata nici o regulă. Uneori vorbea fără întrerupere ziua întreagă, în același loc, iar alteori își schimba locul la fiecare sfert de oră. Era însoțit mereu de cîinele său, care mergea lîngă el cînd străbătea străzile, negru și uriaș, și se întindea pe pămînt cînd omul începea să predice. Niciodată nu avea prea mulți ascultători, și de cele mai multe ori era singur, însă, după cîte am observat, acest lucru nu părea să-l deranjeze și nu părăsea locul, continuînd să vorbească. Adesea îl vedeam că stă în mijlocul unei străduțe și se roagă cu voce tare, în timp ce, nu departe de el, lumea trecea nepăsătoare pe o stradă ceva mai largă. Dat fiind faptul că nu am descoperit o metodă mai sigură de a-l găsi și de a-l observa, trebuind să mă bazez doar pe întîmplare, am încercat la un moment dat să aflu unde locuiește, însă n-am reușit să găsesc pe nimeni care să-mi spună acest lucru. De aceea, l-am urmărit o dată o zi întreagă, dar a trebuit să repet această manevră timp de mai multe zile, fiindcă mereu, seara, îi pierdeam urma, străduindu-mă să nu-mi observe prezența, pentru a nu-mi descoperi intențiile. În fine, într-una din zile, l-am văzut intrînd la o oră tîrzie într-o casă de pe o străduță, unde, după cîte știam, locuiau numai cei mai bogați dintre oamenii din oraș, ceea ce m-a umplut de uimire. De atunci, mi-am schimbat comportarea față de el, renunțînd să mă mai ascund, stînd mereu în imediata lui apropiere, așa că, probabil, m-a văzut, însă nu-l deranjam, doar cîinele mîrîia cîteodată, cînd mă apropiam de ei. Au trecut astfel cîteva săptămîni și era către sfîrșitul verii cînd, după ce a terminat o interpretare a Evangheliei lui Ioan, s-a apropiat de mine și m-a rugat să-l însoțesc acasă ; n-a mai scos apoi o vorbă în timp ce străbăteam străzile și cînd am intrat în casă, era întuneric și în camera mare, în care m-a condus, ardea

o lampă. Camera era situată sub nivelul străzii, astfel încît de la ușă a trebuit să coborîm cîteva trepte, iar pereții nici nu se mai vedeau de atîtea cărți. Sub lampă se afla o masă mare, simplă, din lemn de brad, la care stătea o fată și citea. Purta o rochie colorată în albastru închis. Cînd am intrat, a întors capul spre noi. Sub una din cele două ferestre, acoperite cu perdele, ale demisolului se afla o saltea, iar pe peretele de vizavi, un pat, lîngă masă fiind două scaune. În apropiere de ușă era o sobă. În timp ce ne apropiam de fată, ea se întoarse cu totul spre noi, așa încît i-am putut vedea chipul. A dat mîna cu mine și mi-a arătat un scaun pe care să iau loc : am observat că în acest timp omul se și culcase pe saltea, iar cîinele se întinsese la picioarele lui.

„Acesta este tatăl meu", spuse fata, „a adormit și nu aude ce vorbim, iar cîinele acela mare și negru nu are nume, a venit pur și simplu într-o seară la noi, după ce tatăl meu a început să predice. Nu încuiasem ușa, așa că a putut să apese cu labele clanța și să intre înăuntru." Stăteam buimăcit în fața fetei, apoi am întrebat-o în șoaptă ce este tatăl ei. „A fost un om bogat, stăpîn al mai multor fabrici", spuse ea și lăsă ochii în jos. „I-a părăsit pe mama și pe frații mei, pentru a propovădui adevărul." „Crezi, deci că ceea ce propovăduiește tatăl tău este adevărul ?" am întrebat. „Este adevărul", spuse fata. „Am știut dintotdeauna că este adevărul, așa că l-am însoțit în această pivniță și locuiesc cu el, aici. Însă n-am știut că atunci cînd cineva propovăduiește adevărul, vine și cîinele." Fata tăcu și mă privi ca și cum ar fi vrut să mă roage ceva, dar nu îndrăznea. „Atunci dă cîinele afară", am răspuns, dar fata scutură din cap. „Nu are nume și oricum n-ar pleca", spuse ea încet. Văzu că nu eram hotărît și se așeză pe unul din cele două scaune de la masă. Așa că m-am așezat și eu. „Te temi de acest animal ?" am întrebat-o. „Mi-a fost mereu teamă de el", răspunse fata, „și cînd a venit mama, acum un an, cu un avocat și cu frații mei, pentru a ne lua acasă pe mine și pe tata, și ei s-au temut de cîinele nostru fără nume, atunci cînd acesta s-a așezat în fața tatei și a început să mîrîie. Și eu, cînd stau culcată în pat, mă tem de el, da,

mai ales atunci, acum, însă, totul s-a schimbat. Acum, ai venit tu și nu-mi mai pasă de animal. Am știut întotdeauna că vei veni. Firește, n-am știut cum vei arăta, însă, oricum, știam că vei veni cu tata, într-o seară, cînd lampa va fi aprinsă și va fi liniște pe stradă, pentru a-ți petrece noaptea nunții cu mine, în această cameră, pe jumătate sub pămînt, în patul meu, lîngă mulțimea de cărți. Ne vom culca împreună, un bărbat și o femeie, iar dincolo, pe saltea, va fi tata, în întuneric, ca un copil, iar cîinele mare și negru va veghea sărmana noastră dragoste."

Cum aș putea să uit dragostea noastră. Fereastra se vedea ca un dreptunghi îngust, care plutea orizontal, undeva în cameră, deasupra goliciunii noastre. Stăteam cu trupurile lipite unul de altul, cufundîndu-ne tot mai mult unul în altul, strîngîndu-ne în brațe cu tot mai mare patimă, iar strigătele disperate ale plăcerii noastre se amestecau cînd cu zgomotele străzii, cînd cu vorbele fără șir ale beților, cînd cu șoaptele discrete ale tîrfelor, ba, la un moment dat, s-a auzit și bocănitul uniform al cizmelor cînd a trecut o coloană de soldați, urmat de sunetul melodios al copitelor cailor și de zgomotul monoton al roților. Stăteam alături sub pămînt, învăluiți de întunericul cald, fără a ne mai teme de nimic, iar din colțul în care omul dormea pe saltea, fără a face vreun zgomot, de parcă era mort, ne priveau fix ochii galbeni ai cîinelui, ca două luni pline ce pîndeau dragostea noastră.

Așa a venit toamna incandescentă, cu culori de galben și roșu, care a fost urmată, destul de tîrziu în acel an, de o iarnă blîndă, cînd nu s-a mai repetat frigul fantastic din anii trecuți. N-am reușit însă niciodată să o scot pe fată din demisolul ei, pentru a ne întîlni cu prietenii mei, pentru a merge la teatru (unde se pregăteau lucruri decisive) sau pentru a cutreiera împreună pădurile arămii, care se întindeau pe colinele ce înconjurau, ca niște ziduri de cetate, orașul : Stătea mereu acolo, la masa din lemn de brad, pînă cînd se întorcea tatăl ei,

împreună cu cîinele cel mare, pînă cînd mă băgam în pat lîngă ea, sub lumina gălbuie a ferestrei de deasupra noastră. Cînd s-a apropiat însă primăvara, și orașul mai era încă plin de nămeți murdari, care în locurile umbrite aveau și un metru înălțime, fata veni în locuința mea. Soarele pătrundea prin fereastră. Era spre sfîrșitul după-amiezii și tocmai pusesem niște lemne pe foc, cînd a apărut ea, palidă și tremurînd de frig, fiindcă venise fără palton, așa cum o văzusem mereu, în rochia ei albastru-închis. Doar pantofii nu-i mai văzusem pînă atunci, erau roșii și îmblăniți. „Trebuie să ucizi cîinele", spuse fata, chiar din pragul ușii, abia trăgîndu-și răsuflarea, cu părul în dezordine, cu ochii larg deschiși, și arăta atît de ciudat încît nici n-am îndrăznit s-o ating. M-am dus la dulap și mi-am luat revolverul. „Știam că o dată și o dată o să-mi ceri acest lucru", am spus, „și de aceea am cumpărat o armă. Cînd trebuie să se întîmple asta ?" „Acum", răspunse în șoaptă fata. „Și tata se teme de fiara asta, s-a temut mereu, abia acum mi-am dat seama." Am verificat arma și mi-am îmbrăcat paltonul. „Sînt în demisol", spuse fata, lăsîndu-și privirea în jos. „Tata stă pe saltea de o zi întreagă, fără să se miște. atît de tare se teme, nici să se roage nu mai poate, iar cîinele s-a postat în fața ușii."

Am coborît pînă la rîu și apoi am trecut podul de piatră. Cerul era colorat într-un roșu închis, amenințător, de parcă undeva ar fi izbucnit un incendiu. Soarele cobora spre apus. Orașul era mai animat ca de obicei, fiind plin de oameni și vehicule, care se mișcau ca printr-o mare de sînge printre casele care reflectau, în ferestre și ziduri, lumina amurgului. Am străbătut mulțimea. Ne grăbeam să trecem prin traficul tot mai intens, printre coloanele de automobile ce frînau și de autobuze ce mergeau legănîndu-se, părînd niște monștri cu ochi răi, de lumină mată, prin fața polițiștilor cu caschete cenușii, care gesticulau plini de rîvnă. Înaintam cu atîta hotărîre încît am lăsat-o pe fată în urmă ; în fine, am ajuns pe străduță, am străbătut-o în goană, gîfîind, cu paltonul desfăcut, în lumina apusului tot mai impozant ; am ajuns însă prea tîrziu. Cînd am coborît în grabă în demisol și, ținînd

arma în mînă, am deschis ușa cu o lovitură de picior, am mai văzut doar umbra uriașă a înspăimîntătorului animal, care tocmai fugea pe fereastră, trecînd prin geamul care s-a făcut țăndări, în timp ce pe podea, o masă albă într-o băltoacă de ceva negru, zăcea omul, sfîșiat de cîine în asemenea hal încît era de nerecunoscut.

În timp ce mă sprijineam, tremurînd, de peretele acoperit de cărți, afară se auzi sirena unor mașini. Au venit cu o targă. Ca prin ceață, am văzut un medic în fața mortului, precum și pe un polițist înarmat, amîndoi cu fața albă ca varul. Peste tot erau oameni. Am strigat-o pe fată. Am străbătut în goană orașul și trecînd podul, m-am dus la mine acasă dar nu era acolo. Am căutat-o fără să mă odihnesc și fără să mănînc. Poliția s-a alertat și, fiindcă toți se temeau de uriașul animal, au fost alarmați și soldații din cazarmă, care au început să scotocească, în șiruri lungi, pădurile. Pe rîu au fost scoase bărcile, apele fiind cercetate cu prăjini lungi. Și fiindcă venise primăvara, cu ploile ei calde, care nu se mai opreau, căutările s-au îndreptat și spre galeriile carierei de piatră, oamenii strigînd și luminîndu-le cu făcliile. Au fost unii care au coborît și în canalele de scurgere, iar alții au căutat și în podul catedralei. Totuși, fata nu a mai fost găsită, iar cîinele nu a mai fost văzut.

Peste trei zile, noaptea tîrziu, m-am reîntors acasă. Epuizat și fără speranță, mă aruncasem pe pat, cînd am auzit pași, jos, pe stradă. Am fugit la fereastră, am deschis-o și m-am aplecat în noapte. Pe strada care părea o panglică neagră, udă încă din cauza ploii care căzuse pînă spre miezul nopții, astfel încît luminile becurilor se reflectau în ea ca niște pete aurii înlănțuite una de alta, iar peste ele, de-a lungul copacilor, pășea fata, în rochia ei de culoare închisă, cu pantofii roșii, cu părul, care în lumina nopții avea reflexe albăstrii, împletit în cozi lungi, și, alături de ea, ca o umbră întunecată, ușor și fără zgomot, ca un miel, mergea cîinele, cu ochii lui galbeni, rotunzi și strălucitori.

ABU CHANIFA ŞI ANAN BEN DAVID

1975
VARIANTĂ PRELUCRATĂ ÎN 1978

Nu întotdeauna reușesc teologii s-o scoată mai bine la capăt. Și învățăturile lor au un conținut exploziv. Și în această privință lumea iudaică și cea islamică prezintă un element comun, ce pare să facă parte din însăși esența teologiei. Deși ambele sînt religii care se bazează pe o scriere „revelată", ele nu se mulțumesc cu cele revelate. La fel cum evreii au extins Biblia prin Talmud, comentînd Pentateuhul, tot așa și musulmanii au lărgit Coranul prin ceea ce a transmis tradiția orală despre faptele și spusele Profetului care au fost strînse în Sunna și Hadith. Cînd abasidul al-Mansur ordonă, în anul 760, să fie arestat teologul Abu Chanifa, deoarece ca urmaș oficial al Profetului ajunsese la o dispută aprinsă pe teme teologice cu acest mare cunoscător al Coranului, înainte de a se retrage de la treburile cotidiene ale statului în harem — destul de fără chef, dar conștient de îndatoririle ce-i revin — supărat pe teologi, el poruncește totodată să fie băgat la închisoare și un rabin pe nume Anan ben David. Nimeni nu îndrăznește să-l întrebe pe al-Mansur de ce, poate că nici el însuși nu știe asta. S-ar putea să fi acționat doar dintr-un impuls nelămurit determinat de un sentiment de dreptate malițioasă, ce-i caracterizează pe califi în calitatea lor de stăpîni peste credincioși și necredincioși. Însă, la fel de bine, se prea poate ca el să-și fi amintit confuz de o petiție pe care o citise superficial, fără să mai știe, firește, de la cine venea acea petiție, dacă ea îi fusese înaintată de unul din birourile administrației sale care se ocupa de problemele evreiești sau chiar

de mai multe birouri, în fine, dintr-o dată, i se păru că tot timpul numai la asta se gîndise, la scrisoarea citită în grabă, în care se cerea arestarea lui Anan, deoarece adepții rabinului, care apăruse din zona atît de bogată în secte a Persiei interioare, îl proclamaseră pe acesta exarh al comunității babiloniene. Al-Mansur dă ordin ca Anan ben David să fie aruncat în temnița murdară, în care se găsește Abu Chanifa. Uriașul paznic care îl conduce pe Anan ben David, deschide o mică ușă de fier, întărită cu două traverse de stejar care abia îi ajunge pînă la șold, îl face pe rabin să se aplece cu forța și îl trimite, cu o puternică lovitură de picior, în celulă. Rabinul zace multă vreme fără cunoștință pe podeaua de piatră. Cînd își vine în fire, cercetează încetul cu încetul temnița în care se află. Este pătrată, strîmtă și înaltă. Singura sursă de lumină este o mică fereastră zăbrelită, inaccesibilă, situată deasupra lui, undeva în zidul netencuit. Într-un colț stă ghemuită o umbră. Anan ben David se tîrăște pînă la ea, îl recunoaște pe Abu Chanifa, se tîrăște apoi în colțul ce se afla diagonal opus față de cel al musulmanului. Cei doi teologi tac, fiecare crede că celălalt nu are dreptate, chiar dacă nu în ceea ce-l privește pe al-Mansur, care îi tratase infam pe amîndoi, ci în ceea ce privește adevărul etern. Un paznic foarte bătrîn care, pentru a fi lăsat în pace, se dă drept sabait, dar, în realitate, se roagă la un idol ruginit, cu un singur ochi, și-i disprețuiește pe musulmani, pe evrei și pe creștini, considerîndu-i niște măgari lipsiți de Dumnezeu, le aduce zilnic, fără să scoată o vorbă, un blid cu mîncare și un ulcior cu vin. Mîncarea este excelentă, din ordinul lui al-Mansur, a cărui cruzime nu este niciodată grosolană, ci întotdeauna rafinată : Ofensa constă pentru amîndoi în faptul că evreul și musulmanul sînt nevoiți să mănînce din același blid ; vinul constituie o ofensă doar pentru Abu Chanifa. O săptămînă întreagă cei doi teologi nu mănîncă. Neclintit pînă la absurd, fiecare dorește să fie el cel mai cucernic și să-l facă de rîs pe adversar prin resemnarea lui în numele Domnului. Doar din vin gustă amîndoi, umezindu-și din cînd în cînd buzele, musulmanul pentru a nu muri de sete — ceea ce ar fi fost

un păcat în fața lui Allah —, Anan ben David, căruia vinul îi este permis, pentru a nu părea inuman față de Abu Chanifa, a cărui sete ar fi dublat-o, dacă ar bea după pofta inimii. Șobolanii se năpustesc asupra blidului, peste tot mișună șobolanii. La început, se apropie temători, apoi tot mai obraznici de la o zi la alta. După o săptămînă. Abu Chanifa găsește că smerenia evreului este revoltătoare, este imposibil să fie vorba de o smerenie veritabilă, ca la el, un musulman ; evreul acționează pesemne dintr-o încăpățînare blasfematoare sau dintr-o viclenie drăcească, în intenția de a-l umili printr-o smerenie simulată pe slujitorul Profetului, pe profundul cunoscător al Coranului, al Sunnei și al Hadith-ului : Abu Chanifa mănîncă deci toată mîncarea din blid cu o viteză fulgerătoare, înainte să năvălească șobolanii, așa cum se întîmpla pînă acum, bestiile fiind foarte rapide. Teologul nu lasă decît un mic rest pe care Anan ben David îl linge ponderat, cu ochii închiși, chiar dacă nu fără grabă, foamea este prea groaznică, însă el se gîndește la Tamuld, la preceptele acestuia care resping martiriul, iar șobolanii dezamăgiți îl asaltează acum, caută să-l muște. Fulgerător, ca și cum ar fi avut o revelație, Abu Chanifa își dă seama că smerenia evreului este veritabilă. Rușinat de acest lucru, distrus, căindu-se în fața lui Allah, Abu Chanifa nu mănîncă a doua zi nimic, însă Anan ben David, care, la rîndul său, nu vrea să-l umilească pe Abu Chanifa pentru faptul că acesta mîncase totuși în ziua precedentă și convins de cucernicia acestuia, în plus umilit de umilința musulmanului față de el și față de Iehova, mănîncă, hălpăie, atît este de grăbit, golește blidul de toată mîncarea aceea atît de bună, și mai repede decît Abu Chanifa, în ziua precedentă, deoarece șobolanii au devenit și mai nerușinați și mai nestăpîniți, însă nici el nu îl golește chiar de tot, cum nu îl golise cu o zi înainte nici musulmanul, astfel încît și Abu Chanifa, fericit că, în fine, și el se poate umili în același mod în fața rabinului, poate să-și permită să lingă resturile, asaltat la rîndul său de șobolanii care s-au urcat pe hainele lui, l-au năpădit, inundat, de nu mai știi care este Abu Chanifa și care sînt șobolanii,

bestiile retrăgîndu-se după un timp dezamăgite și supărate. Începînd de atunci, amîndoi, musulmanul și evreul, se ghemuiesc satisfăcuți unul în fața altuia în aceeași stare de cucernicie, amîndoi la fel de epuizați de cucernicul lor duel. S-au convins unul pe altul, nu prin credința care a rămas diferită la cei doi, de neîmpăcat una cu alta, ci prin cucernicia lor egală, prin aceeași forță uriașă cu care cred în credințele lor diferite. Așa începe o convorbire teologică, favorizată de lumina lunii, care își aruncă oblic razele scînteietoare prin deschizătura ferestrei zăbrelite. Cei doi vorbesc unul cu altul, ezitînd, mai întîi cu precauție, făcînd lungi pauze în cursul cărora se concentrează adînc ; cînd întreabă Abu Chanifa, și Anan ben David răspunde, cînd întreabă rabinul și musulmanul răspunde. Se crapă de ziuă, undeva un om e schingiuit. Strigătele și gemetele fac imposibilă convorbirea celor doi, rabinul Anan și Abu Chanifa se roagă atît de tare și intens, fiecare în limba lui, încît călăii se sperie și-și abandonează victimele. Se face ziuă, soarele pătrunde în celulă, o rază incandescentă de lumină care nu ajunge pe podeaua temniței strălucește pentru o clipă în părul alb al lui Abu Chanifa. O zi trece după alta, o noapte după alta, mănîncă amîndoi doar atît cît este necesar, cîte puțin din mîncarea ce devine tot mai proastă, deoarece ordinul califului este treptat uitat. De multă vreme, în ulcior este apă în loc de vin. Restul terciului nedefinit, pe care îl primesc în cele din urmă de la paznicul taciturn, îl lasă șobolanilor, care devin prietenii lor, pe care-i fluieră prietenește, stînd nas în nas cu ei. Amîndoi îi mîngîie fără să-și dea seama, atît sînt de prinși de importanta lor convorbire. Musulmanul și evreul laudă unul și același Dumnezeu plin de maiestate și găsesc peste măsură de ciudat faptul că acesta s-a revelat în același timp în două cărți, în Biblie și în Coran, în Biblie mai neclar, imprevizibil în mila și în mînia lui, în nedreptatea lui inexplicabilă, care pînă la urmă se arată a fi dreptate, în Coran într-un mod mai poetic, imnic și ceva mai practic în poruncile sale. Însă lăudîndu-l pe Domnul, cei doi teologi își exprimă treptat-treptat și

regretul că omul a avut nerozia de a întregi scrierile originale divine : Anan ben David afurisește Talmudul, iar Abu Chanifa, Sunna și Hadith-ul. Trec anii. Califul i-a uitat de mult pe cei doi teologi. Știrea serviciului său secret că se răspîndește credința potrivit căreia numai Coranul are valoare o trece aproape cu vederea, poate că această nouă credință va putea fi valorificată într-un fel sau altul pe plan politic, iar cînd ministrul evreu pentru treburile evreiești vrea să-l informeze că îndoiala cu privire la valabilitatea Talmudului se răspîndește tot mai mult printre evreii din Babilon, îl întrerupe, al-Mansur fiind apucat de un căscat groaznic. O dată cu înaintarea în vîrstă, are probleme tot mai mari — mai mari chiar decît imensul său regat — cu haremul, eunucii fac deja glume pe seama lui, în plus, marele vizir nu-i mai inspiră prea multă încredere ; și cum marele vizir simte că nu-i mai inspiră încredere califului, uită și el de cei doi deținuți, fără nici o remușcare, pentru că intră în sarcina administrației să aibă grijă de Anan ben David și Abu Chanifa. Dar administrația este foarte ocupată, închisoarea a devenit de multă vreme prea mică în contextul dezordinilor politice ce se manifestă : răscoale ale sclavilor, rebeliuni ale adepților mazdeismului, un harem după altul trece de partea lor, deoarece și femeile sînt comune în rîndul acestei secte. Se construiesc noi închisori, mai întîi alături de cele vechi, zidurile exterioare ale acestora servind ca ziduri de rezistență pentru noi temnițe, apare un întreg oraș de deținuți, deasupra căruia cu timpul, se ridică un al doilea și un al treilea oraș de deținuți, fără nici un plan, dar foarte solid, blocuri de piatră suprapunîndu-se peste blocuri de piatră. Al-Mansur a murit de mult și, de asemenea, urmașul lui, al-Mahdi, și urmașul acestuia, al-Hadi ibn al-Mahdi, care a fost asasinat din ordinul mamei sale, pentru ca să ajungă la putere fiul ei favorit, Harun al-Rașid ibn al-Mahdi ; apoi moare și el, și urmașul lui, și așa mai departe, toți dispar. Temnița în care Abu Chanifa și Anan ben David stau ghemuiți unul în fața celuilalt, jos de tot, sub toate celelalte temnițe care au fost construite alături și deasupra și, iarăși, alături și deasupra, fiindcă

răscoala sclavilor negri l-a obligat pe califul al-Mutamid ibn al-Mutawakkil să ridice noi închisori uriașe, celula de numai cîțiva metri pătrați din închisoarea inițială a dispărut de multă vreme și, o dată cu ea, și Abu Chanifa și Anan ben David, fără ca ei să-și dea seama de acest lucru ; stau în continuare în întuneric, unul în fața celuilalt, sau, mai bine-zis, aproape în întuneric, pentru că peste zi de undeva de sus mai pătrunde reflectată prin nenumăratele galerii, care străbat de-a lungul și de-a latul nesfîrșita construcție, o licărire slabă de lumină, care de-abia le ajunge ca, aplecîndu-se unul spre celălalt, să-și recunoască trăsăturile chipului. Dar lor nu le pasă, tema de care se ocupă este inepuizabilă, ba chiar pare să devină tot mai inepuizabilă cu cît se cufundă mai adînc în ea. Tema lor este Dumnezeu în întreaga lui măreție, față de care totul este lipsit de importanță : mîncarea jalnică, blana umedă a șobolanilor, care au rontăit de multă vreme Coranul și Pentateuhul, singurele cărți pe care al-Mansur le-a dat voie să le citească în închisoare ; însă ei nici n-au băgat de seamă că nu mai posedă aceste comori sfinte. Abu-Chanifa și Anan ben David mîngîiau blînd blana bestiilor, în timp ce acestea începuseră deja acțiunea lor distrugătoare. De multă vreme Abu Chanifa e una cu Coranul, și Anan ben David una cu Pentateuhul (Tora) ; cînd evreul spune ceva din Tora, arabul recită o sură din Coran, ce se potrivește cu fragmentul din Tora. Cele două cărți par să se întregească reciproc într-un fel misterios; chiar dacă nu coincid cuvintele, ele au totuși același sens. Pacea celor doi deținuți este desăvîrșită, însă absorbiți de revelațiile divine care aparent se contrazic, și totuși se completează, pierd din vedere pe cineva, pe cel care le este cel mai apropiat, paznicul, sabaitul, la fel de bătrîn ca și ei, și cu cît nemilosul idol cu un singur ochi tace mai mult, cu atît mai înverșunat îi urăște pe arab și pe evreu. Ca și cei doi, și el a fost uitat de multă vreme, administrația închisorii nu mai știe de existența lui, fiind obligat să cerșească mîncare de la ceilalți paznici de închisoare, care și ei, la rîndul lor, au fost uitați și sînt nevoiți să cerșească de mîncare.

Puținul pe care îl obține, sabaitul îl împarte cu deținuții, în mod mecanic, dintr-un fel de sentiment al datoriei, care este mai puternic decît disprețul pe care-l are pentru cei doi, un dispreț care, încet-încet, se transformă în ură, într-o mînie tulbure și neputincioasă, care îl roade, îl golește de orice altceva, astfel încît nu mai este, de fapt, altceva decît această ură împotriva tuturor arabilor și evreilor și, mai ales, împotriva Dumnezeului acestora, care trebuie să le fi vorbit odată, împotriva acestui Dumnezeu-poet, cum îl numește el, fără să mai știe de unde a luat această formulă, fiindcă nu știe ce înseamnă această formulă, fiindcă nu știe ce înseamnă acest poet. Și iată că un calif oarecare, fie acesta al-Qadir ibn Ishaq ibn al-Muqtadir sau al-Qaim ibn al-Quadir, după o plăcută noapte de dragoste cu o venețiancă ce fusese luată prizonieră, pe nume Amanda, Annunciata sau Annabella cea cu păr lung, roșcat precum cinabrul, dă ordin ca toți deținuții ale căror nume începe cu A să fie eliberați. Printr-o întîmplare, două sute de ani mai tîrziu, în ultimele zile ale domniei lui al-Mustansir ibn az-Zahir, penultimul dintre califi, ordinul ajunge pînă la bătrînul sabait care, bombănind, îl eliberează pe Anan ben David și, firește, după o serie de ezitări, simte că ar trebui să-l elibereze și pe Abu Chanifa, de fapt se gîndește că se poate lua după numele de „Abu", n-ar avea cine să observe, însă ura lui împotriva celor doi îl face să rețină numele de „Chanifa" și să-i despartă pe cei doi teologi. Astfel, plin de răutate, îl pune în libertate doar pe Anan ben David. Consternat, evreul își ia la revedere de la Abu Chanifa, pipăie, încă o dată, fața familiară a prietenului, se uită în ochii acestuia, care sînt ca de piatră și, dintr-o dată, are sentimentul că Abu Chanifa nu-și mai dă seama că este vorba de o despărțire, că acesta și-a pierdut posibilitatea de a mai percepe schimbarea, merge apoi, împleticindu-se prin gangurile întunecate, cuprins de o teamă confuză de libertate, se cațără pe scările ce urcă, de-a lungul pereților umezi în alte temnițe, rătăcește prin noi ganguri și ajunge la scara abruptă, trezindu-se, pe neașteptate, în lumina tare a soarelui, în curte, clipind din această cauză, bătrîn, extraordinar de murdar,

în zdrențe. Izbăvit, vede că jumătate din curte este cuprinsă de umbră, închide ochii, pipăie zidul, se așează jos. Un paznic sau un funcționar al închisorii îl găsește, îl întreabă ceva, nu înțelege ce, îi deschide clătinînd din cap poarta închisorii. Bătrînul nu vrea să-și părăsească locul de lîngă zid, paznicul (sau funcționarul) îl amenință că are să facă uz de forță, bătrînul trebuie să asculte, nu are încotro : începe nesfîrșita rătăcire prin lume a lui Anan ben David, fără voie, căci abia ieșit pe poarta închisorii, abia ajuns între oameni, este privit de toți cu curiozitate : este îmbrăcat altfel decît ei, desigur în zdrențe murdare și rupte, însă acestea sînt rămășițe ale unei îmbrăcăminți medievale. Și araba lui sună altfel ; cînd întreabă de o anumită uliță, nu este înțeles, uliţa nu mai există, orașul s-a transformat ; își amintește foarte vag că a mai văzut doar unele dintre moschei. Caută comunitatea evreiască, vrea să-l viziteze pe rabin, un renumit cunoscător al Talmudului. Și aici, bătrînul este înțeles cu mare greutate, dar este dus în fața unui om sfînt care studiază cartea scrisă în arabă de renumitul rabin Saadia ben Joseph sub titlul „Contestarea lui Anan". Omulețul, foarte bătrîn și cu părul cărunt, îmbrățișează picioarele marelui rabin Saadia ben Joseph și-și spune numele. Rabinul se miră grozav, mai întreabă o dată, se supără, Anan ben David este ori un nebun ori un escroc, fiindcă adevăratul rabin Anan murise cu aproape cinci sute de ani în urmă și fusese un eretic, infectat de doctrinele esoterice persane, să plece imediat din fața lui. Apoi se consacră din nou cărții sale. Fața extrem de bătrînă a lui Anan ben David se înroșește : îl întreabă pe rabin dacă mai crede în Talmud, în această lucrare mizerabilă a omului. Renumitul specialist în Talmud se ridică în picioare, statura lui este uriașă și are o barbă stufoasă, neagră ca smoala, nu degeaba comunitatea îi zice „Colosul sfînt". „Piei din fața mea, fantomă jalnică a lui Anan ben David !" — tună el — „putreziciune ! Pleacă de aici și din comunitatea mea ! Ne-ai adus nefericirea de pe vremea cînd mai trăiai și de aceea ești blestemat și în pămînt !" Înspăimîntat, Anan ben David fuge din casa sfîntului, blestemele evreului răsună în urma lui.

Rătăcește fără țel pe străzi și prin piețele marelui oraș. Copii vagabonzi aruncă după el cu pietre, cîinii îl latră, un bețiv îl doboară la pămînt. Nu găsește altceva mai bun de făcut decît să revină la poarta închisorii pe care o găsește cu mare greutate. Mirați, paznicii îi deschid poarta, însă nimeni nu-și mai amintește de el, funcționarul închisorii (sau paznicul) care îi dăduse drumul să iasă nu mai poate fi găsit. Bătrînul evreu le spune de Abu Chanifa, dar nimeni n-a auzit vreodată de un asemenea deținut. Un tînăr subdirector, cu preocupări istorice, de la direcția tuturor închisorilor orașului îl primește pe bătrînul evreu. Abu Chanifa îi spune ceva, și chiar dacă este vorba de o confuzie a evreului, un sîmbure de adevăr se ascunde, totuși, în această poveste. Îi arată bătrînului o celulă nouă în noul complex al închisorilor, de fapt aceasta era destinată deținuților bogați aflați în arest preventiv, cu vedere spre moscheea Harun-al-Rașid și ordonă să fie îngrijit și să i se dea haine noi. Subdirectorul se miră și el de generozitatea sa. Cercetează însemnări vechi, examinează planuri vechi, dar nimic nu lasă să se întrevadă că sub construcția închisorii se mai găsește o altă închisoare, închisoarea originară, ca să zicem așa. Subdirectorul ordonă să vină la el paznici bătrîni și chiar foarte bătrîni, care se află de multă vreme la pensie, însă nimeni n-a auzit vreodată de un paznic sabait. Desigur, nimeni nu cunoaște întreaga închisoare, așa este, planurile sînt incomplete, însă, oricum, măcar o urmă ar trebui găsită dacă ceea ce spune bătrînul evreu este adevărat. La această concluzie ajunge în cele din urmă subdirectorul, tulburat, căci pe undeva îl crede pe evreu, se simte îndatorat acestuia, curios, trebuie să recunoască, parcă n-ar mai fi stăpîn pe sine, vorbește cu directorul, întrebîndu-l dacă nu s-ar putea să i se pună bătrînului o celulă la dispoziție cel mai bine chiar cea în care stă deja, cu vedere spre moschee. Din păcate, nu se poate, directorul este cam indignat de purtarea subdirectorului său, doar nu crede cu adevărat că între bătrînul evreu și Abu Chanifa, care este mort de secole, există vreo legătură. El este director de închisoare și nu de spital de nebuni, subdirectorul trebuie să-l

trimită pe evreu la ospiciu. Însă cînd au ajuns ei la această decizie, Anan ben David dispăruse. Nimeni nu poate spune cum a putut să părăsească celula, pentru că fusese probabil închisă, poate vreun paznic l-a găsit pe evreu mort pe priciul lui și a pus să fie ridicat cadavrul, fără a mai anunța acest incident lipsit de importanță. Cincisprezece ani mai tîrziu, cînd Hülägu, un nepot al lui Genghis-Han, incendiază orașul cu moscheile, spitalele și bibliotecile sale, masacrează opt sute de mii de locuitori și ordonă ca pe al-Mustasim ibn az-Zahir, blîndul calif-poet din dinastia abasizilor, oamenii săi să-l înfășoare într-un covor și apoi să-l bată pînă își dă sufletul, căci superstițios ca orice mongol, se temea ca pămîntul împărăției abasizilor, pe care-l cucerise, să nu se mînie că este pătat de sîngele ultimului său calif, ei bine, în acele zile, un călăreț în armură vede ieșind dintr-o sinagogă prefăcută în cenușă un evreu foarte bătrîn, mic de statură și cocîrjat, și, uimit că cineva mai este în viață trage o săgeată după el, fără să poată jura cu mîna pe inimă că l-a nimerit în lumina tulbure, plină de fum. Două sute de ani mai tîrziu, în Granada, un evreu insignifiant, de o vîrstă incertă, vorbește cu șeful unei comunități evreiești, este greu de înțeles ce spune, în fine șeful pricepe că bătrînul dorește să discute cu rabinul Moses ben Maimon și răspunde amabil că „rambam" murise cu aproape trei sute de ani în urmă, la Cairo, ceea ce-l face pe străin să plece speriat. În primii ani ai domniei lui Carol Quintul, rege al Spaniei, un bătrîn evreu cade în mîinile Inchiziției și este adus, ca o curiozitate, în fața Marelui Inchizitor. Evreul nu răspunde la întrebări, nu se știe dacă este mut. Marele Inchizitor tace îndelung, privindu-l pe evreu și parcă cuprins de evlavie face un semn vag cu mîna, îl lasă să plece considerînd că oricum îi este dat să moară. Nu știm dacă în toate aceste relatări este vorba de Anan ben David, sigur este doar că el rătăcește prin lume, fără să mai spună cine este, că își trece sub tăcere numele. Rătăcește de la o țară la alta, de la o comunitate evreiască la alta și nu mai spune nici un cuvînt. În sinagogi, se învelește într-o manta jerpelită de rugăciune, astfel încît, la fel ca Marele

Inchizitor, toți îl consideră surdo-mut pe acest om foarte bătrîn. Apare cînd într-un ghetou, cînd în altul, se strecoară cînd într-o școală, cînd în alta. Nimeni nu-i dă atenție, nefiind decît evreul cel bătrîn și surdo-mut, venit de undeva, nimeni nu știe de unde, care își procură cele necesare din mila publică, pe care, desigur, fiecare generație îl cunoaște, dar mereu îl ia drept altul, care seamănă cu un alt evreu surdo-mut foarte bătrîn, pe care, după cum se spune, l-ar fi cunoscut și generațiile mai vîrstnice. De fapt, el este aproape nimic, doar o umbră, o amintire, o legendă; nu are nevoie decît de puțină pîine, puțină apă, puțin vin, puțin rachiu, depinde ce găsește, pe care abia dacă le atinge cu buzele, privind cu ochii mari în gol, fără să schițeze vreun gest de mulțumire. Ramolit probabil, senil. De asemenea, îi este indiferent ce se gîndește despre el unde se află, persecuțiile și pogromurile nu-l afectează, a ajuns atît de bătrîn încît nici măcar dușmanii poporului său nu-i mai fac nimic; Marele Inchizitor a fost ultimul care i-a mai acordat atenție. Anan ben David a dispărut multă vreme în răsăritul Europei, la școala marelui Maggids din Mesritsch se ocupă timp de mulți ani de focul din sobe, firește o legendă hasidică; nimeni nu știe să spună unde stă în timpul verii. În fine, în perioada celui de-al doilea război mondial este ales de un medic nazist dintr-un lung șir de evrei în pielea goală, care se îndreptau spre camerele de gazare de la Auschwitz; acesta are de gînd să facă cu micul bătrîn o serie de experimente, îl îngheață pentru o perioadă de o oră, apoi de cinci ore, de zece, de cincisprezece ore, la minus o sută de grade, după aceea două săptămîni, două luni, evreul trăiește încă, se gîndeste la ceva, este mereu absent; medicul renunță. Să-l trimită înapoi nu mai poate, îl lasă în pace, din cînd în cînd îl pune să facă curățenie în laborator. Pe neașteptate, evreul dispare și nazistul uită imediat de el. Însă pe măsură ce trec secolele, pentru Anan ben David devin tot mai importante, mai mărețe, mai strălucitoare secolele pe care le-a petrecut cu Abu Chanifa în închisoare, în temnița aceea mizerabilă din Bagdad. Ce-i drept, pe Abu Chanifa l-a uitat de mult, își imaginează că este

singur în celula întunecată, în care al-Mansur (nici de numele acestuia nu-și mai amintește), a dat ordin să fie aruncat, însă acum, i se pare că în toți acei ani nesfîrșiți a vorbit cu Iehova și nu numai că a vorbit, dar i-a simțit chiar răsuflarea, i-a văzut și chipul lui nesfîrșit, astfel încît acea gaură mizerabilă, unde a stat închis, i se pare tot mai mult a fi pămîntul făgăduinței și asemenea luminii care se concentrează într-un focar și gîndurile sale se concentrează asupra acelui loc, transformîndu-se într-o dorință nestăpînită de-a se reîntoarce acolo, înapoi în acel loc sfînt, și nu mai trăiește decît datorită acestei dorințe de reîntoarcere care numai ea este în el, nimic altceva, deși a uitat firește de mult unde se află de fapt locul acela sfînt, după cum l-a uitat și pe Abu Chanifa. În acest timp, Abu Chanifa, ghemuit în continuare în temnița sa, transformat de picăturile de apă, care cad din timp în timp, într-o stalagmită, avînd încă în el o fărîmă de viață, l-a uitat și el pe Anan ben David de mai multe secole, după cum bătrînul sabait l-a uitat pe Abu Chanifa ; a venit tot mai rar, și în cele din urmă, n-a mai venit deloc. Poate că l-a ucis idolul ruginit, cu un singur ochi, cînd s-a desprins din perete. Însă blidul lui Abu Chanifa nu rămîne gol, șobolanii, singurele ființe care știu să se mai descurce în închisoarea ce s-a extins mereu prin construcțiile îngrămădite una peste alta, tot mai haotic, îi aduc puțina hrană de care are nevoie. Viața lor este scurtă, dar grija pentru acest deținut uitat se moștenește, odinioară și el își împărțise hrana cu ei, așa că acum o împart și ei pe a lor cu el. El acceptă serviciile lor ca pe un lucru de la sine înțeles, aproape că nu le mai mîngîie blănurile, face acest lucru tot mai rar pe măsură ce împietrește tot mai mult, fiindcă gîndurile sale sînt în altă parte : Și lui i se pare că timp de secole a vorbit cu Allah, singur în această temniță întunecată, și celula aceasta mizerabilă, în care stă ghemuit, nu mai este de multă vreme o celulă. I-a uitat de mult pe califi, deși uneori încearcă să-și mai amintească numele lor ; în ce privește ridicola controversă care l-a adus la închisoare — nici nu mai știe despre ce era vorba ; nu știe nici că, de fapt, ar fi putut să părăsească temnița de

multă vreme, că nimeni nu l-ar fi împiedicat. I-a mai rămas doar certitudinea că se află într-un loc sfînt, luminat slab, cînd și cînd, făcut din blocuri cioplite grosolan, abia văzîndu-se în întuneric, dar sfințit prin cel care i-a vorbit, Allah însuși ; și ceea ce îl ține în viață este misiunea de a proteja acest loc prin existența lui, pentru că acest loc e proprietatea lui Abu Chanifa, transmisă lui de Allah însuși. Așa că Abu Chanifa așteaptă acum ceasul cînd Allah, în marea lui milostenie, îi va vorbi din nou, cînd va putea simți din nou răsuflarea lui și cînd îi va putea vedea din nou chipul. Așteaptă cu întreg sufletul, cu forța arzătoare a spiritului această oră și ea sosește, chiar dacă în alt mod decît se aștepta : In peregrinările sale, Anan ben David ajunge la Istanbul, din întîmplare, fără să știe că este Istanbulul. De săptămîni întregi stă ghemuit în fața unei sinagogi vechi, aproape totuna cu zidurile ei, cenușiu și măcinat de trecerea vremii ca și patria acestora, pînă cînd îl descoperă un elvețian bețiv, un sculptor care, atunci cînd nu este beat, sudează laolaltă blocuri uriașe și scule din metal. Elvețianul privește lung la micul evreu, la făptura acestuia de pitic foarte bătrîn, îl ridică pe umerii săi enormi și îl duce la un microbuz Volkswagen cîrpăcit și ruginit. De fapt, la Istanbul, elvețianul nu este încă pe de-a întregul beat, ci numai amețit, însă apoi, străbătînd Anatolia, se îmbată tot mai mult de la o oprire la alta, evident încearcă să facă contrabandă cu whisky, în microbuzul lui, pentru a face rost de bani pentru lucrările sale plastice din fier, o face cu destul de multă abilitate de altfel, însă, firește, cantitatea de whisky se diminuează sensibil și prin aceasta și cîștigul : La fiecare post de graniță, la fiecare stație de poliție, la fiecare control, scoate cu generozitate whisky pe masă și începe cîte un chef fără sfîrșit, care are drept rezultat că grănicerii, polițiștii și controlorii se îmbată mai rău decît elvețianul. De fiecare dată, Anan ben David a confirmat, prin faptul că, păstrîndu-se în mutenia sa, a dat din cap în semn că whisky-ul nu este interzis de Coran ; de aceea îl și luase cu el elvețianul, crezînd că această creatură foarte

bătrînă este musulman, fapt de care Anan ben David, cufundat în Iehova și în așteptarea reîntîlnirii cu el, nu și-a dat seama. Însă la Bagdad, fără ca Anan ben David să știe, firește, că acesta este Bagdadul, pentru el ar putea fi la fel de bine Argentina sau Vladivostokul, atît de mult i s-au amestecat în memorie continentele și amintirile după secole de rătăciri, la Bagdad, însă, elvețianul intră pe un refugiu cu peste o sută douăzeci kilometri pe oră, deși viteza permisă era de maximum șaizeci — refugiul, polițistul ce dirija circulația, sculptorul și microbuzul fiind cuprinși de o mare de flăcări de benzină și whisky arzînd laolaltă, totul explodează inclusiv una dintre cele mai mari speranțe ale artei Elveției, într-o coloană galbenă fumegîndă de „Old Smuggler". Numai Anan ben David dispare în mulțimea de oameni care se strînge la locul accidentului, împiedicînd accesul mașinilor de poliție și al salvărilor care vin claxonînd : Din elvețian nu a mai rămas decît o mînă ce părea că depune un jurămînt, ce fel de jurămînt nu se mai putea deslușì. Anan ben David trece în goană pe lîngă niște magazine de lux, cotește pe lîngă un bloc și abia atunci observă că este urmărit de un cîine alb. Cîinele are picioare lungi și este golaș, fără păr. Anan ben David se refugiază pe o uliță laterală, casele sînt foarte vechi sau par a fi foarte vechi, atît de părăginite sînt, deși blocul nu poate fi prea departe, cu toate că nu se mai vede. Anan ben David nu mai privește cîinele, dar știe că acesta îl urmărește, deschide ușa unei case vechi dărăpănate, intră într-o curte plină de moloz, se cațără pe mormanul de moloz, dincolo de care găsește o deschizătură, ceva pe jumătate fîntînă, pe jumătate grotă. Un șobolan se uită cu răutate la el, apoi dispare, în ușa casei apare cîinele alb, golaș, își arată colții. Anan ben David coboară în grotă, pipăind scările, coboară, se află în niște ganguri fără sfîrșit, întunericul este total, dar merge mai departe. Simte cum cîinele alb și golaș se furișează după el, știe că șobolanii îl așteaptă. Dintr-o dată simte că a ajuns acasă, și se oprește. Știe, fără să vadă, că în fața lui se deschide un hău. Se apleacă, mîinile dau de un gol, apoi de o scară,

pe care începe să coboare, fără teamă, ajunge pe pămînt tare, un nou hău, din nou mîinile caută în gol, și o nouă scară. Coboară în continuare, scara se clatină, sus mîrîie cîinele. Acum știe drumul, străbate gangurile joase, găsește ușa joasă de fier, opritoarele din lemn sînt putrede, ușa se preface în pulbere, cînd o atinge, atît de ruginită este, se tîrăște pe pămîntul făgăduinței : în celula lui, în temnița lui, în închisoarea lui, în detenția lui, în care a vorbit cu Iehova, lîngă blocurile de piatră cioplită grosolan, pe podeaua umedă. Se așază. Peste el coboară o pace nesfîrșită, pacea Dumnezeului lui, pacea lui Iehova. Deodată însă, două mîini îl prind de gît. Abu Chanifa se năpustește asupra lui, ca și cînd Anan ben David ar fi un animal sălbatic, o bestie, care a pătruns în împărăția lui, a lui Abu Chanifa, care de fapt aparține lui Allah și Abu Chanifa este însuflețit acum de datoria sfîntă de a-l ucide pe acest intrus, care-i amenință libertatea : fiindcă libertatea lui nu constă pur și simplu în faptul că această temniță mizerabilă este temnița lui, temnița lui Abu Chanifa, ci în faptul că aceasta a fost creată de Allah drept temnița lui, a lui Abu Chanifa, în timp ce Anan ben David se apără cu aceeași furie : Cel care îl atacă a pus stăpînire pe pămîntul său făgăduit, al său, al lui Anan ben David, pe locul unde El, Iehova, a vorbit cu el, cu servitorul lui nevrednic, unde i-a simțit răsuflarea, unde i-a văzut chipul infinit. Lupta este pe viață și pe moarte, fără cruțare ; fiecare apără cu libertatea lui libertatea Dumnezeului său de a destina un loc celui care crede în el. Și lupta este cu atît mai grea pentru Anan ben David cu cît el este atacat de o mulțime de șobolani, care îl mușcă cu furie, avizi de sînge. Obosiți, cei doi luptători se desprind unul de altul, Anan ben David, la capătul puterilor, știe că nu mai poate face față unui nou atac din partea adversarului său și al șobolanilor. Treptat însă, mai întîi șovăind, șobolanii, aceste bestii îngrozitoare care l-au atacat pe Anan ben David, încep să se apropie de el și să-i lingă rănile ; datorită instinctului moștenit de nenumărate generații, l-au recunoscut, și în timp ce-l ling, el simte apropierea nemijlocită a lui Iehova, Dumnezeul său, fără să vrea se

apleacă pentru a afla în lumina incertă crepusculară cine este adversarul lui, iar adversarul lui se apleacă și el, cu greutate, sfărîmînd piatra de calcar care-l înconjoară ca o armură, sfărîmată, deja, datorită izbucnirii sale de mînie de mai înainte. Anan ben David îl privește îndelung în față pe Abu Chanifa și Abu Chanifa îl privește îndelung în față pe Anan ben David : Fiecare din ei, foarte bătrîn, adunînd nenumărate secole, se uită de fapt la sine, chipurile lor sînt la fel. Și treptat, din ochii lor pietrificați, aproape orbi, dispare ura, se privesc unul pe altul așa cum s-au uitat la Dumnezeul lor, la Iehova și la Allah și, pentru prima oară, buzele lor, care au păstrat tăcerea atît de multă vreme, timp de secole, rostesc primul cuvînt, nu o cugetare din Coran și nici un cuvînt din Pentateuh, ci doar vorba : Tu, Anan ben David îl recunoaște pe Abu Chanifa și Abu Chanifa îl recunoaște pe Anan ben David. Iehova fusese Abu Chanifa, iar Allah — Anan ben David, lupta lor pentru libertate a fost o absurditate. Gura împietrită a lui Abu Chanifa schițează un zîmbet, Anan ben David trece, ezitînd, mîna prin părul alb al prietenului său, aproape cu sfială, ca și cum ar fi atins ceva sfînt. În fața micuțului evreu bătrîn, care stă ghemuit în fața lui, Abu Chanifa înțelege și, la rîndul lui, în fața arabului ghemuit pe lespezile temniței, Anan ben David își dă seama că proprietatea amîndurora, închisoarea lui Abu Chanifa și temnița lui Anan ben David, este atît libertatea unuia cît și libertatea celuilalt.

SMITHY

1961 — 1976

Greutățile lui au început încă de dimineață, au venit pe neașteptate și l-au deprimat, cu atît mai mult cu cît J. G. Smith — la acest nume se oprise în cele din urmă, după ce-a avut multe altele —, chiar dacă nu socotea că se ajunsese, se simțea oricum în siguranță ; veniturile i se ridicaseră la un nivel la care se putea trăi ca lumea, autoritățile îl tolerau, ce-i drept nu oficial, dar oricum îl tolerau ; de aceea, ezitările lui Leibnitz i s-au părut idioate. Firește, Leibnitz putea fi înlocuit cu oricare student la medicină cu ceva practică în disecții, dar J. G. Smith se atașase de Leibnitz, omul cîștiga binișor, ce Dumnezeu, și chiar dacă Leibnitz primise autorizația de a-și deschide cabinet — care îi fusese acordată chiar în cursul acelei dimineți — trebuia să-i fie clar că această autorizație nu-i servea la nimic, nu din cauza greșelilor anterioare — întreruperi de sarcină și altele asemănătoare —, ci fiindcă Leibnitz lucra de aproape patru ani la J. G. Smith, o perioadă prea lungă pentru a mai putea da înapoi ; nu era tocmai plăcut să fii nevoit să-i amintești asta lui Leibnitz, dar în cele din urmă acesta înțelesese, inclusiv faptul că nu va obține o creștere de salariu, în această privință Smith era neînduplecat, nu amenința cu demisia, nu-i faci lui una ca asta, o atitudine pe care Smith nu o putea accepta, desigur, nici din partea noului polițai : vrea parale și chiar le obține, împotriva legilor firii nu poți face nimic. „Știi ce Smithy", îi declarase cel nou, chiar de la începutul convorbirii lor, în timp ce se scobea în dinți — se aflau la colțul dintre

Lexington și Strada 5, vizavi se construia City Bank —, „știi ce, Smithy, sigur, bătrînul Miller avea patru copii și eu sînt necăsătorit, însă concepția mea despre viață este mai înaltă", și la vaga amenințare a lui Smithy, că se va adresa inspectorului portuar care, la urma urmei, îl tolera și pe el, de fapt erau chiar prieteni, polițaiul răspunsese doar : ei bine, în acest caz îl privește ce face, dar afacerea se duce de rîpă. Greutăți, nimic altceva, decît greutăți. În plus, arșița asta, și abia e în trei mai, ai zice că e în toiul verii, Smithy transpira fără încetare, transpira și atunci cînd apăruse Leibnitz cu cererile sale, aerul vibra sub arșiță, Brooklyn-ul abia se mai vedea, acum Smithy nu-și mai putea permite o intalație de aer condiționat, se simțea duhoarea cadavrelor, portarului îi era indiferent acest lucru, iar Smithy își avea locuința în altă parte, și prin telefon putea fi găsit și la Simpson, iar Leibnitz era obișnuit și el cu toate astea, era totuși groaznic, din cînd în cînd se mai rătăcea cîte un client și ajungea în camera de disecție în loc să stea la barul lui Simpson, iar Leibnitz nu putea mereu să țină cadavrele în frigider, trebuia să le scoată pe masa de disecție, cînd se apuca de lucru, de fapt, își zise Smithy, ar trebui mascat totul sub forma unui laborator — ceva tehnic, strălucitor, cu faianță albă — ceea ce era instalat acum sub Triboro Bridge avea o culoare dubioasă. Desigur, trebuiau amintite și o serie de avantaje : faptul că era situat în apropiere de West River. Smithy înjură ; nu mai avea timp să meargă acasă, să facă un duș și să-și schimbe cămașa. La arșiță se adăuga și mirosul. Nu mirosul de cadavre, care-l întîmpina dimineața, acest miros făcea parte din profesiunea lui și îl deranja tot atît de puțin ca și mirosul de piele pe un tăbăcar, nu, mirosul orașului îl scotea din minți, acest miros pe care-l ura, care cuprindea toate lucrurile, dogorîtor și cleios, amestecat cu infinite molecule de praf și cărbune, cu particule de ulei, totuna cu asfaltul, cu fațadele caselor, cu străzile fumegînde. Bău. Și în timpul convorbirii cu Leibnitz băuse. Gin. Cu noul polițist se dusese în drugstorele lui Belmont. Două mici. Apoi a băut cu inspectorul portuar bourbon, undeva pe Strada 50. Inspectorul portuar a băut bere, a mîncat două fripturi, Smithy nu

s-a atins de friptura lui, șeful poliției, care a venit totuși mai tîrziu, așa cum promisese inspectorul portuar, era un intelectual grețos, nu era deloc tipul de polițist dur, vreun tembel care a obținut acest post prin cine știe ce relații perverse, gîndi Smithy, fronturile deveneau tot mai neclare, gangsterul pe care Smithy îl ajutase de curînd s-o facă să dispară pe fata de milionar, și el un homosexual, fusese anterior preot. Mai face și acum pe preotul. Dar poate că șeful poliției nu era homosexual, mai înainte se uitase cu interes la chelneriță, poate că era comunist. Știa despre preot, chiar el îl trimisese la Smithy, nu inspectorul portuar, cum crezuse pînă atunci Smithy. Așa că, Smithy a trebuit să plătească și șefului poliției pentru fata de milionar, după ce plătise și inspectorului portuar, o afacere îngrozitor de păguboasă. Smithy își bău bourbonul. De fapt, trebuia să se ducă la Simpson, însă șeful poliției avea chef de vorbă. Tipul putea să-și permită să trăncănească, pentru el timpul nu avea nici o importanță ; și în plus, căldura asta înăbușitoare, cu tot aerul condiționat : Ar fi mai bine ca serviciul sanitar să preia toată afacerea, trebuie, firește, păstrat secretul, și Holy (preotul) crede că este prea riscant ca această chestiune să fie lăsată pe seama unui particular, cum este Smithy, și preotul este noul boss din cartier. Smithy trecu din nou la gin. Nici de această dată nu se atinse de friptură, șeful poliției trăncănea mai departe : vechiul mod de a combate delincvența devenise ineficient, statul trebuie să trăiască în prezent cu delincvența, de cînd a ajuns la o înțelegere cu Holy și delictele s-au împuținat, trebuie să fie tolerant, Smithy trebuie să înțeleagă că a trecut timpul veșnicelor lui oscilații între tabăra legală și cea ilegală, deoarece acum legalitatea, chiar dacă nu a stîrpit ilegalitatea, cel puțin o controlează, așa că, Smithy să cadă la învoială, altfel recurge la serviciul sanitar, în cel mai rău caz la poliția portuară, chiar dacă există anumite rețineri din motive de igienă. Smithy ceru cafea, puse trei bucăți de zahăr, amestecă apoi cu linguriță. „Cît ?“ „jumătate pentru fiecare caz“, spuse șeful poliției, apoi își scoase ochelarii fără ramă, suflă pentru a aburi sticlele, le curăță și îi puse din nou pe nas, uitîndu-se la

Smithy precum un cercetător la un păduche. Inspectorul se scobea în dinți, ca polițistul din fața de la City Bank. Șeful poliției își scoase din nou ochelarii, îi curăță din nou, vederea lui Smithy îl scîrbea. La tariful ăsta nu se mai poate lucra, trebuie să-l plătească dublu pe Leibnitz, porcul avea din nou dreptul să profeseze. Bine, spuse șeful poliției, după ce mai comandă o cafea, o să vorbească atunci cu serviciul sanitar. Smithy mai comandă un gin. „Îmi pare rău, Smithy", spuse inspectorul portuar. Smithy cedă în speranța că va putea aranja ceva cu Holy în spatele poliției, au fost mereu aranjamente de care șeful poliției n-a aflat nimic, după cum au existat aranjamente de care Holy n-a știut — și mai comandă un rachiu. Însă, cînd, pe la miezul nopții, la restaurantul francez al lui Tommey — nimeni nu știa de ce se numea restaurant francez — mînca o friptură cu cartofi prăjiți, în locul lui Holy se așează lîngă el van der Seelen, care se dădea drept rus sau polonez după cum bătea vîntul, însă era probabil italian sau grec și se numea altfel; unii afirmau că ar fi în realitate chiar olandez, doar că nu se numește van der Seelen, ci cum se spune la brînză pe daneză; în orice caz, apăruse aici în urmă cu doi ani, ca imigrant, pe jumătate mort de foame din blestemata aia de Europă, care i-a născut pe toți șobolanii ăștia — președintele ar trebui să facă ceva —, și acum se lăfăie într-un costum al naibii de scump, în mătase, mirosind insuportabil a parfum, fumînd o havană, Monte Cristo. Holy nu poate veni, din păcate, spuse van der Seelen. „E ocupat cu afacerile?" întrebă Smithy, deși nu era treaba lui, enervat fiindcă trebuia să stabilească ceva cu Holy. „Cam așa ceva", răspunse van der Seelen, care comandă o salată de raci și spuse că Holy se află probabil deja în frigiderul lui Smithy sau poate chiar pe masa de disecție a lui Leibnitz. „Păcat de bătrînul pederast", își exprimă regretul Smithy, îl privi gînditor pe van der Seelen și își propuse să întrebe pe cineva cum se spune brînză pe daneză, un polițist de sub Triboro Bridge era suedez, apoi se gîndi dacă șeful poliției știe că acum un altul era boss în locul lui Holy. Van der Seelen îi rînji patern.

„Cineva era în plus în cartierul ăsta. O să ne înțelegem, Smithy.“ Din păcate trebuie să ridice tariful, îi spuse Smithy, Leibnitz voia bani mai mulți. Van der Seelen clătină din cap. „M-am căsătorit, Smithy, săptămîna trecută“, zise el. „Ei și ?“ întrebă Smith. Soția lui are un frate, student la medicină, din păcate se droghează, o plăcere a naibii de scumpă. Smithy înțelese : „Atunci să rămînem la vechiul tarif“, propuse el. „Zece la sută reducere“, răspunse van der Seelen, „la urma urmei trebuie să-l întrețin și pe cumnatul meu.“ Afacerile lui Smithy stăteau mai prost ca niciodată și în plus, și ar șița asta ucigătoare, avea impresia că se cufundă într-un terci fierbinte, cînd a ieșit din restaurantul francez al lui Tommey. De fapt, dorea să fie acasă, în apartamentul său de trei camere cu bucătărie și baie, mobilat îngrozitor, în stil german, plin de cărți imposibil de citit, o locuință pe care o preluase de la profesor, predecesorul lui Leibnitz, un grajd mucegăit, în care nu s-a făcut niciodată curățenie și nici n-a fost aerisit vreodată, dar ceva de lux dacă se gîndește la cotețul din Bronx, în care a trăit ani de-a rîndul. Și dacă afacerile o să meargă tot așa cu noii săi parteneri, în curînd o să aterizeze în vreo pivniță, șeful poliției era comunist, Smithy nu se mai îndoia, iar van der Seelen era evreu, de acest lucru nu se îndoia nici atît, poate un evreu olandez, care se numește cum se spune la brînză în daneză ; cel mai bine ar fi ca Smithy s-o șteargă la Los Angeles sau așa ceva, s-o șteargă și să deschidă acolo o nouă dugheană, de oameni ca Smithy e nevoie peste tot, pretutindeni trebuie să dispară cadavre. Vizavi de restaurantul francez al lui Tommey se afla un bar. Smithy traversă strada, un automobil frînă, derapă, șoferul îl înjură. Intră în bar și ceru încă un gin, cel mai bine e să te-mbeți. Prin ușa deschisă a barului, îl văzu pe van der Seelen urcînd în Cadillacul său, lîngă Sam, șoferul lui. Smithy dădu pe gît ginul și plecă, dar nu se duse acasă. Fața grasă a lui van der Seelen îl făcuse să se simtă brusc trist, îi părea rău de Holy. Smithy își suflă nasul în timp ce îi spunea șoferului de taxi numele unei străzi din apropiere de Triboro Bridge, Holy mai credea încă în dreptate, vorbea mereu de Dumnezeu, comic dacă te

gîndești cu ce se ocupa, Smity era sigur că băiatul, în secret, bătea mătănii, deși Smithy habar n-avea ce-i asta. Șoferul de taxi vorbea singur, în spaniolă, fără să se oprească, așa că Smithy fu bucuros cînd taxiul a ajuns la adresa indicată, șoferul părea cam nebun, dar arșița dădea de furcă tuturor. Smithy mai avea de mers pe lîngă încă cîteva blocuri și apoi cobora spre West River ; potrivit vechiului său obicei, nu permitea să fie înlocuit de nimeni la locul său de muncă. Străzile, defilee strîmte săpate într-un peisaj primitiv absurd, erau aparent goale, însă pe trotuare, de-a lungul zidurilor și în balcoane zăceau oameni adormiți, goi pe jumătate sau chiar de tot, greu de recunoscut în lumina slabă, însă prezenți peste tot ca niște animale, parcă erau ceva spongios, Smithy trecea printre ei ca printre niște pereți încinși, sforăitori, umezi, transpira, băuse prea mult. Ajunse la depozitul pe jumătate dărîmat. La etajul patru se găsea camera de lucru a lui Leibnitz, nu prea practică, însă Leibnitz insistase să rămînă în acest spațiu, în general, Smithy n-a știut niciodată prea clar cum decurge în amănunt munca lui Leibnitz și cum reușește să scape de rămășițe — trebuia, totuși, să fi existat așa ceva, chiar dacă nu prea multe — de aici de la etajul patru, poate că le dizolva în acizi și le arunca apoi la canalizare. Smithy se cutremură cînd se gîndi că, înainte de Leibnitz, profesorul făcea același lucru în locuința lui, în care stă acum Smithy, chiar dacă atunci volumul de muncă era încă redus, un cadavru pe lună. Smithy deschisese deja ușa cu vaga speranță că îl va mai vedea o dată pe Holy, chiar dacă sub formă de cadavru, și, pe cînd intra cu această speranță și beat criță, dar plin de pietate sentimentală, Smithy auzi vocea cuiva care i se adresa din spate de pe stradă : „Vreau să mă culc cu tine". Smithy, cu clanța ușii în mînă, tocmai pe punctul de-a trece pragul, privi în spate. O femeie se afla chiar lîngă el, în fața ușii, ca o simplă siluetă, Smithy nu aprinsese lumina scării. Vreo tîrfă, gîndi el. Cînd era pe punctul să-i trîntească ușa în nas, Smithy avu brusc o izbucnire de umor. „Vino", spuse el și pe pipăite, fără să aprindă lumina, se duse spre lift. Femeia îl urmă,

o simți în căldura de cuptor a coridorului, liftul cobora. Stăteau aproape unul de altul, dură un timp pînă cînd liftul — un lift de mărfuri, vechi și încet — ajunse jos, Smithy, în beția lui, uită de femeie. Abia cînd în liftul viu luminat se sprijini de perete, o observă din nou, și-și aminti că o chemase să vină cu el. Avea vreo treizeci de ani, era zveltă, cu păr lung, de culoare închisă, și ochii mari, poate că era frumoasă, poate nu, în beția lui, Smithy nu reușea să pună lucrurile cap la cap, o impresie de ceva plăcut, de ceva neobișnuit reuși să pătrundă prin aburii beției sale, o impresie oarecum neliniștitoare, îmbrăcămintea ei trebuie să fi fost extraordinar de scumpă și femeia care o purta era pe măsura ei, dar nu cadra cu acest mediu, de ce, Smithy nu știa, simțea doar, corpul ei nu era pur și simplu un corp de tîrfă și, deși, ceva confuz din el îi spunea să nu se lase tîrît în această aventură, puse liftul în mișcare. Femeia îl privea fix, fără ironie, dar și fără teamă, doar cu indiferență. Își dădu seama acum că nu are decît vreo douăzeci și cinci de ani, era obișnuit să aprecieze vîrsta oamenilor. Chestie profesională. „Cît vrei ?“ întrebă Smithy. „Gratis“. Smithy fu cuprins din nou de un umor nebun, vai ce-o să mai pățească, își imagină cum ea își va pierde cumpătul, noblețea asta afurisită care-l deranjase de la început, cum va începe să țipe și se va repezi pe scări în jos, poate se va duce chiar la poliție, și polițiștii se vor mulțumi să-i rîdă în nas. În timp ce se gîndea la toate astea, rînji la ea, dar pe fața ei nu se schimbă nimic, continuînd să-l privească fix. Liftul se opri, Smithy coborî, fără să mai acorde nici o atenție femeii. Ea îl urmă și se opri în ușă. Smithy se apropie de masa de disecție, uitîndu-se la Holy, care zăcea acolo gol, fără viață, împușcat în piept, uimitor de curat, probabil că Leibnitz spălase cadavrul. Pe spătarul unui scaun era pusă sutana de preot a lui Holy, împăturită cu grijă și lenjeria de corp a lui Holy, roșu-cărămizie, din mătase. „N-ai găsit mătănii ?“ întrebă Smithy. „Altceva nimic“, spuse Leibnitz, „în afară de astea“, și arătă în colțul de lîngă fereastră o centură cu muniții, revolverul, un pistol mitralieră și cîteva grenade de mînă. „Toate astea ascunse sub sutana preotească, e o minune că nu a explo-

dat totul!" Leibnitz dădu drumul la apă într-o cadă veche de baie, pe care Smithy o vedea pentru prima oară. „Cred că n-a fost niciodată preot. Ci doar un homosexual." „Se prea poate", spuse Smithy, „o achiziție nouă?" Privi la canistrele și la sticlele din jur. „Ce?" întrebă Leibnitz. „Cada", spuse Smithy. „A fost întotdeauna acolo", răspunse Leibnitz și împinse masa cu instrumente chirurgicale spre masa de disecție. „Nu știi daneza, nu-i așa?" „Nu", răspunse Leibnitz. Smithy îi întoarse spatele dezamăgit, văzu femeia care continua să stea în ușă, în îmbrăcămintea ei scumpă, sprijinită neglijent cu umărul stîng de cadrul ușii. O uitase iarăși și își aminti brusc că își imaginase că ea va țipa și se va duce la poliție. „Cară-te", spuse furios Smithy, deși știa că asta este doar o frază goală. Ea tăcea. Fața nu-i era fardată și părul îi atîrna în plete lungi și moi. Pe Smithy îl străbătu un frison, era atît de cald, încît brusc simți că îngheață, apoi Smithy întrebă: „Leibnitz, de fapt unde dormi?" fără a pierde din ochi femeia care continua să stea sprijinită de tocul ușii. „Un etaj mai sus", spuse Leibnitz în timp ce începuse deja disecarea lui Holy. Smithy se îndreptă spre femeie. Aceasta nu spunea nimic, îl privea doar indiferentă. „Hai să luăm liftul", zise Smithy. Din nou se sprijiniră de pereții liftului, uitîndu-se minute în șir unul la altul. Smithy închise grilajul, prin ușa deschisă a camerei de disecție putea să-l vadă pe Leibnitz cum tăia cu zel cadavrul lui Holy. Apoi, liftul urcă și se opri. Cei doi nu se mișcară. Smithy se uita la femeie, femeia se uita la el, ca și cînd ar fi fost ceva neglijabil, în general inexistent și totuși existent, nu privea pur și simplu în gol, nu se făcea că nu-l vede, în asta consta absurdul. Dimpotrivă, îl observa, îl examina, privirea ei îi cerceta fiecare por al figurii lui nerase, transpirate, aluneca pe fiecare cută a acesteia și totuși, îi era indiferent, nu dorea decît să se urce cineva pe ea, ca un animal peste alt animal, și animalele, gîndi Smithy, sînt indiferente unele față de altele; se gîndea la toate astea în timp ce-o privea, îi privea umerii, pieptul de sub îmbrăcămintea ei rafinată, și totodată se gîndea la cadavrul despuiat al lui Holy, pe care Leibnitz îl ciopîrțea cu un

etaj mai jos. O sudoare rece apăru pe fața lui Smithy, se temea, avea nevoie de ceva apropiat, moale, cald în frigul ăsta care se închegase din arșiță, o trase pe femeie cu vehemență, deschise ușa aflată vizavi de lift, o împinse pe femeie în cameră, văzu confuz o saltea, o aruncă pe femeie pe ea, doar dinspre lift pătrundea lumină prin ușa deschisă, și după ce-a posedat-o pe femeia care i s-a dat fără nici o împotrivire, începu să caute în patru labe pantalonii, îi aruncase pe undeva în afara cercului de lumină a liftului, totul era ridicol, o idioțenie. „Taxi", spuse femeia liniștită. Smithy își trase pantalonii, își bagă cămașa, își căută haina, o găsi, se împiedică de niște cărți, întreaga cameră părea să fie plină de cărți, ca și la el acasă, unde peste tot zăceau cărțile profesorului, numai că aici nu exista nici un fel de mobilă, în afară de saltea, de nedescris cît de mult a decăzut Leibnitz și, în plus, haimanaua cerea acum un procent mai mare. Smithy nu aprinse lumina, îi era rușine, deși de mai multe ori i-a trecut prin cap că de o tîrfă nu trebuie să-i fie rușine, însă brusc, își dădu seama că nu este vorba de o tîrfă. Femeia zăcea în continuare pe saltea, în lumina liftului, goală, albă, Smithy se miră, de fapt nu-și mai aducea aminte de nimic, probabil că-i rupsese hainele de pe ea, ei bine, o privește cum o să și le cîrpească, desigur că hainele scumpe îl înfuriaseră, de fapt o interesează ce face, ea a urcat după el, nu el după ea, apoi Smithy coborî, totuși, la Leibnitz, intră pe ușa rămasă deschisă a camerei de disecție, din Holy nu mai rămăsese decît trunchiul, incredibil cît de repede lucrase Leibnitz, brusc Smithy simți că este mîndru de el. Leibnitz, Dumnezeu e martor, își merită procentele, se uită la Leibnitz cum se tot învîrtea în jurul căzii, mestecînd într-un terci spumos, apoi se auzi curgînd și cada începu să se golească încet. Destul de practic, Smithy se gîndi la șubrezenia a tot ce este pămîntesc, apoi o văzu din nou pe femeie, stînd în ușă, ca mai înainte, din nou îmbrăcată cu rochia ce părea neatinsă, probabil că și-o scosese singură. Smithy era cam încurcat, poate fiindcă se gîndise la șubrezenia a ceea ce este pămîntesc, dar nu prea credea că ea putuse să observe acest lucru pe căldura asta, pe care o

simți cuprinzîndu-l din nou, începu să transpire, i se făcu greață. Se duse la telefonul de pe marginea ferestrei, îl sună pe van der Seelen, pe care nu-l mai sunase pînă atunci, dar al cărui număr îl știa de la Sam. Dură un timp pînă cînd van der Seelen veni la telefon, de fiecare dată venea altcineva la aparat și spunea că nu se poate vorbi cu van der Seelen, însă, în cele din urmă, cînd reuși să-l prindă, fiindcă Smithy a sunat mereu și mereu, și van der Seelen urlă la Smithy, ce naiba l-a apucat, Smithy urlă și el spunîndu-i că vrea douăzeci la sută mai mult, altfel închide dugheana. „Bine, bine", răspunse van der Seelen, devenind brusc suspect de amabil, „douăzeci la sută mai mult". Dar acum să-l lase să doarmă. Și mai vrea să vină și Sam cu Cadillacul, îi spuse strigînd Smithy. Unde să vină, întrebă van der Seelen, continuînd să fie la fel de amabil. Sub Triboro Bridge, spuse Smithy și adăugă că n-ar vrea să aștepte prea mult. „Vine, vine", spuse van der Seelen împăciuitor, și Smithy puse receptorul în furcă. Între timp din Holy nu se mai vedea nimic, doar veșmintele de preot, pe care Leibnitz le aruncă ultimele în cadă, împreună cu lenjeria de corp roșu-cărămizie. Smithy coborî cu femeia. Ușa casei era în continuare deschisă. Aerul nu se mai răcorise, deși se crăpa de ziuă, pe neașteptate se făcu dimineață se luminase bine, cînd Sam veni cu Cadillacul. Smithy se așeză lîngă Sam, iar femeia se așeză în spatele lui Smithy. „Unde mergem ?" întrebă Smithy. „La Coburn", răspunse femeia. Sam rînji. „Bine", spuse Smithy, „la Coburn". Treceau pe străzile încă goale. Se ridică soarele. În mașină era o răcoare plăcută. Aer condiționat. În cea de-a doua oglindă retrovizoare, pe care o pusese Holy pe vremea cînd Sam era șoferul lui, deoarece Holy se credea mereu urmărit de van der Seelen — ei bine, se pare că Holy nu greșise prea mult —, Smithy observa femeia. Pe gît avea pete vinete. Probabil că el o strînsese, nu-și mai amintea nimic, dar bine cel puțin că acum era treaz și mîine va discuta cu comunistul ăla de șef al poliției la fel cum a vorbit și cu van der Seelen. Smithy își dădea acum seama că aveau nevoie de el. Apoi Sam opri în fată la Coburn, în fața ușii principale. Un om de serviciu

al hotelului deschise ușa Cadillacului, femeia coborî, omul de serviciu făcu o plecăciune, apoi în fața ușii îi mai făcu unul o plecăciune înainte ca ușa să se deschidă automat, alunecînd ușor. „La naiba", se miră Sam, „aș fi pus pariu c-o aruncă în stradă". „Du-mă acasă, Sam", spuse Smithy, dintr-o dată obosit de moarte, și imediat ce intră în locuința lui se aruncă în pat, fără să se mai dezbrace. Peste tot numai rafturi cu cărți, cărți germane, nume ce nu-i spuneau nimic, titluri pe care nu le înțelegea. Nimeni nu știuse ce era cu profesorul, avea nevoie mereu de droguri, iar drogurile i le procurase Smithy, și cînd profesorul nu a putut să și le mai plătească, Smithy avu o idee, și astfel profesorul începu să facă să dispară cadavre pentru lumea bună și pentru cea mai puțin bună, și în momentul cînd profesorul a luat o doză excesivă de droguri, munca lui a fost preluată de Leibnitz, care, ca probă a îndemînării sale, l-a dizolvat pe profesor. Smithy adormi și căzu într-un somn atît de profund încît multă vreme nu-și dădu seama că telefonul suna de zor. Aruncă o privire la ceasul deșteptător, nu dormise decît două ore. Era șeful poliției. Ce mai vrea, întrebă Smithy. „Veniți la Coburn". „Bine", spuse Smithy. „V-am trimis o mașină". „Drăguț din partea dumneavoastră", spuse Smithy, bîjbîi prin baie, găsi chiuveta, o umplu cu apă și-și vîrî capul în ea, dar și apa era caldă, nu-l răcori, orașul părea că fierbe la foc scăzut. Se auzi sunînd la ușă. Smithy își mai băgă o dată fața în apa din chiuvetă, vru să-și schimbe cămașa, dar fiindcă la ușă suna fără încetare, se duse să deschidă. Erau doi polițiști, transpirați, cămășile li se lipeau de piele. „Hai să mergem!" îi spuse unul lui Smithy, pe cînd celălalt se și întorsese, luînd-o pe scară în jos. Smithy le spuse că vrea să-și schimbe hainele și să se radă; stropi de apă i se scurgeau pe halat și pe cămașă. „Lasă prostiile și hai", spuse polițistul de pe scară și căscă. Smithy închise ușa după el și abia atunci își dădu seama cît de rău se simte, capul îl durea, în ceafă simțea junghiuri, mai înainte nu simțise nimic, nici durerile, nici arșița, numai apa

greţos de caldă din chiuvetă. Îl împinseră într-un Chevy, fiind obligat să stea în faţă, între cei doi, iar la Coburn îl debarcară în faţa intrării de serviciu. Detectivul Cover era acolo, împreună cu un tip iritat îmbrăcat cu eleganţă într-un costum negru, cu o batistă albă de ceremonie. „Asta-i omul", spuse Cover şi arătă spre Smithy. „Friedli", se prezentă tipul cu batista albă în buzunarul de la piept, „Jakob Friedli". Smithy nu înţelese ce i-a spus, părea să fie în germană sau olandeză, evident ăsta-i era numele, sau poate că a spus bună dimineaţa în germană sau olandeză, în fond era ora şapte şi, dintr-o dată, Smithy simţi dorinţa de a-l întreba pe tip cum se spune brînză în limba daneză, însă tipul, ştergîndu-şi transpiraţia cu batista albă, vorbea totuşi engleza. „Vă rog să mă urmaţi", spuse el. Smithy îl urmă, detectivul rămase la intrarea de serviciu. „Sînt elveţian", spuse omul cu batistă albă, în timp ce străbăteau un coridor care ducea probabil spre încăperile administrative. Lui Smithy îi era perfect indiferent ce era omul şi motivul pentru care îi spusese ce era, din partea lui putea să fie şi italian şi groenlandez. Aşa ceva nu i se mai întîmplase niciodată, spuse elveţianul. Smithy dădu din cap, deşi se mira că aşa ceva nu i s-a mai întîmplat elveţianului, un cadavru, ajuns mai mult sau mai puţin legal în această stare, a existat în orice hotel şi că este vorba de un cadavru îi era foarte clar, altfel şeful poliţiei nu l-ar fi adus pe Smithy dis-de-dimineaţă. Urcară apoi cu un lift de marfă, părea că nu mai ajung, lui Smithy îi era indiferent unde, însă, după etajul douăzeci, Smithy avu sentimentul că trebuie să fie vorba de un cadavru al naibii de nobil. Liftul se opri. Intrară într-un fel de bucătărie, probabil o anexă unde se dă ultimul retuş la mîncărurile produse de bucătăria centrală, pentru a fi oferită aici sus domniilor lor, îşi închipui Smithy, şi în această anexă sau poate, totuşi, bucătărie, cam în mijlocul ei, la o masă curată-lună, stătea şeful poliţiei şi bea cafea neagră. „Uite-ţi omul, Nick", zise elveţianul. „Bună dimineaţa, Smithy", spuse şeful poliţiei, „arăţi mizerabil, vrei şi tu cafea?" Voia una. „Dă-i o cafea lui Smithy, Jack" spuse şeful poliţiei. Elveţianul se duse la o servantă şi îi aduse lui Smithy o ceaşcă de cafea

neagră, apoi își șterse din nou transpirația cu batista albă. Smithy era bucuros că un om atît de distins transpiră, „Lasă restul pe seama mea Jack", spuse șeful poliției. Elvețianul părăsi bucătăria. Șeful poliției sorbi din cafea. „Holy a dispărut." „Tot ce se poate", spuse Smithy. „Van der Seelen ?" „N-a dispărut", răspunse Smithy și puse ceașca goală pe masa curată-lună, întrebînd ce dorește Nick de la el. Era pentru prima dată cînd i se adresa șefului poliției cu numele de Nick. Celui dinainte îi spunea Dick. Nick rînji, se duse la servantă și veni cu o cană de cafea. Cît trebuie să-i dea Smithy lui van der Seelen, întrebă Nick, și turnă cafea, mai întîi în ceașca sa, și apoi, în ceașca lui Smithy. „Cu douăzeci la sută mai puțin decît lui Holy", spuse Smithy. „Avea lenjerie de corp din mătase roșu-cărămizie." „Cine ?" întrebă Nick. „Holy", răspunse Smithy. „Mda", zise Nick, van der Seelen trebuie mai întîi să se așeze ca lumea, apoi sorbi din cafea. După care spuse : „Smithy, ieri la masa de prînz, am ajuns la un acord. Oare cît era ? Am uitat cum ne înțelesesem." „Treizeci la sută", spuse Smithy. „Treizeci la sută pentru tine ?" întrebă Nick. „Treizeci la sută pentru tine", spuse Smithy. Nick tăcu, termină de băut cafeaua și-și mai puse una. „Smithy", spuse el calm, „am căzut de acord să facem juma-juma. În mare, vreau să rămînem la asta. În afară de azi. Azi te vei mulțumi cu zece la sută, adică, numai dacă îți ții gura și van der Seelen nu află nimic din ceea ce se întîmplă azi, altfel va trebui să-i dai și lui partea." „Zece la sută", spuse Smithy, „nici vorbă". Își închide prăvălia, Nick poate să se adreseze la serviciul sanitar. Este vorba de cinci sute de mii, spuse Nick liniștit, asta înseamnă pentru Smithy cincizeci de mii. Asta-i cu totul altceva, spuse Smithy, în acest caz este de acord. Nick să-i trimită cadavrul. Nick se uită gînditor la Smithy. La o sumă atît de mare, Smithy trebuie să negocieze singur, zise el în cele din urmă. Smithy își turnă cafea. Trebuia să înțeleagă, zise el, că Nick vrea să se țină deoparte. „Exact", spuse Nick, „să mergem". Smithy mai luă o înghițitură de cafea și intră, împreună cu Nick, printr-o ușă glisantă. Ajunseră în-

tr-o încăpere identică cu cea pe care tocmai o părăsiseră, numai că aceasta nu avea ferestre, apoi o nouă ușă glisantă și intrară într-un coridor larg, boieresc, de fapt semănînd mai mult cu o sală mai lungă, la ale cărei capete, în dosul unor enormi pereți de sticlă, se vedea cerul încins de arșiță, care părea un perete de beton. Aici era răcoare. Pășeau pe o mochetă verde. „Știi daneză?" „Nu", spuse Nick, „să mergem la client." „Să mergem să vedem cadavrul" spuse Smithy. Nick se opri. „De ce? O să-ți fie adus!" Smithy răspunse: „După aceea, poți negocia mai ușor." Nick îl bătu pe umăr: „Smithy, din tine am să scot un om de afaceri pe cinste." Traversară coridorul, apoi Nick apăsă un buton. „Apartamentul 10", spuse el. Le deschise un om în vîrstă, cu chelie, desigur în smoching. Smithy nu era prea sigur, cunoștea asemenea îmbrăcăminte doar de la cinematograf. „Mergem la ea", spuse Nick. Cheliosul nu spuse nimic, se dădu la o parte din fața lor, străbătură micul salon, avînd mochetă aurie pe jos, mobilă selectă, cum ar fi spus Smithy, dacă ar fi trebuit s-o descrie, apoi Nick deschise o ușă, vopsită în alb și avînd panourile cu chenare de aur, și apăru dormitorul, cu un covor alb, un pat alb larg, cu baldachin și frontoane aurite, iar din baldachin atîrnau ca niște nori văluri albe, pe care Nick le dădu la o parte. Pe patul pregătit de culcare, dar nefolosit, se afla, avînd încă pe ea aceeași rochie, pe care și-o pusese cu mai puțin de trei ore în urmă, femeia care coborîse din Cadillac și trecînd prin fața oamenilor de serviciu, care îi făceau plecăciuni, intrase în Coburn. Ochii îi erau larg deschiși, părînd că se uită în continuare la Smithy, cu indiferență, dar cu atenție, pletele-i negre îi căzuseră pe umeri și se răspîndiseră pe pat, numai gîtul arăta acum de-a dreptul groaznic, cineva mult mai energic decît Smithy o sugrumase și, privind-o moartă, Smithy își dădu seama cu mirare cît de frumoasă era. „Tîrfă?" întrebă el, mai mult pentru a spune ceva și brusc se simți stînjenit, fiindcă abia după ce a pus-o, întrebarea i se păru murdară. „Nu", spuse Nick din spatele lui, plictisit, privind prin perdelele de la fereastră spre strada aflată undeva foarte jos, „altfel n-am fi putut cere cinci sute de mii"

„Să mergem la client", spuse Smithy obosit. În salonașul, care era probabil un fel de hol, după cum se gîndi Smithy, simțindu-se jenat din nou de atmosfera asta de noblețe, de toate mobilele și tablourile astea, se afla cheliosul. Desigur vreun valet, îi trecu lui Smithy prin minte, această reflecție provocîndu-i oarecare satisfacție, era mereu bucuros ca în situațiile complicate să-și dea seama cam cum stau lucrurile. „Doarme ?" întrebă Nick. „Medicul...", vru să spună cheliosul. „Adu-l aici", spuse Nick, deschizînd ușa care se afla vizavi de cea a dormitorului cu cadavrul, o izbi de perete și intră. Smithy îl urmă. O cameră mare, iar în fața ferestrelor, o terasă, și o masă de scris. Nick se cufundă într-un fotoliu enorm. „Stai jos, Smithy", spuse el și îi arătă un alt fotoliu. Smithy se așeză, îl stînjenea faptul că era neras. „Medicul" începu din nou cheliosul. „Avem dificultăți", spuse Nick. „Prea bine", spuse cheliosul, deschizînd ușa din spatele mesei de scris. „Acum, Smithy", spuse Nick, „acum a venit momentul să te remarci." „Cine locuiește aici ?" întrebă Smithy. Nick se întinse în fotoliu, se cufundă și mai adînc în el, își puse picioarele pe un scăunel tapisat, își lipi vîrfurile degetelor unul de altul, sprijinindu-și degetele mari de piept și masîndu-și cu arătătoarele nasul, apoi îl privi amuzat pe Smithy. „Nu prea citești ziarele, nu-i așa ?", întrebă el. „Nu", răspunse Smithy. „N-ai habar de politică ?" Smithy îi răspunse că-l interesează doar hocheiul pe gheață. Nick tăcu, apoi spuse că pentru hochei n-a venit încă sezonul. Smithy adăugă că nu-i place deloc vara și puse și el picioarele pe taburetul din fața sa. „Sesiune specială a Adunării Generale a ONU", zise Nick. „Și ?", întrebă Smithy. „Am spus doar așa", răspunse Nick și tăcu din nou. Ușa din spatele mesei de scris se deschise și Smithy îl recunoscu imediat pe omul care intra, de fapt nu știa cine este, dar îl văzuse adesea la televiziune. Smithy își scormoni memoria, dar nu-și dădu seama cine este, în orice caz omul în pijama elegantă trebuie să fi fost de undeva din Europa, vreun șef de guvern sau vreun premier sau vreun ministru de externe, în orice caz cineva important, extraordinar de cunoscut, un om care nu catadicsi să-i arunce lui Smi-

thy decît o privire fugară, ca și cum Smithy ar fi fost un nimeni, o privire la fel de indiferentă ca și cea a femeii din noaptea aceea, dar nu la fel de atentă, ci absolut indiferentă, o privire care îl scoase brusc din sărite pe Smithy, fără să-și explice de ce s-a mîniat, așa că își lipi și el vîrfurile degetelor de la mîini, adoptînd brusc o atitudine similară cu cea luată de Nick în imensul fotoliu, înainte să apară acest om atît de distant, atît de proeminent, de parcă ar fi fost Dumnezeu în persoană, acest om pentru care Smithy era doar un păduche, ba chiar și mai puțin, pentru că Smithy era un păduche deja pentru Nick, însă Smithy nu știa ce este mai puțin decît un păduche, ce reprezenta el de fapt, pentru numele lui Dumnezeu. „Dificultăți ?“ îl întrebă „tatăl ceresc“ pe Nick, care se ridicase în picioare. „Dificultăți, tipul ne face dificultăți.“ „Cel de colo ?“ întrebă „domnul-dumnezeu“ în pijamaua lui de culoare bordo, fără să-i mai arunce vreo privire lui Smithy. „Cel de acolo“, spuse Nick, cu mîinile în buzunarele de la pantaloni. „Ce vrea de fapt ?“, întrebă „domnul îngerilor“. Smithy își amintise fără să vrea toate apelativele lui Dumnezeu pe care obișnuia să le citeze Holy, îi veniseră ușor în minte, dar își înăbuși dorința de a-l întreba pe „domnul-dumnezeu“ dacă știe daneza. „Nu știu“, spuse Nick. „Stăpînul cerului și pămîntului“ se așeză la masa de scris, se jucă cu un pix de aur. „Ei ?“ întrebă el. „Al cui este cadavrul ?“ întrebă Smithy. Iehova tăcu, jucîndu-se în continuare cu pixul de aur, îl privi apoi mirat pe Nick, care se așezase în fotoliul în care stătuse și mai înainte. Nick se uită și el la Smithy, uimit, apoi brusc amuzat, ca și cum abia atunci ar fi înțeles jocul lui Smithy. „Fiica dumneavoastră ?“ întrebă Smithy. Dumnezeu Zebaoth puse din nou pixul de aur pe masă, luă dintr-o cutie verde o țigaretă plată și îndesată și o aprinse cu o brichetă de aur. „La ce servesc toate întrebările astea ?“ spuse el, continuînd să nu catadicsească să-i arunce lui Smithy vreo privire. „Trebuie să știu dacă vreau sau nu să fac să dispară cadavrul“, spuse Smithy. „Spuneți care este prețul și o să știți“, răspunse plictisit Iehova. Smithy se încăpățînă.

Spuse că va prediza prețul numai dacă știe al cui este cadavrul, ceea ce-l înveseli pe Nick, după cum își dădu seama Smithy, și abia atunci „atotputernicul dumnezeu" se uită pentru prima dată cu adevărat la el, luînd în fine notă de existența lui, pentru un moment supărat, chiar mînios, ca și cum ar fi vrut să-l sfărîme în clipa următoare, însă pentru că nu era Dumnezeu, ci doar un om ca și Smithy, chiar dacă cu mult mai important din punct de vedere social, istoric, ca instruire și avere, și în general în toate celelalte, mînia nu s-a zugrăvit decît o secundă, mai exact, o fracțiune de secundă, pe figura renumită, poate ceva cam buhăită a reprezentantului acesta destul de firav al istoriei, în pijama bordo, din spatele mesei de scris, mai exact abia s-a putut bănui, pentru ca apoi să-i zîmbească aproape prietenos lui Smithy : „Cadavrul este al soției mele." Smithy examină fața roșcată și buhăită a renumitului om din spatele mesei de scris și tot nu-și dădu seama din care țară venea acest președinte sau prim-ministru sau ministru de externe sau cancelar sau vicecancelar sau cum s-o fi numind slujba lui, oricum era un politician, și nu vreun mare industriaș renumit, sau bancher, sau poate doar vreun actor care a interpretat într-un film un rol de președinte de stat sau de ministru de externe, și de aceea Smithy îl confundă acum deodată, însă lui Smithy îi deveni indiferent totul, cel din spatele mesei de scris era bărbatul femeii cu care Smithy se culcase cu un ceas înainte să se crape de dimineață, această dimineață care se întindea ca un nor alb și strălucitor în care era probabil și mai infernal să te scufunzi decît în ziua precedentă. „Cine a ucis-o ?" întrebă Smithy mecanic. „Eu", răspunse calm omul din spatele mesei de scris. „De ce ?" întrebă Smithy. Cel din spatele mesei tăcu, fuma. „Vreți să mă interogați ?" constată el. „Trebuie să mă decid", spuse Smithy. Tipul în pijama bordo aruncă țigara într-o scrumieră rotundă din email, deschise apoi cutia verde și-și aprinse o nouă țigară, fără grabă, fără vreun sentiment de jenă, căzînd oarecum pe gînduri, cînd i se adresă lui Smithy. „Mi-am ieșit din fire", spuse el, apoi zîmbi și tăcu, dintr-o dată privindu-l pe Smithy cu curiozitate. „Soția mea", spuse el în

continuare, alegîndu-și grijuliu cuvintele, unul după altul, în engleza lui de manual școlar, pe care Smithy o știa numai din filmele englezești, care, poate, nici nu era engleză de manual școlar, ci o engleză vorbită cu accentul vreunei limbi europene, care, firește, se deosebea de engleza pe care o vorbea Smithy, la fel de mult ca și engleza clasică, cum își dădu seama, pe neașteptate Smithy, fără să știe de ce acest lucru îl enerva. „Soția mea a părăsit locuința cu două zile în urmă. De atunci, s-a culcat, la întîmplare, cu mai mulți bărbați, după cum mi-a spus cînd s-a reîntors azi dimineață, la hotel. Puțin după ora patru. Sau pe la patru jumătate." Tipul din spatele mesei de scris îl privea amuzat pe Smithy, și Smithy gîndi că de fapt și l-ar putea închipui pe Holy la fel de distins ca pe tipul din dosul mesei, figuri ca asta — roșcovană și bulhăită, în pijama bordo — există cu miile. „De aceea ați sugrumat-o pe soția dumneavoastră", constată Smithy. Apoi spuse că ea trebuie să fi avut vreun motiv să fugă. Tipul din spatele mesei rîse. „A vrut să mă necăjească", spuse el. „Și-a reușit. M-am înfuriat. Pentru prima dată în viața mea." Lui Smithy i se făcu greață de figura din spatele mesei de scris. „Pentru prima dată în viața mea", repetă el, căscă și întrebă: „Cît?" „Cinci sute de mii, mi-a zis", răspunse Nick în locul lui Smithy. „Nu fiți de acord, este o porcărie, o să-l arestez pe netrebnicul ăsta." „Bine", spuse șobolanul răpciugos din dosul mesei, „cinci sute de mii." „Dacă așa vreți", spuse Nick, „n-am ce face." „Nu", spuse Smithy. „Un milion", zîmbi ploșnița nenorocită în pijama bordo, Nick, înmărmurit, strălucea de satisfacție. „Pe soția dumneavoastră o s-o fac să dispară gratis", spuse Smithy păduchelui prăpădit din dosul mesei de scris, fără să știe prea bine ce spune, în timp ce se gîndea la moarta care zăcea la aproximativ optnouă, poate zece metri de el, în spatele pereților, pe cearșafurile patului cu baldachin. Se gîndea la frumusețea ei și la felul cum îl privise cu ochii ei morți, și apoi spuse, în timp ce se ridica în picioare: „Nu vă iau nimic!" Părăsi apoi camera aceea mare, apartamentul, aruncă o scurtă privire în holul cu covor verde, elveția nul cu batista aceea caraghioasă de ceremonie

veni spre el și-l însoți pînă la liftul de mărfuri. Smithy coborî, la intrarea de serviciu se afla în continuare Cover, care își ștergea transpirația. „Nick poate să-mi trimită marfa", spuse Smithy, în timp ce ieșea în arșița nemiloasă ce inundase strada, dar lui Smithy îi era acum indiferent totul, soarele enorm peste orașul uriaș, orașul uriaș și oamenii care se mișcau în el, aburii care ieșeau de sub capacele canalelor, coloanele de mașini care se tîrau, emanînd gaze, mergea, tot mergea, pe Strada a cincea, Madison, Park sau Lexington Avenue sau pe Strada a treia, a doua sau întîia, nu-și dădea seama de nimic, mergea, bău undeva o bere, mîncă într-un drug-store, nici nu-și dădu seama ce, apoi a stat multă vreme pe o bancă în parc, fără să-și dea seama cît, lîngă el s-a așezat o tînără, apoi o bătrînă, apoi i se păru că cineva se așezase lîngă el și citise ziarul, îi era indiferent, se gîndea numai la moartă, cum intrase dis-de-dimineață la Coburn, trecînd prin fața oamenilor de serviciu, cum sus, în ușa camerei de disecție, se sprijinise cu umărul stîng de tocul ușii, cum stătea goală pe salteaua lui Leibnitz, cum i se dăruise, cum îl privise fix în lift și cum nu înțelesese nimic. Simțea o imensă duioșie și o mîndrie enormă, Smithy a fost pe măsura ei, îi arătase el împuțitului „dummezeu" din dosul mesei de scris, după cum și ea îi arătase, și apoi, s-a făcut pe neașteptate noapte. Luminile ardeau pe străzi și noaptea era, poate, și mai fierbinte, mai infernală decît în ziua precedentă și în noaptea precedentă și decît fusese ziua, care acum se transformase în noaptea ce-l înconjura, însă el nu era atent la nimic. Se mișca fără să știe ce face, avînd în minte doar pe femeia aceea despre care nu știa nimic, nici numele, nici prenumele, nimic, de fapt numai cum arăta ea moartă, și totuși o iubise, și cînd ajunse în camera de disecție a lui Leibnitz, totul se terminase deja, numai rochia moartei se mai afla pe spătarul scaunului, împăturită cu grijă, așa cum obișnuia Leibnitz să facă. Smithy luă rochia. Urcă cu liftul și intră în camera lui Leibnitz, dar Leibnitz nu era nici acolo, Leibnitz probabil că plecase, ceea ce nu făcea de obicei la această oră, însă chiar din lift, Smithy știuse

că nu va găsi pe nimeni în șandramaua asta murdară, întunecoasă și mucegăită, Smithy lăsă deschisă ușa liftului, lumina ajungea pînă la el, se așeză pe saltea, cu spatele sprijinit de perete, ținînd în poală rochia femeii care murise și pe care o iubise pe această saltea, fără să-și mai poată aminti acele clipe, în colțul ferestrei licărea o lumină neclară, liftul coborî, dar lumina neclară din fereastră rămase, Smithy nu simțea altceva decît stofa rochiei, pe care o mîngîia cu mîna, o zdreanță subțire, nimic altceva. Pe neașteptate, liftul se opri din nou la etajul la care se afla Smithy, și o umbră înaintă între lumina acestuia și Smithy, umplînd tot cadrul ușii și brusc în cameră se făcu lumină, van der Seelen aprinsese lumina, iar în spatele lui van der Seelen era Sam. Smithy închise ochii, lumina îl orbea în timp ce mîinile continuau să mîngîie rochia. „Ai ratat afacerea vieții tale", spuse van der Seelen, care nu părea prea supărat, ci mai curînd uimit, iar Smithy răspunse mîndru : „Afacerea lui Nick" ; atunci van der Seelen se dădu la o parte. Sam ținea în mînă ceva, care nu-l impresiona deloc pe Smithy, nu se temea de ceea ce urma să facă acum Sam, și după ce Sam a făcut-o, van der Seelen, care se și afla în lift, spuse, de data aceasta mai nervos: „Păcat de procentele mele."

MOARTEA PITIEI

1976

Preoteasa delfică Pannychis XI, lungă și uscată ca majoritatea predecesoarelor sale, iritată de absurditatea oracolelor ei și de credulitatea grecilor, îl asculta pe tînărul Edip : încă unul care întreabă dacă părinții lui sînt într-adevăr părinții lui, de parcă în cercurile aristocratice ar fi atît de ușor de stabilit acest lucru, cînd existau soții care susțineau că Zeus însuși se culcase cu ele și soți care mai și credeau una ca asta. Ce-i drept, în astfel de cazuri, fiindcă cei ce întrebau și se îndoiau oricum, răspundea simplu, cînd așa, cînd așa, însă azi totul i se păruse prea stupid, poate și pentru că era trecut de ora cinci cînd tînărul palid venise șchiopătînd, de fapt ar fi trebuit să fi închis sanctuarul, așa că îi prorocise, fie pentru a-l vindeca de superstiția de-a crede în oracole, fie pentru că tocmai se afla într-o dispoziție proastă, doar pentru a-l necăji de blazatul prinț din Corint, ceva cît mai absurd și mai improbabil, despre care era sigură că n-o să se întîmple niciodată, căci, gîndise Pannychis, cine ar fi în stare să-și ucidă tatăl și să se culce cu propria lui mamă — istoriile cu zei și semizei incestuoși le considera drept niște simple scorneli. Ce-i drept, fu cuprinsă de o ușoară neliniște cînd stîngaciul prinț din Corint s-a îngălbenit la auzul oracolului, observase aceasta, deși stătea pe trepied, învăluită în vapori — tînărul era într-adevăr extraordinar de credul. Apoi, după ce el s-a retras temător din sanctuar și a plătit la preotul șef Merops XXVII, care încasa personal taxa de la aristocrați, Pannychis s-a mai uitat încă o clipă după Edip, clătinînd din cap, fiindcă

tînărul nu luă drumul spre Corint, unde locuiau părinții lui ; își reprima gîndul că prin ridicolul ei oracol ar putea produce vreo nenorocire și, eliminînd acest sentiment neplăcut, uită de Edip.

Bătrînă cum era, suporta tot mai greu trecerea anilor fără sfîrșit, certîndu-se mereu cu preotul șef care cîștiga o mulțime de bani de pe urma ei, fiindcă oracolele sale erau tot mai îndrăznețe. Nu credea în spusele ei, ba chiar voia să-și bată joc cu aceste oracole de cei care le credeau, însă credincioșilor le insufla o credință tot mai fără rezerve. Pannychis prorocea și prorocea, de pensionare nici nu putea fi vorba. Merops XXVII era convins că pe măsură ce îmbătrînea și mintea îi slăbea, o Pitie devenea cu atît mai bună, cea mai bună fiind una muribundă, pentru că cele mai splendide oracole le făcuse predecesoarea lui Pannychis, Krobyle IV, cînd era pe moarte. Pannychis își propusese să nu mai prorocească cînd va ajunge în această situație, voia ca măcar în moarte să fie demnă și să nu mai spună prostii ; destul că trebuia să le spună acum. La aceasta se mai adăuga și condițiile proaste de muncă. Sanctuarul era igrasios și o trăgea și curentul. Din afară arăta maiestuos, în cel mai pur stil doric timpuriu, dar în interior nu era altceva decît o peșteră mizeră din piatră de calcar prost izolată. Singura mîngîiere a lui Pannychis era faptul că vaporii care ieșeau din crăpăturile stîncilor, de sub trepied, îi mai alinau reumatismul cu care se alesese din cauza curentului. N-o mai interesa de multă vreme ce se întîmplă în Grecia ; îi era indiferent dacă era sau nu în criză căsnicia lui Agamemnon ; de asemenea, îi era perfect egal cu cine se mai ține Elena ; prorocea înainte orbește, și fiindcă era crezută orbește, nimeni nu era deranjat de faptul că profețiile ei se realizau rareori, iar atunci numai cînd nu exista altă posibilitate : de pildă în cazul lui Hercule, cu forța lui de urs, care nu-și mai găsea nici un adversar pe potrivă, nu i-a mai rămas altă soluție decît să-și dea foc, și aceasta numai pentru că Pitia îi băgase în cap că după moarte va deveni nemuritor ; nimeni n-a putut controla dacă a devenit într-adevăr nemuritor sau nu. Și apoi faptul că Iason o luase de nevastă pe Medeea explica în măsură suficientă de ce își pusese în cele din urmă capăt zilelor, căci atunci

cînd apăruse cu mireasa la Delfi, pentru a implora oracolul zeilor, Pitia îi răspunsese instinctiv că mai bine și-ar lua viața cu sabia decît să ia de nevastă o asemenea muiere. În aceste condiții, prosperitatea oracolului de la Delfi n-a mai fost stăvilită de nimic, inclusiv din punct de vedere economic. Merops XXVII avea de gînd să realizeze noi construcții colosale, un templu uriaș închinat lui Apolo, o sală a muzelor, o coloană a șarpelui, diferite bănci și chiar un teatru. Întreținea relații numai cu regi și țărani ; faptul că eșecurile deveneau tot mai dese, că zeul părea să devină tot mai nepăsător, nu-l mai îngrijora de multă vreme. Merops îi cunoștea pe grecii săi, cu cît erau mai teribile trăsnăile îndrugate de bătrînă cu atît mai bine, de altfel ea nici nu mai voia să se dea jos de pe trepied și o prindea amurgul în vaporii de acolo, învăluită în mantia ei neagră. Cînd sanctuarul se închidea, mai rămînea o vreme în fața portalului lateral, apoi se ducea șonticăind în coliba ei, își fierbea un terci, nu se atingea de el, se culca. Orice schimbare în programul zilnic o deranja. Doar de nevoie se mai ducea uneori în biroul lui Merops XXVII, mormăind și bombănind, deși preotul șef nu o chema decît atunci cînd intervenea cîte un prezicător, cerînd să i se spună vreunuia din clienții săi un oracol formulat de el. Pannychis îi ura pe prezicători. Chiar dacă nu credea în oracole, totuși nu le considera ceva necurat, oracolele fiind pentru ea o prostie dorită de societate ; însă oracolele formulate de prezicătorii aceștia, pe care ea trebuia să le rostească la comanda lor, erau altceva, ele urmăreau un anumit scop, în spatele lor se ascundea corupția, dacă nu chiar politica ; și tot la corupție și politică s-a gîndit și în acea seară de vară, cînd Merops, tolănit în spatele biroului său, îi declarase în maniera lui excesiv de amabilă că prezicătorul Tiresias are o dorință.

Pannychis, care de-abia se așezase, se ridică imediat în picioare și spuse că ea cu Tiresias nu vrea să aibă de-a face, că este prea bătrînă și prea nesigură asupra textelor pentru a mai învăța un oracol pe dinafară și pentru a-l recita apoi. Adio. O clipă, spuse Merops, fugind după Pannychis și așezîndu-se între ea și ușă, o clipă,

nu trebuie să se enerveze degeaba, nici lui nu-i e simpatic acest orb, se știe că Tiresias este cel mai intrigant politician al Greciei și, pe Apolo, corupt pînă în măduva oaselor, dar el plătește cel mai bine dintre toți, și ceea ce dorește el nu-i chiar atît de lipsit de sens, în Teba a izbucnit din nou ciuma. Păi așa se-ntîmplă mereu la Teba, bodogăni Pannychis ; dacă ai în vedere condițiile de igienă din jurul cetății Cadneea, nu-i de mirare că ciuma e la Teba, ca să zic așa, endemică. Desigur, încercă Merops XXVII să o calmeze pe Pannychis XI, Teba este îngrozitoare, o cloacă murdară din toate punctele de vedere, nu degeaba se spune că pînă și vulturii lui Zeus reușesc cu foarte mare greutate să zboare peste Teba, bătînd doar dintr-o aripă, deoarece cu cealaltă își astupă nările, iar în ce privește întîmplările de la curtea regală — se știe bine. Tiresias propune ca mîine oracolul să-i spună clientului său că ciuma va dispărea dacă va fi descoperit ucigașul regelui teban Laios Pannychis se miră, oracolul era banal, Tiresias trebuie să se fi senilizat. De formă, întrebă cînd a fost săvîrșită crima. Cîndva, acum cîteva decenii, n-are importanță, dacă ucigașul va fi găsit, bine, zise Merops, dacă nu este găsit, iarăși bine, ciuma oricum o să treacă, iar tebanii vor crede că, pentru a-i ajuta, zeii l-au nimicit pe ucigaș, chiar în ascunzătoarea lui restabilind astfel cu mîna lor dreptatea. Bucuroasă că se poate întoarce la vaporii ei, Pitia mai întrebă doar cum se numește clientul lui Tiresias.

„Creon", spuse Merops XXVII.

„N-am mai auzit de el", răspunse Pannychis. Nici el, precizează Merops.

„Cine este regele Tebei ?" întrebă Pitia.

„Edip", răspunse Merops XXVII.

„Nici de el n-am auzit", zise Pannychis XI care, într-adevăr, nu-și mai amintea de Edip.

„Nici eu", confirmă Merops, bucuros să scape de bătrînă, și-i dădu o notiță cu oracolul formulat artistic de Tiresias.

„Iambi" oftă ea, aruncînd o privire pe notiță, „firește, de poezie nu se poate dezbăra."

Și cînd a doua zi, cu puțin timp înaintea închiderii sanctuarului, Pitia, legănîndu-se într-o parte și în alta pe trepied, învăluită complet de vapori auzi o voce timidă și blîndă ca de mielușel, vocea unui anume Creon din Teba, ea recită, versetele respective, desigur nu atît de curgător ca odinioară, ba o dată a trebuit chiar s-o ia de la început :

„În vorbe clare-ți poruncește Apol', incestul ce-a cuprins această țară, nepedepsit — în vorbe clare-ți poruncește Apol', incestul ce-a cuprins această țară, nepedepsit să nu fie : să-l smulgeți din rădăcini. Să-l alungați sau sîngele să-l pedepsiți prin sînge. Sîngele întinează țara. Pentru moartea lui Laios, ucigașii trebuie să primească răzbunarea, cere Phoebus. Aceasta-i e porunca."

Pitia tăcu, mulțumită că a reușit să ducă pînă la capăt textul, metrul în care erau concepute versurile era destul de complicat, deodată simți un sentiment de mîndrie, uitase de toate hachițele ei. Tebanul — cum se numea oare ? — plecase de mult, Pannychis picotea din nou.

Uneori ieșea în fața sanctuarului. Înaintea ei se întindea un amplu șantier, al templului lui Apolo, iar ceva mai jos, fuseseră ridicate trei colane ale sălii muzelor. Arșița devenise insuportabilă, însă ea avea frisoane. Stîncile acestea, pădurile acestea, marea aceasta — totul era înșelăciune, avea în față un vis, cîndva acest vis se va risipi și toate astea nu vor mai exista, știa bine, totul fusese o minciună grosolană și o născocire, chiar și ea, Pitia, trecînd în ochii tuturor drept preoteasă a lui Apolo, în fond, nu este decît o șarlatană care născocește, după cum îi vine la socoteală, oracole. Și, iată, îmbătrînise, era foarte, foarte bătrînă, cît de bătrînă era nici nu mai știa. Oracolele de zi cu zi le cedase unei Pitii din generația nouă, Glykera V ; Pannychis se săturase de vaporii ăștia care nu mai încetau, ei da. din cînd în cînd, o dată pe săptămînă, în cazul vreunui prinț care plătea gras sau al vreunui tiran, se mai așeza pe trepied și mai prorocea, trebuia să țină seama de prestigiul lui Merops.

Și cum stătea așa la soarele care îi făcea atît de bine, încît închise ochii pentru a nu mai vedea peisajul

de prost gust la Delfi, sprijinită de portalul lateral al sanctuarului, adîncită în gîndurile ei, vizavi de coloana șarpelui, pe jumătate construită, simți deodată că în fața ei stătea ceva, de mai multe ceasuri deja, care o provoca, care o privea personal, și cînd deschise ochii, nu imediat, ci ezitînd, i se păru că abia acum învață să vadă și, în fine, cînd văzu, percepu o făptură uriașă, care se sprijinea pe o altă făptură la fel de uriașă și, uitîndu-se mai bine, Pannychis XI văzu cum făpturile se reduc ca dimensiuni pînă la statura unor oameni și își dădu seama că are în față un cerșetor zdrențăros, care se sprijinea de o cerșetoare zdrențăroasă. Cerșetoarea era o fată tînără. Cerșetorul se holba la Pannychis, dar nu avea ochi, în locul ochilor erau doar niște găuri pline de sînge negru închegat.

„Sînt Edip", spuse cerșetorul.

„Nu te cunosc", răspunse Pitia și-și mîji ochii din cauza luminii soarelui, care nu apusese încă de deasupra mării albastre.

„Mi-ai prorocit", zise gîfîind orbul.

„Se poate", răspunse Pannychis XI, „Am prorocit la mii de oameni."

„Oracolul tău s-a împlinit. L-am ucis pe tatăl meu Laois și m-am căsătorit cu mama mea Iocasta."

Pannychis XI îl privi cu atenție pe orb, apoi pe fata zdrențăroasă, gîndindu-se mirată ce pot să însemne toate astea, neamintindu-și însă nimic.

„Iocasta s-a spînzurat", spuse încet Edip.

„Cine ?" întrebă Pannychis.

„Mama și soția mea", răspunse Edip.

„Îmi pare rău, condoleanțe."

„Și-atunci, mi-am luat singur vederea."

„Așa, așa" și apoi Pitia arătă spre fată. „Cine e ?" întrebă ea, nu din curiozitate, ci numai pentru a spune ceva.

„Fiica mea, Antigona", răspunse orbul, „sau sora mea", adăugă el stînjenit și începu să povestească o istorie încîlcită.

Pitia avînd acum ochii larg deschiși, asculta privindu-l din cînd în cînd, pe cerșetorul care stătea în fața ei, sprijinindu-se de cea care era în același timp fiica și sora lui, iar în spatele lui stîncile, pădurea și, undeva mai jos, teatrul în curs de construcție și, în fine, marea nemilos de albastră, iar dincolo de toate acestea, cerul de bronz, acea suprafață strălucitoare a nimicului, unde, pentru a putea rezista, oamenii proiectează tot felul de iluzii, zei și destine, și în timp ce se rupea tot mai mult de cele din jur, își aminti deodată, că prin oracolul ei nu intenționase decît să facă o glumă colosală pentru a-l determina pe Edip să-și piardă credința în oracole pentru totdeauna, și Pannychis XI începu, pe neașteptate, să rîdă, rîsetul ei devenind tot mai nemăsurat și continua să rîdă multă vreme după ce orbul plecase șonticăind de acolo, cu fiica lui, Antigona. La fel de brusc însă cum izbucnise în rîs, Pitia tăcu, prin cap îi trecu gîndul că ceea ce se petrecuse nu putea fi doar o întîmplare.

Soarele coborî în spatele șantierului templului lui Apolo, la fel de kitsch ca întotdeauna, ura, soarele : ar trebui o dată și-o dată să se cerceteze ce-i cu el, se gîndi ea, povestea cu carul soarelui și telegarii soarelui era prea ridicolă, putea să pariezе că nu este decît o masă de gaze puturoase ce ard. Pannychis se îndreptă spre arhivă șchiopătînd. Ca Edip, îi trecu prin minte. Răsfoi cartea miracolelor, căută, toate oracolele ce proveneau din sanctuar erau consemnate aici. Găsi un oracol care-l anunța pe un anume Laios, rege al Tebei că dacă i se va naște un fiu, acesta îl va ucide.

„Un oracol de descurajare", gîndi Pitia, „probabil că a fost rostit de predecesoarea mea, Krobyle IV", Pannychis știa cît de ușor ceda aceasta la dorințele preotului șef. Căută la contabilitate și găsi o chitanță pentru cinci mii de talanți, plătiți de Menoikeus dragonul, socrul regelui Tebei, Laios, avînd pe ea o scurtă însemnare : „Pentru un oracol referitor la fiul lui Laios, formulat de Tiresias." Pitia închise ochii, era mai bine să fii orb ca Edip. Stătea în arhivă, la o masă, și se gîndea. Un lucru îi era clar : Dacă oracolul ei fusese o coincidență gro-

tească, în schimb Krobyle IV prorocise pentru a-l împiedica pe Laios să zămislească un fiu şi, prin aceasta, un urmaş ; la domnie trebuia să-i urmeze cumnatul său, Creon. Primul oracol, care l-a determinat pe Laios să-l abandoneze pe Edip, a fost realizat prin corupţie, al doilea a fost formulat întîmplător, iar al treilea, care a pus în mişcare cercetarea întregului caz, fusese conceput tot de Tiresias. „Pentru a-l aduce pe Creon pe tronul Tebei — sînt sigură că se află acum pe tron", gîndi ea. „Doar pentru a-i face plăcere lui Merops am rostit oracolul formulat de Tiresias", murmură furioasă Pannychis, „şi în plus, şi în iambii aceia mizerabili, sînt chiar mai proastă decît Krobyle IV, care prorocea doar în proză."

Se ridică de la masă şi părăsi arhiva, de mult nu se mai ocupase nimeni de ea, cui să-i pese că la oracolul de la Delfi domnea o uşoară dezordine. Însă, acum urma să fie reorganizată şi arhiva, o construcţie nouă, pompoasă, urma să înlocuiască vechea cocioabă de piatră, se avea în vedere şi un organ de conducere al arhivei, format din preoţi, pentru ca uşoara dezordine să fie înlocuită de una organizată ferm.

Pitia privi şantierele acoperite de mantia nopţii, peste tot se vedeau blocuri de piatră şi coloane, de parcă ar fi privit nişte ruine ; o dată şi o dată, aici vor fi doar ruine. Cerul se unise cu stîncile şi cu marea, înspre vest se ridica o stea roşie strălucitoare deasupra unei îngrămădiri de nori negri, rea şi bizară. I se păru că Tiresias ameninţă de acolo de sus, Tiresias, care îi impusese mereu să-i rostească oracolele lui strategice, de care, în calitate de prezicător, era atît de mîndru şi care erau însă la fel de idioate ca şi propriile ei oracole, Tiresias, care era şi mai bătrîn ca ea, apucase şi vremea cînd Krobyle IV era Pitie şi, înainte de Krobyle, Melitta, şi înaintea acesteia, Bakchis. Pe neaşteptate, în timp ce mergea şonticăind prin enormul şantier al templului lui Apolo, Pitia ştiu că venise moartea, era şi timpul. Lovi cu băţul coloana şarpelui, pe jumătate terminată, şi ăsta tot un monument de prost gust, şi încetă să mai şchiopăteze. Intră în sanctuar : moartea era ceva festiv. Era foarte curioasă cum o să se petreacă moartea ei : simţea

că trăiește o aventură. Lăsă ușa de la intrarea principală deschisă, se așeză pe trepied și așteptă moartea. Vaporii ce ieșeau din crăpătura stîncilor o învăluiră, un nor după altul, roșietici, și prin pîcla lor, văzu lumina cenușie a nopții, pătrunzînd prin intrarea principală. Simți cum se apropia moartea, curiozitatea îi spori.

Mai întîi apăru o figură întunecată, scofîlcită, cu păr negru, frunte îngustă, ochi tîmpi, o figură pămînteană. Pannychis rămase liniștită, își spuse că trebuie să fie vorba de un prevestitor al morții ; însă brusc, își dădu seama că era figura lui Menoikeus dragonul. Figura întunecată se uită la ea. Îi vorbi sau mai degrabă tăcu, însă avea o atitudine atît de grăitoare, încît Pitia îl înțelese.

Fusese un țăran nevoiaș, umil, venise la Teba, muncise din greu, mai întîi ca salahor, apoi ca șef de echipă, în cele din urmă ca antreprenor de construcții, și în momentul cînd reușise să pună mîna pe contractul de reconstruire a cetății Cadmeea, s-a ajuns ; pe toți zeii, ce mai cetate a făcut ! Că și-ar datora norocul numai fiicei lui, Iocasta, nu era decît un zvon răutăcios ; desigur, regele Laios se căsătorise cu ea, încă Menoikeus nu era fitecine, se trăgea doar din dragonii ce fuseseră zămisliți de solul argilos al Tebei, în care Cadmos semănase dinții dragonului ucis de el. Mai întîi nu se văzuseră decît vîrfurile sulițelor, apoi panașele coifurilor, și după aceea apăruseră capetele care se scuipau unul pe celălalt cu ură ; cînd dragonii au ieșit din solul argilos pînă la brîu, începură să se lovească, zgîlțîind sulițele, pe jumătate încă în pămînt, și abia ieșiți din brazda în care fuseseră semănați, se năpustiseră unii asupra altora, ca niște animale de pradă ; însă străbunicul lui Menoikeus, Udaios, supraviețuiește acestei lupte pe viață și pe moarte și reușise să scape și de stîncile pe care Cadmos le aruncă asupra dragonilor săi care se măcelăreau. Menoikeus credea în aceste povești vechi și, deoarece credea în ele, îl ura pe Laios, acest aristocrat îngîmfat, care pretindea că neamul său se trage din unirea lui Cadmos cu Harmonia, fiica lui Ares și a Afroditei, păi da, trebuie să fi

fost o nuntă de pomină — însă mai înainte, Cadmos îl ucisese pe balaur şi îi semănase dinţii, acest lucru era clar : Menoikeus dragonul se simţea superior lui Laios, regele, zămislirea neamului său data de mai demult şi fusese mai miraculoasă, cu toată Harmonia lui, inclusiv cu Ares şi Afrodita, iar cînd Laios se căsători cu Iocasta, cu mîndra fată cu ochi luminoşi şi păr roşcat şi îmbelşugat, în Menoikeus apuse speranţa că, o dată şi o dată, ar putea ajunge pe tron el sau cel puţin fiul lui, Creon. cel cu păr negru, cu un aer sumbru şi ciupit de vărsat, la auzul vocii căruia, muncitorii de pe şantier tremurau, deşi nu era prea răsunătoare, şi în faţa căruia tremurau acum şi soldaţii, fiindcă în calitate de cumnat al regelui, Creon ajunsese comandant suprem al armatei. Numai garda palatului nu-i era subordonată. Cu toate acestea, Creon era îngrozitor de fidel. Era mîndru de cumnatul său Laios, ba chiar recunoscător acestuia şi nutrea afecţiune pentru sora lui, a cărei apărare o luase întotdeauna, în pofida zvonurilor scîrbose care circulau ; aşa că nu s-a ajuns niciodată la o revoluţie. Te-apuca disperarea nu alta, Menoikeus fusese de nenumărate ori pe punctul de a-l îndemna pe Creon : Revoltă-te odată, proclamă-te rege !, dar nu îndrăznise şi astfel abandonase această speranţă, cînd în cîrciuma lui Poloros — şi el un strănepot al unui dragon cu acelaşi nume — l-a întîlnit pe Tiresias, uriaşul, durul şi orbul prezicător, dus de mînă de un băiat. Tiresias, care îi cunoştea personal pe zei, aprecie destul de puţin pesimist şansele lui Creon de-a deveni rege, deciziile zeilor sînt greu de cunoscut, adesea nici ei înşişi nu le cunosc, pentru că uneori sînt nehotărîţi şi aproape bucuroşi cînd primesc din partea oamenilor anumite indicii — ei da, în cazul lui Menoikeus, acest lucru va costa cincizeci de mii de talanţi. Menoikeus se sperie mai puţin de imensitatea sumei, cît de faptul că această sumă imensă corespundea exact avuţiei dobîndite de el de pe urma construcţiilor de la Cadmeea

și a altor construcții regale, deși Menoikeus plătea întotdeauna impozite numai pentru cinci mii : Menoikeus plăti.

În fața ochilor închiși ai Pitiei, care se legăna ritmic în vaporii care de mai multă vreme se îngroșaseră, apăru o făptură arogantă, fără îndoială un rege, însă plictisit, obosit, blond și îngrijit. Pannychis știu că era Laios. Firește că monarhul s-a mirat cînd Tiresias i-a înmînat oracolul lui Apolo, potrivit căruia fiul său, în cazul cînd Iocasta va naște un fiu, îl va ucide. Însă Laios îl cunoștea pe Tiresias, prețurile unui oracol comandat lui Tiresias erau exorbitante, doar bogătașii puteau să-și permită să apeleze la Tiresias, majoritatea erau obligați să se ducă personal la Delfi și s-o întrebe pe Pitia, pe care te puteai baza și mai puțin : se zicea că atunci cînd Tiresias o întreabă pe Pitia, puterea prezicătorului trecea asupra Pitiei, o absurditate, firește, Laios era un despot luminat, singura întrebare era numai cine îl mituise pe Tiresias pentru a produce un oracol atît de perfid, cineva avea un interes ca Laios și Iocasta să nu zămislească copii, fie Menoikeus, fie Creon, care moștenește tronul în cazul cînd din căsnicia aceasta nu se nasc copii. Însă Creon era fidel, din motive funciare, dilettantismul lui politic era prea scandalos. Prin urmare, Menoikeus. Acesta probabil că se și vede tată de rege, pe Zeus, trebuie să fi cîștigat o grămadă de bani din casa statului, doar prețurile pe care le cere Tiresias depășesc cu mult averea pentru care Menoikeus plătește impozite. Ce să-i faci, dragonul era socrul lui, conspirația lui nu merita atenție, dar să risipești o avere uriașă pentru un oracol pe care poți să-l obții mai ieftin... Noroc că, așa cum se întîmpla în fiecare an, la Teba izbucni o mică epidemie de ciumă cam prin zona Cadmeei, secerînd viețile cîtorva zeci de oameni, în majoritatea cazurilor o adunătură inutilă, filozofi, rapsozi și alți scriitori. Laios își trimise secretarul la Delfi, cu anumite propuneri și zece monede de aur : pentru zece talanți, preotul șef face tot ce i se cere ; dacă îi dai însă unsprezece talanți trebuie să te treacă în registrul principal. Oracolul pe care l-a adus secretarul său de la Delfi spunea că ciuma, care între timp se stinsese, nu va dispărea decît cu prețul jertfei unuia dintre dragoni.

Ei bine, ciuma n-avea decît să se pornească din nou. Poloros, cîrciumarul afirmă cu tărie că el nu se trage din Poloros, dragonul, că acesta n-ar fi decît un zvon răutăcios. Aşa că Menoikeus, singurul dragon disponibil, a trebuit să se urce pe zidurile oraşului şi să se arunce de acolo, n-avea încotro, Menoikeus însă a fost fericit că se poate jertfi pentru oraş, fiindcă întîlnirea cu Tiresias îl ruinase : de bani nu mai dispunea, muncitorii începuseră să murmure, furnizorul de marmură Kapys îşi sistase livrările, de asemenea cărămidăria, partea răsăriteană a zidului oraşului era doar o imitaţie din lemn, statuia lui Cadmos din piaţa sfatului era executată din ghips vopsit cu bronz, oricum la prima ploaie torenţială, Menoikeus ar fi trebuit să se sinucidă. Aruncarea lui de pe zidul sudic al oraşului semănă cu căderea unei rîndunici uriaşe, devenită neputincioasă, iar cîntecele festive ale tinerelor fete au constituit un fel de fundal sonor ; Laios o ţinea strîns de mînă pe Iocasta, iar Creon dădea onorul. Însă cînd Iocasta îl născu pe Edip, Laios căzu pe gînduri. Firește, nu credea în oracol, era absurd să creadă că fiul său îl va ucide, însă, pe Hermes, habar n-avea dacă Edip era cu adevărat fiul lui, după cum recunoştea chiar el, ceva îl împiedicase să se culce cu soţia lui, căsnicia asta era, şi aşa, doar o căsătorie din interes, se însurase cu Iocasta numai pentru a deveni ceva mai popular, fiindcă, pe Hermes datorită vieţii pe care o dusese înainte de căsătorie, Iocasta era populară, iar prin ea jumătate din oraş avea acum legături cu Laios ; poate că doar o superstiţie îl împiedicase să se culce cu Iocasta, totuşi ideea că fiul său l-ar putea ucide era oarecum descurajantă şi pentru a spune lucrurilor pe nume, Laios nici nu era prea atras de femei, preferînd pe tinerii recruţi dar la beţie poate că se culcase, totuşi, din cînd în cînd cu soţia lui, aşa cum afirma chiar Iocasta, nu ştia prea bine, apoi şi blestematul ăla de ofiţer de gardă — cel mai bine să dea ordin ca bastardul care apăruse pe neaşteptate în leagăn să fie eliminat.

Pitia se înveli mai bine în mantia ei, vaporii se răciseră, dintr-o dată o cuprinse frigul, îi era frig de-a binelea şi văzu din nou faţa plină de sînge închegat a cerşetorului zdrenţăros, apărîndu-i înainte, sîngele dispăruse, iar din orbitele ochilor o priveau acum nişte ochi albaştri, o figură frustă, cam din topor, deloc grecească, avea în faţă un tînăr, la fel cu cel de odinioară, cînd Pannychis voise să-şi bată joc de Edip cu oracolul ei. Ştia de pe atunci îşi zise ea, că nu este fiul regelui Corintului, Polybos, şi a soţiei acestuia, Merope, m-a amăgit !

„Firește", răspunse tînărul Edip prin vaporii ce se făceau tot mai groşi în jurul Pitiei, „am ştiut dintotdeauna. Mi-au spus servitoarele şi sclavii şi, de asemenea, păstorul care m-a găsit în Munţii Kithairon, un sugar neajutorat, căruia i se găuriseră cu un cui picioarele, iar apoi îi fuseseră legate. Ştiam că astfel fusesem înmînat regelui Polybos din Corint. Recunosc că Polybos şi Merope au fost buni cu mine, deşi nu au fost niciodată cinstiţi, se temeau să-mi spună adevărul deoarece aveau şi ei ceva anume în gînd, doreau să aibă un fiu, şi, astfel m-am dus la Delfi. Apolo era singura instanţă căreia mă puteam adresa. Trebuie să-ţi spun, Pannychis, că am crezut în Apolo, şi că mai cred şi acum în el, nu aveam nevoie de Tiresias ca mijlocitor, dar eu n-am venit la Apolo cu o întrebare propriu-zisă, ştiam că Polybos nu era tatăl meu ; am venit la Apolo pentru a-l ademeni şi am reuşit să-l ademenesc să iasă din ascunzişul lui zeiesc : oracolul lui, care a căzut ca o ameninţare asupra mea cînd l-ai rostit, a fost, firește, îngrozitor, aşa cum este întotdeauna adevărul, şi la fel de îngrozitoare a fost şi împlinirea oracolului. Atunci cînd te-am părăsit, în mintea mea gîndeam : dacă Polybos şi Merope nu sînt părinţii mei, potrivit oracolului, îmi sînt părinţi cei asupra cărora se vor împlini cele prorocite de oracol. Cînd, la o răscruce de drumuri, l-am ucis pe un bătrînel, vanitos şi iute la mînie, am ştiut, chiar înainte de a-l ucide, că era tatăl meu, pentru că pe cine altcineva puteam să ucid decît pe tatăl meu — de fapt, mai tîrziu, am mai ucis pe cineva, un oarecare ofiţer de gardă, al cărui nume l-am uitat."

„Și-ai mai ucis pe cineva", îi reproșă Pitia.

„Pe cine ?" întrebă Edip mirat.

„Pe Sfinx", răspunse Pannychis. Edip tăcu o clipă ca și cum ar fi încercat să-și aducă aminte apoi rîse. „Sfinxul", spuse Edip, „era un monstru cu cap de femeie, trup de leu, coadă de șarpe, aripi de vultur și cu o ghicitoare neroadă. Și-a dat drumul de pe Muntele Phikion în cîmpie, iar apoi, cînd m-am căsătorit la Teba cu Iocasta — știi, Pannychis, trebuie să-ți spun, în curînd vei muri și de aceea trebuie să știi : Mi-am urît adevărații părinți mai mult decît orice pe lume, au vrut să mă arunce fiarelor sălbatice, nu știam cine erau, însă oracolul lui Apolo mi-a dat posibilitatea de a afla : Cuprins de o mînie divină, l-am aruncat în trecătoarea dintre Delfi și Daulis pe Laios din car și cum era prins în hățuri, am dat bice armăsarilor, pentru ca să-l tîrască pe tata pînă o muri, și în timp ce el se stingea horcăind, în praful drumului, am văzut în șanțul de lîngă drum pe conducătorul carului lui, pe care-l rănisem cu sulița. «Cum îl cheamă pe stăpînul tău ?» l-am întrebat. Se holba la mine și tăcea. «Ei ?» m-am răstit la el. Îmi spuse numele, regele Tebei fusese cel ce murise din cauza mea, tîrît de cai, și apoi, la întrebarea mea nerăbdătoare, îmi spuse numele reginei Tebei. Îmi spusese numele părinților mei. Nu trebuia să existe martori. Am scos sulița din rana lui și l-am mai străpuns încă o dată. Își dădu duhul. Și în timp ce-mi trăgeam sulița din trupul conducătorului de car mort, am observat că Laios mă privea. Mai trăia încă. Fără a spune o vorbă, l-am străpuns și pe el. Doream să devin regele Tebei. zeii o doreau și ei, și triumfător m-am culcat cu propria mea mamă, și nu o dată, cu răutate am făcut ca pîntecul ei să rodească patru copii. fiindcă așa voiau zeii, zeii pe care îi urăsc și mai mult decît pe părinții mei și de fiecare dată cînd făceam acest lucru cu mama, o uram și mai mult. Zeii hotărîseră un lucru monstruos și acest lucru monstruos trebuia deci să se întîmple, și atunci cînd Creon s-a reîntors cu oracolul lui Apolo de la Delfi, potrivit căruia ciuma se va domoli numai atunci cînd va fi găsit ucigașul lui

Laios, am știut, în fine, de ce zeii urziseră o soartă atît de groaznică, pe cine voiau să devoreze : pe mine, cel care le făcusem voia. Triumfător, am condus eu însumi procesul împotriva mea, triumfător am găsit-o pe Iocasta spînzurată în camera ei și triumfător mi-am scos ochii : Doar zeii îmi dăruiseră cel mai mare drept imaginabil, libertatea cea mai înaltă de a-i urî pe cei ce ne-au zămislit, pe părinți, pe străbunii care i-au zămislit pe părinți și, deasupra tuturor, pe zeii care i-au zămislit pe strămoși și pe părinți, iar acum cînd cutreier, ca cerșetor orb, Grecia, nu fac acest lucru pentru a preamări puterea zeilor, ci pentru a-i batjocori."

Pannychis ședea pe trepied: Nu mai simțea nimic. Poate că sînt deja moartă, se gîndi, însă, treptat, își dădu seama că în fața ei, în mijlocul vaporilor, stătea o femeie, avea ochi strălucitori și păr lung, roșcat :

„Sînt Iocasta", spuse femeia, „am știut totul după noaptea nunții, Edip mi-a povestit viața lui. Era atît de sincer și deschis, pe Apolo, cît era de naiv, cît de mîndru că a reușit să se sustragă hotărîrii zeilor, prin faptul că nu s-a întors în Corint și nu l-a ucis pe Polybos și nu s-a căsătorit cu Merope, pe care continua să-i socotească părinții lui, ca și cum ne-ar sta în putere să scăpăm de hotărîrea zeilor. Bănuisem încă de mai înainte că este fiul meu, chiar din prima noapte, abia venise la Teba. Nici nu știam că Laios era mort. L-am recunoscut după cicatricele de la călcîie, pe cînd zăcea gol lîngă mine, dar nu i-am spus nimic, de ce aș fi făcut-o, bărbații sînt atît de sensibili, așa că nici mai tîrziu nu i-am spus că Laios nu fusese tatăl lui, așa cum crede și acum, desigur : tatăl lui a fost ofițerul de gardă Mnesippos, un palavragiu lipsit de importanță, dar cu capacități uimitoare într-un domeniu în care nu trebuia să vorbească. Desigur n-am avut ce să fac cînd el s-a năpustit asupra lui Edip în dormitorul meu, atunci cînd fiul și, ulterior, soțul meu venise pentru prima oară la mine, mă salutase scurt și respectuos și imediat se suise în pat la mine. Evident, dorise să apere onoarea lui Laios, tocmai el, Mnesippos, care niciodată nu luase prea în serios această căsnicie. De-abia am reușit să-i pun sabia în mînă lui Edip, o

luptă scurtă, Mnesippos n-a fost niciodată un luptător prea puternic. Edip a dat ordin să fie lăsat pradă vulturilor, nu din cruzime, ci ca un fel de critică sportivă pentru faptul că Mnesippos fusese un spadasin atît de slab. Ei bine, praful s-a ales de el de pe urma criticii, sportivii sînt foarte severi. Cum însă nu puteam să-i spun nimic lui Edip, pentru a nu acționa împotriva hotărîrii zeilor, nu l-am putut nici împiedica să mă ia în căsătorie, îngrozită, deoarece oracolul tău, Pannychis, se împlinea fără ca eu să pot face ceva pentru a împiedica acest lucru : un fiu care se culcă cu mama lui, Pannychis, credeam că o să leșin de groază, și cînd colo am leșinat de plăcere, o plăcere mai mare decît atunci cînd m-am dăruit lui n-am simțit niciodată ; din pîntecul meu au ieșit mărețul Polinice, Antigona, roșcată ca și mine, Ismena, gingașa, și Eteocle, eroul. Dăruindu-mă lui Edip mă răzbunam, după hotărîrea zeilor, pe Laios pentru că își dăduse pradă fiul fiarelor sălbatice și pentru că ani în șir am plîns amar după fiul meu, și în același timp, de fiecare dată cînd Edip se culca cu mine, ascultam de hotărîrea zeilor, care doreau să mă dăruiesc mărețului meu fiu și să mă jertfesc. Pe Zeus, Pannychis, am avut de-a face cu numeroși bărbați, dar de iubit l-am iubit numai pe Edip, pe care zeii mi l-au destinat drept soț și prin aceasta am fost singura femeie muritoare care n-am fost supusa unui bărbat străin, ci unuia zămislit de mine : deci mie însămi. Faptul că mă iubea fără să știe că sînt mama lui este triumful meu ; faptul că lucrul cel mai nenatural a devenit, astfel, cel mai natural reprezintă fericirea pe care mi-au destinat-o zeii. În cinstea lor m-am spînzurat — adică, de fapt nu m-am spînzurat chiar eu, ci cu ajutorul urmașului lui Mnesippos, primul ofițer din garda lui Edip, Molorchos. Fiindcă atunci cînd a aflat că sînt mama lui Edip, s-a repezit furios în camera mea, gelos pe cel de-al doilea ofițer de gardă. Meriones, a strigat : «Vai ție, incestuoasă !» și m-a spînzurat de tocul ușii. Toți au crezut că eu am făcut-o. Și Edip a crezut la fel și fiindcă, așa cum hotărîseră zeii, mă iubea mai mult ca viața, și-a scos ochii : Atît de mare i-a fost dra-

gostea pentru mine, cea care i-am fost și mamă și soție. Dar poate că Molorchos n-a fost gelos pe Meriones, ci pe cel de-al treilea ofițer de gardă, Melontheus — ciudat, toți ofițerii mei de gardă aveau nume care, așa cum hotărîseră zeii, începeau cu litera M — de fapt, acum nu mai contează, important este, cred eu, că, așa cum hotărîseră zeii am lăsat cu bucurie să mi se pună capăt vieții. Spre lauda lui Edip, fiul și soțul meu, lui Edip pe care, așa cum hotărîseră zeii, l-am iubit mai mult decît pe oricare alt bărbat și spre lauda lui Apolo, care, prin gura ta, Pannychis, a vestit adevărul."

„Tîrfă ordinară", strigă Pitia, răgușită, „tîrfo, ce tot spui de hotărîrile zeilor, oracolul meu n-a fost decît o păcăleală !"

Dar n-a mai putut țipa, din gură i-a ieșit doar o șoaptă răgușită, în timp ce din crăpătura stîncilor se ridica o umbră uriașă, care acoperi lumina cenușiu-albicioasă a nopții, ridicînd un perete de nepătruns în fața Pitiei.

„Știi tu cine sînt ?" întrebă umbra, care căpătă chip, privind-o liniștit cu ochii săi cenușii.

„Ești Tiresias", răspunse Pitia, care se așteptase să apară și el.

„Știi de ce apar aici în fața ta", spuse Tiresias, „deși vaporii aceștia nu-mi priesc, căci nici măcar de reumatism nu sufăr."

„Știu", spuse Pitia, ușurată, vorbăria Iocastei o dezgustase definitiv de viață. „Știu, ai venit fiindcă trebuie să mor. Mi-am dat seama de mult. Cu mult înainte să-mi apară în față umbrele lui Menoikeus, Laios, Edip, a tîrfei de Iocasta și acum, a ta. Coboară din nou acolo de unde ai venit, Tiresias, sînt obosită."

„Și eu trebuie să mor acum, Pannychis", spuse umbra, „amîndoi vom sfîrși în aceeași clipă. Tocmai am băut, cu corpul meu pămîntesc, înfierbîntat, din izvorul Tilphussa."

„Te urăsc", sîsîi Pitia.

„Nu mai bombăni", rîse Tiresias, „să ne înfățișăm împăcați lui Orcus !" și deodată Pannychis observă că

uriașul și foarte bătrînul prezicator nu era orb deloc, fiindcă îi făcu cu ochiul, cu unul din ochii lui cenușii, strălucitori.

„Panychis", zise el patern, „doar necunoașterea viitorului ne face să suportăm prezentul. Mă mir și acum foarte mult că oamenii sînt atît de dornici să-și cunoască viitorul. Par să prefere nefericirea fericirii. Ei da, am trăit de pe urma acestei înclinații a oamenilor, eu, mult mai bine decît tine, recunosc, chiar dacă n-a fost prea ușor să fac pe orbul timp de șapte vieți, cîte mi-au dăruit zeii. Fiindcă oamenii doresc prezicători orbi și nu trebuie dezamăgiți clienții. În ceea ce privește primul oracol pe care l-am comandat la Delfi, care te-a supărat în asemenea măsură, oracolul cu privire la Laios, nu mi-o lua în nume de rău. Un prezicător are nevoie de bani, o orbire falsă costă, băiatul ce mă conducea trebuia plătit, în fiecare an, altul, fiindcă trebuie să aibă neapărat șapte ani, apoi personalul special, la care se adăugau oamenii de încredere ce-i aveam pretutindeni în Grecia, și atunci a venit acest Menoikeus — știu, știu, în arhive ai găsit înregistrați numai cinci mii de talanți, pe care i-am plătit pentru oracol, în timp ce Menoikeus mi-a dat cincizeci de mii — dar acela nici măcar n-a fost un oracol, ci doar un avertisment, căci Laios, cărula i se adresa avertismentul că va fi omorît de fiul său, nu avea nici un fiu, nici nu putea să aibă un fiu, a trebuit, la urma urmei, să țin seama și de patima lui, fatală pentru orice dinastie."

„Pannychis", continuă, împăciuitor, Tiresias, „ca și tine, sînt un om rațional, nu cred nici eu în zei, dar cred în rațiune, și deoarece cred în rațiune, sînt convins că credința irațională în zei trebuie să fie folosită rațional. Sînt un democrat. Sînt conștient de faptul că și străvechea noastră nobilime a decăzut și este coruptă, putînd fi mituită oricînd, pentru orice, starea ei morală fiind de nedescris : Cînd mă gîndesc numai la veșnic beatul Prometeu care preferă să-și pună ciroza pe seama vulturilor lui Zeus decît pe seama alcoolului, sau la mîncăciosul de Tantal care încalcă în asemenea hal restricțiile dietei sale pentru diabetici. Ce să mai vorbesc de înalta noastră nobilime. Fieste își mănîncă propriii

copii, Clitemnestra își ucide soțul, Leda face amor cu o lebădă, soția lui Minos cu un taur — mulțumesc frumos. Totuși, cînd îmi aduc aminte de spartani, cu statul lor total — scuză-mă, Pannychis, n-aș vrea să te plictisesc cu politica —, dar și spartanii se trag din dragoni, din Chthonios, unul dintre cei cinci războinici care au rămas în viață, iar Creon se trage din Udaios, care, abia cînd s-a terminat măcelul, a îndrăznit să iasă din pămînt — stimata mea Pitia, Creon este fidel, să admitem, fidelitatea este ceva minunat și de mare însemnătate, să admitem și asta, fidelitatea este stînca pe care se bazează statul total, fără fidelitate, acest stat s-ar prăbuși ; în timp ce pentru democrație este nevoie de o anumită doză, moderată, de infidelitate, o doză de nestatornicie, de lipsă de caracter, de fantezie. Creon însă n-are pic de fantezie. În el se ascunde un îngrozitor om de stat, deoarece Creon este un dragon, la fel cum spartanii sînt dragoni. Faptul că i-am atras atenția lui Laios că trebuie să se păzească de fiul pe care nu putea să-l aibă a fost un avertisment cu privire la Creon, pe care Laios l-ar fi adus la putere dacă nu lua măsuri : La urma urmei, unul din generalii săi era chiar Amfitrion, de neam vechi și mai nobil, iar soția lui, Alcmena, la fel, de neam vechi și chiar mai nobil, iar Herakles a fost sau nu fiul lui, dar ce importanță au aceste bîrfe: neamul cadmeenilor era în pericol să se stingă, Laios știa acest lucru, avînd o asemenea patimă, și prin oracolul meu am vrut să-i indic că ar fi înțelept să-l adopte pe Amfitrion : dar el nu l-a adoptat. Laios nu era atît de înțelept pe cît credeam."

Tiresias tăcu, se întristă, se întunecă.

„Toți mint", spuse Pitia constatativ.

„Cine minte ?" întrebă Tiresias, adîncit în continuare în gîndurile lui.

„Umbrele", răspunse Pitia, „nici una nu spune întregul adevăr, în afară de Menoikeus, dar acesta este prea prost ca să mintă. Laios minte, și tîrfa de Iocasta minte. Nici măcar Edip nu-i cinstit."

„În general, este", aprecie Tiresias.

„Se poate", răspunse Pitia cu amărăciune, „dar cu Sfinxul a încercat să mă păcălească. Un monstru cu cap de femeie și trup de leu. Ridicol."

Tiresias o privi pe Pitia : „Vrei să știi cine este Sfinxul ?" întrebă el.

„Ei, cine ?" întrebă Pannychis. Umbra lui Tiresias se apropie de ea și aproape că o învălui patern.

„Sfinxul", povesti el, „era o făptură atît de frumoasă încît mi-am holbat ochii cît cepele cînd am văzut-o prima oară, înconjurată de leoaicele ei îmblînzite, în fața cortului de pe muntele Phikion, lîngă Teba. «Vino, Tiresias, șmecher bătrîn, spune-i băiatului tău să stea în tufișuri și așează-te lîngă mine», a rîs ea. Am fost fericit că n-a spus-o în fața băiatului, știa că fac numai pe orbul, dar n-a suflat nimănui un cuvîntel. Așa că m-am așezat lîngă frumoasa făptură, pe o blană întinsă în fața cortului, în timp ce leoaicele torceau în jurul nostru. Avea părul lung, moale, blond deschis, era misterioasă și limpede, era pur și simplu ceva real ; doar cînd s-a încrîncenat de parcă era de piatră, atunci m-am temut, Pannychis, doar o singură dată am văzut-o așa : cînd mi-a povestit viața ei. Cunoști, desigur, nefericita familie a lui Pelops. O familie dintre cele mai nobile. Ei bine, tînărul Laios abia devenise rege al Tebei cînd a sedus-o pe renumita Hippodamia, și ea din nobilimea înaltă. Soțul acesteia, Pelops, s-a răzbunat în stilul familiei : l-a castrat pe Laios și l-a lăsat să plece gemînd. Fiica, pe care o născu Hippodamia, a fost numită în batjocură de însăși mama ei, Sfinx, adică ucigașa, și dăruită lui Hermes pentru a-i fi preoteasă, pentru a o condamna la veșnică virginitate, dar și pentru ca Hermes, zeul comerțului, să fie binevoitor față de exportul spre Creta și Egipt, de pe urma căruia trăia familia lui Pelops ; cînd, de fapt, Hippodamia îl sedusese pe Laios și nu invers, dar, ca toți aristocrații, și ea știa să combine plăcutul cu cruzimea și cruzimea cu utilul. Sfinxul însă nu mi-a dezvăluit motivul pentru care își asedia de pe Muntele Phikion tatăl aflat în Teba, dînd leoaicelor sale să sfîșie pe oricine nu putea dezlega ghicitoarea sa, poate ghicise că venisem s-o vizitez din însărcinarea lui Laios, pentru a-i cerceta intențiile. Mi-a poruncit

doar ca Laios să părăsească Teba, împreună cu conducătorul carului său, Polyphontes. Spre mirarea mea, Laios a ascultat această poruncă."

Tiresias reflectă: „Ce s-a întîmplat după aceea", spuse el, „știi foarte bine, Pitia: nefericita întîlnire în trecătoarea dintre Delfi și Daulis, uciderea lui Laios și a lui Polyphontes de către Edip și întîlnirea acestuia cu Sfinxul pe Muntele Phikion. Ei, da. Edip a dezlegat ghicitoarea și Sfinxul s-a aruncat de la înălțimea unde se afla în cîmpie." Tiresias tăcu.

„Mi-ai împuiat capul, bătrîne", spuse Pitia, „de ce îmi povestești toate astea?"

„Mă chinuiesc", spuse Tiresias. „Pot să mă așez lîngă tine? Mi-e frig, apa rece băută din izvorul Filphussa mă arde."

„La trepiedul Glykeriei", răspunse Pitia și umbra lui Tiresias se așeză lîngă ea, deasupra crăpăturii din stîncă. Vaporii se ridicau tot mai deși și mai roșii.

„De ce să te chinuiască?" întrebă Pitia aproape cu amabilitate. „Ce este povestea Sfinxului decît o relatare lipsită de importanță asupra modului în care s-a stins neamul lui Cadmos? Datorită unui rege castrat și unei preotese condamnate la virginitate veșnică."

„Ceva nu-i în ordine în această poveste", spuse Tiresias, pe gînduri.

„Nimic nu-i în ordine în această poveste", răspunse Pitia, „și nu are nici o importanță că nimic nu este în ordine, deoarece acest lucru n-a avut nici o importanță pentru Edip, fie că Laios a fost homosexual, fie că a fost castrat, și într-un caz și în celălalt, el nu a fost tatăl lui. Istoria Sfinxului este ceva cu totul secundar."

„Tocmai asta mă neliniștește", bombăni Tiresias, „nu există povești secundare. Toate sînt legate una de alta. Dacă scîrțîie ceva undeva, atunci scîrțîie întregul în ansamblul lui. Pannychis", scuturâ el din cap, „de ce a trebuit ca prin oracolul tău să descoperi adevărul! Fără oracolul tău, Edip nu s-ar fi căsătorit cu Iocasta. Ar fi fost în prezent un rege brav în Corint. Dar nu vreau să te acuz. Cea mai mare vină o port eu. Edip și-a omorît tatăl, ei bine, se mai întîmplă, s-a culcat cu mama lui,

ei și ? Însă faptul că toate au ieșit la iveală într-un chip de-a dreptul exemplar, aici e tot necazul. Blestematul acela de ultim oracol, din pricina veșnicei ciume ! În locul unei canalizări ca lumea, trebuia să tot formulăm oracole.

Eram la curent cu toată povestea, Iocasta îmi mărturisise totul. Știam cine era adevăratul tată al lui Edip: un ofițer de gardă lipsit de importanță. Știam cu cine s-a căsătorit : cu mama lui. Ei bine, mi-am zis eu, n-ar fi rău să facem puțină ordine. Chiar dacă, într-un fel sau altul era vorba de un incest, Edip și Iocasta aveau, în fond, patru copii, motiv suficient pentru a salva o căsnicie. Singurul care mai putea constitui un pericol era foarte onestul Creon, care era fidel surorii sale și cumnatului său, dar dacă ar fi aflat că cumnatul său îi este nepot, iar copiii cumnatului său tot nepoții săi și ai nepotului său — aceasta ar fi fost o concepție despre lume care l-ar fi depășit și el l-ar fi înlăturat pe Edip din simplă fidelitate față de legea morală. Am fi ajuns ca și Sparta un stat total, băi de sînge, lichidarea copiilor anormali, exerciții zilnice,, eroismul ca datorie cetățenească, așa că am înscenat atunci cea mai mare prostie din viața mea : Am fost convins că Creon îl omorîse pe Laios, atunci, în trecătoarea dintre Delfi și Daulis, pentru a deveni el rege, din fidelitate, firește, de această dată față de sora lui, pe al cărei fiu dorea să-l răzbune, deoarece crezuse probabil că abandonatul Edip fusese fiul lui Laios, sufletul simplu al lui Creon neputîndu-și pur și simplu imagina un adulter ; și toate acestea le-am combinat astfel numai pentru că Iocasta nu mi-a spus că Edip l-a ucis pe Laios. Cînd ea știa probabil. Sînt sigur că Edip îi povestise incidentul din trecătoarea dintre Delfi și Daulis și că s-a prefăcut că nu știe cui i-a căzut victimă Laios. Probabil că Iocasta a ghicit imediat.

Pannychis, de ce oamenii spun doar adevăruri aproximative, ca și cînd adevărul n-ar fi în primul rînd o chestiunii de detalii ? Poate pentru că si oamenii nu sînt decît ceva aproximativ. Blestemata asta de inexactitate ! În acest caz, a apărut numai fiindcă Iocasta a uitat pur și simplu ceva, fiindcă moartea lui Laios n-a afectat-o, a trecut cu vederea un amănunt, nimic altceva decît un

amănunt care mi-ar fi deschis însă ochii și m-ar fi împiedicat să potrivesc lucrurile în așa fel încît bănuiala să cadă asupra lui Edip; aș fi cerut ca oracolul să sune astfel: Apolo poruncește să fie construită o canalizare, și Edip ar fi și acum rege al Tebei, iar Iocasta ar fi și acum regină. Și în loc de asta, ce s-a întîmplat? Fidelul Creon domnește acum asupra Cadmeei și își edifică statul său total. Ceea ce doream să evit s-a întîmplat. Să coborîm, Pannychis."

Bătrîna privea la poarta principală care era deschisă. Dreptunghiul porții se vedea distinct prin vaporii roșii, o suprafață violetă ce se întindea pînă departe, în care apăru o grămadă nedeslușită, apoi contururile se precizară, se văzu ceva galben și în cele din urmă, se deosebiră leoaicele, care rupeau o halcă de carne; după aceea leoaicele au vomitat ceea ce înghițiseră, din gheare le lor se ridică un corp de om, zdrențele de stofă se alipiră din nou, leoaicele se retraseră și în portal apăru o femeie în veșminte albe de preoteasă.

„N-ar fi trebuit să îmblînzesc leoaice", spuse ea.

„Îmi pare rău", spuse Tiresias, „sfîrșitul tău a fost cu adevărat groaznic."

„Doar așa pare", îl liniști Sfinxul, „ești atît de supărat, încît nu mai simți nimic. Însă acum, cînd totul s-a terminat și voi amîndoi o să deveniți în curînd umbre, Pitia aici, iar Tiresias la izvorul Tilphussa și, totodată, în această peșteră, trebuie să aflați adevărul. Pe Hermes, trage rău!" Își strînse mai bine pe ea veșmîntul subțire, transparent.

„Te-ai mirat întotdeauna, Tiresias", continuă ea, „de ce-am asediat împreună cu leoaicele mele Teba. Ei bine, pentru a-ți ușura conștiința trebuie să-ți spun că tatăl meu n-a fost așa cum îi plăcea să apară și așa cum ai crezut și tu că este, ci un tiran perfid și superstițios. Știa foarte bine că orice tiranie devine insuportabilă cînd începe să se bazeze pe principii; nimic nu suportă omul mai puțin decît o dreptate rigidă. Tocmai o asemenea dreptate o consideră nedreaptă. Toți tiranii care își bazează domnia pe principii, pe egalitatea tuturor, sau pleacă de la premisa că totul aparține tuturor tre-

zesc în cei asupra cărora domnesc un sentiment cu mult mai puternic de oprimare decît acei tirani care, precum Laios, sînt prea leneși pentru a îndruga cine știe ce explicații, mulțumindu-se să fie tirani, chiar dacă sînt tirani cu mult mai infami : Datorită faptului că tirania lor este capricioasă, supușii lor au sentimentul unei anumite libertăți. Nu se văd supuși dictatului unei necesități despotice care nu le mai oferă nici o speranță, ci sînt supuși unor capricii întîmplătoare, care le lasă loc și pentru speranță."

„Măi să fie", spuse Tiresias, „tare mai ești deșteaptă."

„Am reflectat asupra oamenilor, i-am descusut înainte să le spun ghicitoarea și apoi să-i dau leoaicelor mele să-i sfîșie", răspunse Sfinxul.

„M-a interesat de ce se lasă oamenii cîrmuiți : Din comoditate care uneori merge pînă acolo încît născocesc cele mai absurde teorii pentru a se simți la unison cu cîrmuitorii, iar cîrmuitorii inventează la rîndul lor teorii la fel de absurde pentru a-și putea imagina că nu-i cîrmuiesc pe cei pe care îi cîrmuiesc. Doar tatălui meu, toate acestea îi erau indiferente. El nu făcea încă parte dintre acei despoți care erau mîndri că sînt despoți. El nu avea nevoie să caute un subterfugiu pentru despotismul său. Ceea ce-l frămînta era soarta lui : faptul că era castrat și că prin aceasta neamul lui Cadmos era sortit să se stingă. I-am simțit mîhnirea, i-am intuit gîndurile rele, planurile obscure pe care le cocea cînd mă vizita, cînd stătea în fața mea ore în șir, și mă spiona, și astfel a început să-mi fie teamă de tatăl meu, și fiindcă mă temeam am început să îmblînzesc leoaice. Pe bună dreptate. Cînd preoteasa care mă crescuse și mă educase a murit și am rămas singură, doar cu leoaicele mele, în sanctuarul lui Hermes de pe Muntele Kitharion, — Pannychis, ție vreau să-ți spun acest lucru și, din partea mea, poate să-l audă și Tiresias —, Laios mi-a făcut o vizită, însoțit de conducătorul său de car, Polyphontes.

Au venit dinspre pădure, de undeva se auzea nechezatul plin de teamă al cailor lor, leoaicele se agitau, iar eu am simțit că se va întîmpla ceva rău, dar eram ca paralizată. I-am lăsat să intre în lăcaș. Tatăl meu a

încuiat ușa și i-a ordonat lui Polyphontes să mă violeze. M-am apărat. Tata l-a ajutat pe Polyphontes și în timp ce tata mă ținea strîns, Polyphontes i-a îndeplinit ordinul. Leoaicele urlau în jurul sanctuarului. Loveau cu labele în ușă. Dar aceasta a rezistat. Strigam în timp ce Polyphontes mă poseda ; leoaicele au tăcut. I-au lăsat apoi pe Laios și Polyphontes să plece.

În același moment în care Iocasta îi năștea ofițerului ei de gardă un băiat, și eu aduceam tot un băiat pe lume : pe Edip. N-am știut nimic de oracolul idiot pe care îl formulaseși tu, Tiresias. Știu că voiai să-l avertizezi pe tata și să împiedici să ajungă la domnie Creon și că doreai să asiguri pacea. Însă, făcînd abstracție de faptul că la putere a ajuns Creon și că a început un război fără sfîrșit, deoarece cei șapte principi s-au unit contra Tebei, i-ai judecat greșit, mai ales pe Laios. Știu ce pretindea el : Că este un rege luminat, dar el credea mai ales în oracole și s-a speriat mai ales cînd i s-a prorocit că va fi ucis de către fiul său. Laios a transferat oracolul asupra fiului meu, nepotul său ; faptul că, prevăzător, s-a descotorosit și de fiul zămislit de Iocasta cu ofițerul de gardă, a fost ceva de la sine înțeles : un simplu exercițiu de dexteritate al unui dictator, ce-i sigur e sigur.

Și astfel, s-a făcut că într-o seară a venit la mine un păstor al lui Laios cu un sugar ale cărui picioare erau găurite și legate. El îmi înmînă o scrisoare în care Laios îmi poruncea să-l arunc leoaicelor pe fiul meu, nepotul său, împreună cu fiul Iocastei. L-am îmbătat pe păstor și acesta mi-a mărturisit că fusese mituit de Iocasta să-l predea pe fiul ei unui păstor prieten aflat în slujba regelui Polybos al Corintului, fără să-i dezvăluie acestuia originea copilului. Pe cînd păstorul dormea, l-am aruncat pe fiul Iocastei leoaicelor și i-am străpuns călcîiele fiului meu, iar a doua zi dimineață, păstorul a plecat cu povara lui umană, fără să observe substituirea.

Nici nu plecase bine că a sosit tata însoțit de Polyphontes ; leoaicele se tolăniseră lenește și, între ele, se vedea o mînă de copil, din care se scursese sîngele, albă și mică, ca o floare. «Amîndoi copiii au fost sfîșiați

de leoaice ?» mă întrebă tata liniștit. «Amîndoi», am spus. «Nu văd decît o mână», observă el, întorcînd-o cu sulița. Leoaicele mîrîiră. «Leoaicele mîrîiră. «Leoaicele i-au sfîșiat pe amîndoi», am spus, «și n-au lăsat decît o singură mînă pentru ca să fii satisfăcut». «Unde este păstorul ?» mă întrebă tata. «L-am trimis de aici», am spus. «Unde ?» «La un sanctuar», am zis, «o fi fost el unealta ta, dar totuși este om. Are dreptul să se purifice de vina lui de-a fi fost unealta ta — și acum pleacă.» Tata și Polyphontes ezitară, însă leoaicele se ridicară mîniate și-i alungară pe amîndoi, reîntorcîndu-se apoi fără nici o grabă.

Tata n-a mai îndrăznit să mă viziteze. Timp de optsprezece ani am stat liniștită. Apoi am început să asediez Teba împreună cu leoaicele mele. Dușmănia noastră a izbucnit pe față, fără ca tata să îndrăznească să spună care era motivul acestui război. Bănuitor și înspăimîntat în continuare de oracol, aflase cu siguranță că doar unul dintre copii era mort ; dacă unul dintre ei trăia, trebuia să afle care anume, temîndu-se că nepotul lui era cel care trăia undeva și că eu sînt în alianță cu el. Te-a trimis pe tine, Tiresias, să mă tragi de limbă."

„Nu mi-a spus adevărul, după cum nici tu nu mi-ai spus adevărul", răspunse cu amărăciune Tiresias.

„Dacă îți spuneam adevărul, ai fi înscenat un nou oracol", rîse Sfinxul.

„Și de ce-ai cerut tatălui tău să părăsească Teba ?" întrebă Tiresias.

„Deoarece știam că în teama lui de moarte se va îndrepta spre Delfi. Nu bănuiam, desigur, ce oracol genial fusese conceput acolo de către Pannychis, credeam doar că Laios se va duce și, pentru a evita orice afirmații contradictorii, se va uita în arhivă și că recitirea oracolului îl va face să se teamă și să se înspăimînte și mai mult ! Numai zeii știu însă ce s-ar fi întîmplat dacă Laios ar fi ajuns s-o întrebe pe Pannychis, ce i-ar fi îndrugat ea și ce ar fi crezut el. Dar n-a mai ajuns să facă acest lucru, deoarece Laios și Polyphontes l-au întîlnit în trecătoarea dintre Delfi și Daulis pe Edip și

astfel, fiul îl înjunghie nu numai pe tatăl său Polyphontes, ci îndeamnă armăsarii să-l ucidă și pe bunicul său, Laios."

Sfinxul tăcu. Nu mai ieșeau vapori, trepiedul de lîngă Pitia era gol, Tiresias era din nou o umbră enormă, ce abia se mai deosebea de blocurile de piatră, care încadrau intrarea principală, unde stătea Sfinxul, din care nu se mai vedea decît silueta.

„Apoi am devenit iubita fiului meu. Nimeni nu poate spune prea multe lucruri cu privire la zilele sale fericite", continuă Sfinxul, după o lungă tăcere, „fericirea urăște cuvintele. Înainte să-l cunosc pe Edip, uram oamenii. Erau mincinoși, și fiindcă erau mincinoși, nu reușeau să-și dea seama că enigma : care ființă își schimbă singură numărul picioarelor, dimineața avînd patru, la amiază două, și seara — trei și care, atunci cînd mișcă cele mai multe picioare, puterea și repeziciunea membrelor sale sînt cele mai mici, îi evoca pe ei înșiși și, de aceea îi sorteam leoaicelor să-i sfîșie pe foarte mulți, care n-au știut dezlegarea. Strigau după ajutor în timp ce erau sfîșiați, dar nu i-am ajutat, ci doar am rîs.

Dar cînd a venit Edip, șchiopătînd, dinspre Delfi și mi-a răspuns că omul este cel care, ca sugar se tîrește în patru labe, ca tînăr stă ferm, pe cele două picioare, și la bătrînețe, se sprijină de un toiag, nu m-am aruncat de pe Muntele Phikion în cîmpie. De ce aș fi făcut-o ? I-am devenit iubită. Nu m-a întrebat niciodată cine îmi sînt părinții. Firește, a observat că sînt preoteasă și, cum era un om cucernic, credea că este interzis să te culci cu o preoteasă, dar fiindcă se culcase totuși cu mine, făcea pe neștiutorul și de aceea nu m-a întrebat nimic despre viața mea, iar eu nu l-am întrebat niciodată nimic despre a sa, nici măcar care-i este numele, căci nu voiam să-l pun în încurcătură. Știa, desigur, că dacă mi-ar fi spus numele și din cine se trage, ar fi trebuit să se teamă de Hermes, căruia îi fusesem închinată și care i-ar fi cunoscut astfel numele, iar ca om cucernic, socotea că zeii sînt groaznic de geloși și, poate, că bănuia și faptul că dacă ar fi căutat să afle cine sînt, ceea ce din curiozitate ar fi trebuit să facă, ar fi descoperit că sînt mama lui. Dar el se temea

de adevăr, și eu, de asemenea, mă temeam. Așa că n-a știut că este fiul meu și nici eu că eram mama lui. Fericită că am un iubit despre care nu știu cine este și că nici el nu știe cine sînt, m-am retras, împreună cu leoaicele mele, în sanctuarul meu din Munții Kithairon. Edip mă vizita mereu, fericirea noastră era curată, ca un secret desăvîrșit.

Dar leoaicele au devenit mai neliniștite, mai rele, nu față de Edip, ci față de mine. Își arătau colții, tot mai iritate și mai imprevizibile, și mă loveau cu labele. Le-am lovit și eu cu biciul. Se retrăgeau atunci, mîrîiau, și cînd Edip n-a mai venit, au atacat și am știut, dintr-o dată, că se întîmplase ceva de neînțeles — ei, dar ați văzut ce mi s-a întîmplat și ceea ce în lumea subpămînteană se întîmplă mereu. Și cînd prin crăpătura din stîncă peste care stă Pannychis, vocile voastre au coborît la mine, am aflat adevărul, am auzit ceea ce ar fi trebuit să știu de mult și ceea ce n-ar fi schimbat cu nimic faptul că iubitul meu fusese chiar fiul meu și tu, Pannychis, ai fost cea care mi-ai spus adevărul."

Sfinxul începu să rîdă, la fel cum rîsese și Pitia de Edip. Și rîsul lui se amplifică tot mai mult, chiar și atunci cînd leoaicele s-au năpustit din nou asupra lui și cînd i-au smuls veșmîntul alb de pe trup, și în timp ce leoaicele îl sfîșiau, el continua să rîdă. După aceea, n-a mai rămas nimic, bestiile galbene înghițind totul, rîsul stingîndu-se în timp ce leoaicele lingeau sîngele și se făceau nevăzute. Vaporii începură din nou să iasă din crăpăturile stîncii. Roșii ca macul. Muribunda Pitia rămăsese singură cu umbra ce abia se mai vedea a lui Tiresias. „O femeie remarcabilă", spuse umbra.

Nopții îi luă treptat locul o dimineață mohorîtă, ce pătrunse brutal în peșteră. Însă nu era nici dimineață, nici noapte, ci ceva nedefinit, care se scurgea neîncetat înăuntru ; nici lumină, nici întuneric, ceva lipsit de culoare și de umbră. Cum se întîmpla întotdeauna dis-de-dimineață, vaporii produseră o umezeală rece pe podeaua de piatră, se lipiră de pereții de stîncă, formînd picături negre, care căzeau încet în virtutea greutății lor, dis-

părînd ca niște firicele subțiri și lungi în crăpătura din stîncă.

„Un singur lucru nu înțeleg“, spuse Pitia. „Că oracolul meu s-a împlinit, chiar dacă nu chiar așa cum își închipuie Edip, e totuși o coincidență incredibilă ; dar dacă Edip a crezut de la început oracolul, și dacă primul om pe care l-a ucis a fost conducătorul de car Polyphontes, iar prima femeie cu care s-a iubit, Sfinxul, de ce nu i-a trecut prin cap că tatăl lui este conducătorul de car și mama lui Sfinxul ?“

„Deoarece Edip prefera să fie fiul unui rege decît fiul unui conducător de car. El și-a ales singur soarta“, răspunse Tiresias.

„Vai de noi, cu oracolul nostru“, oftă Pannychis cu amărăciune, „numai mulțumită Sfinxului cunoaștem adevărul.“

„Nu știu ce să cred“, zise Tiresias. gînditor, „Sfinxul este o preoteasă a lui Hermes, zeul hoților și al escrocilor.“

Pitia tăcu ; nu mai ieșeau vapori din crăpătura stîncii și îi era frig.

„De cînd construiesc teatrul“, zise ea, „ies tot mai puțini vapori“, și adăugă apoi că Sfinxul mințise doar în ceea ce-l privește pe păstorul teban, „sînt sigură că nu l-a trimis la nici un sanctuar, ci l-a aruncat leoaicelor, ca și pe Edip, fiul Iocastei ; iar pe Edip al ei, pe fiul ei, l-a predat ea personal păstorului corintic. Sfinxul voia să fie sigură că fiul ei rămîne în viață.“

„Nu-ți mai bate capul, bătrîno“, rîse Tiresias, „las' să fie așa ceea ce a fost altfel și va fi mereu altfel, cu cît vom cerceta mai mult. Nu te mai gîndi la asta, altfel vor ieși și alte umbre și nu te vor lăsa să mori. De unde știi că n-a existat poate și un al treilea Edip. Nu știm dacă păstorul din Corint nu i-a dat reginei Merope, în loc de fiul Sfinxului — în cazul cînd a existat un fiu al Sfinxului — pe fiul său, după ce i-a găurit acestuia călcîiele, iar pe adevăratul Edip, care de fapt nici el nu era cel adevărat, l-a aruncat fiarelor sălbatice, sau dacă Merope nu l-a aruncat pe acest al treilea Edip în mare, pentru a-l prezenta pe propriul ei fiu, născut în taină — poate

tot cu ajutorul unui ofițer de gardă —, naivului Polybos drept Edip al patrulea ? Adevărul există numai în măsura în care nu vom încerca să ajungem la el.

Uită toate poveștile astea vechi, Pannychis, n-au nici o importanță, în talmeș-balmeșul acesta noi sîntem personajele principale. Ne găsim amîndoi confruntați cu aceeași realitate monstruoasă, care este la fel de impenetrabilă ca și omul, pe care l-a creat tot ea. S-ar putea ca zeii, în cazul cînd există, să aibă o anumită viziune exterioară asupra acestui ghem gigantic de fapte fantastice, care împletite una în alta fac să se nască întîmplările cele mai aberante, în timp ce noi, muritorii, care ne găsim chiar în mijlocul acestei harababuri infernale, bîjbîim neputincioși. Noi doi am sperat ca prin oracolele noastre să aducem o oarecare aparență de ordine, firavă presimțire a unei legități în curgerea tulbure, exuberantă și adesea chiar sîngeroasă a evenimentelor, care se revarsă peste noi și ne ia cu ea, tocmai pentru că încercăm — chiar dacă numai puțin — să o zăgăzuim.

Tu ai prorocit cu fantezie, într-un chip capricios și cutezător, chiar aproape cu aroganță lipsită de orice respect, pe scurt : cu o condamnabilă lipsă de discernămînt. Eu mi-am formulat oracolele cu gîndire rece, cu o logică implacabilă, pe scurt : cu rațiune. Trebuie să recunosc că oracolul tău a fost extrem de exact. Dacă aș fi matematician aș putea să-ți spun precis cît de improbabilă era probabilitatea ca oracolul tău să se realizeze : El a fost fantastic de improbabil, infinit de improbabil. Totuși, oracolul tău s-a realizat, în timp ce oracolul meu probabil, bine gîndit, în intenția de-a face politică și de-a schimba lumea în sensul rațiunii, s-a volatilizat în neant. Nebunul de mine ! Cu rațiunea mea am declanșat un lanț de cauze și efecte care a dus la ceva contrar decît intenționam. Și apoi ai venit tu, la fel de nebună ca și mine, cu spontaneitatea ta în plin avînt, prorocind dezlănțuită lucruri cît mai rele, din motive care de multă vreme nu mai contează, după cum îți era indiferent de cine era vorba ; întîmplător, îi prorocești unui tînăr palid, ce mergea schiopătînd, pe nume Edip. La ce-ți folosește că tu ai nimerit exact și că eu am greșit ? Pagubele pe care le-am pro-

vocat noi amîndoi sînt la fel de uriașe. Aruncă-ți trepiedul, Pitia, trebuie să intri în crăpătura din stîncă, și eu trebuie să mă duc în mormînt, izvorul Tilphussa și-a făcut datoria. Rămîi cu bine, Pannychis, dar să nu crezi că putem scăpa de noi înșine. La fel cum eu, care am vrut să supun rațiunii mele lumea, m-am înfruntat în această peșteră umedă cu tine, care ai încercat să supui lumea cu fantezia ta, în eternitatea timpului, cei pentru care lumea înseamnă ordine se vor confrunta cu cei pentru care lumea este ceva monstruos. Unii consideră că lumea trebuie privită critic, alții o vor accepta așa cum este. Unii vor considera că lumea se poate transforma, așa cum unei pietre i se poate da o anumită formă cu dalta, ceilalți vor da de înțeles că lumea, atît de impenetrabilă în ansamblul ei, se poate modifica doar ca un monstru care ia mereu alte forme și vor considera că lumea poate fi criticată numai în măsura în care pelicula extrem de subțire a rațiunii umane are vreo influență asupra uriașelor forțe tectonice ale instinctelor umane. Unii îi vor înfiera pe ceilalți drept pesimiști, ceilalți îi vor desconsidera pe primii socotindu-i utopiști. Unii vor afirma că istoria se desfășoară după anumite legi, ceilalți vor spune că aceste legi nu există decît în mintea omului. Lupta dintre noi doi, Pannychis, va izbucni în toate domeniile, va fi lupta între prezicător și Pitia ; lupta noastră mai este încă emoțională și puțin chibzuită, dar, deja, se construiește un teatru, iar la Atena, un scriitor necunoscut scrie deja o tragedie despre Edip. Și dacă Atena este o provincie, iar Sofocle va fi uitat, Edip va continua să trăiască, ca temă ce ne propune mereu enigme. A fost oare soarta lui hotărîtă de zei sau de faptul că a păcătuit încălcînd o serie de principii pe care se baza societatea timpului său, deși, cu ajutorul oracolului, eu am încercat să-l împiedic sau, în fine, de faptul că a fost victima unei întîmplări provocate prin modul tău fantezist de a-ți concepe oracolele?“

Pitia nu mai răspunse, deodată n-a mai fost acolo, Tiresias dispărînd și el, și, o dată cu el, dimineața mohorîtă și apăsătoare de peste Delfi, care se risipise și ea.

JUSTIŢIE

RCMAN

Acest roman nu se bazează pe fapte reale.
Numele, personajele, locurile și acțiunea sînt imaginate de autor. Orice asemănare cu situații reale, cu locuri sau personaje reale, fie ele în viață sau decedate, este pură întîmplare.

I

Firește, scriu această relatare din spirit de ordine, dintr-o anumită pedanterie, pentru a constitui un dosar. Vreau ca astfel să mă oblig să trec încă o dată în revistă evenimentele care au dus la eliberarea unui ucigaș și moartea unui nevinovat. Vreau să reflectez încă o dată la acțiunile la care am fost împins, la măsurile pe care le-am luat, la posibilitățile ce-au fost neglijate. Vreau să mai sondez o dată, foarte scrupulos, șansele care i-au rămas poate justiției. Însă, înainte de toate, aștern pe hîrtie această relatare deoarece am timp, mult timp, cel puțin două luni. Tocmai m-am reîntors de la aeroport (barurile pe care le-am vizitat după aceea, nu le mai pun la socoteală, și nici starea mea actuală nu are importanță. Sînt beat mort, însă mîine voi fi din nou treaz). Giganticul avion tocmai începuse să urce spre cerul nopții, urlînd, uruind, avîndu-l pe dr. h.c. Isaak Kohler la bord și îndreptîndu-se spre Australia, cînd am sărit din Volkswagenul meu, cu revolverul cu piedica ridicată. Faptul că mă mai sunase la telefon a fost una din loviturile sale de maestru, pentru că bătrînul știa probabil ce aveam de gînd ; și toată lumea știa că nu am bani să-l urmăresc.

Așa că nu mi-a rămas altceva de făcut decît să aștept pînă se reîntoarce, cîndva în iunie sau poate în iulie, să mă îmbăt cînd și cînd, sau poate mai des, după cum voi sta cu banii, și să scriu, singura activitate pe măsură pentru un avocat definitiv ruinat. Într-o singură privință însă, se înșală consilierul cantonal : timpul nu va vindeca crima sa, așteptarea mea nu o va atenua, bețiile mele nu o vor face uitată, scrierile mele nu o vor justifica.

Prin faptul că înfățișez adevărul, mă impregnez de el, îmi creez starea necesară pentru ca, prin iunie sau, cum am mai spus, în iulie sau oricînd s-ar întoarce (și el se va întoarce) să fac în mod conștient, fie că voi fi beat, fie că voi fi treaz, ceea ce acum doream să fac doar dintr-un impuls orb. Această relatare nu este doar o justificare, ci și pregătirea pentru asasinat. Pentru un asasinat adevărat.

Din nou treaz, în cabinetul meu de lucru : Dreptatea poate fi reinstaurată doar printr-o crimă. Că după aceea mă voi sinucide este un lucru de la sine înțeles. Prin aceasta nu vreau să mă sustrag răspunderii, ci, dimpotrivă, numai astfel aș răspunde pentru faptele mele, chiar dacă nu din punct de vedere juridic, ci din punct de vedere uman. Deși sînt în posesia adevărului, nu-l pot dovedi. Îmi lipsesc martorii pentru momentul hotărîtor. Prin moartea mea de bunăvoie va fi mai ușor să fiu crezut fără martori. Nu merg la moarte ca un om de știință care printr-un experiment asupra lui însuși se condamnă pentru cauza științei, eu mor deoarece am gîndit cazul meu pînă la ultima lui consecință logică.

Locul faptei : el joacă de timpuriu un rol. „Du Théâtre", cu fațada sa în stil rococo, este unul din puținele monumente de arhitectură cu care orașul nostru, construit îndeobște cu o îngrozitoare lipsă de gust, se poate mîndri. Restaurantul se întinde pe trei etaje, lucru ce nu este știut de toată lumea, fiindcă majoritatea celor care îl frecventează nu le cunosc decît pe primele două. La parter, în lungile ore dinainte de prînz — toată lumea se scoală devreme în orașul nostru — pot fi întîlniți studenți adormiți, dar și oameni de afaceri care, adesea, rămîn și la prînz, iar mai tîrziu, după cafea și rachiul de cireșe, se face liniște, chelnerițele se fac și ele nevăzute și abia către ora patru, apar institutori epuizați și se așază la mese funcționari obosiți. Cea mai mare îmbulzeală de clienți se înregistrează, firește, seara la cină, și după aceea, din nou după zece jumătate, cînd politicienilor, directorilor și altor responsabili din domeniul finanțelor li se alătură reprezentanți ai profesiunilor libere și foarte libere, dar și străini puțin cam speriați, căci orașu-

lui nostru îi place să pozeze în postura de centru internațional. Iar la etajul unu, totul se petrece într-o eleganță de-ți vine greață. În sensul propriu al cuvîntului, pentru că în cele două camere joase, tapetate cu roșu, domnește o căldură tropicală, însă trebuie să reziști așa, doamnele în rochii de seară, iar domnii adesea în smoching. Aerul este infestat de miros de transpirație, de parfum și, datorită profilului localului, de mirosul specialităților culinare ale orașului nostru — medalion din carne de vițel cu cartofi prăjiți și altele. Se vine aici (în mare, aceeași societate ca și la nivelul de mai jos, doar într-o costumație mai aleasă) după premiere și după încheierea unor tranzacții importante, nu pentru a învîrti afaceri, ci pentru a sărbători afaceri încheiate. La etajul doi, caracterul localului „Du Théâtre" se schimbă din nou. Observi cu uimire că aici domnește o atmosferă de oarecare libertinaj. Se manifestă mai multă dezinvoltură. Sălile sînt înalte și luminoase, semănînd în mai mare măsură cu cele din localurile ieftine, scaunele sînt obișnuite, de lemn, pe mese — fețe de masă în carouri, pretutindeni suporturi pentru cănile de bere, chiar lîngă scară un cabaret pe jumătate gol, cu iluzioniști de mîna a doua și un striptease și mai modest încă, iar în sală se joacă cărți și biliard. Aici își petrec timpul negustorii de fructe și de legume din orașul nostru, patronii unor firme de construcții și proprietarii de magazine, de mari garaje sau specialiștii în demolări, adesea multe ore în șir, mizele sînt fantastice, și în jurul lor se strîng chibiții, contemporani decăzuți și dubioși, și cîteva tîrfe așteaptă mereu așezate la aceeași masă, lîngă fereastră, fiind mai mult decît tolerate, făcînd parte din decor și fiind ieftine. Relativ. Oamenii cu adevărat bogați își chibzuiesc cu grijă fiecare bănișor.

Prima dată cînd l-am întîlnit pe consilierul cantonal, tocmai îmi dădusem examenul de diplomă, îmi scrisesem disertația, obținusem titlul de doctor și certificatul de avocat, însă mai lucram, ca și în timpul studenției, ca băiat bun la toate la Stüssi-Leupin. Prin achitarea obținută în cazurile de omucidere ale fraților Ätti, Rosa Pick, Deubelbeiss și Amsler, și prin tranzacția realizată de el între „Hilfswerkstätte Trög" și Statele Unite (mult în avantajul

celor de la Trög), se făcuse cunoscut dincolo de granițele țării. S-a întîmplat că o dată am fost nevoit să-i duc lui Stüssi — Leupin, la „Du Théâtre“ un referat cu privire la unul din acele cazuri dubioase după care se dădea atîta în vînt. L-am găsit pe avocatul-vedetă la etajul doi, la o masă de biliard, unde tocmai terminase o partidă cu consilierul cantonal ; la o altă masă jucau dr. Benno și profesorul Winter, și abia acum, cînd relatez în scris, îmi dau seama că în acel moment erau strînse acolo personajele principale ale viitoarei acțiuni : ca la repetiție. Afară era frig, noiembrie sau decembrie — data precisă este greu de stabilit — eram înghețat, deoarece, conform obiceiului, nu purtam palton și fusesem nevoit să-mi parchez Volkswagenul la cîteva străzi distanță de „Du Théâtre“.

„Ia un grog, tinere“, m-a sfătuit consilierul cantonal. M-a examinat cu atenție și apoi a făcut semn unui chelner. L-am ascultat fără să vreau, fiindcă oricum aveam de așteptat ordinele lui Stüssi-Leupin, care se retrăsese la o masă cu referatul și-l răsfoia. În partea din față a sălii jucau zarzavagii, siluete întunecate profilate pe fondul ferestrelor. Din stradă pătrundea zgomotul înăbușit al tramvaielor. Consilierul cantonal continua să mă privească, fără jenă, fără să-și ascundă privirea. Părea să aibă în jur de șaptezeci de ani. Era singurul care nu-și scosese haina, dar nu transpirase deloc. Mi-am dat seama sau, mai bine-zis, am bănuit că am în față un om cu o înaltă poziție socială, dar nu mi-am amintit cum îl cheamă.

„Sînteți rudă cu colonelul Spät ?“ întreabă el, fără să mi se recomande, fie că nu punea preț pe așa ceva, fie că plecase de la premisa că făcusem deja cunoștință. (Colonelul Spät : un agricultor marțial, în prezent consilier federal. Se pronunță în favoarea armelor atomice).

„Nu“, am răspuns. (Pentru a lămuri această problemă o dată pentru totdeauna : m-am născut în 1930. Pe mama mea, Anna Spät, nu am cunoscut-o, și nimeni nu știe cine a fost tatăl meu. Am crescut într-un orfelinat, de care îmi aduc aminte cu plăcere — mai ales de pădurea imensă de care era mărginit. Direcția și corpul profeso-

ral au fost excelente, copilăria — fericită, însă oricum este mai avantajos să ai părinți. Nenorocirea mea a început cu dr. h.c. Isaak Kohler, pentru că pînă atunci, deși avusesem dificultăți, nu disperasem niciodată.)

„Vreți să deveniți partenerul lui Stüssi-Leupin ?“ întreabă el.

M-am uitat la el mirat : „Nu am în vedere așa ceva“.

„Vă prețuiește mult“.

„Nu m-a lăsat să observ asta pînă acum“.

„Stüssi-Leupin nu lasă niciodată să se observe ceva“, reflectă sec bătrînul.

„Treaba lui“, am spus eu nepăsător. „Eu vreau să fie independent.

„O să vă fie greu“.

„Poate“.

Bătrînul rîse : „O să aveți de tras. Nu este ușor în țara noastră să te ridici de unul singur — Jucați biliard ?“ întreabă el, trecînd pe neașteptate de la una la alta.

Am negat.

„E o greșeală“, spuse el, privindu-mă din nou gînditor, cu ochii săi cenușii plini de mirare, dar aparent fără ironie, cu o lipsă totală de umor și cu duritate, apoi mă conduse la a doua masă, unde jucau dr. Benno și profesorul Winter, îmi erau amîndoi cunoscuți, profesorul de la Universitate — era rector pe vremea cînd m-am înscris — iar dr. Benno din lumea vieții de noapte ce înflorea în orașul nostru, ce-i drept, pe atunci numai pînă la miezul nopții, în schimb cu destul de mare intensitate. Nu se știa ce profesie are. Pe timpuri cîștigase un titlu olimpic la scrimă — de aceea era numit Olympia-Heinz —, fusese și campion al Elveției la tir cu pistolul și era și acum un cunoscut jucător de golf ; la un moment dat a deschis o galerie de artă, însă aceasta nu a rentat. În prezent, după cum se spune, se ocupa în principal cu administrarea averilor.

I-am salutat, și ei mi-au răspuns dînd din cap.

„Winter este un veșnic începător“, spuse dr. h.c. Kohler.

Am rîs. „Sînteți desigur maestru ?“

„Firește", răspunse el calm, „biliardul este pasiunea mea. Dați-mi mie tacul, profesore, lovitura asta nu-i pe măsura puterilor dumneavoastră."

Profesorul Adolf Winter îi dădu tacul. Era un om cam de șaizeci de ani, masiv, deși destul de mic de înălțime, cu o chelie lucitoare, purtînd ochelari de aur fără ramă, cu o barbă neagră, îngrijită, vîrstată de fire albe, pe care obișnuia s-o mîngîie plin de demnitate, întotdeauna îmbrăcat cu grijă, de un conservatorism deloc lipsit de rafinament, unul dintre fanfaronii aceia umaniști care populează Universitatea noastră. Membru al PEN Clubului și al Fundației Usteri, autor al unei terfeloage în două volume intitulată „Carl Spitteler și Hesiod sau Elveția și Elada. Studiu comparativ"; Artemis 1940 (ca jurist, facultatea de filozofie m-a călcat dintotdeauna pe nervi).

Consilierul cantonal a frecat atent cu cretă vîrful tacului. Mișcările îi erau calme și sigure, și oricît de aspru ar fi rostit frazele, nimic din persoana lui nu vădea aroganță, ci doar conștiință de sine și sînge rece, totul demonstrînd putere și neclintire. Examină cîmpul mesei de biliard cu capul ușor înclinat și apoi efectuă o lovitură cu hotărîre și rapiditate.

Am urmărit rostogolirea bilelor albe, ciocnirea și reculul lor.

„*A la bande.** Așa trebuie să fie lovit Benno", fu de părere consilierul cantonal, dîndu-i înapoi tacul de biliard profesorului Winter. „Ai înțeles, tinere?"

„Nu mă pricep la acest joc", am răspuns și m-am consacrat cu totul grogului pe care chelnerul tocmai îl pusese pe o măsuță.

„Nu-i nimic, o să înțelegi cîndva", rîse dr. h.c. Isaak Kohler, după care, luînd un ziar făcut sul, se îndepărtă.

Asasinatul : Ceea ce s-a întîmplat trei ani mai tîrziu este cunoscut și poate fi relatat repede (nici măcar nu trebuie să fiu neapărat treaz pentru aceasta). Dr. h.c. Isaak Kohler renunțase la mandatul său, deși partidul lui

* Dublu la bandă (termen din biliard).

intenționa să-l propună pentru postul de consilier guvernamental (și nu consilier federal, așa cum scriau unele ziare străine), se retrăsese de altfel din politică (la practicarea avocaturii renunțase de mult), administra un trust de fabricare a cărămizilor, care lua dimensiuni tot mai ample pe plan internațional, iar, pe de altă parte, funcționa ca președinte al unor consilii de administrație, a făcut parte și dintr-o comisie a UNESCO, uneori nu era văzut luni de zile în orașul nostru, pînă cînd, într-o zi de martie neobișnuit de caldă a anului 1955, i-a condus prin orașul nostru pe ministrul englez B. Ministrul venise în calitate de particular, fusese tratat într-o clinică particulară de o tumoare la stomac, și acum stătea alături de fostul consilier cantonal, în Rolls-Royce-ul acestuia, suportînd fără chef această vizită prin oraș, acum, înainte de plecare, după ce timp de patru săptămîni refuzase eroic acest lucru, asculta și privea, căscînd de plictiseală la obiectivele turistice ce treceau prin fața lui — Institutul tehnic, Universitatea, Münsterul în stil roman (consilierul cantonal oferea explicații prin formule scurte), rîul tremura în lumina blîndă (soarele tocmai apunea), cheiurile erau pline de oameni. Ministrul moțăia, avînd încă pe buze gustul nenumăratelor pireuri de cartofi și fierturi din fulgi de ovăz cu fructe uscate pe care le mîncase în clinica particulară în timp ce visa doar la whisky sec, auzea vocea consilierului cantonal ca venind de departe, iar zgomotul traficului rutier și mai de departe ; îl cuprinsese o oboseală de plumb și poate și bănuiala că tumorile la stomac nu sînt chiar atît de inofensive.

„*Just a moment*“ *, spuse dr. h.c. Isaak Kohler și ordonă șoferului Franz să oprească în față la „Du Théâtre“, coborî, îi spuse să aștepte un minut, mai arătă cu un gest mecanic cu umbrela spre fațada „*eighteenth century*“ **, deși ministrul B. nu a reacționat deloc, moțăind mai departe, visînd mai departe. Consilierul cantonal se îndreptă spre restaurant, intră prin ușa turnantă în marea sală de mese, unde șeful serviciului îl salută res-

* Numai o clipă *(engl.)*.
** Secolul al XVIII-lea *(engl.)*.

pectuos. Era spre ora şapte şi mesele erau deja toate ocupate se lua masa de seară, se auzea zgomot de voci amestecate, de plescăituri, de tacîmuri trîntite. Fostul consilier cantonal se uită de jur împrejur, păşi apoi spre mijlocul sălii, unde la o măsuţă stătea profesorul Winter, acaparat de consumarea unui muşchiuleţ à la Rossini şi a unei sticle de Chambertin, scoase un revolver şi îl salutase cu prietenie (în general totul a avut o desfăşurare foarte stranie), trecu apoi liniştit prin faţa şefului de sală care, înlemnit, se holba la el fără să scoată un cuvînt şi prin faţa chelneriţelor speriate de moarte, ieşi prin uşa turnantă în seara liniştită de martie, se urcă din nou în Rolls-Royce, se aşeză lîngă ministrul ce dormita şi nu observase nimic, nici măcar că maşina se oprise, şi care, cum spuneam, continua să moţăie, cufundat în visele lui, fie legate de whisky, fie de politică (criza Suezului urma să-l mătur şi pe el), fie de anumite presimţiri iscate de tumoarea de la stomac (săptămîna trecută, ziarele au anunţat moartea lui, comentată foarte scurt, cele mai multe reproducîndu-i numele fără să dea prea mare atenţie ortografiei).

„La aeroport, Franz", ordonă dr. h.c. Isaak Kohler.

Intermezzo-ul arestării sale : nu poate fi povestit fără o doză de maliţiozitate. La numai cîteva mese distanţă de cel ucis stătea comandantul poliţiei noastre cantonale, cu vechiul său prieten Mock, un sculptor surd şi cufundat în gîndurile lui, care n-a observat absolut nimic din ceea ce s-a petrecut, nici atunci nici mai tîrziu. Amîndoi mîncau potaufeu, Mock — mulţumit, iar comandantul, căruia nu-i plăcea „Du Théâtre" şi îl frecventa foarte rar — morocănos. Nimic nu-i era pe plac : supa de carne era prea rece, carnea prea tare, fructele de merişor prea dulci. Cînd răsună împuşcătura, comandantul n-a realizat pe loc ce se în tîmplase, ceeea ce este foarte posibil, în orice caz aşa se povesteşte, fiindcă tocmai era pe punctul să sugă cu măiestrie, măduva dintr-un os, apoi însă, s-a ridicat în picioare, a răsturnat chiar şi un scaun pe care, ca un om al ordinii ce era, l-a pus la loc. Cînd a ajuns

lîngă Winter, acesta zăcea peste mușchiulețul à la Rossini, cu mîna încă încleștată pe paharul de Chambertin.

„Cel de mai înainte nu a fost Kohler ?“ îl întrebă comandantul pe neajutoratul director, care se uita la el palid și răvășit.

„Da. Într-adevăr“, murmură acesta.

Comandantul îl examină gînditor cu privirea pe germanistul mort, se uită apoi sumbru la platoul cu cartofi prăjiți și fasole, și își lăsă privirea să alunece peste castronul cu salată fragedă, roșii și ridichi.

„Nu se mai poate face nimic“, spuse el.

„Sînt medic“.

Clienții, revenindu-și din perplexitate, sărind în picioare. Din spatele tejghelei priveau curioși bucătarul și personalul de la bucătărie. Doar Mock mînca liniștit mai departe. Un om uscățiv își făcu loc prin mulțime.

„Sînt medic“.

„Nu atingeți nimic“, ordonă comandantul calm, „trebuie mai întîi să-l fotografiem“.

Medicul se aplecă spre profesor, dar ascultă, totuși, ordinul.

„Într-adevăr“, constată el apoi. „Mort“.

„Tocmai de aceea“, răspunse liniștit comandantul. „Înapoiați-vă la masa dumneavoastră“.

Apoi luă sticla de Chambertin de pe masă.

„Asta se confiscă“, spuse el și o întinse directorului.

„Da. Desigur“, murmură acesta.

Apoi comandantul se duse să telefoneze.

Cînd se reîntoarse, procurorul Jämmerlin se și afla lîngă cadavru. Purta un costum de gală, de culoare închisă. Intenționase să se ducă la un concert simfonic la sala filarmonicii și auzise împușcătura tocmai cînd își lua cina, o omlette flambée, în restaurantul francez de la etajul întîi. Jämmerlin nu era iubit. Toată lumea îi dorea pensionarea, tîrfele și concurenții, hoții, pungașii, procuriștii șnapani, oamenii de afaceri ajunși la strîmtoare, dar și aparatul de justiție, de la polițiști pînă la avocați, ba chiar și colegii lui nu-l aveau la inimă.

Toată lumea făcea glume pe seama lui : se spunea, de pildă, că nu este de mirare că în oraș situația e mai tristă ca niciodată din moment ce avem un Jämmerlin*, și că mai mare tristețe ca în justiție nu există etc. Procurorul se afla într-o situație fără ieșire, autoritatea îi era de multă vreme compromisă, jurații se opuneau tot mai frecvent cererilor sale, ca și judecătorii de altfel, și avea de suferit mai ales din pricina comandantului despre care se spunea că aprecia mai mult așa-numita parte criminală a populației noastre. Totuși, Jämmerlin era un jurist de mare clasă, care nu ieșea întotdeauna înfrînt, interpelările și replicile lui fiind temute, lipsa lui de compromis impunînd, oricît de mult ar fi fost urită. Reprezenta tipul de procuror de școală veche, afectat personal de orice achitare, la fel de nedrept față de bogat ca și față de sărac, celibatar, rezistînd oricărei ispite, fără a se fi atins vreodată de o femeie. Acestea erau cele mai grave dezavantaje profesionale ale sale. Pentru el, criminalii erau ceva de neînțeles, ceva satanic, care îi provoca o furie similară cu cea a personajelor din Vechiul Testament, era o relicvă a unei moralități inflexibile, dar și incoruptibile, o stîncă stingheră „în mlaștina unei justiții care disculpă totul", după cum se exprima el însuși, pe cît de înfocat pe atît de mîhnit. Și acum era deosebit de surescitat, cu atît mai mult cu cît îi cunoștea personal atît pe victimă, cît și pe asasin.

„Comandante", strigă el indignat, avînd încă în mînă șervetul, „se afirmă că această crimă a fost săvîrșită de doctorul Isaak Kohler ".

„Așa este", răspunse comandantul morocănos.

„E pur și simplu imposibil !".

„Kohler trebuie să fi înnebunit", răspunse comandantul, așezîndu-se pe scaun, lîngă mort și aprinzîndu-și una din veșnicele lui țigări Bahianos. Procurorul își șterse fruntea cu șervetul, trase de la masa de alături un scaun și se așeză și el, astfel încît uriașul

---

* *Jämmerlin* = tristul *(germ.)*.

mort zăcea acum, prăbușit peste farfuria lui, între cei doi funcționari puternici și masivi. Au așteptat o vreme. În restaurant era o liniște de moarte. Nimeni nu mai mînca. Toți se uitau la fantomaticul grup. Doar cînd a intrat în sală un grup de studenți s-a mai produs o oarecare confuzie. Cîntînd, ei au pus stăpînire pe local, neînțelegînd imediat situația și au continuat o vreme să cînte cît îi ținea gura, pentru a amuți apoi jenați. În fine, sosi și locotenentul Herren cu echipa de criminalistică. Un polițist fotografie, medicul legist își făcu de lucru neputincios prin preajmă, iar un procuror districtual venit cu echipa își ceru scuze față de Jämmerlin pentru sosirea lui. Ordine rostite cu voce scăzută, dispoziții. Apoi mortul fu ridicat, cu fața plină de sos, cu ficat de gîscă și fasole în barbă, pus pe o targă și dus la mașina salvării. Ochelarii de aur fără ramă au fost descoperiți de Ella printre cartofii prăjiți abia cînd a primit permisiunea să facă curat pe masă. Apoi, procurorul districtual i-a interogat pe primii martori.

Convorbire posibilă I: După ce chelnerițele și-au mai revenit, și clienții s-au așezat din nou la mese, încet, nehotărîți, după ce unii s-au apucat din nou să mănînce, și au început să apară și primii ziariști, procurorul s-a retras cu comandantul pentru a discuta în cămara de provizii de lîngă bucătărie, unde fuseseră conduși. Dorea să fie lăsat singur o clipă cu comandantul, fără martori. Trebuia să se organizeze și să se desfășoare un proces public. Scurta convorbire desfășurată lîngă rafturile cu pîine, sticle de ulei și saci de făină s-a desfășurat nesatisfăcător. Conform unei declarații făcute ulterior, în parlament, de comandant, procurorul a cerut o intervenție pe scară largă a poliției.

„La ce bun ?" întrebă comandantul. „Cine procedează precum Kohler nu are de gînd să fugă. Putem să-l arestăm liniștiți acasă la el."

Jämmerlin se enervă. „Sper că pot conta pe faptul că îl veți trata pe Kohler ca pe orice alt criminal."

Comandantul tăcu.

„Acest om este unul dintre cei mai bogați și mai proeminenți cetățeni ai orașului", continuă Jämmerlin. „Este datoria noastră sfîntă" (una din expresiile lui favorite), „de-a proceda cu cea mai mare severitate. Trebuie să evităm orice acțiune care ar putea da naștere la bănuiala că îl protejăm."

„Este datoria noastră sfîntă să evităm cheltuielile inutile", declară calm comandantul.

„Înseamnă că nu veți da alarma de gradul unu?"

„N-am în vedere acest lucru."

Procurorul federal își pironi ochii asupra mașinii de tăiat pîine de lîngă el. „Sînteți prieten cu Kohler", spuse el, în fine, pe un ton deloc dușmănos, ci mai curînd sec, de rutină. „Nu credeți că, în aceste condiții, obiectivitatea dumneavoastră ar putea avea de suferit?"

Tăcere. „Locotenentul de poliție Herren va prelua cazul Kohler", răspunse calm comandantul.

Așa s-a ajuns la scandal.

Herren era un om al acțiunii, ambițios, și de aceea a și acționat în pripă. În decurs de cîteva minute a reușit să alarmeze nu numai întreaga poliție, ci și populația, prin faptul că a difuzat prin radio, înainte de buletinul de știri de la ora șapte și jumătate, un comunicat special al poliției cantonale. Întregul aparat a fost pus în mișcare. Vila Kohler a fost găsită pustie (el era văduv, fiica lui, stewardesă la Swissair, era în cursă, iar bucătăreasa la cinematograf). De aici s-a tras concluzia că vrea să fugă. Mașinile poliției au fost înștiințate și a fost avizată și poliția din alte țări. Din punct de vedere tehnic, toate aceste eforturi erau lăudabile, însă fusese scăpată din vedere posibilitatea pe care o evocase comandantul: să fie căutat un om care nu avea de gînd să fugă. Așa că răul se produsese deja, cînd cu puțin timp înainte de ora opt, de la aeroport a venit știrea că, după ce a condus un ministru englez la avion, Kohler s-a urcat în Rolls-Royce-ul său și se reîntoarce pașnic în oraș. Procurorul federal a fost deosebit de afectat de acest lucru. Liniștit de modul viguros în care funcționa mașinăria statului și încă bine-

dispus de victoria sa asupra nesuferitului comandant, se pregătea tocmai să asculte uvertura la opera lui Mozart „Răpirea din Serai", căutîndu-și o poziție cît mai plăcută în fotoliu și mîngîindu-și barba căruntă, tăiată scurt — Mondschein își ridicase deja bagheta — cînd cel urmărit, doctorul honoris causa căutat de poliție cu mijloace ultramoderne, apăru în compania unei văduve dintre cele mai bogate din orașul nostru, și înaintă pe culoarul central al vastei săli de concerte, printre rîndurile pline de spectatori, ca întotdeauna liniștit și sigur pe sine, cu mina cea mai nevinovată, ca și cum nu s-ar fi întîmplat nimic, și se așeză lîngă Jämmerlin, ba îi strînse și mîna, iar acesta rămase mut de uimire. Agitația, rumoarea — s-au auzit, din păcate, și chicote — n-au trecut neobservate, uvertura a fost în mare măsură ratată, deoarece și orchestra participă la eveniment, un oboist curios se ridicase chiar în picioare, Mondschein fiind nevoit să reia uvertura de la început, iar procurorul a fost atît de șocat încît nu numai în timpul uverturii, ci și în cursul piesei care a urmat, cel de-al doilea Concert pentru pian de Johannes Brahms, a rămas locului ca împietrit. Ce-i drept, în cele din urmă a înțeles situația, exact în momentul cînd pianistul începuse să interpreteze concertul, dar n-a îndrăznit să-l întrerupă pe Brahms respectul lui față de cultură era prea mare, avea sentimentul acut că ar fi trebuit să intervină, dar acum era prea tîrziu, așa încît a așteptat pauza. Apoi a acționat. A străbătut mulțimea care-l înconjura curioasă pe consilierul cantonal, a fugit la o cabină telefonică, a fost nevoit să se reîntoarcă pentru a cere monede de la o garderobieră, a sunat la direcția poliției, a luat legătura cu Herren și a organizat mobilizarea tuturor forțelor, care s-au îndreptat în goană spre sală. Kohler, dimpotrivă, făcea pe neștiutorul, a tratat-o la bar cu șampanie pe văduvă și a mai avut și marele noroc ca partea a doua a concertului să înceapă cu cîteva clipe înainte de sosirea poliției. Așa că Jämmerlin, împreună cu Herren, a fost nevoit să aștepte în fața ușilor închise, în timp ce înăuntru era interpretată Simfonia a saptea de Bruckner, ce părea să nu se mai termine. Procurorul federal

păşea surescitat încoace şi încolo, şi de cîteva ori a fost nevoie să fie atenţionat să facă linişte de către plasatoare, care se uitau la el ca la un barbar. Blestemă întregul romantism, îl afurisi pe Bruckner, abia se ajunsese la Adaggio, cînd, în fine, după partea a patra, s-au auzit aplauzele — care nici ele nu se mai terminau — şi publicul a început să se scurgă printre rîndurile de poliţişti, ieşind din sală, dar dr. h. c. Isaak Kohler n-a mai apărut. Dispăruse. Comandantul îl invitase să iasă pe la intrarea artiştilor şi îl transportase cu maşina lui la Direcţia poliţiei.

Convorbire posibilă II : La Direcţia poliţiei, comandantul l-a dus pe dr. h. c. în biroul său. În timpul drumului n-au schimbat nici o vorbă, iar acum comandantul mergea înainte, de-a lungul coridorului gol, prost luminat. În birou, el arătă tăcut un fotoliu comod din piele, închise uşa şi-şi scoase vestonul.

„Fă-te comod", spuse el.

„Mulţumesc, mă simt bine aşa", răspunse consilierul cantonal, aşezîndu-se.

Comandantul puse două pahare pe masa dintre cele două fotolii, şi scoase o sticlă de vin roşu din dulap. „Chambertinul lui Winter", zise şi turnă, apoi se aşeză şi el, se uită o vreme fără ţintă undeva în faţa lui, apoi începu să-şi şteargă tacticos transpiraţia de pe frunte şi de pe gît.

„Dragă Isaak", începu el în fine, „spune-mi, pentru numele lui Dumnezeu, de ce l-ai împuşcat pe măgarul acela bătrîn ?"

„Crezi că...", răspunse consilierul cantonal cu o oarecare ezitare.

„Ţi-e clar, cel puţin, ce ai făcut ?" îl întrerupse comandantul.

Interlocutorul său bău pe îndelete din pahar, însă nu răspunse imediat, ci îl privi pe comandant, mai curînd, cu o uşoară uimire, dar şi cu o notă de ironie.

„Bineînţeles", spuse el apoi. „Bineînţeles că îmi este clar."

„Şi de ce l-ai împuşcat pe Winter ?"

„Ah, așa", răspunse consilierul cantonal și păru să se gîndească la ceva, apoi rîse: „Ah, deci asta era. Nu-i rău."

„Ce nu-i rău ?"

„Totul."

Comandantul nu știa ce să mai spună, era încurcat, începuse să se enerveze. Dimpotrivă, ucigașul devenise aproape vesel, rîse de mai multe ori delicat, părînd să se amuze de ceva greu de înțeles.

„Ajunge. De ce l-ai ucis pe profesor ?" începu comandantul din nou să întrebe, perseverent și insistent, în timp ce continua să-și șteargă transpirația de pe frunte și de pe ceafă.

„Fără nici un motiv", mărturisi consilierul cantonal.

Comandantul îl privi uimit, de parcă nu-i venea să-și creadă urechilor, goli apoi paharul de Chambertin, își mai turnă unul, vărsînd vin pe jos.

„Fără motiv ?"

„Fără."

„Dar e absurd, trebuie să fi avut un motiv", strigă nerăbdător comandantul. „E absurd !"

„Te rog, fă-ți datoria", spuse Kohler și cu grijă își goli paharul.

„Datoria mea este să te arestez", declară comandantul.

„Fă-o."

Comandantul era disperat. Îi plăcea claritatea în toate. Era un om rațional. O crimă era pentru el un accident, asupra căruia nu emitea nici un fel de judecată morală. Însă, ca om al ordinii, trebuia să aibă un motiv. O crimă fără motiv era pentru el nu o violare a moralității, ci a logicii. Or așa ceva nu exista.

„Mai bine te internez într-un ospiciu pentru a fi supravegheat", zise el furios. „Pur și simplu nu se poate să fi dorit să săvîrșești o crimă fără nici un motiv."

„Sînt complet normal", răspunse calm, Kohler.

„Să-i telefonez lui Stüssi-Leupin ?" propuse comandantul.

„La ce bun ?"

„Ai nevoie de un apărător, pentru numele lui Dumnezeu ! Cel mai bun pe care-l avem, şi Stüssi-Leupin este cel mai bun".

„Mi-este suficient un apărător din oficiu".

Comandantul se dădu bătut. Îşi deschise gulerul cămăşii şi respiră adînc.

„Trebuie să fi înnebunit", oftă el. „Dă-mi revolverul".

„Ce revolver ?"

„Cu care l-ai împuşcat pe profesor".

„Nu am aşa ceva", declară dr.h.c. şi se ridică în picioare.

„Isaak", îi spuse rugător comandantul, „sper că o să ne scuteşti de o percheziţie corporală !"

Vru să mai toarne vin. Sticla era goală.

„Blestematul de Winter a băut prea mult", mîrîi comandantul.

„Dă ordin, odată, să vină să mă ridice", propuse ucigaşul.

„Fie precum vrei", răspunse comandantul, „însă atunci n-o să te scutim de nimic". Se ridică şi el, descuie uşa şi apoi sună.

„Luaţi-l pe acest om", spuse el sergentului major care intrase. „Este arestat".

O bănuială ulterioară : Încerc să redau aceste convorbiri — „posibile", deoarece nu am participat personal la ele —, nu pentru că aş avea intenţia să scriu un roman. Fac asta din nevoia de-a consemna cît mai fidel posibil ceea ce s-a întîmplat, deşi nu acesta este lucrul cel mai greu. Justiţia se desfăşoară, desigur, în mare măsură în culise, însă în culise, competenţele, ce par atît de clar definite în exterior, îşi pierd conturul, rolurile se inversează sau sînt împărţite altfel, au loc discuţii între persoane care în ochii opiniei publice apar drept duşmani neîmpăcaţi, în general domneşte o altă tonalitate. Nu se consemnează totul, nu se păstrează totul în acte. Informaţiile sînt uneori transmise, alteori tăinuite. De pildă, comandantul a manifestat întotdeauna faţă de mine o atitudine deschisă, vorbind cu mine, povestindu-mi totul de bunăvoie, lăsîndu-mă să mă uit în documente importante, depăşindu-şi adesea atribuţiile şi, chiar şi astăzi,

mai are încă față de mine o atitudine echilibrată. Însuși Stüssi-Leupin s-a arătat față de mine de o amabilitate fără cusur, chiar și după ce trecusem de mai multă vreme în tabăra adversă și abia acum s-a mai schimbat, însă desigur, din cu totul alte cauze. Așa că eu nu trebuie să imaginez convorbirile, ci numai să le reconstitui. La urma urmei, ele pot fi ghicite.

Nu, dificultățile mele „scriitoricești" vin din cu totul altă parte. Chiar dacă îmi dau seama foarte clar că însăși crima și sinuciderea pe care am de gînd să le săvîrșesc nu pot constitui o dovadă fermă a credibilității mele, totuși din cînd în cînd, în cursul relatării evenimentelor, sînt cuprins de speranța nebună că voi reuși să aduc totuși o asemenea dovadă : de pildă, descoperind cum a reușit Kohler să scape de revolver. Arma crimei nu a fost găsită niciodată. La prima vedere, o problemă minoră. Pentru că ea nu a avut nici o influență asupra procesului. Ucigașul era cunoscut, martori existau din belșug, personalul de serviciu, clienții de la „Du Théâtre". Și dacă comandantul, la începutul anchetei, a făcut totul pentru a da de urma revolverului, scopul lui nu era de a procura probe împotriva lui Kohler — ceea ce nu mai era necesar —, ci a acționat numai din spirit de ordine, aceasta făcea parte, pentru a spune așa, din stilul lui criminalistic. Eforturile comandantului nu au fost însă încununate de succes. Nu se știe de ce. Traseul doctorului h.c. Isaak Kohler de la „Du Théâtre" pînă la sala de concert era cunoscut, cronometrat minuțios. După ce a tras asupra profesorului preocupat de îngurgitarea mușchiului à la Rossini, se urcase imediat în Rolls-Royce-ul său și se așezase, după cum bine știm, lîngă ministrul care visa la whisky. La aeroport, ucigașul și ministrul au coborît din mașină, șoferul (care nu știa desigur nimic despre ceea ce se întîmplase) nu observase nici un revolver, după cum nu observase așa ceva nici directorul Swissairului, care s-a grăbit să vină să-i întîmpine. În sala de așteptare a aeroportului s-a flecărit, au fost rostite cuvintele obligatorii de admirație pentru clădire, mai bine-zis pentru arhitectura interioară a acesteia, apoi cei doi s-au îndreptat agale spre avion. Kohler sprijinindu-l ușor pe ministru. Au urmat despărțirea festivă, reîn-

toarcerea împreună cu directorul în sala de așteptare, încă o scurtă privire la aparatul ce rula pe pistă, cumpărarea de la chioșc a ziarelor „Neue Züricher Zeitung" și „National-Zeitung", trecerea prin sala de așteptare, tot împreună cu directorul, dar acum fără a mai da atenție arhitecturii interioare, apoi sus în mașina ce aștepta, călătoria de la aeroport pînă la Zollikerstrasse, șoferul a claxonat de două ori în fața casei văduvei care habar n-avea și care a apărut imediat (era deja tîrziu), și din Zollikerstrasse direct la sala de concerte. De armă nici o urmă, nici văduva nu observase nimic. Revolverul dispăruse fără să se știe unde. Comandantul a ordonat să se cerceteze cu cea mai mare atenție Rolls-Royce-ul, apoi traseul pe care îl străbătuse Kohler, și, după aceea, și vila acestuia, grădina, camera bucătăresei, locuința șoferului de pe Freierstrasse. Nimic. Comandantul mai insistă de cîteva ori pe lîngă Kohler, se enervă chiar, recurse la interogatoriu prelungit. Zadarnic. Dr.h.c. a rezistat cu succes la toate acestea, și numai Hornusser, judecătorul de instrucție, care a reluat interogatoriile, a suferit un șoc. Protest, deci, din partea procurorului federal ca poliția și judecătorul de instrucție să nu fie prea pedanți, oriunde ar fi revolverul, oricum nu se pune prea mult preț pe el, și a-l căuta în continuare este o risipă zadarnică a banilor contribuabililor, așa că judecătorul de instrucție și comandantul au fost nevoiți să abandoneze căutările ; iar arma dispărută a căpătat importanță abia mai tîrziu, datorită lui Stüssi-Leupin. Faptul că ea mi-a insuflat zilele acestea o nouă speranță este o altă poveste și e una din numeroasele probleme cu care am fost confruntat. Rolul meu de salvator al dreptății este jalnic, nu sînt în stare de altceva decît să scriu, de aceea imediat ce întrevăd o altă posibilitate, oricît de mică, de-a acționa, de-a mă manifesta în alt fel, îmi abandonez mașina de scris portativă Hermes-Baby, fug la mașina mea (din nou un Volkswagen), pornesc, țișnind ca un bolid, așa cum s-a întîmplat alaltăieri dimineață, cînd m-am dus la șeful personalului de la Swissair. Îmi venise o idee, o soluție strașnică. Am condus de parcă eram beat și numai printr-o minune am ajuns teafăr la aeroport și au scăpat nevătămați și ceilalți. Dar șeful

personalului n-a vrut să-mi dea nici o informaţie, ba nici măcar n-a vrut să stea de vorbă cu mine. Drumul de întoarcere l-am parcurs într-un tempo foarte moderat, un poliţist mi-a strigat, la o intersecţie, să nu mă mai mişc ca melcul că încurc circulaţia. M-am simţit din nou tras pe sfoară. Mi-era imposibil să-l angajez iarăşi pentru cercetări pe detectivul particular Lienhard, costa prea mult şi, după cum stăteau lucrurile, nu mai era nici el interesat să se bage în aşa ceva, pentru că cineva îşi pune singur pielea în saramură. Aşa că nu mi-a mai rămas altceva de făcut decît să-mi încerc eu însumi norocul la Hélène. Am sunat-o. Ieşise. „În oraş." Am plecat la noroc, pe jos, în intenţia de-a cutreiera restaurantele sau librăriile, convins că o voi găsi, o luasem chiar la fugă, dar iat-o, stă cu Stüssi-Leupin, în faţă la „Select", la un capuccino. I-am văzut pe cei doi în ultimul moment, cînd mă aflam deja în faţa lor, încurcat, deoarece o căutam numai pe ea, şi furios, deaorece Stüssi-Leupin stătea lîngă ea, dar ce mai contează, cei doi se culcaseră de mult împreună, fiica unui asasin şi salvatorul tatălui ei, ea — odinioară iubita mea, el — odinioară şeful meu.

„Permiteţi-mi, domnişoară Kohler", am spus eu, „aş dori să vă vorbesc o clipă. Între patru ochi."

Stüssi-Leupin îi oferi o ţigară, îşi puse şi el una în gură, le aprinse.

„Vrei asta, Hélène ?" întrebă el. L-aş fi ucis pe avocatul-vedetă pe loc.

„Nu", răspunse ea fără să mă privească, stingîndu-şi însă ţigara în scrumieră. „Dar poate să vorbească."

„Bine", am spus, trăgîndu-mi un scaun lîngă masa lor şi am comandat o cafea neagră.

„Ia să auzim ce mai vrea stimatul geniu al justiţiei ?" întrebă bine dispus Stüssi-Leupin.

„Domnişoară Kohler", am spus, abia putînd să-mi ascund surescitarea, „vreau să vă pun o întrebare."

„Ascult." Ea reîncepu să fumeze.

„Puneţi-o", zise Stüssi-Leupin.

„Atunci cînd tatăl dumneavoastră l-a condus pe ministrul englez la avion, mai eraţi stewardesă ?"

„Desigur."

„Și v-ați aflat în avionul cu care ministrul s-a reîntors în Anglia ?"

Ea își stinse țigara.

„Se poate", spuse ea.

„Mulțumesc, domnișoară Kohler", am spus și m-am ridicat, am salutat și am plecat, fără a mă atinge de cafea. Știam acum cum de putuse să dispară arma. Totul era atît de simplu. Caraghios de simplu. Bătrînul i-o băgase ministrului în buzunarul de la palton, în timp ce stătea lîngă el în Rolls-Royce și fiica lui, Hélène, luase revolverul în avion, din buzunarul paltonului. O stewardesă poate face ușor așa ceva. Însă acum că știam acest lucru, m-am simțit deodată obosit și gol pe dinăuntru ; am hoinărit apoi de-a lungul cheiului, fără nici o țintă, avînd tot timpul în dreapta stupidul lac cu lebedele și ambarcațiunile sale cu pînze. Dacă lucrurile stăteau într-adevăr așa — și ele trebuie să se fi întîmplat chiar așa — Hélène era complice. La fel de vinovată ca și tatăl ei. Așa că mă părăsise la strîmtoare, fiindcă trebuie să fi știut că aveam dreptate și, prin urmare, tatăl ei cîștigase. Fusese mai tare decît mine. O luptă cu Hélène ar fi fost absurdă, deoarece ea se hotărîse deja, deoarece rezultatul ei era deja stabilit. Nu puteam s-o oblig să-și trădeze tatăl. Ce aș fi putut să-i invoc ? Idealurile ? Ce fel de idealuri ? Adevărul ? Îl trecuse sub tăcere. Iubirea ? Mă trădase. Dreptatea ? Atunci, m-ar fi putut întreba : Pentru cine ? Pentru un reprezentant al spiritualității locale ? Cenușa nu se plînge. Pentru un vînător de fuste mincinos și lipsit de caracter ? Și el a fost incinerat. Pentru mine ? Nu merită osteneala. Dreptatea este o problemă personală. M-ar putea, de asemenea, întreba : Cui îi trebuie dreptatea ? Societății noastre ? Pentru ea nu-i decît un subiect de scandal în plus, un subiect de discuție, poimîine au trecut deja altele la ordinea zilei. Concluzia acestui raționament : valoarea dreptății nu era în ochii lui Hélène mai mare decît cea a tatălui ei. Pentru un jurist — o concluzie paralizantă. Poate să-l aduc în discuție pe bunul Dumnezeu ? Un domn cu siguranță foarte amabil, însă puțin cunoscut,

cu o existență nesigură. Și încă ceva : are și așa destule pe cap ! (Potrivit lui Sitter — deci pe baza unor calcule învechite și simpliste — diametrul Universului este, exprimat în centimetri, un unu urmat de douăzeci și opt de zerouri.) Dar trebuie să rezist, să-mi revin, să mă îndop cu filozofie, să continui lupta împotriva societății, împotriva lui Kohler, împotriva lui Stüssi-Leupin și s-o încep pe cea împotriva lui Hélène. A gîndi este o trăsătură nihilistă, înseamnă a pune valorile sub semnul întrebării, așa că m-am dedicat din nou, cu vigoare, vieții active, m-am reîntors înviorat în centrul orașului, avînd acum lacul, lebedele și ambarcațiunile cu pînze în stînga, trecînd pe lîngă perechi de îndrăgostiți și pensionari, bucurîndu-mă în modul cel mai plăcut de o adevărată iluminație cosmică datorită apusului de soare, apoi am băut întreaga seară Klävner (băutură pe care nu o suport deloc) și, către ora unu, cînd am intrat cu o damă rău-famată, dar insolentă în apartamentul ei, la intrare se afla Stuber de la poliția de moravuri, care mi-a notat adresa și s-a înclinat apoi politicos, într-un gest ce se dorea ironic, o înfierare a unui avocat decăzut. Am avut ghinion. Se poate. (În schimb, dama a fost cumsecade, mi-a spus că a fost o cinste pentru ea, că pot să-i plătesc data viitoare, lucru de care eu m-am îndoit și i-am mărturisit că nici data viitoare nu voi fi în stare, după care i-am spus ce profesie am, și ea mă angajă.)

Țara și oamenii : Cîteva observații sînt indispensabile. Dintr-o crimă fac parte și împrejurările mai apropiate sau mai depărtate, temperatura medie a anului, frecvența medie a cutremurelor de pămînt și climatul uman. Toate sînt împletite una cu alta : întreprinderea pe care o numim cînd statul nostru, cînd patria noastră a fost întemeiată în urmă cu circa douăzeci de generații, cu aproximație. Locul : Mai întîi, totul s-a petrecut în principal în calcar, granit și molasă, apoi a venit epoca terțiară. Climatul : acceptabil. Epoca : la început modestă, casa habsburgică s-a pus pe picioare, mult drept al forței, trebuia să te bați și s-au bătut, cavalerii au spart mînăstirile și burgurile precum niște case de fier, jafuri crîncene, prăzi prizonieri nu se luau, înainte de

lupte se spunea rugăciunea. și după măcel, erau organizate orgii, beții monstruoase, războiul era rentabil, apoi însă, a fost descoperit praful de pușcă, din păcate politica de mare putere începu să se lovească de o rezistență tot mai crîncenă, în fața amatorilor de cosit cu halebarda și cu ghioaga, au fost ridicate granițe, adepții luptei de aproape au început să fie dirijați de departe, după nici opt generații a avut loc renumita retragere, apoi au trecut alte șapte generații de relativă sălbăticie, cînd fie că s-au ucis între ei, au subjugat țăranii (nu prea au ținut seamă de libertate) ori s-au bătut din motive religioase, fie au făcut mercenariat în stil mare, oferindu-și sîngele celui care dădea mai mult, apărîndu-i pe prinți de burghezi, și întreaga Europă de libertate. În fine, veni furtuna Revoluției franceze, la Paris a fost împușcată odioasa gardă care a apărat cu vitejie poziții pierdute, în slujba unui sistem descompus, bazat pe mila lui Dumnezeu, în timp ce unul dintre aristocrații ei ofițeri compunea într-o mansardă, în siguranță, următoarele versuri : „Plină de culori pădurea, galbenă e mirișteа, iată că începe toamna". Ceva mai tîrziu, Napoleon a pus definitiv capăt întregului jaf al nobililor domni și țărilor vasale : înfrîngerile i-au făcut bine țării. Au apărut primii embrioni ai democrației și noi idei : Pestalozzi, sărac, jerpelit și înfocat, rătăcea prin țară, dînd dintr-un necaz în altul. A avut loc o cotitură radicală spre afaceri și meșteșuguri, împodobită cu idealuri corespunzătoare. A început să se răspîndească industria. Au fost construite căi ferate. Desigur, pămîntul era sărac în bogății, cărbunii și minereurile trebuiau importate și prelucrate, însă pretutindeni domnea o sîrguință plină de zel, o bogăție tot mai mare, dar fără risipă, și din păcate, și fără strălucire. Spiritul de economie deveni cea mai înaltă dintre virtuți, au fost fondate bănci, mai întîi cu timiditate, fiindcă datoriile erau considerate drept ceva neonorabil, și dacă, odinioară, principalul articol de export erau soldații lefegii, acum erau cei care dădeau faliment : cine se ruina la noi, avea o șansă peste ocean. Totul trebuia să renteze și renta : chiar și enormele mormane de piatră și grohotișurile, limbile de ghețari și

stîncile abrupte, fiindcă, de cînd fusese descoperită natura și orice imbecil căpătase posibilitatea de a se simți sublim în singurătatea munților, devenise posibilă și industria turismului : idealurile țării au fost totdeauna practice. Pe scurt, se trăia în așa fel încît pentru orice posibil dușman era mai util să ne lase în pace, o concepție de viață imorală, dar sănătoasă, care, deși nu avea măreție, în schimb demonstra o considerabilă înțelepciune politică. Așa s-a trecut cu bine și prin două războaie mondiale, manevrînd abil printre bestii și ieșind întotdeauna din încurcătură. Pe scenă a apărut, în fine, generația noastră.

Epoca contemporană (anul 1957, după Christos) : O mare parte a populației trăiește aproape fără griji, în siguranță și asigurată, biserica, învățătura și spiritele stau la dispoziție la prețuri foarte moderate, în caz de nevoie incinerarea se face pe gratis. Viața alunecă pe făgașe fixe, doar trecutul mai face să se clatine construcția, mai zguduie fundația. Cine are mult se teme că are mult de pierdut. Nesiguranța te macină numai după ce primejdia a fost depășită ; se șovăie cînd e vorba de-a considera propria deșteptăciune drept o necesitate ; se refuză ideea de-a nu fi erou, ci doar rațional, există deci dorința de a ajunge printre eroii-învingători, saga despre părinții războinici este la mare cinste, miturile ne amenință cu un scurt-circuit, se visează la bătălii străvechi, oamenii își închipuie că au fost luptători în Rezistență, iar generalii de stat-major sînt cît pe-aci să readucă din neant o lume a nibelungilor, să viseze la arme nucleare, la o luptă eroică prin care să fie distrus totul în cazul unei agresiuni, sfîrșitul armatei trebuind să fie și sfîrșitul națiunii, temeinic, o dată pentru totdeauna, în timp ce jur-împrejur popoarele subjugate de mult au aflat calea de a scăpa, cu curaj și cu șiretenie, de o asemenea soartă. Dar sfîrșitul poate veni și altfel, într-un mod mai rafinat. Străinii cumpără pămînturile pe care dorim să le apărăm, economia este controlată de mîini străine și de noi doar administrată, nici măcar dirijată, cetățenii statului formează o pătură superioară, sub care, adesea înghesuiți în locuințe închiriate la prețuri exorbitante, se aciuează, economi și harnici, italieni, greci, spanioli, portughezi și turci,

dispreţuiţi într-o anumită măsură, deseori analfabeţi, hiloţi, pentru mulţi dintre stăpînii lor oameni inferiori, care, o dată deveniţi proletari conştienţi de acest lucru, se gîndesc, stimulaţi de vitalitatea lor nepretenţioasă, să-şi reclame drepturile, dîndu-şi seama că întreprinderea, care este statul nostru pe jumătate achiziţionată de capitalul străin, nu mai depinde decît de ei. Ne dăm seama, şi nu ne vine să ne credem ochilor că mica noastră ţară s-a rupt de istorie în momentul în care a intrat în marile afaceri.

Reacţia opiniei publice : Pe acest fundal a avut loc crima doctorului h.c. Efectul ei era de aşteptat : datorită faptului că am depolitizat politica — prin aceasta tindem spre viitor, numai prin aceasta sîntem moderni, cu adevărat deschizători de drum, lumea sau va dispărea sau se va helvetiza —, deoarece din partea politicii nu mai este nimic de aşteptat, nici un miracol, nici un fel de viaţă nouă, doar, din cînd în cînd, vreo şosea mai bună, datorită faptului că ţara se comportă mulţumitor din punct de vedere biologic şi nu prea se îngrijeşte de procrearea copiilor (faptul că nu sîntem numeroşi este un mare avantaj, iar faptul că rasa noastră se îmbunătăţeşte treptat mulţumită muncitorilor imigranţi este avantajul nostru cel mai mare), orice întrerupere a ritmului zilnic este primită cu satisfacţie, orice schimbare este binevenită, cu atît mai mult cu cît defilarea anuală a breslelor cu ceremonia ei rigidă nu poate înlocui absolut deloc lipsa carnavalului. Modul în care a acţionat dr. h.c. Isaak Kohler a avut, de aceea, un efect eliberator, pentru că exista ceva ce, neoficial, putea fi ironizat, deşi oficial trebuia să te indignezi şi chiar în seara morţii lui Winter, a circulat o vorbă de spirit ce-i era atribuită unui înalt funcţionar municipal, dacă nu chiar primarului, potrivit căreia Kohler ar merita un nou titlu de doctor honoris causa deoarece l-a împiedicat pe profesorul Winter să mai ţină cuvîntarea sa tradiţională de 1 August. De asemenea, acţiunile neinspirate ale poliţiei au făcut să nu se manifeste o indignare morală exagerată, satisfacţia că forţele de ordine n-au fost la înălţime era prea mare : relaţiile dintre populaţie şi poliţie sînt încordate, de multă vreme oraşul nostru nu mai este pe măsura reputaţiei lui. Devenit pe neaşteptate un mare oraş, el doreşte totuşi să

păstreze atmosfera intim-familiară de burghezie harnică și virtuoasă, așa cum a fost și a rămas în continuare, vrînd să-și păstreze personalitatea, cînd în jur totul își pierde personalitatea, continuînd tradiția, chiar dacă de multă vreme aceasta s-a dus naibii : timpurile au devenit mai puternice decît orașul, în pofida eforturilor lui, fac cu el ce vor. Și așa se face că nu sîntem deci nici cei care am fost odată, nici cei ce ar fi trebuit să fim acum, că trăim în război cu prezentul, nu vrem ceea ce sîntem siliți să facem, din sfidare nu facem niciodată tot ceea ce ar trebui să facem, ci, în cel mai bun caz, numai pe jumătate, și aceasta în silă. Expresia acestei situații mizerabile este înmulțirea funcțiilor poliției : fiindcă cine trăiește în război cu prezentul, aduce reglementări. Comunitatea noastră a devenit un stat polițienesc, care își bagă nasul în toate, în moralitate și în traficul rutier (ambele într-o stare de haos). De aceea, polițistul nu prea reprezintă un simbol al protecției, ci mai mult al șicanei. Terminat. Beat mort. În plus, dama cu apartamentul a venit la biroul meu (situat din nou la mansarda din Spiegelgasse), are nevoie de protecție juridică. O s-o sfătuiesc să-și facă rost de un cîine. Cu acesta poate ieși de două ori pe noapte (este o recomandare a asociației de protecție a animalelor, acceptată, scrîșnind din dinți, și de Jämmerlin).

Procurorul federal Jämmerlin : îl ura pe consilierul cantonal. Nonșalanța acestuia îl călca pe nervi. Nu putea să-i ierte faptul că în sala de concert îi strînsese, lui, lui Jämmerlin, mîna. Îl ura atît de tare încît în sinea sa se produsese o dedublare. Tensiunea dintre ura lui și sentimentul dreptății ajunsese de nesuportat. Se gîndea să se autorecuze, dar mai spera că consilierul cantonal va fi cel care îl va recuza ca procuror federal. În cele din urmă își mărturisi frămîntările judecătorului de la Curtea de apel, Jegerlehner. Judecătorul luă contact cu judecătorul de instrucție, acesta cu comandantul care, oftînd, ordonă să fie adus în biroul său consilierul cantonal de la închisoarea municipală, pentru a sta de vorbă cu acesta într-o ambianță mai plăcută. Dr.h.c. era foarte bine-dispus. Băură un excelent „Cheval Blanc". Comandantul aduse din nou vorba de Stüssi-Leupin, arătînd că apărătorul din

oficiu era cunoscut pentru incompetența lui. Kohler răspunse că acest lucru nu are nici o importanță. În cele din urmă, comandantul evocă rezervele lui Jämmerlin. Consilierul cantonal îl asigură că nu crede că poate exista un acuzator mai neutru față de el, un răspuns care, atunci cînd i-a fost comunicat lui Jämmerlin, l-a făcut pe acesta să strige furios că o să-i arate el consilierului cantonal, că o să obțină o condamnare pe viață, fapt care l-a făcut pe judecătorul de la Curtea de apel, care aproape se despărțise de procurorul federal, să-l mai rețină pe acesta de teama unui atac de apoplexie, căci starea sănătății lui Jämmerlin nu era deloc bună.

Procesul : a avut loc în fața unei Curți de apel, în prezența a cinci judecători, destul de repede pentru condițiile noastre, cu viteza vîntului pentru a spune așa, la un an după asasinat, venise iarăși luna martie. Crima fusese săvîrșită în public, iar cine era asasinul nu mai trebuia dovedit. Doar în legătură cu motivul faptei nu se putuse afla nimic. Părea să nu existe nici unul. Era o enigmă. Nici anchetarea scrupuloasă a acuzatului de către judecătorii respectivi n-a reușit să aducă la lumină nici cel mai mic punct de sprijin în această privință. Raporturile dintre ucigaș și cel ucis au fost dintre cele mai corecte. Afaceri nu au făcut împreună, gelozia era exclusă, în această privință nefiind posibile nici măcar bănuieli. Avînd în vedere această situație stranie, au fost avansate două interpretări : dr.h.c. Isaak Kohler ori era bolnav psihic, ori era un monstru amoral, ucigînd din pura plăcere de-a omorî. Primul punct de vedere a fost adoptat de apărătorul din oficiu Lüthi, cel de-al doilea, de procurorul federal Jämmerlin, împotriva primei teorii vorbea evidența, Kohler dădea impresia că este complet normal, împotriva celei de-a doua — trecutul glorios al acestuia, un om politic și o personalitate de frunte pe plan economic era prin sine însăși o valoare morală. În plus, manifestase dintotdeauna interese sociale (nu socialiste). A fost însă procesul în care Jämmerlin a dat dovadă de cea mai mare ambiție. Ura, insultele, glumele făcute pe seama lui l-au înaripat pe bătrînul jurist, judecătorii Curții de apel nefiind în stare să facă față avîntului său irezistibil, iar

insignifiantul Lüthi a fost neputincios. Spre surprinderea generală, teza lui Jämmerlin cu privire la monstrul Kohler s-a impus pînă la urmă. Cei cinci judecători ai Curții de apel au considerat că e cazul să dea o pedeapsă exemplară, și însuși Jegerlehner a cedat. Din nou s-a făcut totul pentru a salva fațada edificiului moral. În expunerea de motive a sentinței, se releva că poporul poate să pretindă de la cercurile situate mai sus în plan social și financiar un mod de viață ireproșabil, ba în plus trebuie să și vadă că lucrurile se întîmplă întocmai. Consilierul cantonal a fost condamnat la douăzeci de ani de închisoare. Nu chiar la închisoare pe viață, deși, practic, pe viață.

Comportarea lui Kohler: toți au fost surprinși de demnitatea acestui asasin dovedit. Intrase în sala de judecată cu o figură de om odihnit, doar petrecuse cea mai mare parte a detenției sale preventive într-o clinică de psihiatrie din apropiere de Bodensee, ce-i drept, sub un ușor regim polițienesc, însă sub îngrijirea bunului său prieten, profesorul Habersack. Avea voie să se plimbe, iar băiatul său de mingi la golf era polițistul satului. Ajuns în fața Curții de apel, Kohler a refuzat orice favoare, cerînd „să fie tratat ca un om din popor". Semnificativ în acest sens a fost chiar începutul procesului. Dr.h.c. s-a îmbolnăvit de gripă, termometrul indica chiar 39 de grade, însă el a refuzat orice amînare, respingînd chiar propunerea de-a sta în sala de judecată într-un fotoliu pentru bolnavi. Celor cinci judecători le-a declarat (conform procesului-verbal): „Mă aflu aici pentru a fi judecat potrivit conștiinței voastre și potrivit legii. Știți de ce sînt învinuit. Foarte bine. Acum vouă vă revine sarcina de-a mă judeca, și mie cea de-a mă supune sentinței voastre. O voi socoti dreaptă oricare ar fi ea". După pronunțarea sentinței, el mulțumi emoționat, relevă în special umanismul cu care a fost tratat, îi mulțumi pînă și lui Jämmerlin. Această avalanșă de cuvinte a provocat, de fapt, mai mult ilaritate decît emoție și în general domnea impresia că prin dr.h.c. Isaak Kohler justiția avusese de-a face cu un caz de excepție, iar cînd a fost ridicat de polițiști, se părea

că cortina căzuse definitiv asupra unei afaceri, ce-i drept, nu complet clarificate, dar lipsite de orice echivoc.

Acum, despre mine, cel de atunci și cel de acum : Știu că în linii generale această preistorie poate dezamăgi, fiind un eveniment cotidian, deosebit numai pentru cei care au participat la el și pentru cei informați mai amănunțit, un subiect de bîrfă, de glume mai mult sau mai puțin deocheate și pentru unele considerații privind criza Occidentului și a democrației, un caz de omucidere despre care relatează conștiincios reporterii de la rubrica judiciară, comentat cu demnitatea obișnuită în țara noastră de redactorul-șef al ziarului nostru local de reputație internațională (un prieten al lui Kohler), o temă de discuții pentru cîteva zile, care în fond nu poate depăși granițele orașului nostru, un scandal de provincie care, pe bună dreptate, ar fi fost curînd uitat, dacă în spatele lui nu s-ar fi ascuns un plan. Faptul că eu urmam să joc un rol hotărîtor în acest plan este ghinionul meu, chiar dacă trebuie să recunosc că, de la bun început, am presimțit ceva rău. Însă a venit momentul să spun ceva despre situația mea după procesul lui Kohler. De pe atunci nu mai era prea mulțumitoare. Tocmai încercam să mă pun pe propriile mele picioare și închiriasem un birou pe Spiegelgasse, deasupra unei săli de întrunire a „Sfinților din Uetli", o sectă evlavioasă ; era o cameră cu tavan înclinat spre cele trei ferestre ale ei, cu cîteva fotolii grupate în fața unui birou de la magazinul de mobilă Pfister, cu cromotipii „Beobachter" pe pereți, cît despre tapetele cu care erau acoperiți aceștia, aș prefera să tac, și cu un telefon care nu funcționa încă, un spațiu locativ care apăruse datorită faptului că proprietarul dărîmase peretele dintre două cămăruțe de la mansardă și zidise una dintre uși. În cea de-a treia cămăruță, locuia predicatorul și fondatorul sectei Uetli, Simon Berger, care semăna cu sfîntul Niklaus von der Flüe și cu care împărțeam closetul de pe coridor. Ce-i drept, biroul meu avea o așezare foarte romantică, Büchner și Lenin locuiseră în apropiere, și privelișteа asupra hornurilor și antenelor de televiziune din orașul vechi îți trezea admirația, un sentiment de inti-

mitate și de odăiță natală, precum și pofta de-a cultiva cactuși, însă pentru un avocat era cît se poate de neadecvat și nu numai din cauza greutăților cu transportul, ci și din alte puncte de vedere : magherniță era lipsită de lift, scara era abruptă și scîrțîia și se afla într-un adevărat labirint de coridoare. (De adăugat : pe atunci, acest birou avea o poziție nefavorabilă pentru că mai aveam ambiții, mai doream să mă căpătuiesc, să progresez, să devin un brav cetățean, în schimb, azi, pentru protectorul beţiv al cocotelor, care am devenit între timp, această chichineață se dovedește a fi chiar ideală, cu toate că lipsa de spațiu s-a agravat îngrijorător prin instalarea unui pat; dorm aici, mă culc cu femei, locuiesc, ba mai și gătesc aici, nopțile, în sunetul psalmilor sfinților din Uetli, „oprește-te, om și Hristos, salvează-ți sufletul și ce se va mai putea salva va fi fără prihană" ; cel puțin Lucky, „peștele" damei cu nuri remarcabili și profesie incertă, care atît din curiozitate cît și din motive de afaceri a venit să discute cu mine și să sondeze situația la fața locului, păru satisfăcut, apreciind cu jovialitate că aici se poate respira fără teamă.) Deci, clienții n-au apărut nici atunci, eram aproape șomer, neavînd nimic de lucru în afara unor cazuri de furturi din magazine, mici evaziuni fiscale și elaborarea statutelor unei asociații sportive a deținuților (din însărcinarea departamentului justiției), am început să trîndăvesc cînd pe băncile verzi de pe chei, cînd în fața cafenelei „Select", jucam șah (cu Lesser, folosind amîndoi cu încăpățînare deschiderea spaniolă, astfel că în general jucam una și aceeași partidă, care se termina prin pat), și luam în diferite localuri ale Asociației femeilor, aceeași masă lipsită de fantezie, dar deloc nesănătoasă. În aceste condiții, nu puteam să-mi permit să-l refuz pe Kohler care printr-o scrisoare mă invita să-l vizitez la închisoarea din R. ; invitația m-a pus pe gînduri deoarece nu-mi puteam imagina ce vrea bătrînul de la un avocat necunoscut, încă nerealizat profesional, dar și pentru că mă temeam de superioritatea lui ; mi-am reprimat aceste stări confuze de neliniște, trebuia să le reprim. Din bunăcuviință. Produs al moralei noastre a muncii. Fără sîrguință nu se poate obține nimic. Vrei nu vrei, bea Grigore

agheasmă ! Așa că m-am dus. (Pe atunci, tot cu Volkswagenul.)

Pușcăria noastră : Se putea ajunge pînă la ea în circa douăzeci de minute cu automobilul. O vale întinsă, satul — ca o suburbie, monoton, mult beton, cîteva fabrici, la orizont — păduri. De altminteri nu se poate spune că toți locuitorii orașului nostru cunoșteau pușcăria, cei patru sute de deținuți nu reprezentau mai mult de o miime din populație. Însă excursioniștilor de duminică clădirea le era probabil cunoscută, chiar dacă mulți dintre ei își închipuiau că acolo este mai degrabă o fabrică de bere sau o casă de nebuni. Imediat ce treci însă de poarta de intrare, unde se află paza, și ajungi în fața clădirii principale, ai impresia că te afli în fața unei biserici sau a unei capele nereușite construită din cărămidă roșie. Această vagă impresie religioasă este întărită și de apariția portarilor : figuri prietenoase, blînde, de parcă fac parte din Armata Salvării, pretutindeni un stil cucernic, binefăcător pentru nervi, casti fără să vrei în semiîntunericul răcoros, chiar dacă poate cam plictisit, justiția are aici trăsături adormite, și acest lucru nu este de mirare, în fond, la o doamnă etern legată la ochi. Mai sînt și alte indicii ale activității de binefacere și ale grijii pentru suflete, un preot bărbos își face apariția, plin de rîvnă, neobosit, apoi preotul închisorii, după care o psiholoagă cu ochelari, se simte peste tot dorința de-a salva suflete, de-a le întări și înălța, doar înspre capătul coridorului, fără nici o îndoială dezolant, se întrevede o lume amenințătoare, însă ușa cu geam zăbrelită nu lasă să se vadă nimic clar, după cum și cei doi oameni în civil, cu aspect sumbru, care stau pe o bancă în fața biroului directorului și așteaptă, fac să se nască o ușoară suspiciune, o vagă indispoziție. Apoi, cînd se deschide ușa cu geam și treci de pragul misterios, pătrunzînd înăuntru, fie în calitate de membru cam jenat al unei comisii, fie ca deținut dat pe mîna justiției, te trezești uimit într-o adevărată împărăție paternalistă, cu o ordine foarte strictă, dar deloc neumană, adică în fața a trei galerii uriașe de cîte cinci etaje, ce puteau fi cuprinse cu privirea dintr-un singur

punct, deloc întunecate, ci scăldate în lumina ce venea de undeva de sus, în fața unei lumi de cuști și zăbrele, desigur nu lipsită de aspecte plăcute și de individualitate, putînd să vezi ici, prin ușa întredeschisă a cîte unei celule, un tavan văruit în albastrul cerului și verdele gingaș al unui tei de cameră, colo siluetele amabile și satisfăcute ale deținuților în îmbrăcămintea maronie a instituției ; starea sănătății persoanelor de aici este excelentă, modul de viață regulat, monahal, stingerea care se dă devreme, hrana simplă producînd adevărate minuni, biblioteca oferă pe lîngă descrieri de călătorie și biografii, pe lîngă povestiri religioase ale celor două confesiuni, și clasici, chiar dacă nu dintre cei mai recenți, iar direcțiunea oferă săptămînal cîte un film, de pildă săptămîna aceasta — „Noi, copiii minune", prezența la predică o depășește procentual pe cea din afara zidurilor, viața se desfășoară alene și regulat, se oferă întreținere și amuzament în doze moderate, deținuților le sînt acordate note, faptele bune sînt răsplătite, îți ușurează situația, desigur numai celor care au de petrecut aici un deceniu sau cîțiva ani, fiindcă în cazul acestora educația este justificată. Dimpotrivă, acolo unde orice speranță e inutilă, celor condamnați pe viață înlesnirile le sînt acordate fără obligația de a se înregistra îmbunătățiri în comportament, doar ei pot reprezenta mîndria stabilimentului, de pildă Drossel și Zärtlich care pe vremea cînd își săvîrșeau fărădelegile îi umpluseră de teamă și de groază pe cetățeni, și care sînt tratați cu deosebit respect de paznici, sînt staruri printre deținuți și lasă să se vadă acest lucru. Nu poate fi negat faptul că în rîndul deținuților obișnuiți această situație dă naștere, uneori, la invidie, și-i face pe unii să se jure pe ce au mai scump că data viitoare vor proceda mai temeinic, ce vreți, și medalia ce-o merită pușcăria noastră își are reversul ei, însă, privind lucrurile în ansamblu, cine nu ar deveni în asemenea condiții virtuos ; colonei înlăturați din posturile și din funcțiile lor încep din nou să spere, tîlharii se dedică antroposofiei, desfrînații și incestuoșii caută înălțarea spirituală, se confecționează pungi, se împletesc coșuri, se leagă cărți, se tipăresc broșuri, la croitoria închisorii își comandă costume chiar și consilierii guvernamentali, în plus stabilimentul

este străbătut de un miros de pîine caldă, brutăria de aici este renumită, chiflele ei pentru sandvișuri cu salam sînt minunate (se livrează și salam), prin sîrguință și bunăcuviință se pot obține canari, porumbei, radiouri, școlile serale au grijă de continuarea educației și cu oarecare invidie observi dintr-o dată că această lume este în ordine și nu lumea noastră.

Convorbire cu directorul închisorii : spre surprinderea mea, am fost invitat la directorul Zeller. Acesta m-a primit în biroul său, într-o cameră cu o respectabilă masă de conferințe, telefon, dosare. Pe pereți tabele, panouri negre pline de hîrtiuțe, multă caligrafie, ca pretutindeni în această țară, există, din păcate și printre deținuți mulți învățători. Fereastra fără gratii, avînd ca perspectivă zidul închisorii și o pajiște mică, semănînd cu o curte de școală, dacă nu ar fi fost liniștea absolută. Nici claxon de automobile, nici zgomote, parcă te aflai într-un azil de bătrîni.

Directorul pușcăriei mă salută rezervat, rece și apoi am luat loc pe scaune.

„Domnule Spät", a început el convorbirea, „ați fost chemat de deținutul Isaak Kohler, pentru a-i face o vizită. Am aprobat ca această întrevedere să aibă loc și veți sta de vorbă cu Kohler în prezența unui paznic."

Știam de la Stüssi-Leupin că acesta putea să vorbească cu clienții lui fără martori.

„Stüssi-Leupin se bucură de încrederea noastră", răspunse directorul închisorii la întrebarea mea. „Nu vreau să spun prin aceasta că nu avem încredere în dumneavoastră, însă nu vă cunoaștem încă."

„Înțeleg."

„Și încă ceva, domnule Spät", continuă directorul închisorii, acum ceva mai amabil: „Înainte de a sta de vorbă cu Kohler, aș dori să vă comunic cîteva din reflecțiile mele cu privire la acest deținut. Poate că acestea sînt importante pentru dumneavoastră. Să fiu bine înțeles. Nu intră în atribuțiile mele să mă intereseze motivele pentru care au ajuns aici oamenii pe care trebuie să-i supraveghez. Sarcina mea este efectuarea pedepsei. Exclusiv. De aceea nu doresc să fac aprecieri nici cu privire

la crima lui Kohler, însă vă mărturisesc că mie, personal, omul acesta îmi provoacă o oarecare nedumerire."

„În ce sens ?" am întrebat.

Directorul închisorii ezită puțin, înainte de a-mi da răspunsul : „Acest om pare să fie absolut fericit", spuse el apoi.

„Nu poate fi decît un fapt îmbucurător", am zis.

„Ei da — nu știu ce să spun", răspunse directorul închisorii.

„Instituția dumneavoastră este în fond o instituție model", am continuat eu.

„Fac tot ce-mi stă în putință", oftă directorul închisorii, „cu toate acestea, un multimilionar care stă fericit în celula lui pare cam dubios."

Pe coama zidului închisorii se plimba o mierlă mare și grasă, sperînd, pesemne, să poată rămîne aici, atrasă de piuiturile, cîntecelele și fluierăturile păsărelelor care, în cuștile lor, se bucurau de cea mai mare îngrijire, larma lor auzindu-se uneori foarte tare de după ferestrele cu gratii. Era o zi caldă, vara părea să se reîntoarcă, peste pădurile din depărtare se adunau norii și din sat se auzeau bătăile ceasului din turnul bisericii.

Mi-am aprins o „Parisienne". El împinse spre mine o scrumieră.

„Domnule Spät", continuă directorul închisorii, „închipuiți-vă un deținut care are curajul să vă spună în față că închisoarea i se pare minunată, că paznicii sînt băieți de ispravă și că este pe deplin fericit, neavînd nevoie de nimic. De neconceput. Am rămas pur și simplu, perplex."

„De ce ?" am întrebat. „Paznicii dumneavoastră nu sînt băieți de ispravă ?"

„Firește că sînt", răspunse directorul închisorii, „dar nu mă așteptam să aud acest lucru din partea unui deținut. La urma urmei, iadul nu este făcut pentru a te bucura."

„Așa este", am admis.

„M-am înfuriat, am ordonat respectarea strictă a regulamentului, deși am primit din partea departamentului justiției indicația de-a avea față de el o atitudine cît mai blîndă și nici un regulament din nici o închisoare din

lume nu interzice unui deținut să fie pe deplin fericit. Însă fusesem pur și simplu șocat de atitudinea lui. Domnule Spät, trebuie să mă înțelegeți. Kohler a fost supus la obișnuita izolare severă, la arest la întuneric — de fapt, așa ceva este interzis — însă după cîteva zile mi-am dat seama că paznicilor le place Kohler, că aproape îl respectă."

„Și acum ?" am întrebat.

„Acum m-am obișnuit cu el", mormăi indispus directorul închisorii.

„Îl stimați și dumneavoastră ?"

Directorul închisorii mă privi gînditor. „Vedeți dumneavoastră, domnule Spät", spuse el, „cînd stau în celula lui și îl ascult — naiba știe cum, dar emană o forță, o siguranță, că aproape îți vine să crezi din nou în omenire și în tot ce este frumos și bun, chiar și preotul nostru este captivat, e ca o molimă. Însă, mulțumesc lui Dumnezeu, mă reîntorc repede la realitate și nu mai cred în oameni pe deplin fericiți. Cu atît mai puțin, în oameni aflați în închisori, oricît de mult ne-am strădui să le ușurăm viața aici, la noi. În fond, nu sîntem neoameni. Dar delincvenții sînt delincvenți. De aceea îmi spun tot mereu : omul acesta poate fi periculos, trebuie să fie periculos. Sînteți nou în meserie, aveți de aceea grijă să nu cădeți în vreo cursă, cel mai bine ar fi să nu vă băgați în treaba asta. Firește, este numai un sfat, la urma urmei sînteți avocat, și dumneavoastră vă revine sarcina de-a decide. De n-ar fi atît de greu să hotărăști ! Omul acesta e fie sfînt, fie diavol, și consider de datoria mea să vă avertizez asupra acestui fapt, ceea ce am și făcut."

„Vă mulțumesc mult, domnule director" am spus.

„O să dau dispoziție acum să vi-l aducă pe Kohler", spuse directorul închisorii, răsuflînd ușurat.

Însărcinarea : discuția cu omul perfect fericit a avut loc într-o cameră alăturată. Mobilierul și perspectiva de la fereastră erau aceleași. M-am ridicat în picioare, cînd paznicul l-a introdus în cameră pe dr. h.c. Isaak Kohler. Bătrînul era îmbrăcat într-o uniformă cafenie de deținut, paznicul lui purta o uniformă neagră, și semăna cu un poștaș.

„Stați jos, Spät", spune dr. h.c. Isaak Kohler, manifestîndu-se ca un amfitrion generos și jovial. Oarecum stînjenit, am mulțumit și m-am așezat. Apoi, i-am oferit deținutului o „Parisienne", dar Kohler refuză.

„Nu mai fumez", declară el, „mă folosesc de această situație pentru a împleti plăcutul cu utilul."

„Găsiți că închisoarea este ceva deosebit de plăcut, domnule Kohler ?" am întrebat eu.

Mă privi mirat : „Dumneavoastră nu ?"

„Eu nu mă aflu în ea", am răspuns eu.

Radia pur și simplu de plăcere. „Este minunat. Cîtă liniște ! Cîtă pace ! Pînă acum, am dus o viață destul de zbuciumată. Cu trustul meu."

„Îmi imaginez", am aprobat.

„Aici nu sînt telefoane", spuse el, „mi-am recăpătat și sănătatea. Ia uitați-vă." Făcu cîteva genoflexiuni.

„Acum o lună nu puteam face așa ceva", declară el mîndru. „Avem aici și o asociație sportivă."

Afară, mierla grasă se plimba în continuare, plină de speranță încoace și încolo, dar poate că era alta. Omul perfect fericit mă privi binevoitor. „Am făcut mai demult cunoștință", spuse el.

„Știu."

„La cafeneaua «Du Théâtre», care a jucat un anumit rol în viața mea. V-ați uitat atunci cum joc biliard".

„Nu mă pricep la biliard."

„Nici acum ?"

„Nici acum, domnule Kohler."

Deținutul rîse și se adresă paznicului : „Möser, vreți să aveți amabilitatea să-i oferiți un foc tînărului nostru prieten ?"

Paznicul sări în picioare și îmi întinse o brichetă.

„Firește, domnule consilier cantonal, bineînțeles". Și el radia de satisfacție.

Apoi paznicul se așeză din nou. Am început să fumez. Cordialitatea celor doi mă obosise. Aș fi deschis bucuros fereastra mare fără gratii, dar presupun că nu era un gest indicat într-o închisoare.

„Vedeți, Spät", spuse el, „sînt un simplu deținut, nimic mai mult, și Möser este paznicul meu. Un om admi-

rabil. Mă inițiază în secretele stupăritului. Mă și simt apicultor, iar cu paznicul Brunner — și cu acesta ar trebui să faceți cunoștință — învăț esperanto. Vorbim numai în această limbă. Puteți constata și singur : seninătate, atmosfera plăcută, cordialitate pretutindeni, pacea cea mai profundă. Am devenit un om perfect fericit. Și înainte ? Vai, Doamne !... Îl studiez pe Platon în original, împletesc coșuri — aveți nevoie de un coș, Spät ?"

„Din păcate, nu."

„Coșurile domnului consilier cantonal sînt coșuri de maestru", confirmă mîndru din colțul său paznicul : „L-am învățat personal cum se împletesc coșurile, și acum îi întrece pe toți împletitorii noștri. Nu exagerez cu nimic."

Mi-am exprimat din nou regretul : „Îmi pare rău, nu am nevoie."

„Păcat, v-aș fi dăruit bucuros unul", spuse Kohler.

„Sînteți foarte amabil."

„Ca amintire."

„Nimic de făcut."

„Păcat. Grozav de păcat."

Devenisem nerăbdător. „Aș putea acum afla motivul pentru care m-ați chemat aici ?" am întrebat.

„Firește", răspunse el. „Firește Am uitat complet că ați venit de afară și că vă grăbiți să vă reîntoarceți. Să trecem, deci, la subiect : atunci, la «Du Théâtre», mi-ați spus, poate vă amintiți, că aveți de gînd să lucrați pe cont propriu."

„Acum lucrez pe cont propriu."

„Am fost informat. Cum merg afacerile ?"

„Domnule Kohler", am spus, „nu cred că v-ar putea interesa așa ceva."

„Prin urmare, prost", dădu el din cap. „M-am gîndit eu. Și biroul dumneavoastră se află într-o mansardă din Spiegelgasse, nu-i așa ? Și asta-i rău. Foarte rău."

Mă săturasem, așa că m-am ridicat în picioare. „Ori îmi spuneți imediat ce doriți de la mine, domnule Kohler, ori plec", am spus eu grosolan.

Omul perfect fericit se ridică și el în picioare, devenind deodată puternic, irezistibil, mă obligă să mă reașez

în fotoliu, apăsîndu-mă pe umeri cu ambele mîini, pe care le simțeam ca niște greutăți.

„Rămîneți", ordonă el amenințător, aproape mînios.

Nu-mi rămînea altceva de făcut decît să-l ascult. „Vă rog", am spus, liniștindu-mă. Paznicul, de asemenea.

Kohler se așeză din nou : „Aveți nevoie de bani", constată el.

„Așa ceva nu se discută aici", am răspuns eu.

„Sînt dispus să vă ofer un angajament."

„Vă ascult."

„Aș dori să reluați cercetările în cazul meu."

Am rămas buimac : „Aceasta înseamnă că doriți un proces de recurs, domnule Kohler ?"

Negă, scuturînd din cap. „Ca să doresc recurs, ar trebui ca ceva să nu fie în ordine cu pedeapsa ce mi s-a dat, însă ea este în ordine. Viața mea s-a încheiat, a fost pusă la dosar. Știu că uneori directorul închisorii mă consideră un fățarnic, ca și dumneavoastră, Spät, de altfel. E de înțeles. Însă eu nu sînt nici sfînt, nici diavol, sînt pur și simplu un om care a ajuns la concluzia că nu mai are nevoie de altceva în viață decît de o celulă, de nimic altceva pentru a muri, fiind suficient un pat și, mai tîrziu, un coșciug, fiindcă menirea omului este de-a gîndi și nu de-a acționa. Să acționeze poate orice bou."

„Foarte bine", am spus, „acestea sînt principii demne de toată lauda. Însă, spuneți că trebuie să acționez pentru dumneavoastră, să cercetez din nou cazul dumneavoastră. Permiteți boului să întrebe ce aveți în vedere ?"

„Nu am nimic în vedere", răspunse modest dr. h.c. Isaak Kohler. „Reflectez. Asupra lumii, asupra oamenilor, poate și asupra lui Dumnezeu. Însă pentru aceasta am nevoie de material, altfel, gîndirea mea se mișcă în gol. Nu doresc de la dumneavoastră nimic altceva decît un mic ajutor pentru studiile mele, pe care puteți să le priviți liniștit drept hobby-ul unui milionar. De fapt, nu sînteți singurul căruia i-am solicitat asemenea mici servicii de salahorie. Îl cunoașteți pe bătrînul Knulpe ?"

„Profesorul ?"

„Da."

„Am studiat cu el."

„Iată, deci. Acum este pensionar și pentru ca să nu mă uite de tot, i-am dat o însărcinare. Lucrează la o cercetare : consecințele unui asasinat. Constată care sînt urmările pe care le-a avut și le mai are încă violenta încetare din viață a colegului său. Foarte interesant. Lucrează cu mare plăcere la asta. Trebuie să cerceteze realitatea, să măsoare exact care au fost efectele unui act. În ce privește sarcina dumneavoastră, scumpul meu domn, ea este de un alt gen, într-o anumită măsură opusă muncii lui Knulpe."

„În ce sens ?"

„Trebuie să cercetezi cazul meu, plecînd de la premisa că nu eu am fost ucigașul."

„Nu înțeleg."

„Trebuie să vă imaginați o situație fictivă, nimic altceva."

„Dar din moment ce dumneavoastră sînteți criminalul, această ficțiune este absurdă", am spus eu.

„Nu, doar așa are sens", răspunse Kohler. „Firește că nu trebuie să studiați realitatea, acest lucru îl face bravul Knulpe, ci una din posibilitățile aflate dincolo de realitate. Vedeți, dragă Spät, realitatea o cunoaștem oricum, de aceea stau aici și împletesc coșuri, însă posibilul nu-l cunoaștem. Și e normal să fie așa. Posibilul este aproape infinit, realul însă strict limitat, fiindcă numai una din toate posibilitățile poate deveni realitate. Realul este doar un caz particular al posibilului și de aceea poate fi gîndit și altfel. De aici rezultă că trebuie să regîndim realul pentru a pătrunde în posibil."

Am rîs : „Straniu raționament, domnule Kohler."

„Da, locurile de aici sînt prielnice tocmai unor astfel de reflecții", spuse el. „Vedeți, domnule Spät, adesea noaptea, cînd privesc stelele printre zăbrelele de la fereastră, mă gîndesc cum ar arăta realitatea dacă nu eu, ci un altul ar fi ucigașul. Cine ar putea fi acest altul ? La această întrebare aștept un răspuns din partea dumneavoastră. Drept onorariu plătesc treizeci de mii, cincisprezece mii în avans."

N-am răspuns nimic.

„Ei, ce spuneți ?" întrebă el.

„Seamănă cu un pact cu diavolul", am răspuns.

„Nu-ți vreau sufletul.“

„Cine știe ?!“

„Nu riscați nimic.“

„Se poate. Dar nu văd ce sens au toate astea.“

Dădu din cap și rîse.

„Este suficient că văd eu un sens. Încolo, nu trebuie să vă mai preocupe nimic. Nu doresc de la dumneavoastră nimic altceva decît să acceptați o propunere care nu încalcă nici o lege și am nevoie de acestea pentru a putea să explorez posibilul. Cheltuielile, desigur, vor fi suportate de mine. Luați legătura cu un detectiv particular, cel mai bine cu Lienhard, plătiți-i cît dorește, bani sînt suficienți, procedați în general cum credeți de cuviință.“

Am examinat din nou această ciudată propunere. Nu-mi plăcea, simțeam o capcană, însă nu puteam să descopăr unde este.

„De ce v-ați adresat tocmai mie ?“ am întrebat.

„Deoarece nu înțelegeți biliardul“, îmi răspunse el amabil.

În fine m-am hotărît.

„Domnule Kohler“, am răspuns eu, „acest angajament este prea enigmatic pentru mine“.

„Răspunsul puteți să-l dați fiicei mele“, spuse Kohler și se ridică în picioare.

„N-am de ce să mă mai gîndesc, refuz“, am spus și m-am ridicat și eu.

Kohler mă privi liniștit, strălucitor, fericit, rumen în obraji.

„Veți accepta însărcinarea ce v-o dau, tinere prieten“, spuse el, „vă cunosc mai bine decît vă cunoașteți dumneavoastră înșivă : o șansă este o șansă, și dumneavoastră aveți nevoie de așa ceva. Asta-i tot ce doream să vă spun. Și acum, Möser, să mergem să împletim coșuri.“

Cei doi plecară, braț la braț, pe cuvîntul meu, și am fost bucuros să părăsesc acest loc al fericirii perfecte. În grabă. Am plecat val-vîrtej. Hotărît să nu am nimic de a face cu această afacere, să nu-l mai văd niciodată pe Kohler.

Și totuși, pînă la urmă am acceptat. E adevărat că și a doua zi dimineață eram tot hotărît să refuz. Simțeam

că era în joc reputația mea de avocat, chiar dacă nu aveam încă o asemenea reputație, însă propunerea lui Kohler era absurdă, o joacă, ceva sub demnitatea profesiunii mele, o simplă posibilitate de-a cîștiga bani într-un mod prostesc, care-mi leza mîndria. Pe atunci, îmi doream încă să duc o viață fără pată, tînjeam după procese adevărate, după posibilitatea de a-i ajuta pe oameni. I-am scris o scrisoare consilierului cantonal, în care îl informam încă o dată de hotărîrea mea. Pentru mine problema fusese deja încheiată. Cu scrisoarea în buzunar, mi-am părăsit camera din Freierstrasse, ca în fiecare dimineață, la ora nouă fix, cu intenția de a mă duce, așa cum obișnuiam, mai întîi la „Select", apoi la studioul meu (mansarda din Spiegelgasse), și, după aceea, pe chei. La poartă, am salutat-o pe proprietăreasă, am închis ochii, jenat de strălucirea soarelui, pornind spre cutia poștală de culoare galbenă de lîngă magazinul alimentar, aflată doar la cîțiva pași, o nimica toată, cum însă viața lucrează adesea ca un romancier de duzină, am întîlnit în acea dimineață, apăsătoare și bîntuită de foen, atît de tipică pentru cotidianul orașului nostru, după cum am spus, între ora nouă și ora zece, unul după altul pe a) bătrînul Knulpe, b) arhitectul Friedli, c) detectivul particular Lienhard.

a) Bătrînul Knulpe: mă acostă chiar lîngă cutia de scrisori. Voiam să arunc scrisoarea mea de refuz, cînd a apărut cu un întreg teanc de scrisori pe care le aruncă cu grijă, una după alta, în cutie. Ca întotdeauna, bătrînul era însoțit de nevastă-sa. Profesorul Carl Knulpe avea aproape doi metri înălțime, cam ramolit, părea să fie făcut numai din piele și oase, ca predicatorul Simon Berger și Niklaus von der Flüe, însă fără barbă, neglijent, murdar, purtînd vara și iarna o pelerină și o bască. Soția lui, la fel de înaltă ca el, la fel de ramolită, la fel de neglijentă și murdară, purta și ea tot anul pelerină și bască, așa încît mulți nu o considerau soția, ci un fel de frate geamăn al lui. Ambii erau somități în domeniul lor, ambii sociologi. Însă pe cît de nedespărțiți erau în viața de zi cu zi, pe atît de diferite le erau pozițiile pe plan științific, unde erau dușmani de moarte, ajungînd adesea la dispute publicistice înverșunate, el fiind un mare liberal („Capitalis-

mul, ca aventură spirituală", Francke, 1938), iar ea o marxistă pasionată, cunoscută sub pseudonimul de Moses Staehelin („Umanismul marxist al vieții reale", Europa-Verlag, 1939), ambii afectați în aceeași măsură de evoluția lor politică : Carl Knulpe nu primea viză pentru SUA, iar Moses Staehelin pentru URSS, el a criticat vehement „tendințele marxiste" ale Statelor Unite, iar ea și mai vehement „trădarea mic-burgheză a Uniunii Sovietice". Au făcut acest lucru. Din păcate este necesară utilizarea timpului trecut : acum două săptămîni, un camion al firmei „Stürzeler", care se ocupă de demolări, i-a călcat pe cei doi, el a fost îngropat, ea incinerată, potrivit prevederilor testamentare, ceea ce a îngreunat destul de mult înmormîntarea.

„Vă salut", am spus eu pentru a-mi face remarcată prezența, ținînd scrisoarea către Kohler încă în mînă. Profesorul Carl Knulpe mă salută și el, aruncîndu-mi o scurtă privire plină de suspiciune prin ochelarii săi prăfuiți și fără ramă, iar soția lui (cu aceiași ochelari) tăcea și ea.

„Nu știu dacă vă mai amintiți de mine, domnule profesor", am spus eu cam descurajat.

„Cum să nu, cum să nu", răspunse Knulpe. „Mi-amintesc de dumneavoastră. Studiați jurisprudența și veneați și pe la mine, la sociologie. Aveți un aer de veșnic student. Ați trecut examenul ?"

„De mult, domnule profesor."

„Ați devenit avocat ?"

„Da, domnule profesor."

„Bravo, bravo. Socialist, probabil ?"

„În parte, domnule profesor."

„Un destoinic sclav al capitalului, nu-i așa ?" întrebă soția lui Carl Knulpe.

„În parte, doamnă profesor."

„Aveți ceva pe suflet", constată Carl Knulpe.

„Da, domnule profesor."

„Veniți cu noi", spuse ea. I-am însoțit pe cei doi. Ne-am îndreptat spre „Păunul", scrisoarea nu o pusesem la cutie, uitasem pe moment, însă m-am gîndit că mai există și alte cutii poștale.

„Ei ?“ întrebă el.

„L-am vizitat pe dr. h.c. Isaak Kohler, domnule profesor. La închisoare.

„Așa, deci. Ați fost la foarte veselul nostru asasin. Vai, vai, tot el v-a chemat ?“

„Exact.“

Cînd mă întreba unul, cînd celălalt.

„Este tot fericit ?“

„Și încă cum !“

„Mai strălucește de mulțumire ?“

„Ca și pînă acum !“

Am mai trecut prin fața unei cutii poștale. De fapt, am vrut să mă opresc și să arunc la cutie scrisoarea de refuz, însă familia Knulpe a continuat să meargă, fără să bănuiască nimic, cu pași mari și grăbiți. Trebuia să alerg, pentru a putea ține pasul cu ei.

„Kohler mi-a povestit că ați acceptat un angajament destul de ciudat, domnule profesor“, am spus eu.

„Ciudat ? De ce ciudat ?“

„Domnule profesor ! Vă mărturisesc cu mîna pe inimă : faptul că dr. Kohler dispune să fie studiate consecințele propriei lui crime este totuși o poveste destul de trăsnită. Omul ăsta ucide la lumina zilei, fără motiv, netamnesam, și apoi angajează pe cineva să facă studii sociologice cu privire la aceasta, sub pretextul că astfel se studiază realitatea.“

„Păi se studiază, tinere. Foarte profund.“

„Totuși, în spatele acestor lucruri trebuie să se ascundă ceva ? Ceva necurat !“ am strigat eu.

Cei doi Knuple se opriră. Am tușit. El își curăță lentilele ochelarilor săi fără ramă, apoi se apropie de mine, astfel încît am fost nevoit să mă uit la el în sus, iar el să-și aplece privirea spre mine. Își puse din nou ochelarii, ochii lui mă priveau fix. Și soția lui se uita fix la mine, indignată, se apropie mai mult de soțul ei și prin aceasta și de mine.

„În spatele acestor cercetări se ascunde știința, tinere, numai știința. Pentru prima dată avem posibilitatea de-a studia consecințele unui asasinat în societatea burgheză, cu temeinicie metodică, și să le expunem în totalitate !

Mulțumită asasinului nostru princiar. O șansă extraordinară ! Ce corelații ies la iveală ! Legături de rudenie, profesionale, politice, financiare, culturale. Nici nu e de mirare. Totul este corelat în această lume, chiar și în dragul nostru oraș unul se sprijină pe ceilalți, unul îl protejează pe altul și, cînd cade unul, vin de-a berbeleacul mulți, și așa se face deci că mulți s-au prăbușit. M-am consacrat acum prezentării consecințelor asupra veneratei noastre alma mater. Și acesta nu este decît începutul."

„Scuzați, un automobil."

I-am tras pe cei doi într-un loc sigur, fiindcă înflăcărat, Knulpe coborîse de pe trotuar pe șosea și un taxi a trebuit să pună o frînă bruscă. Era arhiplin, o bătrînă doamnă cu o pălărie cu multe flori artificiale se lovi de parbriz, șoferul strigă pe fereastră ceva foarte grosolan. Cei doi Knulpe nici măcar nu se arătară tulburați.

„E perfect indiferent", spuse el, „din punct de vedere statistic nu are nici o importanță dacă sîntem sau nu călcați de mașină. Doar însărcinarea pe care ne-am asumat-o contează, doar știința."

Însă doamna profesor Knulpe a fost de altă părere : „De mine ar fi fost păcat", afirmă ea.

Taxiul plecă. Knulpe reîncepu să vorbească de cercetarea sa sociologică.

„Crima este crimă, însă pentru un om de știință ea este un fenomen, care trebuie să fie cercetat ca toate celelalte fenomene. Pînă în prezent, ne-am mărginit să-i determinăm cauzele, mobilurile, originea, contextul. De aceea trebuie să spun că acest asasinat a fost o binecuvîntare pentru alma mater, o binecuvîntare pentru întreaga universitate, pînă într-atît, încît ai dori parcă și tu, pentru a spune așa, să ucizi pe cineva. Ei da, desigur, în sine o asemenea crimă este condamnabilă, însă prin această fisură pe care a lăsat-o în urma lui profesorul Winter pătrunde aer proaspăt, un spirit nou. Din toată această situație rezultă teribila concluzie că dragul răposat Winter era ca nisipul într-un mecanism, un element retrograd, după cum spunea și Shakespeare : „Iarna nemulțumirii noastre", însă nu vreau nici să hulesc, nici să fac ironii de prost gust, doar să relatez, să prezint fapte, tinere, fapte, nimic mai mult".

Ajunsesem la „Păunul".

„Ei, toate cele bune, domnule avocat", au spus cei doi Knulpe și și-au luat rămas-bun de la mine. „Am o întîlnire cu o persoană importantă de la Facultatea de științe tehnice", adăugă el, „trebuie să fac acum cercetări pe acest teren, influența lui Winter asupra Comisiei școlare reprezintă în sine un capitol, care promite lucruri senzaționale. Perspectivele sînt excelente". La intrarea în restaurant, s-au întors din nou spre mine, ridicînd cîte un deget și mi-au spus : „Să gîndești științific, tinere, să gîndești științific." Și doamna profesor Knulpe, alias Moses Staehelin, adăugă : „Trebuie să înveți și asta. Chiar și ca avocat, dragul meu."

Au dispărut apoi, iar scrisoarea tot nu o pusesem la cutie.

b) Arhitectul Friedli : am stat lîngă el, la scurt timp după aceea, la „Select", avînd scrisoarea în continuare în buzunar. „Select" — o cafenea în fața căreia se stă, de care rămîi agățat, dintotdeauna, veșnic, și poate în urmă cu cîteva milioane de ani, de pe vremea cînd brontozaurii își mai croiau drum prin apele rîului, aici stăteau deja oameni. Pe Friedli îl cunoșteam din perioada cînd lucrasem la Stüssi-Leupin, avusese uneori dificultăți cu speculațiile lui funciare, însă nimic nu-l putea opri, era și este în continuare o avalanșă de grăsime care curăță orașul nostru de magherniță, astfel încît pe locul lor se ridică noi magazine, blocuri de locuit, case cu chirie, doar că mai scumpe decît pînă atunci și la prețuri corespunzător mai piperate. Să privim această catastrofă a naturii mai îndeaproape : cincizeci de ani, perne enorme de grăsime ce transpiră, ochii mici și scînteietori, ascunși undeva între acestea, nasul minuscul, ca și urechile, în rest totul enorm, un *seljmademan,* un copil al Uliței Lungi (bătrîna mea, dragă Spät, se ducea să spele pe la străini, iar bătrînul meu a băut pînă ce-a murit, și la înmormîntare i-am turnat chiar eu o sticlă de bere în groapă), era nu numai un mecena al ciclismului, fără ale cărui premii speciale nu era de conceput nici o cursă de șase zile, prilej cu care el, tronînd în mijlocul stadionului acoperit, înfuleca porții enorme de crenvurști St. Galler și cîr-

năclori vienezi, ci și un susținător al muzicii, mulțumită eforturilor sale orchestra filarmonică și opera noastră nu se cufundau cu totul în mediocritate, reușind să aducă și mari dirijori ca pe Klemperer, Bruno Walter și chiar pe Karajan, și îl proteja în prezent pe Mondschein, astfel încît oferea cel puțin o oarecare înfrumusețare muzicală orașului nostru pe care, prin construcțiile noi și prin renovări, tot el îl urîțea.

M-a recunoscut imediat. După cum spuneam, dimineața era caldă și adia foenul, era o atmosferă intimă ca acasă, te simțeai paralizat și vrăjit în aerul călduț, stăteam înghesuiți, eu foarte aproape de Friedli, care era bine-dispus, și înmuia un corn după altul într-o ceașcă de cafea cu lapte, sorbind mereu, fără cumpătare, plescăind, făcînd zgomot, iar cafeaua îi curgea în firișoare maronii pe cravata lui de mătase și pe cămașa-i albă.

Motivul veseliei sale era un anunț mortuar publicat în ziarul nostru local de faimă mondială. Domnul a vrut ca printr-un accident tragic să-l cheme în ceruri pe „neuitatul nostru soț, tată, fiu, frate, unchi, ginere și socru Otto Erich Kugler. Viața lui a fost numai dragoste".

„Dușmanul dumneavoastră ?" am întrebat.

„Prietenul meu".

Í-am prezentat condoleanțe.

„A plecat spre Cham și a intrat într-un copac, bravul, bunul, dragul de Kugler", îmi explică Friedli, strălucind de mulțumire, sorbind cu zgomot din cafea, muindu-și cornurile și mîncîndu-le, „ajungînd direct în împărăția cerurilor".

„Îmi pare rău", am spus.

„Să-i vezi numai Fiatul, un morman de fiare vechi."

„Groaznic."

„Soarta. Toți sîntem sortiți să murim în cele din urmă".

„Desigur", am spus eu.

„Prietene", spuse el, „nu știți desigur ce înseamnă această lovitură a sorții pentru nimicnicia mea ?"

Nu știam. Masiva nimicnicie mă privi cu prietenie.

„Kugler lasă în urma lui o văduvă", declară el, „o femeie magnifică."

Mi se aprinse becul : „Și pe această femeie magnifică doriți s-o luați acum în căsătorie."

Arhitectul scutură în semn de negație acea parte a grăsimii sale, pe unde se putea bănui că se află capul : „Nu, tinere, nu vreau să mă căsătoresc cu văduva, ci cu soția iubitului ei. Tot o femeie grozavă. Înțelegi ? E foarte simplu : pentru ca amantul să se căsătorească cu văduva, mai întîi trebuie să divorțeze și, apoi, eu o să mă căsătoresc cu soția lui".

„Matematică socială", am spus eu.

„Chiar așa."

„Numai că atunci trebuie să dați și dumneavoastră divorț", i-am amintit eu, cu speranța vagă într-o afacere.

„Am și făcut-o. De acum o săptămînă. A cincea oară cînd divorțez."

Din nou tăcere.

Chelnerul aduse alte chifle. O clasă de elevi străbătu în fugă piața, fetele, unele cu codițe, altele deja tinere domnișoare. Mai mulți elevi se opriră, uitîndu-se la standul de fotografii din fața cinematografului. Friedli privi cu coada ochiului la grupul de fete.

„Nu sînteți dumneavoastră avocatul acela nostim care are un birou într-o mansardă din Spiegelgasse ?" întrebă el, neluîndu-și ochii de la fete.

A trebuit să recunosc.

„Este nouă și jumătate", constată el, rînji și se întoarse iarăși spre mine, „nu vreau, desigur, să fiu indiscret, fiindcă sînt un om politicos, Spät, însă am impresia că azi nu ați trecut încă pe la biroul dumneavoastră".

„Ați ghicit", am spus eu, „impresia nu vă înșală. Mă voi duce acolo peste o oră, sau poate după-masă".

„Așa, deci. Azi, după-masă, poate". Se uită la mine cu atenție. „Dragă Spät, spuse el apoi, „numele dumneavoastră este într-un fel corect *. Azi, de la șapte pînă la nouă fără zece, eu am străbătut în lung și în lat un șantier", spuse el modest. „Cîștig milioane. Într-adevăr. Prin construcțiile mele, prin speculațiile mele. E în

* Spät = tîrziu *(germ.)*.

regulă. Însă, în toate astea se ascunde muncă, disciplină, la naiba. Beau de sting? E adevărat, însă în fiecare dimineaţă am destulă forţă pentru a o lua de la capăt".

Colosul de grăsime îmi puse părinteşte braţul pe după umeri: „Dragul meu Spät", continuă el cu blîndeţe, cu o duioşie de uriaş gras, cu faţa lucindu-i de aburi de cafea, plină de firimituri de pîine, ca şi mîinile, „dragul meu Spät, vreau să vorbesc pe şleau cu dumneavoastră: aveţi în mod clar dificultăţi de pornire, nu puteţi să negaţi acest lucru. Este şi un rezultat al faptului că pentru oamenii serioşi sînteţi de negăsit. Un avocat care la ora nouă şi jumătate nu se află încă la masa sa de lucru este inexistent pentru un om de afaceri onorabil. Nu vreau să mă amestec în viaţa dumneavoastră, nu-mi păreţi un trîntor, însă pînă acum nu v-aţi hotărît, se pare, să faceţi un adevărat salt mortal în viaţa adevărată. Şi ştiţi de ce? Fiindcă nu ştiţi să vă impuneţi, nu aveţi prestanţă, nici măcar burtă. Desigur, este bine să ai studii, însă trecerea cu bine a examenelor nu impresionează pe nimeni, în afară de profesori. Un birou nu este suficient, puteţi să tronaţi în el cît vreţi, clienţii nu se vor grăbi să vină. Pe bună dreptate, de ce ar face-o. Nu, amice, dezamăgirea dumneavoastră este nefondată, Volkswagenul şi mansarda nu constituie doar un indiciu de sărăcie socială, ci un pic şi de sărăcie spirituală, nu mi-o luaţi în nume de rău. N-am nimic împotriva cinstei şi modestiei, însă un avocat trebuie să constituie o apariţie care să facă pămîntul să se cutremure. În primul rînd, aveţi nevoie de camere adecvate pentru birou. cu cuibul dumneavoastră de porumbei nu reuşiţi să faceţi mare lucru, acolo sus nu se caţără nimeni, în fond, omul doreşte un proces, nu performanţe sportive. Pe scurt, aşa nu mai merge, vreau să vă dau o şansă. Veniţi mîine, pe la şapte dimineaţa la biroul meu, aduceţi patru mii şi vă vom amenaja cîteva încăperi ca lumea pe Zeltweg".

(După aceea, au urmat expuneri mai lungi cu privire la gigantice speculaţii funciare, iar consumarea cîtorva chifle şi sorbituri de cafea cu lapte, expuneri într-un limbaj ironic şi sardonic făcute din convingerea că aici, la noi, cele mai mari găinării pot fi săvîrşite

doar într-o manieră legală și așa și sînt săvîrșite, apoi abordă și cîteva chestiuni privind un festival Stravinski și un ciclu Honegger și chiar după ce m-am ridicat în picioare, el continuă să-mi vorbească, spunînd că haosul traficului rutier se datorează faptului că primarul orașului nostru este pieton).

c) Detectivul particular Fredi Lienhard: născut în același an cu mine. Uscățiv, cu părul negru, un om ce se remarca prin faptul că era scump la vorbă și atunci cînd spunea ceva folosea fraze cît mai scurte. Singurul copil al unor părinți divorțați. Cînd mai era încă în cursul gimnazial a fost bănuit că și-ar fi omorît mama și pe iubitul ei, ambii fiind găsiți complet dezbrăcați în dormitorul mamei, lungiți cu grijă, ea pe pat, iar amantul, un psihiatru din Küsnacht, în fața ei, ca un covoraș de pat. Lienhard a fost scos din sala unde își dădea examenul de maturitate; tocmai cînd era pe punctul de-a traduce din Tacit a venit poliția, și l-a luat, situația lui părea fără ieșire, doar el era bănuit, numai el fusese în casă în noaptea crimei, pe care, după spusele lui și-o petrecuse cît se poate de pașnic în cămăruța lui de gimnazist, situată într-o mansardă, plină de clasici și cărți despre zoologie. La aceasta s-a adăugat și ghinionul că tocmai împlinise optsprezece ani, așa că n-a mai intrat sub jurisdicția procurorului pentru problemele tinerilor, ci sub cea a mult mai nemilosului Jämmerlin. Prin urmare, interogatoriile din perioada arestului preventiv și ulterior, în fața curții de jurați, au fost destul de dure, Jämmerlin tratîndu-l pe gimnazist după toate regulile artei, însă Lienhard a rezistat în mod strălucit, aproape că i-a fost superior, indiciile ferme au început dintr-o dată să prezinte contradicții ce dădeau de gîndit, și în cele din urmă nu a mai rămas altă soluție decît eliberarea lui; pretextele juridice nu au fost suficiente nici măcar pentru punerea lui sub tutelă. Jämmerlin tuna și fulgera, atunci a suferit și prima lui criză de nervi, iar apoi, a încercat de mai multe ori, zadarnic însă, să intenteze recurs la tribunalul federal, pentru a relua procesul, cu atît mai mult cu cît Lienhard începuse, acum, să se răzbune. Suspectul avea bani din belșug, sume extraor-

dinare, tatăl lui divorțat, putred de bogat, îi lăsase moștenire tot ce avea, la aceasta adăugîndu-se capitalul bogatei sale mame, în general banii se adunau, curgeau din toate părțile spre el, îngrămădindu-se, multiplicîndu-se, înmulțindu-se, primea o moștenire după alta, în foarte scurtă vreme trecînd rapid în eternitate, pur și simplu îmbrîncindu-se, bunici, mătuși, unchi și alți eventuali moștenitori, ca și cum cerul și iadul s-ar fi folosit de întreg arsenalul lor de morți pentru a-l blagoslovi pe Lienhard cu toate bunurile, și chiar a fost blagoslovit. Abia scăpat de sub controlul furiosului Jämmerlin, pe cînd nici nu împlinise încă douăzeci de ani, se trezi că este multimilionar. Totul a fost fabulos, în joc a fost mai mult noroc decît rațiune, chiar dacă nici aceasta din urmă nu a lipsit. Fiindcă acțiunile lui împotriva procurorului federal au fost pe cît de sistematice, pe atît de simple: a făcut în așa fel încît să fie tot timpul în preajma acestuia. Oriunde ar fi fost, Jämmerlin îl întîlnea pe Lienhard în drumul lui. Ori de cîte ori rostea o pledoarie, chipul lui Lienhard rînjea la el din vreun colț. Dacă mînca la restaurant, la masa de alături mînca Lienhard. Acesta era tot timpul în imediata lui vecinătate. Oriunde ar fi locuit Jämmerlin, în casa vecină locuia Leinhard și dacă, furios, Jämmerlin se muta într-o locuință închiriată, brusc Lienhard îl urma. Jämmerlin nu mai știa ce să facă. Vederea lui Lienhard îi devenise insuportabilă. De cîteva ori a fost cît pe-aci să tabere asupra lui, să-l facă una cu pămîntul, la un moment dat și-a cumpărat chiar un revolver. S-a mutat de pe o stradă pe alta, dintr-un cartier al orașului în altul, de pe Hinterberg-Strasse pe C.F. Meyer-Strasse, din Wollishofen în Schwamendingen și, în fine, cînd departe de orice civilizație, în Katzenschwantz-Strasse, lîngă Witikon, a pus să i se construiască o vilă. În vecinătatea lui a început să se înalțe de asemenea, o construcție. Lui Jämmerlin i s-a părut că ceva e în neregulă. Faptul că i s-au dat asigurări că cel care a comandat construcția este procurist la o bancă l-a liniștit numai pentru o perioadă de timp. Și pe bună dreptate, fiindcă în primăvară, cînd ieși să-și tundă frageda peluză, de dincolo de gardul proaspăt vopsit îi făcu vesel semn Lienhard, care comportîndu-se ca un vechi

cunoscut (cum şi erau, de fapt), se prezentă drept noul lui vecin. Procuristul de la bancă fusese doar o cursă. Jämmerlin se întoarse şi o porni clătinîndu-se spre casă, dar nu ajunse decît pînă la verandă. A doua criză de nervi, apoi un infarct cardiac. Medicii au oscilat în a-l transporta la ospiciu sau la clinică. Jämmerlin a rămas în casă, întins pe pat, nemişcat, cu chipul de ceară, credeau că s-a terminat cu el. Era însă vînjos. S-a repus pe picioare, chiar dacă distrus lăuntric. Lienhard afişa o tăcută resemnare. Cei doi au continuat să locuiască alături. La marginea pădurii. Avînd drept priveliştе Witikonul. Jämmerlin nu mai îndrăznea să meargă în altă parte. Cu atît mai mult cu cît era neputincios şi în privinţa unui alt domeniu de activitate al lui Lienhard. Acesta devenise detectiv particular şi-şi conducea afacerile în stil mare. Într-una din clădirile medievale din Talacker, închiriase un întreg etaj, prin care puteai trece nestînjenit dintr-o cameră în alta. În spatele birourilor moderne, stăteau domni impozanţi, foşti sportivi, chiar dacă acum aveau burtă din cauza berii, fumînd ţigări şi afişînd un aer mulţumit, cu părul tuns scurt, precum şi foşti poliţişti, pe care îi cumpărase Lienhard permiţîndu-şi să ofere sume care depăşeau cu mult posibilităţile oraşului nostru. Dar nu aceste achiziţii îl supărau pe Jämmerlin, afacerile erau afaceri, nu era nimic de făcut. Ceea ce-l chinuia era cu totul altceva. Nu putea să nu observe că venerabilele camere de la Talacker erau ocupate de multe ori de elemente pe care Jämmerlin le înfierase odinioară, foşti puşcăriaşi şi tineri delincvenţi care acum, aici, intraţi în onorabilitate, erau folosiţi drept specialişti. „Secţia de criminalistică“ a lui Lienhardt avea de altfel mare succes în oraşul nostru, în pofida onorariilor exorbitante pe care le pretindea şi a cheltuielilor piperate pe care obişnuia să le adauge la nota de plată, fiindcă „Agenţia particulară de informaţii Lienhard“ cum se numea oficial, oferea dovezi cu privire la infidelitate sau nevinovăţie soţilor bănuitori, avea grijă s-i găsească pe taţi, în cazul cînd aceştia nu voiau să se pună de bunăvoie la dispoziţia mamelor, dădea informaţii cu privire la persoane particulare şi industriaşi, supraveghea, urmărea, scotocea, mijlocea pe căi discrete

și era utilizată de apărătorii delincvenților pentru contracararea anumitor planuri ale lui Jämmerlin, pentru a găsi contradovezi, în general pentru a deschide noi posibilități. Mulțumită institutului lui Lienhard, multe procese au luat pentru acuzați o întorsătură favorabilă nesperată, în Talacker venind în secret și procurori, Lienhard era un amfitrion strălucit, la el stabileau contacte chiar și adversarii politici.

Cam asta doream să vă spun ca introducere. În acea dimineață, întîlnirea noastră a avut loc chiar lîngă „Select", la scurt timp după ora zece, Friedli plecase în fine, și eu, la rîndul meu, mă ridicasem în picioare pentru a mă duce să pun la cutie scrisoarea către Kohler, însă nu mai eram chiar atît de decis să fac acest lucru, iar atunci a apărut Lienhard, mai exact a trecut cu automobilul. Un Porsche. A oprit. Mă cunoștea din perioada studenției, și el studiase dreptul, deși numai un semestru, și-mi făcuse o dată propunerea de-a mă angaja la el, dar refuzasem.

„Ei, avocate", spuse el, fără să se uite la mine, în continuare la volanul automobilului său, cu portiera deschisă, „ceva pentru mine ?"

„S-ar putea", am răspuns.

„Urcă", îmi ceru el.

L-am ascultat.

„Rapidă mașină", am constatat.

„Cinci mii", răspunse Lienhard, vrînd să spună prin asta că în schimbul acestei sume îmi dă acest Porsche. Avea multe mașini, uneori dădea impresia că în fiecare zi folosește alta.

Apoi i-am povestit despre întîlnirea mea cu Kohler. Lienhard o luă de-a lungul lacului, era unul din obiceiurile lui să-și urzească cele mai importante afaceri în automobil. „Nu există martori", declară el la un moment dat. Conducea egal, îngrozitor de exact și mă asculta cu atenție. Cînd am terminat, a oprit. În Uetikon. În fața unei cabine telefonice.

„Merită", declară el, „încep ancheta ?"

Am dat din cap. „În cazul cînd accept".

Se duse la cabina telefonică și cînd se reîntoarse, spuse : „Fiica lui e acasă".

Apoi am mers în Weinbergstrasse și am parcat în fața vilei lui Kohler.

„Să intrăm", mă îndemnă Lienhard.

M-am fîstîcit. „Să primesc oare angajamentul ?"

„Firește".

„E destul de neclar", i-am împărtășit eu îndoielile mele.

Își aprinse o țigară. „Dacă nu veți accepta propunerea, o va accepta altul", spuse el și, prin aceasta, aproape că ținu o cuvîntare.

Am coborît. Alături de masiva poartă de intrare, în zăbrelele din fier forjat era fixată o cutie de scrisori a oficiului poștal, care radia parcă o lumină galbenă. Avertizînd. Scrisoarea de refuz se mai găsea încă în buzunarul meu. Știam care este datoria mea. Dar, de fapt, de ce trebuia să resping propunerea lui Kohler și să fac pe omul de caracter ? Aveam nevoie de bani și cu asta basta ! Banii nu se găsesc pe stradă, trebuie să ai o șansă pentru a-i obține, și șansa venise. Dacă vreau să am succes ca avocat, trebuie să fac impresie bună. Arhitectul Friedli avea dreptate. Și apoi angajamentul propus de Kohler era în fond inofensiv, mai mult o acțiune științifică, el putea să-și permită asemenea extravaganțe.

„Doriți cinci mii pentru Porsche ?"

„Patru", răspunse Lienhard.

„Generos".

„Angajamentul contează".

„Dar nu aveți absolută nevoie de el".

„Mă distrează".

„Vreau mai întîi să vorbesc cu fiica lui Kohler", am spus.

„Aștept", răspunse Lienhard.

Alocuțiune către procurorul federal : Nu mai pot ocoli acest subiect. Trebuie să mă refer la prima mea întîlnire cu Hélène. Chestiune dureroasă, trebuie abordată cu multă atenție, neeludînd nimic. Chiar dacă va trebui să mă refer și la unele lucruri personale. În fine, căci le veți citi cu interes și chiar sublinia. Dumneavoastră — desigur mă

refer la dumneavoastră, domnule procuror federal Joachim Feuser. Liniștiți-vă, nu mai tresăriți. De ce să nu mă adresez personal dumneavoastră, dacă, în calitate de succesor al lui Jämmerlin, veți citi în mod sigur aceste rînduri, imediat după comandant — ceea ce și faceți acum — și dacă în plus, acest lucru îmi face, în acest moment, o enormă plăcere, drăcească aș zice — poate în dublul sens al cuvîntului — să vă salut de pe lumea cealaltă ? Cinstit vorbind, sînteți un exemplar pedant al speciei dumneavoastră, chiar dacă, spre deosebire de răposatul Jämmerlin, vă place să pozați în om progresist și țineți să fiți prezent la toate simpozioanele de psihologie. Așa cum este regulamentar, abia mi-ați făcut o vizită la morgă, în mantaua dumneavoastră de ploaie, de culoare deschisă, cu pălăria în mînă, așa cum se cuvine, și cu o figură serioasă, oficială, sinuciderea a fost săvîrșită curat, trebuie să recunoașteți, și, chiar și în cazul lui Kohler, am procedat după toate regulile artei, totul are un aspect atît de ceremonios, noi amîndoi, unul lîngă altul. Să revin însă din prezentul dumneavoastră, care pentru mine este de fapt viitor, în prezentul meu, care pentru *dumneavoastră* este trecut. Ce se mai amestecă timpurile ! Ați înțeles ? Nu cred. Cel mult v-ați supărat. M-am pregătit cu mare grijă.

În primul rînd, din punct de vedere istoric, arhitectonic, filozofic : Ceea ce este important pentru viața interioară are nevoie de un cadru exact. Inclusiv din punct de vedere istoric. Așa că m-am informat exact asupra vilei lui Kohler. Am făcut cercetări chiar și la biblioteca centrală. Din cele aflate a rezultat că vila fusese o reședință a lui Nikodemus Molch. Nikodemus Molch, gînditor al începutului de secol douăzeci, european cu o barbă de Moise, de origine incertă și naționalitate neprecizată (după unii, fiu legitim al lui Alexandru al III-lea cu o cîntăreață australiană, după alții, nimeni altul decît profesorul de curs secundar Jakob Häger din Burgdorf, care avusese de-a face cu justiția datorită coruperii de minori), conducea o academie particulară, subvenționată de văduve bogate și de colonei cu preocupări spirituale, corespondase cu bătrînul Tolstoi, cu omul de vîrstă mijlocie

care era pe atunci Rabindranath Tagore și cu tînărul Klages*, imaginase o mișcare de înnoire cosmică, proclamase un regim vegetarian mondial, din păcate acest decret nu a fost respectat de nimeni (ar fi fost evitate primul război mondial, Hitler — deși, vegetarian —, al doilea război mondial, în general tot talmeș-balmeșul care a urmat !), edita reviste, parțial oculte, parțial avînd un conținut elevat-pornografic, scria mistere dramatice, ulterior a trecut la budism, pentru ca și mai tîrziu, căutat cu mandat de arestare, fiind amestecat în nenumărate falimente și țintă a reclamațiilor de paternitate, să sfîrșească ca secretar al lui Dalai-Lama, dar nu se știe sigur pentru că o serie de concetățeni de-ai noștri, membri ai unei echipe de filmare, pretind că l-ar fi recunoscut, în anii '30, la Shanghai, în persoana unui pianist ce cînta la un bar.

Situarea vilei : pentru un avocat de origine modestă sau, mai bine spus, fără nici o origine, care tocmai se hotărîse să facă saltul mortal (citat din Friedli) într-o viață mai plăcută, drumul de la Porsche-ul lui Lienhard la ușa casei doctorului h.c. Isaak Kohler s-a dovedit destul de plăcut. Am străbătut un parc, unde pînă și natura respira bogăție. Flora nu era deloc zgîrcită. Copacii — mai toți maiestuoși, purtau încă straie de vară. Nici foenul nu se făcea simțit, chiar și în această privință se pot face pesemne niște aranjamente cu oarecari instanțe, cei bogați au o mulțime de posibilități. (Pentru cei care nu sînt de aici : prin foen, în orașul nostru se înțelege o stare a vremii care incită la dureri de cap, sinucideri, divorțuri, accidente de circulație și acte de violență). Pășeam pe o alee cu pietriș, netezit și curățat cu grijă. De fapt, nu era un parc modern. Mai curînd, conceput într-un stil vechi, „cultivat". Garduri vii și tufe tunse cu măiestrie. Statui acoperite de mușchi. Zei goi bărboși, cu pulpe și dosuri tinerești. Eleștee tăcute. O pereche de păuni, pășind cu gravitate. În plus, parcul era situat chiar în mijlocul orașului, un metru pătrat din acest teren costa probabil sume astronomice. În jur treceau cu zgomot

* Klages, Ludwig (1872—1956), filosof și psiholog german, reprezentant al filozofiei vieții.

tramvaie, goneau automobile, traficul rutier se lovea de impozantele zăbrele din fier forjat cu vîrfuri aurite, ca un ocean de vuiete și claxoane, însă în parcul lui Kohler era tăcere. Probabil că undeior zgomotului le era interzis accesul. Se auzeau doar păsărelele.

Casa ca atare : de fapt, odinioară, fusese groaznică, o catastrofă din punct de vedere arhitectonic, însuși gînditorul nostru occidental fiind autorul planurilor ei. Rămîne un mister cum de-a reușit consilierul cantonal să facă din ea ceva locuibil, uman. Nenumăratele cupole, turnulețe, balconașe, îngerași și animale zodiacale au fost dărîmate (Nikodemus Molch se ocupa și de astrologie), pînă cînd din nimic a apărut o vilă înconjurată de viță sălbatică, iederă, caprifoi și trandafiri, care, deși avea frontoane, era plăcută, veselă, vastă și spațioasă, dînd aceeași impresie și în interior, atunci cînd, după ce am aruncat o ultimă privire la automobilul Porsche, care abia se mai vedea ca o pată roșie departe, am intrat înăuntru. Arhitecții făcuseră treabă bună, transformînd pereții, punînd mochete și așa mai departe, totul era comod și lejer. Mobilă în stil vechi, numai piese scumpe, pe pereți impresioniști renumiți și, mai încolo (mă conducea o servitoare), maeștri olandezi. A trebuit să aștept în cabinetul de lucru al consilierului cantonal. Camera era spațioasă, scăldată în lumina aurie a soarelui. Printr-o ușă laterală, deschisă, puteai ieși în parc, iar cele două ferestre ce flancau ușa, ajungeau pînă aproape de podea. Parchet scump, o uriașă masă de scris, fotolii largi, tapisate cu piele, pe pereți nici un fel de tablou, doar cărți pînă în tavan, exclusiv lucrări de matematică și științele naturii, o bibliotecă impozantă, în raport cu care masa de biliard producea un straniu contrast. Pe suprafața ei verde se mai aflau încă trei bile, iar pe peretele nișei — o colecție de tacuri de biliard. Multe — piese vechi, cu inscripții pe ele. Un tac de biliard al lui Honoré de Balzac, altul care aparținuse lui Gottfried Keller, un altul generalului Dufour*, altul lui Bismarck și chiar unul despre care se pretindea că aparținea lui Napoleon.

* Generalul Dufour (Guillaume-Henri) (1781—1875), cunoscut general elvețian.

Priveam în jur cam încurcat. Prezența bătrînului dr. h.c. se făcea simțită pretutindeni, mi se părea că în orice moment ar fi putut apărea din parc, că aud rîsul lui, că mă cercetează cu privirea lui scrutătoare.

Viziunea : atunci s-a întîmplat ceva ciudat, de fapt a fost ca o nălucire. L-am înțeles dintr-o dată pe consilierul cantonal. Pe neașteptate. Această intuiție aproape că m-a surprins. Am ghicit brusc motivul pentru care a acționat așa cum a acționat. Am intuit acest lucru din mobilele scumpe, din cărți, din masa de biliard. Legătura dintre logica cea mai strînsă și joc, de care era impregnată camera aceasta, m-a făcut să-l înțeleg. Pătrunsesem în lumea lui, și acum vedeam clar. Kohler nu ucisese pentru că era un jucător. Nu era omul hazardului. Nu-l atrăgea miza. Pe el îl captiva jocul însuși, rostogolirea bilelor, calculul și execuția, posibilitățile ce le deschidea o partidă. Norocul nu avea pentru el nici o semnificație (de aceea putea să apară în postura de om perfect fericit. În această privință nu se prefăcea deloc). Îl umplea de mîndrie faptul că era în puterea lui să aleagă condițiile jocului, îi plăcea să urmărească traseul unei necesități pe care el însuși o crease — în aceasta consta umorul lui. Firește, și aici exista un motiv mai adînc. Poate, o patimă a puterii dintre cele mai subtile, dorința de-a juca nu numai cu bile, ci și cu oameni, ispita de-a se erija în postura de egal al lui Dumnezeu. Se poate. Dar nu acest lucru este important. În calitate de jurist, trebuie să rămîn la suprafața lucrurilor, nu să mă cufund în abisurile psihologiei sau chiar să mă las purtat de valurile filozofiei sau teologiei. Prin crima sa, Kohler începuse o nouă partidă, atît și nimic mai mult. Partida se desfășoară acum potrivit planului său. Eu n-am fost altceva decît bila lui de biliard, pusă în mișcare de impulsul său. Acționase cu o logică perfectă. În fața tribunalului nu a putut să-și motiveze fapta, deoarece acest lucru era imposibil.

Asasinii acționează în general din motive bine stabilite. Din cauza foamei sau din dragoste. Motivele spirituale sînt rare și, în plus, deformate datorită opticii politice din care sînt abordate. Motive religioase nu prea mai

apar, și cînd apar duc direct la ospiciu. Consilierul cantonal însă a acționat din spirit științific. Pare absurd. Însă el era un gînditor. Motivele lui nu erau concrete, ci abstracte. Acest lucru trebuie bine înțeles. Nu-i plăcea biliardul ca joc în sine, ci numai pentru că îi servea drept model al realității. Drept una dintre simplificările ei posibile (model al realității, folosesc aici o expresie preferată a lui Mock, sculptorul, care se preocupă mai mult de fizică și mai puțin de sculptură, un visător incorijibil, în atelierul căruia mă duc adesea în ultimul timp — unde poți să mai consumi o băutură în acest oraș, după miezul nopții —, cu care este greu să ai o conversație din pricina surzeniei sale, însă care m-a incitat să formulez o mulțime de idei). Din același motiv se ocupa Kohler și de științele naturii și de matematică. Ele reprezentau pentru consilierul cantonal tot „modele ale realității". Totuși, aceste modele nu i-au fost suficiente, a trebuit să comită un asasinat, pentru a-și procura un nou „model". A experimentat o crimă, asasinatul a devenit o simplă metodă. De aceea i-a dat lui Knulpe însărcinarea să studieze consecințele crimei, și de aici se trage și propunerea grotescă de-a căuta un alt ucigaș „posibil". Abia acum, în cabinetul său de lucru, singur printre lucrurile în mijlocul cărora a trăit bătrînul, am înțeles convorbirea avută cu el la închisoare. „E necesar să sondăm realitatea, să măsurăm exact consecințele unei fapte". Dr. h.c. jucase cu cărțile pe față, însă eu nu înțelesesem jocul lui. Pentru că numai dacă iei jocul lui în serios, iese la iveală motivul : a ucis pentru a face observații, a asasinat pentru a cerceta legile care stau la baza societății. Dacă ar fi dezvăluit acest motiv în fața tribunalului, toată lumea ar fi zis că e o vorbă goală. Motivul era prea abstract pentru justiție. Însă gîndirea științifică așa este. Abstracțiunea este și scutul ei de apărare. Dar se întîmplă să mai iasă uneori din ascunziș și atunci devine periculoasă. Atunci ne găsim în fața ei, lipsiți de orice posibilitate de apărare. Nu poate fi contestat faptul că experimentul lui Kohler a reprezentat, probabil, ceva asemănător : spiritul științific l-a împins la crimă. Desigur, prin aceasta nici consilierul cantonal nu este absolvit de vină și nici știința nu este pusă sub acuzare. Deoarece cu cît e mai

spiritual motivul unui act de violență, cu atît mai rău este acesta și cu cît mai conștient, cu atît mai puțin scuzabil. El devine inuman. O blasfemie. Acest fapt l-am apreciat corect atunci, și în această privință viziunea mea s-a confirmat. Ea m-a împiedicat să-l admir pe Kohler și să-l consider nevinovat. M-a ajutat să-l detest. Din acel moment nu m-a mai părăsit niciodată certitudinea că el era ucigașul. Singurul lucru regretabil este că atunci nu mi-am dat seama cît de primejdioasă era partida pe care Kohler o continua acum cu ajutorul meu. Am crezut că participarea mea nu este nimic altceva decît o problemă tehnică inofensivă, fără urmări. Mi-am închipuit că partida se va juca în spațiul gol, numai în spiritul unui om blasfemator. Jocul lui a început cu o crimă. De ce nu mi-am dat seama atunci că în mod obligatoriu se va ajunge la o a doua crimă, la o crimă care nu va mai fi săvîrșită de dr. h.c., ci de noi, reprezentanții justiției, partenerii cu care juca bătrînul ?

În al doilea rînd, din punct de vedere sufletesc : o întîlnire de importanță capitală reclamă nu numai un cadru exact, ci pretinde să fie relatată într-o formă adecvată ei. De aceea sînt beat criță și am fost la tîrfe. Am băut mai întîi un litru, doi de cidru, oribil, știu asta (chestie de preț), dar l-am băut numai pentru a mă pune în mișcare, pentru că atunci cînd mi s-a alăturat și fata am trecut la coniac. Nici o problemă, stomacul mi-a fost întotdeauna rezistent. Fata nu cred să fi fost Giselle (cea cu un chip remarcabil), ci Monika (sau Maria, sau Mariana, în orice caz numele ei începe cu M), am făcut-o lată, mai tîrziu mi-a cîntat o mulțime de cîntece populare din filme germane, am adormit și, după aceea, ea a dispărut cu banii mei cu tot. Trecusem, între timp la rachiu de pere și am regăsit-o într-o cafenea unde nu se consumau băuturi alcoolice, în apropiere de Bellevue. M-am năpustit asupra ei, împreună cu Giselle și peștele acesteia (Lucky, individul despre care am mai vorbit deja), care s-a dovedit a fi și „peștele" ei. I-am cerut socoteală fetei și el, omenește, a pus lucrurile în ordine din punct de vedere financiar, Marlene (sau Monika, sau

Magdalena) a trebuit să scoată banii. În genere, totul s-a desfășurat cît se poate de omenește. Chiar cu o tentă nobilă, chelnerița făcîndu-se că nu observă că am adus cu mine o sticlă de „Williamine", din care am băut toți patru. Apoi, a apărut Hélène, pe neașteptate, cu totul întîmplător, ca o ființă din altă lume. Dintr-o lume mai rea. De cînd o văzusem împreună cu Stüssi-Leupin — cînd fusese asta, în urmă cu două luni, cu trei, sau în urmă cu o jumătate de an ? —, nu mă mai gîndisem la ea, poate în afară de o singură dată, într-o noapte, către dimineață, cînd Giselle, fără nimic pe ea, trona peste mine ca un Buddha ce se legăna, însă niciodată după aceea, chiar niciodată — doar fugitiv, cînd treceam pe strada udă de ploaie de lîngă Bellevue, dar asta nu trebuie luată în considerare, fiind numai efectul schimbării vremii asupra psihicului —, și acum ea se afla aici, venise probabil direct la cafenea. M-am silit să rîd, toți au rîs. Hélène nu s-a tulburat, continuînd să se arate prietenoasă, superioară, fără echivoc, și alte asemenea ce sînt asociate de obicei cu o atitudine ireproșabilă, al naibii lucru, se stăpînea întotdeauna, calmă, amabilă, superioară, clară, aș fi putut s-o ucid, s-o asasinez, s-o strîng de gît, s-o violez, să fac din ea o tîrfă, asta mi-ar fi plăcut cel mai mult.

„Am de vorbit cu dumneavoastră, domnule Spät", spuse ea și mă privi rugător.

„Cine-i fata asta ?" întrebă Giselle.

„O fată fină", am explicat eu, „o fată de familie bună, fetița unui ucigaș".

„Cu cine se culcă ?" vru să știe Marianne (sau Magdalena, sau Madeleine).

„Împarte așternutul cu un superavocat", am explicat eu din nou, „cu starul starurilor juridice, cu un ticălos îngîmfat, cu marele avocat al tuturor, Stüssi-Leupin, raporturile sexuale devin astfel acte juridice".

„Domnule Spät", spuse Hélène.

„Luați loc", am răspuns. „Doriți să stați pe genunchii acestui faimos domn Lucky, care le protejează pe aceste două fete, și al cărui avocat am cinstea de a fi, sau doriți un scaun ?"

„Un scaun", răspunse încet Hélène.

Lucky îi aduse un scaun, politicos, fin, un om de lume Lucky al nostru din cap pînă în picioare, cu mustăcioara lui neagră, cu figura lui de reclamă de produse cosmetice și privirea de apostol a ochilor lui căprui, se înclină chiar, răspîndind pe mari distanțe împrejur un miros de parfum și de țigări „Camel". Se așeză nehotărîtă.

„De fapt, doream să stau de vorbă cu dumneavoastră între patru ochi", spuse ea.

„Păi de ce ? !" am rîs eu. „Nu avem secrete între noi. Cu domnișoara Giselle împart așternutul de mai multe săptămîni, cu brava Monika sau Marianne, naiba știe cum o cheamă, astă-noapte. După cum vedeți, la noi totul este destul de public. Așa că dați-i drumul !"

Hélène avea lacrimi în ochi.

„Odată m-ați întrebat ceva".

„Știu".

„Atunci cînd beam cafea cu domnul Stüssi-Leupin..."

„Mi-e perfect clar la ce vă referiți", am întrerupt-o, „numai că nu trebuie să puneți în fața numelui acestui nemernic cuvîntul domn".

„Atunci, nu am înțeles sensul întrebării dumneavoastră", spuse ea încetișor.

Dintr-o dată în jur s-a făcut tăcere. Giselle s-a ridicat din brațele mele pentru a-și reface machiajul. M-am înfuriat, am început să torn Williamine în mine și brusc mi-am dat seama că părul îmi era cleios, figura transpirată, ochii îmi ardeau în orbite, că nu eram ras, că puteam, brusca jenă a fetelor mă supărase îngrozitor, era ca și cum ele s-ar fi rușinat de Hélène, ca și cum o atmosferă de „Armată a salvării" ar fi pus stăpînire pe noi, eram gata să sparg totul, lumea era cu susul în jos. Hélène ar trebui să se tîrască în fața acestor fete. și chiar trebuie să se tîrască. Beam în continuare Williamine, fără să spun nimic, mă uitam pur și simplu fix la fața liniștită din fața mea, cu ochi mari triști.

„Domnișoară Hélène Kohler", am bîiguit eu, ridicîndu-mă cu greu, clătinîndu-mă, dar reușind pînă la urmă, „Domnișoară Hélène Kohler vreau să vă fac acum o declarație, o declarație de principiu — da, să vă fac

o declarație, acesta-i cuvîntul cel mai potrivit. V-am întîlnit, pe dumneavoastră, Hélene Kohler, cu concubinul dumneavoastră, Stüssi-Leupin. Corect. V-am întrebat dacă în ziua asasinatului ați fost de serviciu și anume pe cursa care urma să-l ducă pe ministrul englez în amărîta lui de insulă. Corect, corect, corect. Ați răspuns afirmativ la această întrebare. Și acum vreau să vă arunc în față lucrul cel mai important — da, să vi-l arunc cu mînie, Hélène Kohler : în paltonul ministrului era un revolver. Ați luat acest revolver, v-a fost ușor să faceți asta ca stewardesă și acest revolver era chiar arma stimatului dumneavoastră tătic, arma crimei ce n-a fost niciodată găsită, o știți foarte bine. Sînteți complice, Hélène Kohler, nu numai fiica unui asasin, ci dumneavoastră însivă o ucigașă. Îmi sînteți odioasă, Hélène Kohler, nu pot să vă mai suport fiindcă puțiți a crimă, ca și spurcatul dumneavoastră tată și nu a rachiu și prostituție, ca mine. Ar trebui să putreziți de vie, vă urez să faceți cancer în prețiosul dumneavoastră ovar, fiindcă dacă veți da naștere unui mic Stüssi-Leupin, lumea noastră se va prăbuși, deoarece este prea fragilă pentru a suporta un asemenea monstru. În pofida păcatelor ei, mi-ar părea rău pentru lumea asta, de dragul acestor tîrfe minunate, la nivelul cărora nu vă puteți ridica, femei demne de toată stima, care practică o profesiune onorabilă și nu una asasină, preaiubita mea, și acum plecați imediat, să pieriți din ochii mei. Duceți-vă înapoi sub avocatul dumneavoastră..."

A plecat. Ce s-a întîmplat după aceea nu-mi mai aduc aminte prea clar. Cred că am căzut, pentru că în orice caz zăceam pe burtă pe podea, se poate să fi răsturnat și vreo masă, sticla de Williamine se rostogoli undeva, un client cu frunte de gînditor și ochelari se plînse proprietăresei cafenelei care veni val-vîrtej, o adevărată furie, nobilul Lucky mă duse la toaletă, brusc mustața lui începu să mă înfurie, am început să-l lovesc, dar el a fost boxer amator, m-a umplut de sînge, m-am trezit în pisoar, era neplăcut, ca într-un film prost, pe neașteptate a venit și poliția, sergentul Stuber, cu doi oameni. M-au luat pentru cîteva ore la circă. Interogatoriu, proces-verbal etc.

Post-scriptum : trebuie să constat că, din punct de vedere pur tehnic, încercarea de-a povesti prima mea întîlnire cu Hélène a dat greș. Am povestit, de fapt, ultima mea întîlnire cu ea. De aceea, în viitor va trebui să iau o serie de măsuri preventive. Scrisul în stare de ebrietate impune folosirea unui stil prudent. Propoziții scurte. Propozițiile secundare pot deveni periculoase. Sintaxa provoacă confuzii. Acum însă trebuie să scriu epilogul (tocmai am primit o vedere de la Kohler, de această dată din Rio de Janeiro, salutări cordiale, de acolo va pleca cu avionul la San Francisco, apoi în Hawai și în Samoa, prin urmare am timp berechet). Deci, m-a vizitat comandantul poliției cantonale. Vizita a fost importantă. Asupra acestui fapt totul mi-e clar. Este și motivul pentru care sînt complet treaz. N-am dovezi, însă bănuiesc că și comandantul a început să-și dea seama ce am de gînd să fac. Ar fi fatal Împotriva acestei bănuieli pledează însă faptul că mi-a lăsat revolverul. A venit cu totul pe neașteptate, cam pe la ora zece, la două zile de la nefericita scenă din cafenea. Pe stradă se topea zăpada. A apărut brusc la mansardă. De la nivelul de jos se auzea jubilînd secta : „Fii gata, bunule creștin, căci vine Ziua de Apoi, ai grijă de sufletul tău, căci ea vine ca fulgerul!“ Comandantul era cam jenat Se uită încurcat la masa de lucru pe care zăceau teancuri de foi de hîrtie scrisă.

„Doar nu v-ați hotărît să deveniți scriitor“, mormăi el.

„De ce nu, domnule comandant ? Dacă există ceva de povestit“, am întrebat eu.

„Sună a amenințare.“

„Luați-o cum doriți.“

Se uită în jur, cu o sticlă sub braț. Din păcate, pe sofa stătea culcată o fată pe care nu o cunoșteam, a apărut pur și simplu în biroul meu, poate un cadou din partea lui Lucky, se dezbrăcase și se culcase pe pat dintr-un imbold de etică profesională prost înțeleasă (climatul de muncă din țara noastră se face simțit în orice domeniu). Nu mă deranjase, continuasem să lucrez, să-mi pun în ordine documentele.

„Îmbracă-te“, ordonă el. „Ca să nu răcești, fiindcă am de discutat cu avocatul.“

Puse sticla pe masă.

„Coniac", spuse el. „Adet. O marcă rară. De la un prieten din Elveția occidentală. Hai să-l încercăm ! Adu două pahare, Spät. Ea nu mai bea astăzi."

„Da, domnule comandant", spuse fata.

„Te duci acasă. Ajunge pentru astăzi."

„Da, domnule comandant."

Aproape că terminase să se îmbrace. O privea liniștit.

„Noapte bună."

„Noapte bună, domnule comandant."

Fata plecă. Am auzit-o cum cobora în fugă scările.

„O cunoașteți ?" am întrebat eu.

„O cunosc", îmi răspunse comandantul.

La etajul de mai jos, secta continua să-și cînte coralul cu privire la sfîrșitul lumii : „Soarele explodează cu zgomot, pămîntul se cască sub picioare. Cine sufletul vrea să-și salveze în fața lui Isus cuteze."

Comandantul turnă în pahare. „În sănătatea dumneavoastră."

„Noroc."

„Aveți un revolver ?" mă întrebă el.

Nu avea nici un sens să neg. L-am scos din sertarul biroului. Îl cercetă și mi-l dădu înapoi : „Credeți în continuare că Kohler este vinovat ?"

„Dumneavoastră, nu ?"

„Poate", răspunse el și se așeză pe sofa.

„De ce ieșiți, atunci, din joc ?" l-am întrebat eu. Mă privi.

„Vreți în continuare să cîștigați ?"

„În felul meu."

Se uită la revolver. I-am pus piedica.

„Treaba dumneavoastră", îmi spuse el, turnînd din nou. „Ei, cum vă place Adetul ?"

„Excelent."

„Vă las sticla aici."

„Drăguț din partea dumneavoastră."

De jos, se auzea acum o predică sau poate o rugăciune. „Vedeți dumneavoastră, Spät", spuse comandantul, „ați ajuns într-o situație oarecum delicată. Nu vreau să spun nimic rău despre stimabilul domn Lucky,

și cu atît mai puțin despre fata aceea amărîtă care a fost mai înainte aici, faptul că există așa ceva pe lume nu este în fond vina lor, însă pînă unde o să întindeți coarda ca avocat al tîrfelor, asta-i altă problemă. Trebuie să vă fie clar că data viitoare, colegiul avocaților se va vedea silit să ia măsuri împotriva dumneavoastră. Pentru că el nu are nimic împotriva unui avocat care se ocupă de problemele mediului interlop, cu condiția să cîștige bani, dar are tot felul de motive să acționeze împotriva unuia care nu cîștigă nimic. Acest lucru constituie o violare a onoarei breslei."

„Ei și ?"

„M-ați întrebat mai înainte de ce am ieșit din joc, Spät", continuă să vorbească comandantul, aprinzîndu-și una din țigările sale groase, cu calm, fără să-i tremure mîna. „Vreau să vă mărturisesc că și eu îl consider pe bătrînul Kohler vinovat, și tot ce s-a întîmplat drept o comedie pe care aș fi împiedicat-o cu plăcere. Însă nu am nici un fel de dovezi. Ați înregistrat vreun progres în această privință ?"

„Nu", am spus eu.

„Chiar nimic ?" întrebă el din nou.

Am negat pentru a doua oară.

„N-aveți încredere în mine ?" mă întrebă el.

„Nu am încredere în nimeni."

„Bine", spuse el. „Cum doriți. Cazul Kohler, pentru mine, este închis, povestea s-a încheiat prin înfrîngerea mea. Nu este prima dată cînd lucrurile se termină așa. Din păcate, în profesia mea, trebuie să știi să accepți și înfrîngerile. Și cred că și în profesia dumneavoastră, la fel. Trebuie să vă reveniți. Spät, să o luați de la început."

„Nu mai e posibil", am răspuns.

Sub noi, secta era în culmea extazului : „Prins deja în ghearele iadului, în nori de fum și lins de flăcări, e prea tîrziu, o, omule, lumea se prăbușește."

Deodată în minte îmi apăru o bănuială : „Comandante, îmi ascundeți ceva ?"

Trase din țigară, mă privi, trase iarăși din țigară și apoi se ridică în picioare.

„Păcat", răspunse el și îmi întinse mîna. „Toate cele bune. Poate că va trebui să vă trimit o dată o invitație oficială."

„Toate cele bune, domnule comandant", am spus eu.

Începutul unei iubiri : Din nou mă poticnesc. Știu că nu mai pot să mă eschivez. Trebuie să ajung să vorbesc de prima mea întîlnire cu Hélène. Trebuie să mărturisesc că am iubit-o pe Hélène. Trebuie să adaug că am iubit-o de la început. Adică de la prima noastră întîlnire. Mi-e greu să fac această mărturisire și de-abia acum am putere s-o fac. Fiindcă această dragoste a devenit imposibilă. De aceea va trebui să vorbesc despre o dragoste pe care am refuzat s-o recunosc atunci cînd ea s-ar fi putut realiza și care nu se mai poate realiza acum în nici un fel. Nu e ușor. Acum știu, desigur, că Hélène nu a fost ceea ce am văzut eu în ea. Abia acum o văd așa cum este. Părtașă la crimă. Firește, o înțeleg. E un gest omenesc să-și apere tatăl inuman. Nu se putea să-i pretinzi să-și trădeze tatăl. Doar mărturia ei l-ar putea distruge pe consilierul cantonal. Însă, o asemenea mărturie nu va depune niciodată. La urma urmei, sînt destul de familiarizat cu problemele juridice pentru a nu ridica o asemenea pretenție. Eu trebuie să-mi urmez calea, iar ea trebuie să și-o urmeze pe a ei. Însă nu pot distruge imaginea pe care mi-am făcut-o despre ea. Faptul că această imagine nu corespunde cu realitatea, că n-a corespuns niciodată, nu este vina ei. Îmi pare rău de cuvintele grele pe care i le-am spus Știu că e infantil tot spectacolul pe care l-am dat. Cum e și goana mea după tîrfe și beții'e mele. Ea are dreptul să fie așa cum este, iar eu mi-am arogat dreptul de a-l ucide cîndva pe tatăl ei. Dacă l-aș fi ajuns pe tatăl ei atunci, pe aeroport, ar fi fost deja mort, și eu de asemenea. Treburile ar fi fost în ordine, iar lumea ar fi trecut de multă vreme la alte probleme de pe ordinea de zi. Viața mea nu mai are decît un sens ; să mă răfuiesc cu Kohler. Răfuiala este simplă. Ajunge să trag o dată. Dar acum trebuie să aștept. Acest lucru nu l-am prevăzut. Nici nervii ce se consumă astfel. A înfăptui dreptatea este cu totul altceva decît să trăiești în așteptarea

acestei înfăptuiri. Mă comport ca un nebun. Faptul că beau atît de mult nu este decît expresia situației mele absurde : sînt beat de dreptate. Sentimentul că am dreptate mă distruge. Nu există nimic mai îngrozitor ca acest sentiment. Mă execut pe mine, deoarece nu am putut să-l execut pe bătrînul Kohler. Iată, în ce stare de turbare mi-aduc aminte de mine și de Hélène, evoc prima noastră întîlnire. Știu că am pierdut totul. Fericirea nu poate fi înlocuită de nimic. Chiar dacă fericirea se dovedește a fi o nebunie, și dacă nebunia mea actuală, în realitate, este luciditate. Nemiloasă cunoaștere a realului. Iată de ce mă gîndesc cu tristețe la trecut. Aș vrea să uit, dar sînt incapabil de așa ceva. Totul mi se păstrează cu atîta claritate în memorie încît mi se pare că abia s-ar fi întîmplat. Mai aud încă sunetul glasului ei, îi mai văd privirile, mișcările, îmbrăcămintea. Mă văd și pe mine. Eram amîndoi tineri. Neuzați. Nu a trecut de atunci decît un an și jumătate. Acum sînt bătrîn, foarte bătrîn. Am avut încredere unul în celălalt. Ar fi fost normal să mă privească cu suspiciune. Ce putea ea să vadă în mine decît un avocat care vrea să cîștige bani ?! Însă ea a avut de la început încredere în mine. Am simțit acest lucru și i-am acordat și eu încrederea mea. Eram gata s-o ajut. Era frumos. Chiar atunci cînd ne mulțumeam să stăm unul în fața celuilalt, să discutăm chestiuni profesionale. Firește, știu că lucrurile nu au stat așa, că totul n-a fost decît aparență, vis, iluzie, mai puțin chiar, o intrigă nenorocită, pe care Hélène a țesut-o împotriva mea, însă, pe atunci, o, pe atunci cînd nu știam încă nimic, nici măcar nu bănuiam nimic, am fost fericit.

„Luați loc, domnule Spät", a spus ea. Am mulțumit. Se așează într-un fotoliu adînc de piele. Eu — în fața ei. Tot într-un fotoliu adînc de piele. Totul în jurul meu era ciudat, fata, care nu putea avea mai mult de douăzeci și doi de ani, bronzată, surîzătoare, destinsă și totuși sfioasă, numeroasele cărți, masiva masă de scris, masa de biliard din planul din fund cu bilele ei, razele de soare care pătrundeau prin ferestre, parcul ce se zărea prin ușa întredeschisă, prin care venise Hélène. Însoțită de un domn mai în vîrstă pe nume Förder. Acesta

era îmbrăcat fără cusur, și mi-a fost prezentat drept secretar particular al lui Kohler ; s-a uitat la mine tăcut și aproape amenințător. Apoi, a plecat, fără să salute, fără să spună un cuvînt. Acum rămăsesem singuri, și Hélène era cam jenată. Și eu la fel. Viziunea tatălui ei mă paraliza, mă făcea incapabil să scot o vorbă. Mi-era milă de ea. Mi-am dat seama că nu o să-l înțeleagă niciodată pe tatăl ei, că suferă din cauza absurdității modului în care a procedat acesta.

„Domnule Spät", spuse ea, „tata mi-a vorbit mereu despre dumneavoastră."

Am rămas surprins. Am privit-o uimit : „Mereu ?"

„De cînd v-a întîlnit la «Du Théâtre»."

„V-a povestit asta ?" am întrebat.

„Era îngrijorat în legătură cu activitatea dumneavoastră de avocat", răspunse ea.

„Pe atunci nu aveam nici o activitate", am răspuns.

„Dar acum aveți", constată ea.

„N-aș spune că mă bucur de succes", am recunoscut.

„M-a informat despre însărcinarea pe care v-a dat-o", continuă Hélène.

„Știu", am răspuns.

„O acceptați ?"

„M-am hotărît s-o accept."

„Știu care sînt condițiile", spuse ea. „Aici este cecul pentru avans. Cincisprezece mii. Și alte zece mii pentru cheltuieli suplimentare."

Hélène îmi înmînă cecul. L-am luat și am împăturit hîrtia.

„Tatăl dumneavoastră este generos", am spus.

„Ține mult să-i îndepliniți însărcinarea", explică ea.

„Îmi voi da silința."

Am pus cecul în portofel. Tăceam amîndoi. Nu mai zîmbea. Simțeam că își caută cuvintele pentru a-mi spune ceva.

„Domnule Spät", spuse ea în cele din urmă, ezitînd, „îmi dau seama că însărcinarea pe care ați acceptat-o este destul de neobișnuită."

„Așa și este."

„Și domnul Förder are aceeași părere."

„Cred și eu."

„Oricum, ea trebuie îndeplinită", îmi spuse ea cu fermitate, aproape cu vehemență.

„De ce ?" am întrebat.

Mă privi rugător. „Domnule Spät. Nu-l pot vedea pe tata decît o singură dată pe lună. Atunci îmi dă indicații. Afacerile sale sînt complicate, însă el le înțelege cu o ușurință uimitoare. Ce-mi ordonă, execut. El e tatăl, eu sînt fiica. Înțelegeți deci că-l ascult întru totul."

„Firește."

Hélène deveni vehementă. Mînia ei era reală. „Secretarul particular și avocații săi vor să-l pună sub curatelă", mărturisi ea. „Sub curatela mea, după cum spun ei. Însă eu știu precis că tatăl meu nu este bolnav psihic. A venit acum și însărcinarea asta pe care ați preluat-o dumneavoastră. Ea este pentru secretar încă o dovadă. E absurdă, afirmă el. Însă eu sînt sigură că această însărcinare nu este absurdă."

Am tăcut o vreme amîndoi.

„Chiar dacă nu o înțeleg", adăugă ea, incetișor.

„Domnișoară Kohler", am răspuns, „pentru un avocat, însărcinarea de-a cerceta uciderea profesorului Winter, plecînd de la premisa că nu tatăl dumneavoastră este ucigașul, are un sens juridic numai în cazul cînd tatăl dumneavoastră nu este ucigașul. Însă o asemenea premisă nu este posibilă. Prin urmare, însărcinarea este lipsită de sens. Absurdă din punct de vedere juridic, însă din punct de vedere științific s-ar putea să nu fie lipsită de sens."

Mă privi mirată. „Cum trebuie să înțeleg cele ce mi-ați spus, domnule Spät ?" întrebă ea.

„M-am uitat prin această cameră, domnișoară Kohler. Tatălui dumneavoastră îi plăceau biliardul și cărțile de științe ale naturii..."

„Numai acestea", spuse ea cu convingere.

„Tocmai de aceea..."

„Este și motivul pentru care era incapabil să săvîrșească o crimă", mă întrerupse ea. „Trebuie să fi existat vreun motiv îngrozitor ca el să fie silit să facă așa ceva."

Am tăcut. Am simțit că ar fi fost nepotrivit să folosesc adevărul ca și cum aș fi acționat un tun. Faptul că tatăl ei a ucis, fiindcă nu avea altă pasiune decît biliardul și studiile de științe ale naturii, acest adevăr confuz și idiot nu i-l puteam explica. Era absurd să-i vorbesc despre viziunea mea, nu era altceva decît o intuiție, nu un fapt ce putea fi dovedit.

„Nu sînt informat, domnișoară Kohler, pe ce bază a fost condamnat tatăl dumneavoastră", am explicat eu, de aceea, cu prudență, „eu cred că este vorba de altceva. Ceva care nu explică fapta, ci însărcinarea pe care mi-a încredințat-o. Prin această însărcinare, tatăl dumneavoastră dorește să cerceteze posibilul. Așa cum afirmă chiar el, am în vedere un obiectiv științific. Trebuie să-l urmăresc cu strictețe."

„Este de necrezut!" strigă surescitată Hélène.

Am contrazis-o.

„Eu personal cred", am explicat, „fiindcă de aceea am acceptat însărcinarea. Pentru mine e un joc pe care tatăl dumneavoastră poate să și-l permită. Alții preferă cursele de cai. Ca jurist, cred că jocul tatălui dumneavoastră este cu mult mai captivant."

Căzu pe gînduri.

„Sînt sigură", spuse ea, în fine, după îndelungi ezitări, „că îl veți găsi pe adevăratul ucigaș, pe cel care l-a obligat pe tata să ucidă. Am încredere în tatăl meu."

Dezndădejdea ei îmi făcea rău. Aș fi ajutat-o bucuros, dar eram neputincios.

„Domnișoară Kohler", am răspuns eu, „vreau să fiu cinstit cu dumneavoastră. Nu cred că o să găsim pe cineva. Din simplul motiv că un asemenea cineva nu există. Tatăl dumneavoastră nu poate fi silit de nimeni să facă ceva."

„Sînteți foarte cinstit cu mine", spuse ea încetișor.

„Aș vrea să aveți încredere în mine."

Se uită fix în ochii mei, cu atenție, sumbru. Nu i-am evitat privirea.

„Am încredere în dumneavoastră", spuse ea apoi.

„Pot să vă ajut numai dacă renunțați la orice speranță", am spus. „Tatăl dumneavoastră este un ucigaș. Îl veți putea înțelege numai dacă nu căutați într-o direcție

greșită. În tatăl dumneavoastră însuși trebuie să căutați motivul crimei sale, nu în altcineva. Nu vă mai faceți probleme în legătură cu însărcinarea pe care mi-a dat-o. Aceasta este problema mea."

M-am ridicat în picioare. Și ea s-a ridicat.

„De ce ați acceptat însărcinarea?" întrebă Hélène.

„Deoarece am nevoie de bani, domnișoară Kohler. Nu vă faceți o imagine falsă despre mine. Chiar dacă tatăl dumneavostră ar putea vedea și un aspect științific în această însărcinare, pentru mine ea nu constituie decît o posibilitate de a-mi pune afacerile în mișcare și nu trebuie să vă faceți iluzii deșarte."

„Înțeleg", spuse ea.

„Nu-mi pot permite să procedez altfel și trebuie să dau ascultare tatălui dumneavoastră. Însă trebuie să știți cu cine aveți de-a face."

„Tocmai dumneavoastră îmi veți fi de ajutor", spuse Hélène și îmi întinse mîna. „Sînt fericită că v-am cunoscut."

În fața parcului, mă aștepta Lienhard, tot în Porsche-ul său, dar stînd acum pe scaunul de lîngă șofer, fuma în continuare o țigară, absent, cufundat în gînduri.

„E în ordine", am spus. „Am acceptat însărcinarea."

„Și cecul?", întrebă el.

„Și."

„Minunat", spuse Lienhard.

Am luat loc la volan. Lienhard mi-a oferit o țigară, și apoi foc. Fumam, cu ambele mîini pe volan, mă gîndeam la Hélène și eram fericit. Mă gîndeam cu plăcere la viitor.

„Cum facem?" întrebă Lienhard.

Stăteam și mă gîndeam, nu făcusem încă contractul. „Nu există decît o posibilitate", am răspuns. „Pentru noi, Kohler nu mai este acum ucigașul. De-acum intrăm în joc."

„De acord."

„Mai anchetați încă o dată martorii", am continuat eu. „Cercetați trecutul lui Winter, ce cunoscuți avea, ce dușmani."

„Să ne ocupăm de dr. Benno", răspunse el.

„De Olympia-Heinz ?" am întrebat mirat.

„Prietenul lui Winter", explică Lienhard. „Și de Monika Steiermann."

Monika Steiermann era moștenitoarea unică a lui „Hilfswerke Trög AG."

„De ce ?" am întrebat.

„Prietena lui Benno."

„Pe ea mai bine s-o lăsăm în pace", am spus pe gînduri.

„Okay", răspunse Lienhard. Ceva nu era în regulă.

„Ciudat", am spus.

„Ce anume ?" întrebă Lienhard.

„Mi-ați fost recomandat de Kohler."

„Întîmplare", spuse Lienhard.

Am pornit, conducînd cu grijă. Nu mai fusesem niciodată la volanul unui Porsche. Ajunsesem la viaductul de lîngă gară, cînd Lienhard m-a întrebat : „O cunoașteți pe Monika Steiermann, Spät ?"

„Am văzut-o doar o dată."

„Ciudat", spuse Lienhard.

În Talacker s-a dat jos și eu am ieșit din oraș. La întîmplare. Fără țintă, prin peisajul de toamnă. Imaginea Hélènei Kohler a fost înlocuită, în mintea mea, de cea a Monikăi Steiermann, o imagine de care încercam zadarnic să scap.

II

Începerea investigațiilor : Această etapă mai bună din viața mea a început cu elan. Chiar a doua zi eram posesorul unui nou birou și al mașinii Porsche, care s-a dovedit a fi mai veche decît presupusesem, astfel încît, raportat la starea în care se găsea, prețul pe care mi-l ceruse Lienhard apărea mai puțin filantropic. Biroul aparținuse fostului campion olimpic la scrimă și campion național al Elveției la tir cu pistolul, dr. Benno, căruia de mai multă

vreme începuse să-i meargă rău. Frumosul Olympia-Heinz nu a participat la negocieri. Arhitectul Friedli, care m-a dus acolo dis-de-dimineaţă, mi-a comunicat că el e dispus să-mi cedeze biroul cu două mii pe lună, patru mii înainte, o sumă despre care mi-e greu să spun în buzunarul cui a intrat, însă am putut să ocup imediat biroul şi să preiau nu numai mobilierul lui Benno, ci şi pe secretara acestuia, o elveţiancă cam adormită din partea centrală a ţării, dar cu un nume de peste graniţă, Ilse Freude, care arăta ca o barmaniţă franţuzoaică, îşi vopsea părul mereu în altă culoare, dar era uimitor de capabilă ; în ansamblu, o afacere proastă, în care am fost tras pe sfoară. În schimb, camera de primire şi cabinetul de pe Zeltweg erau acum pe măsura profesiunii mele, avînd perspectivă asupra inevitabilelor strangulări ale traficului rutier, masa de scris inspira încredere, lîngă ea obişnuitele fotolii, spre curtea interioară era o bucătărie şi o cameră, în care am adus sofaua mea din Freierstrasse ; n-am fost în stare să mă despart de vechea mobilă. Dintr-o dată, afacerile păreau să se fi pus în mişcare. Aveam în perspectivă un proces de divorţ foarte rentabil, se profila şi o călătorie la Caracas din însărcinarea unui mare industriaş (pe care mi-l recomandase Kohler), aveam de rezolvat dispute între moştenitori, să apăr un comerciant de mobilă în instanţă, declaraţii fiscale rentabile. Eram cuprins de un sentiment prea intens de fericire şi dulce nepăsare pentru a mă mai gîndi la agenţia detectivului particular pe care o pusesem în mişcare şi al cărei raport îl aşteptam, înainte de a continua cercetările în cazul Kohler. Deşi Lienhard ar fi trebuit să mă facă şi mai bănuitor decît fusesem pînă acum : acest om avea intenţii ascunse, greu de sesizat, îmi fusese recomandat de însuşi Kohler şi fusese exagerat de dornic să colaboreze cu mine. Lienhard a procedat metodic. L-a plantat la „Du Théâtre“ pe Schönbächler, unul dintre oamenii săi cei mai buni, proprietarul unei case vechi, dar confortabile pe Neumarkt. În pod, îşi amenajase o cameră de zi. Aici şi-a adus imensa lui discotecă. Pretutindeni erau montate difuzoare. Lui Schönbächler îi plăceau simfoniile. Teoria lui (era plin de teorii) : simfoniile te obligă în cea mai mică măsură la participare, n-ai decît, în timpul audiţiei, să cauţi, să mănînci,

să citeşti, să dormi, să porţi convorbiri etc., muzica te pătrunde fără ca tu să faci vreun efort, imperceptibilă ca o muzică a sferelor. Refuza să se ducă în sala de concert, considerînd acest lucru barbar. Făcea din muzică un cult. Afirma că simfonia nu este admisibilă decît atunci cînd îţi serveşte ca fundal muzical, doar aşa e umană şi nu te violentează ; susţinea de pildă că a înţeles Simfonia a IX-a de Beethoven abia cînd a ascultat-o în timp ce mînca carne cu soté de legume, pentru Brahms recomanda cuvinte încrucişate, dar mergea şi un şniţel vienez, iar pentru Bruckner — jocul de cărţi. Cel mai bine însă, după părerea lui, era să asculţi concomitent două simfonii. Ceea ce pretindea că şi face adesea. Conştient de zgomotul pe care îl provoca astfel, a calculat chiriile pentru celelalte trei niveluri ale casei după un sistem riguros. Apartamentul de sub podul său era cel mai ieftin, chiriaşul netrebuind să plătească nimic, ci numai să reziste la muzică, ore în şir Bruckner, ore în şir Mahler, ore în şir Şostakovici, apartamentul situat un etaj mai jos era închiriat la un tarif obişnuit, iar cel de la parter era aproape imposibil de închiriat, atît de mare era suma ce trebuia plătită. Schönbächler era un om sensibil. Privit din exterior, nu avea nimic deosebit, dimpotrivă părea să fie întruchiparea personificată a cetăţeanului model. Era îmbrăcat cu gust, mirosea plăcut şi nu era niciodată beat, avea, în general, cele mai bune relaţii cu lumea. În ce priveşte naţionalitatea, se declara originar din Liechtenstein. Obişnuia să spună că acest lucru nu înseamnă prea mult, ce-i drept, dar cel puţin nu are nici un motiv să-i fie ruşine : Liechtensteinul este relativ nevinovat de actuala situaţie mondială, făcînd abstracţie de faptul că tipăreşte prea multe mărci poştale şi trecînd cu vederea strengăriile sale financiare ; el este cel mai mic stat care trăieşte pe picior mare. În plus, liechtensteinezul nu cade atît de uşor pradă grandomaniei de-a pune un preţ prea mare pe faptul că este un liechtensteinez, cum se întîmplă, de pildă, cu americanii, ruşii, germanii sau francezii care sînt tentaţi să creadă a priori că un german sau un francez ar fi în sine o fiinţă de rang mai înalt. A face parte dintr-o mare putere — şi pentru un liechtensteinez, inevitabil, aproape toate celelalte state sînt mari puteri, chiar şi Elveţia —,

aduce cu sine pentru cel în cauză un dezavantaj îngrijorător din punct de vedere psihologic, și anume pericolul de-a pierde în oarecare măsură simțul proporțiilor. Acest pericol sporește pe măsură ce crește mărimea națiunii. Schönbächler obișnuia să-ți ilustreze această idee printr-un exemplu : un șoarece singur se mai consideră încă un șoarece, însă imediat ce se știe între un milion de șoareci se consideră pisică, iar între o sută de milioane drept un elefant. Cele mai periculoase sînt însă, după părerea sa, popoarele de cincizeci de milioane de șoareci (cincizeci de milioane era o cifră luată drept etalon). Acestea constau din șoareci care se consideră, ce-i drept, pisici, însă ar prefera să fie elefanți. Această grandomanie exagerată nu este periculoasă numai pentru șoarecii respectivi, ci și pentru întreaga lume a șoarecilor. Relația dintre „numărul șoarecilor" și grandomania produsă de acesta a fost numită de el „legea lui Schönbächler". În ce privește profesia, se declara scriitor. Acest fapt ar putea provoca uimire, cu atît mai mult cu cît n-a publicat niciodată nimic. Nici nu nega acest lucru. Se considera, pur și simplu, un „scriitor potențial". Nu era, de altfel, niciodată prea încurcat cînd i se cerea o explicație pentru faptul că nu scrie. Cu diferite prilejuri, a afirmat, de pildă, că arta scrisului începe cu „simțul numelor", aceasta fiind condiția ei poetică primară, la care se adaugă una la fel de importantă, morală, ce-și are temeiul în dragostea de adevăr. Dacă ai în vedere fie și numai aceste două condiții fundamentale îți este numaidecît clar că, de exemplu, un titlu ca „Poezii de Raoul Schönbächler" devine imposibil chiar prin faptul că face să se nască impresia că o asemenea lirică trebuie să susure ca un pîrîiaș frumos *. Se poate replica, pe bună dreptate, că numele de Schönbächler poate fi modificat, însă prin aceasta se încalcă principiul respectării adevărului. Oriunde apărea Schönbächler izbucnea rîsete. Era un băiat bun, așa cum se pot întîlni mulți prin restaurante. Plata o trecea în cont, i se trimitea nota de plată în fiecare lună și aceasta era încărcată probabil foarte mult. În ce privește sursa veniturilor sale, lucrurile nu erau prea

* *Schönbächler* înseamnă în traducere „pîrîiaș frumos".

clare. Aluziile lui privind o generoasă bursă de stat din partea Principatului Liechtenstein nu erau, firește, exacte. Unii afirmau că este reprezentant general al anumitor articole din cauciuc. Nu trebuie pierdut din vedere faptul că știa multe lucruri și poseda o putere de judecată pătrunzătoare, întotdeauna bine fundamentată. (Poate că „ne-scrisul" său nu era doar lene, după cum părea, ci izvora probabil din convingerea că, spre deosebire de cei mulți care produc, este mai bine să nu produci nimic.) Cel mai bine cunoscută era însă capacitatea lui de-a angaja conversații, cu atît mai mult cu cît în această artă concetățenii noștri nu prea excelează. Dimpotrivă, Schönbächler era în această privință un adevărat virtuoz. Pe această temă au apărut chiar anecdote, s-au țesut legende. Astfel, ca urmare a unui pariu (după cum afirmă cu tărie comandantul), l-ar fi atras pe un consilier federal, care stătea la o masă alăturată împreună cu membrii guvernului cantonal la ceaiul de ora patru, într-o conversație atît de aprinsă pe tema relațiilor dintre statul nostru și Liechtenstein încît magistratul a pierdut expresul de Berna. Se poate. Totuși este greu de crezut, în general, așa ceva despre consilierii federali. De altfel, Schönbächler era considerat inofensiv. Nimeni nici n-ar fi visat că este agentul lui Lienhard. Cînd s-a aflat acest lucru, uimirea a fost mare, iar Schönbächler a părăsit orașul nostru și trăiește acum, cu discoteca lui cu tot, în sudul Franței, spre regretul concetățenilor noștri ; chiar zilele trecute unul m-a amenințat cu pumnul, noroc că eram cu Lucky. Deci acest tip original, Schönbächler a apărut, într-o bună zi, la „Du Théâtre", spre uimirea tuturor, fiindcă venea rar pe aici. S-a așezat la o masă și a rămas acolo toată ziua. În ziua următoare, a venit iarăși și tot așa o săptămînă întreagă, pălăvrăgind cu toată lumea, împrietenindu-se cu șeful de sală și cu chelnerițele, apoi însă a dispărut, putînd fi întîlnit din nou în vechile sale cîrciumioare, fusese, după cîte se pare, un intermezzo. În realitate, Schönbächler îi mai chestionase o dată pe principalii martori. Pentru cercetările care au urmat însă, Lienhard l-a folosit pe Feuchting, care se număra printre elementele acelea cu faima proastă, care lucrau în cadrul agenției sale de detectivi din Talacker, individ pe care

nu-l cunoșteam pe atunci — abia de curînd am făcut cunoștință cu el (la „Monaco-Bar"). Feuchting este unul dintre acei tipi în care nu poți avea nici o încredere și care umblă cu lucruri murdare ; nici Lienhard nu neagă acest lucru, și cu atît mai puțin poliția, care l-a arestat pe Feuchting de mai multe ori (narcotice), deși îl folosește și ea pentru cercetări. Feuchting este un spion care își cunoaște meseria și lumea lui interlopă. S-ar putea să fi cunoscut și zile mai bune, s-ar putea chiar să fi făcut ceva studii, însă ceea ce a mai rămas din el, modul în care își duce traiul, pungășind, șantajînd face o impresie dezagreabilă. Nenorocul lui, spunea (la „Monaco"), privind cu ochi tulburi în paharul de Pernod, constă în faptul că nu este rus, ci german. În această țară, a fi german nu este o profesie, cum ar fi putut fi în Egipt sau în Arabia Saudită, aici doar rușii sînt cineva. În acest caz, existența lui n-ar provoca oroare, dimpotrivă, în calitate de rus ar fi fost chiar obligat să fie așa cum este : bețiv și ruinat ; nu poate nici măcar să facă pe rusul, fiindcă are o figură asemănătoare cu cea a germanilor din filmele franceze despre Rezistență. În această privință, spune adevărul. În mod excepțional. Chiar așa arată. Cunoaște atît lumea interlopă, cît și înalta societate ca nimeni altul și este extrem de bine familiarizat cu geografia barurilor și berăriilor. Poate afla orice despre orice client. Însă înainte ca Lienhard să-mi trimită cele aflate de Schönbächler și de Feuchting, m-am întîlnit, pentru a doua oară, cu Monika Steiermann, întîmplîndu-se ceea ce sperasem sau de ceea ce mă temusem — nu mai știu exact. Ar fi fost mai bine ca întîlnirea să nu aibă loc (nici prima, nici a doua).

Activitate la Biblioteca centrală : De ce n-aș istorisi aici și povestea familiei Steiermann ? Tocmai am primit o nouă carte poștală de la Kohler — ultima îmi sosise acum patru săptămîni, jocul de-a șoarecele și pisica continuă, intenționează să viziteze Samoa ceva mai tîrziu, din Hawai pleacă în Japonia — cu un vapor de lux, și acesta a fost momentul cînd am fost convocat în fața Comisiei de Supraveghere, în fața președintelui acesteia, profesorul Eugen Leuppinger. Renumitul jurist, cu o cica-

trice pe față, poetică, cu o chelie totală, m-a primit în biroul său ; era prezent și vicepreședintele Stoss, sportiv, deosebit de vioi, blajin, vesel, fără complexe. Cei doi domni au dat dovadă de omenie. Excluderea mea era inevitabilă, consilierul federal avea să ceară de altfel acest lucru, și de aceea era mai înțelept să mă previnã, deși regretau, erau triști, paterni, arătînd înțelegere pe toată linia, chiar compasiune, nu mi-au făcut reproșuri, însă, totuși, vorbind ca între bărbați, cu mîna pe inimă, trebuia să recunosc și eu că unui jurist i se cere, oficial, un anumit mediu, cu alte cuvinte : cu cît mai îndoielnic este acesta, cu atît mai ireproșabil trebuie să se comporte juristul, fiindcă lumea este un cuib de filistini îngrozitori, mai ales în dragul nostru oraș, de-ți vine să fugi de aici și dacă el, Leuppinger, ar putea să-și închidă prăvălia, atunci s-ar duce spre sud, însă nu acesta era lucrul cel mai important, firește prostituatele sînt oameni și ele, chiar oameni de valoaare, sărmni oameni, cărora el personal, trebuie să spună cu toată răspunderea în fața mea și a colegului Stoss, le datorează multe, căldură, compasiune, înțelegere, desigur că legea este și pentru cele care fac trotuarul, pentru a se folosi de acest cuvînt de rău augur, însă nu în sensul unei stimulări a acestora, ca jurist trebuie să-mi dau seama singur că anumite sfaturi pe care le acordasem lumii interlope și semiinterlope, tocmai pentru că nu pot fi combătute juridic, au un efect dezastruos, cunoașterea procedurilor legale constituie o catastrofă cînd ajunge pe mîinile anumitor cercuri, poliția este aproape deznădăjduită, desigur Comisia de supraveghere nu dă ordine, nu-și exercită puterea în domeniul convingerilor, este în general liberală, ei da, știam, nu-i așa ? — numai că statutele sînt statute, chiar și cele nescrise și apoi cînd Stoss a trebuit să iasă puțin afară, Leuppinger, țap bătrîn, fost floretist, mă întrebă dacă nu aș putea să-i dau numărul de telefon al unei anumite persoane cu o față foarte drăguță (Giselle) pentru a o cunoaște mai îndeaproape, iar după ce a ieșit el, Stoss, și el fost campion de gimnastică, m-a întrebat același lucru. Două săptămîni mai tîrziu mi s-a retras autorizația de-a mai profesa avocatura. Și iată-mă acum ruinat, cînd la „Monaco-Bar", cînd prin cafenele unde nu se consumă alcool, trăind în oare-

care măsură din mila lui Lucky și a Gisellei și avînd timp, enorm de mult timp, lucrul ce mă afectează cel mai mult și de aceea : de ce să nu scriu cronica de familie a Steiermannilor ? Iată motivul pentru care stau pe la Biblioteca centrală — firește, au luat însă măsuri cînd am adus acolo o sticlă de gin — de ce să nu procedez metodic, excesiv de metodic chiar. de ce să nu descopăr ce se ascunde dincolo de aparențe și, în general, ce sînt Steiermannii fără fundalul istoriei și istoriile familiei lor. Numele înșală. Steiermann-strămoșul a venit, ce-i drept, ca mulți alți industriași în țara noastră, din nord, însă încă din anul 1191, cînd un duce sud-german a avut ideea nefericită de-a întemeia actuala noastră capitală federală. După cum se știe, ideea a avut succes și Steiermannii sînt, deci, elvețieni din moși-strămoși. În ceea ce-l privește pe fondatorul neamului, Jakobus Steiermann, acesta făcea parte dintre ticăloșii aceia de toate genurile și condițiile, care s-au năpustit ca niște păsări de pradă să se aciueze pe stîncile de peste rîul verde (care se afia pe atunci la patru zile de mers depărtare de noi), un criminal fugit din Alsacia, care și-a salvat astfel capul de călăul din Strasbourg, și care, în noua sa patrie, a fost, mai întîi, lefegiu, și apoi a preferat meseria de armurier, un tip violent și murdar. Așa că, de-a lungul secolelor, Steiermannii au rămas strîns legați de istoria sîngeroasă a orașului în calitate de armurieri, fabricînd halebardele cu care au fost cosiți dușmanii la Laupen și St. Jakob, după modelul standard conceput de Adrian Steiermann (1212 — 1255). Familia deținea și privilegiul consfințit prin scris de-a fabrica securi de călău și instrumente de tortură pentru toate episcopatele sud-germanice. Afacerile au înflorit continuu, fierăria din Kesslergasse a început să fie renumită. Încă pe vremea fiului lui Adrian, cheliosul Berthold Steiermann Întîiul (a fost el oare Berthold cel Negru din legendă ?) s-a trecut la fabricarea armelor de foc. Și mai renumit a fost strănepotul lui Berthold, Jakob al Treilea (1470—1517). El a construit tunuri renumite, precum „Cele patru Evanghelii", „Psaltirea cea Mare" și „Urian cel Galben". Prin el a fost creată tradiția turnării tunurilor care, ce-i drept, a fost întreruptă violent de

fiul său, Berthold al Patrulea, care, trecut la anabaptism, a fabricat numai pluguri, însă chiar fiul lui, Jakob al Patrulea, a reluat tradiția turnării de tunuri, a construit primul obuz, care, ce-i drept, cînd a fost tras, i-a făcut praf atît pe el cît și tunul. Aceasta este de fapt, preistoria. Proeminentă, relativ onestă, avînd și succese politice — un primar, doi trezorieri, un președinte de consiliu cantonal. În secolele care au urmat, fierăria s-a transformat treptat într-o întreprindere industrială modernă. Istoria familiei a devenit mai complicată, motivele acțiunilor au început să fie tot mai criptice, totul a început să se urzească în umbră, la punctele de vedere și legăturile naționale s-au adăugat cele internaționale. S-a pierdut din proeminență, dar s-a cîștigat în organizare, mai ales în prima jumătate a secolului al XIX-lea, cînd un urmaș al lui Steiermann cel bătrîn s-a mutat în estul țării noastre. Acest Heinrich Steiermann (1799—1877) poate fi considerat întemeietorul fabricii propriu-zise de mașini și armamente Trög, care s-a dezvoltat puternic sub primul său nepot, James (1869—1909) și, în special, sub cel de-al doilea său nepot, Gabriel (1871—1949). Nu sub numele de „Fabrica de mașini și armamente Trög", ci sub acela de „Hilfswerkstätte Trög AG" *, în anul 1891, tînărul de douăzeci și unu de ani, James Steiermann a cunoscut-o pe sora medicală engleză, Florence Nightingale, pe atunci în vîrstă de șaptezeci și unu de ani, sub a cărei influență a transformat fabrica de arme într-un „așezămînt de binefacere" pentru proteze, iar după moartea sa timpurie, fratele lui, Gabriel a dezvoltat fabrica, furnizînd toate protezele imaginabile, proteze pentru mîini, brațe, picioare, oase, în prezent această fabrică livrînd pe piața mondială și endoproteze (coapse artificiale, articulații etc.), precum și proteze extracorporale (rinichi și plămîni artificiali). Pe piața mondială — expresia nu este exagerată. S-a reușit acest lucru prin muncă plină de abnegație, calitate, însă, înainte de toate, prin exploatarea fermă a situației, fiind cumpărate metodic toate ate-

* Autorul recurge la un joc de cuvinte intraductibil, „Hilfswerkstätte" însemnînd și așezămînt de binefacere.

lierele producătoare de proteze din străinătate (în marea lor majoritate întreprinderi de mici dimensiuni). Această nouă generație a înțeles ce posibilități oferă neutralitatea statului nostru unui fabricant de proteze, de pildă, libertatea de-a livra mărfuri tuturor părților, învingătorilor și învinșilor în primul și în cel de-al doilea război mondial, iar în prezent trupelor guvernamentale, partizanilor și rebelilor. Deviza ei : „Steiermann în sprijinul victimelor", chiar dacă, sub conducerea lui Lüdewitz, producția „așezămîntului de binefacere" și-a reluat în prezent caracterul inițial, conceptul proteză putînd fi în fond extins. În cazul cînd este lovit, omul caută să se apere instinctiv cu mîna, deci un scut este o proteză a mîinii, și chiar și piatra pe care o aruncă este o proteză a mîinii închise, a pumnului ; dacă se înțelege această dialectică, atunci și producția de armament, pe care „așezămîntul de binefacere" a reluat-o, cade în întregime sub incidența conceptului de proteză : blindatele, pistoalele-mitralieră și tunurile pot fi considerate ca o dezvoltare a protezei mîinii. În concluzie, o familie plină de succese. Și dacă Steiermannii sînt cu toții băieți simpli, nu prea rafinați, fără complicații, soți fideli, care muncesc pe rupte, adesea înclinați spre avariție, cu un dispreț suveran, deși uneori înviorător, pentru cele spirituale, care în colecționarea de tablouri nu au putut ajunge decît pînă la o variantă mai slăbuță a „Insulei morților", iar în sport s-au ocupat exclusiv de fotbal (și de acesta moderat, după cum o demonstrează poziția dificilă a lui FC Trög în clasamentul primei ligi), în schimb femeile au un cu totul alt calibru. Fie că au fost mari tîrfe, fie că au fost mari bigote, niciodată însă și una și alta, tîrfele întotdeauna fiind urîte, avînd maxilare proeminente, nasul lung și gura mare cu buze subțiri, în timp ce bigotele — frumuseți desăvîrșite. În ceea ce o privește pe Monika Steiermann care, surprinzător, urma să joace în afacerea doctorului h.c. Isaak Kohler un rol principal și chiar un dublu rol, după aspectul ei, făcea parte din categoria bigotelor, însă după modul ei de viață se încadra în cea a marilor tîrfe : După moartea părinților ei (Gabriel Steiermann s-a căsătorit, în 1920, cu Stefanie Lüdewitz), într-un accident de avion în drum spre Londra (mai exact : au dispărut, fiindcă nu s-a găsit niciodată vreo

rămășiță, nici a părinților, nici a avionului), și după moartea tragică a fratelui ei Fritz, care pe Coasta de Azur a efectuat o scufundare în mare și nu a mai ieșit la suprafață, această fată, născută în anul 1930, a moștenit cea mai considerabilă avere din țara noastră, în timp ce conducerea concernului de proteze a fost preluată de unchiul ei din partea mamei. Modul de viață al Monikăi era, firește, deosebit de greu de influențat. Despre această fată circulau cele mai absurde și adesea ridicole zvonuri, care căpătau consistență devenind aproape certitudini, se destrămau din nou, erau dezmințite — mereu de către unchiul Lüdewitz — și, tocmai de aceea, erau din nou crezute, pînă cînd apărea un nou scandal, și mai mare decît tot ce se întîmplase pînă atunci, și totul pornea de la început. Această moștenitoare imorală a atîtor milioane era privită, desigur, cu dezaprobare, dar și cu mîndrie secretă, cu invidie — ea poate să-și permită orice —, dar și cu satisfacție, în fond făcea totul în dauna ei. Domnișoara Steiermann a devenit o „femme fatale de nivel mondial" a unui oraș a cărui faimă era, pe de-o parte, menținută cu disperare prin eforturile îndîrjite ale autorităților, bisericii și asociațiilor obștești, iar, pe de altă parte, era pusă mereu sub semnul întrebării de tinerii săi pederaști : Prin aceștia și prin băncile lui este cunoscut orașul nostru pe plan internațional și nu prin fetele sale. Aproape că lumea a respirat ușurată. Dublul renume al orașului de-a fi în același timp pudic și homosexual a fost corectat de tînăra Steiermann într-o direcție mai apropiată viciilor obișnuite. Popularitatea fetei a crescut mereu, în special de cînd primarul nostru a început să-i amintească numele în cuvîntările sale improvizate și în hexametrii săi care aveau o atît de prostă faimă și pe care cel mai adesea obișnuia să-i ofere la ore înaintate, la sărbătorile oficiale, fie că era vorba de acordarea unui premiu literar sau de jubileul vreunei bănci particulare. Mi-a fost teamă s-o întîlnesc pentru a doua oară pe Monika Steiermann dintr-un motiv bine întemeiat. O cunoscusem la Mock. Încă din perioada cînd lucram la Stüssi-Leupin. Atelierul lui, din apropiere de piața Schaffhauser, era supraîncălzit iarna, sobele erau încinse pînă se înroșeau, aerul devenea otrăvitor din cauza fumului de pipă,

a țigărilor și țigaretelor, în plus totul era de o murdărie de nedescris, în jurul torsurilor neterminate, acoperite cu cîrpe ude, printre maldărele de cărți, ziare, scrisori nedeschise, sticle de vin, de whisky, schițe, fotografii, piept de porc. Venisem să văd statuia pe care Mock i-o făcuse fetei Steiermann, curios, fiindcă îmi spusese că o va vopsi. Statuia era așezată în mijlocul dezordinii extraordinare din atelier, era uimitor de naturalistă, dar perfect realistă și la scară naturală. Lucrată din ghips, vopsit în culoarea pielei, așa cum îmi spusese Mock. O înfățișa goală și într-o atitudine dubioasă. Am contemplat statuia îndelung, uimit de faptul că Mock putea să realizeze și așa ceva. El era, de fapt, un maestru al aluziei : cu numai cîteva lovituri de daltă făcea să răsară din piatra grea, adesea de mai multe tone, ceea ce își propusese, lucra în aer liber. Apărea un ochi, o gură, poate un sîn, un sex, restul nu mai trebuia cioplit. din aluzii fantezia privitorului crea cînd un cap de ciclop, cînd un monstru, cînd o femeie. Chiar și cînd modela, se mulțumea să realizeze strictul necesar. Trebuie să modelezi ca și cum ai desena o schiță, obișnuia el să spună. Cu atît mai uimitor era modul în care procedase acum. Ghipsul părea să respire, mai ales pentru că fusese pictat cu măiestrie. Am făcut un pas înapoi, apoi m-am apropiat iarăși, pentru părțile acoperite cu păr folosise, se pare, păr adevărat, pentru ca iluzia să fie completă : și totuși statuia nu-ți dădea impresia unei păpuși. Vădea o minunată plasticitate. Brusc, ea se mișcă. Coborî de pe soclu, fără a se învrednici să-mi arunce vreo privire, se duse în partea din spate a atelierului, unde căută, găsi o sticlă pe jumătate plină de whisky și bău. Nu era din ghips. Mock mă trăsese pe sfoară. Era însăși Monika Steiermann.

„Sînteți al patrulea care cădeți în plasă", spuse Mock, „însă ați fost cel mai surprins dintre toți. Și nici din artă nu înțelegeți nimic."

Am plecat. Statuia din ghips pictat, care se afla într-un alt colț al atelierului, a fost ridicată a doua zi. De un însărcinat al baronului von Lüdewitz, unchiul Monikăi, care conducea „Helfswerkstätte Trög AG".

Monika Steiermann I: Cu cît relatarea mea înaintează cu atît îmi este mai greu să povestesc. Nu numai că această relatare devine tot mai confuză, dar și rolul meu capătă trăsături tot mai ambigue, nu mai pot spune cu certitudine dacă am acționat chiar eu sau dacă am fost folosit pentru a se acționa prin mine sau cu mine. Îndeosebi, am îndoieli tot mai mari că a fost o întîmplare felul în care Lienhard a adus-o în joc pe Monika Steiermann. Cu procesul comerciantului de mobilă n-am avut prea mare succes; vînduse drept scrin de pe vremea Renașterii un dulap fabricat în Gagerneck, prezentînd un certificat de autenticitate al unui expert din Roma, inventat de el, fapt de care eu nu mi-am dat seama, dar și-a dat seama Jämmerlin. Urma, însă, să plec la Caracas, dar în toiul pregătirilor, Ilse Freude îmi anunță că, Fanter, un alt om al lui Lienhard, sosise. Spre mirarea mea, grăsanul Fanter, fumător de Brissago, purta din nou uniforma poliției orașului, în cadrul căreia servise timp de două decenii.

„Ce v-a apucat, Fanter, să veniți așa costumat ?!“ am spus.

„O să ne fie de folos, domnule Spät“, oftă el, „o să ne fie de folos. Monika Steiermann ne-a chemat. Are nevoie de un avocat.“

„Pentru ce ?“

„A fost molestată.“

„De cine ?“

„De dr. Benno“, răspunse Fanter.

„Și de ce ?“

„A prins-o în pat cu altul.“

„Atunci, ea ar fi trebuit să-l molesteze. Comic. Nu-i așa ? Și de ce trebuie să mă ocup tocmai eu de problemele Steiermannilor ?“

„Lienhard nu este avocat“, răspunse Fanter.

„Și unde e ea acum ?“

„Chiar cu dr. Benno.“

„Fanter, bătrîne, fără detalii, unde este Benno ?“

„Dumneavoastră doriți detalii“, spuse Fanter. „Benno a bătut-o pe domnișoara Steiermann la «Breitingerhof». Și prințul de Cuxhafen este acolo.“

„Cel cu cursele de automobile ?“

„Chiar el."

Am sunat la telefon hotelul „Breitingerhof" și am cerut cu dr. Benno. Mi s-a făcut legătura cu directorul Pedroli. Acesta a întrebat cine sînt.

„Spät, avocatul."

„O bate din nou pe Steiermann", rîse Pedroli. „Duceți-vă la fereastră și o să auziți."

„Sînt în Zeltweg."

„Nu-i nimic. Se aude în tot orașul". spuse Pedroli. „Clienții părăsesc în fugă hotelul meu de cinci stele."

Îmi parcasem Porsche-ul în Sprecherstrasse. Fanter s-a așezat lîngă mine și am pornit.

„Prin Hegibachstrasse", spuse Fanter.

„Păi ocolim", am obiectat eu.

„Și ce dacă? Rezistă ea."

În apropiere de Klusstrasse, la un marcaj „Stop", Fanter a coborît.

„Treceți tot pe aici", spuse el.

Sfîrșit de octombrie. Copacii colorați în roșu și galben. Pe străzi frunziș. În fața la Breitingerhof, mă aștepta Monika Steiermann. Nu avea pe ea nimic altceva decît o pijama bărbătească neagră, căreia îi lipsea mîneca stîngă. Înaltă. Roșcată. Cinică. Frumoasă. Înghețată. Ochiul stîng îi era învinețit. Fusese lovită și la gură. Brațul gol era zgîriat. Îmi făcu semn și scuipă sînge într-un amplu arc de cerc. La intrarea hotelului, Benno. clocotind de mînie, lovit și zgîriat, ținut de doi hamali. iar ferestrele hotelului erau pline de oameni. În jurul Monikăi Steiermann se adunase lume curioasă, rînjind. iar un polițist dirija traficul. Într-o mașină albă sport ședea supărat un tînăr blond, evident Cuxhafen, un tînăr Siegfried, după cîte se vedea, gata de plecare. Scund, dar agil, din hotel ieși directorul Pedroli, care puse pe umerii Monikăi Steiermann un mantou de blană, desigur ceva scump, nu mă pricep la blănuri. „Înghețați, Monika, înghețați".

„Nu-mi plac blănurile, măi rahatule", spuse ea și îi aruncă în cap mantoul.

Am oprit în apropierea ei, „Lienhard m-a trimis" am spus, „sînt Spät, avocatul Spät".

Urcă cu greu în Porsche.

„Bătută măr", am constatat eu.

Aprobă dînd din cap. Apoi mă privi. Voiam, de fapt, să pornesc, însă privirea ei m-a făcut să am un moment de ezitare.

„Ne-am mai văzut undeva ?" mă întrebă, făcînd eforturi să vorbească.

„Nu", am mințit și am pornit mașina.

„Cuxhafen ne urmărește", spuse ea.

„Și ce dacă ?"

„Este alergător de curse".

„Formula 1".

„Nu vom putea scăpa de el".

„Cum să scăpăm ! Unde ?"

„Pentru a merge la Lienhard", spuse ea, „în locuința lui".

„Cuxhafen știe unde locuiește Lienhard ?" am întrebat.

„Nici măcar nu știe că există un Lienhard".

La „Stop"-ul de pe Hegibachstrasse am oprit regulamentar. Pe trotuar se afla Fanter în uniformă de polițist ; acesta veni spre mașina mea și-mi ceru documentele. I le-am dat, le verifică și apoi salută politicos. Apoi se îndreptă spre Cuxhafen, care fusese nevoit să oprească și el, în spatele meu, și începu să-i verifice minuțios documentele. Se învîrti în jurul mașinii acestuia, încetișor, ceremonios, uitîndu-se din cînd în cînd la acte. În oglinda retrovizoare l-am văzut pe Cuxhafen că începuse să facă scandal. L-am mai văzut cum a fost rugat să coboare, cum Fanter a scos un carnet din buzunar, apoi am străbătut Klusstrasse spre lac, prin Höhenweg, în Biberlinstrasse și spre Adlisberg, am făcut, pentru mai multă siguranță, cîteva ocoluri și am trecut în viteză pe Katzenschwanzstrasse spre vila lui Lienhard.

Am parcat în fața porții dinspre grădină. Vila de alături aparținea probabil lui Jämmerlin. Citisem în ziare că azi împlinea șaizeci de ani, de aceea erau atît de multe automobile pe această stradă, de obicei liniștită. Dădea un garden-party. Tocmai sosea Stüssi-Leupin, trecînd pe lîngă noi. Monika Steiermann, în pijamaua ei neagră urcă șchiopătînd scările abrupte, sprijinită de mine și bles-

temînd. Stüssi-Leupin coborîse din mașină și ne privea vădit amuzat. De peste gardul viu apăru figura dezaprobatoare a lui Jämmerlin.

„Aici", spuse domnișoara Steiermann și îmi întinse o cheie. Am deschis ușa casei și i-am făcut loc Monikăi să intre. Cum am trecut pragul am ajuns în locuința propriu-zisă. Un apartament modern cu mobilă stil. Printr-o ușă deschisă se vedea dormitorul, cu un pat confortabil. Monika se așeză pe un divan și se uită la un Picasso atîrnat deasupra unui sipet vechi. „El m-a pictat".

„Știu", am spus.

Mă privi amuzată. „Acum știu de unde vă cunosc", spuse ea. „De la Mock. Am jucat în fața dumneavoastră rolul unei statui".

„Se poate", am răspuns.

„V-ați speriat tare atunci", își aminti ea, iar apoi mă întrebă : „Deci nu v-am plăcut deloc atunci de m-ați uitat ?"

„Mi-ați plăcut, mi-ați plăcut", am recunoscut, „mi-ați plăcut grozav de mult".

„Prin urmare, nu m-ați uitat", zise ea.

„Nu de tot", am recunoscut.

Rîse. „Ei, bine, dacă tot vă amintiți". Se ridică și își scoase pijamaua, rămînînd goală-goluță, frivolă și seducătoare, nepăsîndu-i de faptul că se vedea extrem de clar cît de dur fusese bătută de Benno. Se duse la fereastra mare, care dădea spre casa lui Jämmerlin. Oaspeții se adunaseră și priveau încoace, Jämmerlin cu un binoclu, lîngă el Stüssi-Leupin, care făcu semne cu mîna. Monika luă atitudinea statuii în care pozase la Mock, Stüssi-Leupin aplaudă, iar Jämmerlin amenință cu pumnul.

„Îți mulțumesc că m-ai eliberat de acolo", spuse Monika menținîndu-și poza în care era admirată de privitori, stînd cu spatele la mine.

„O întîmplare", am răspuns. „Lienhard m-a însărcinat".

„Mă bat mereu", spuse ea pe gînduri. „Mai întîi Benno și, mai apoi, Cuxhafen. Și alții m-au bătut". Se întoarse din nou spre mine.

„Așa s-au deprins cu dumneavoastră", am spus. „Vi se umflă, acum și ochiul drept".

„Ei și ?"

„Să vă pun o compresă udă ?" am întrebat.

„Prostii", spuse ea, „Însă în dulap, găsiți coniac și pahare".

„Ați fost, desigur, adesea pe aici ?" am întrebat.

„Uneori. Sînt realmente o prostituată", constată ea, oarecum mîhnită și oarecum buimacă, însă generoasă.

Am rîs. „Alea sînt tratate mai bine".

Goli paharul de coniac și apoi spuse : „Mă duc să fac o baie".

Se duse șchiopătînd în dormitor. Dispăru. Am auzit apa curgînd, înjurături. Apoi reveni și îmi ceru încă un coniac.

I-am turnat. „N-o să vă facă rău, Monika ?"

„Prostii", răspunse ea, „sînt ca un cal". Apoi plecă din nou șchiopătînd.

Cînd am intrat în baie, stătea în cadă și se săpunea. „Ustură al naibii", spuse.

M-am așezat pe marginea căzii. Fața i se întunecă.

„Știți ce-o să fac acum ?" mă întrebă și pentru că nu răspundeam, spuse : „O să termin. O să termin cu toate astea".

N-am reacționat.

„Eu nu sînt Monika Steiermann", declară ea nepăsătoare. Am privit-o uimit.

„Nu sînt Monika Steiermann", repetă ea și continuă calm : „Eu duc doar viața Monikăi Steiermann. Tatăl meu a fost profesorul Winter".

Am păstrat tăcerea. Nu știam ce să cred.

„Dar mama dumneavoastră ?" am întrebat și am știut în aceeași clipă că fusese o întrebare idioată. Ce mă interesa pe mine cine era mama ei.

Dealtfel, primi întrebarea cu indiferență. „Învățătoare", răspunse, „la Emmental. Winter a lăsat-o. Întotdeauna le părăsea pe învățătoare".

Făcu această constatare fără iritare.

„Mă numesc Daphne. Daphne Müller", spuse și apoi izbucni în rîs : „De fapt, un asemenea nume nici n-ar trebui să existe".

„Dacă nu sînteți Monika Steiermann, cine este atunci Monika Steiermann ?“ am întrebat-o buimac. „Există ea de fapt ?“

„Întrebați-l pe Lüdewitz“.

Apoi deveni circumspectă. „Un interogatoriu ?“ mă întrebă.

„Ați dorit un avocat. Eu sînt avocat“.

„O să vă spun cînd o să am nevoie de dumneavoastră“, răspunse ea brusc, căzînd pe gînduri, devenind aproape agresivă.

Apăru Lienhard. Nu-l auzisem venind. Pur și simplu, m-am trezit cu el lîngă mine. Avea în gură una din țigările lui, Dunhill. „Mulțumit, Spät ?“ mă întrebă.

„Nu știu“, am răspuns.

„Mulțumită, Daphne ?“ întrebă el.

„Așa și așa“, răspunse ea.

„Ți-am adus niște lucruri“, spuse el.

„Păi am pijamaua lui Benno“, obiectă ea.

Afară se auzi sirena unei ambulanțe.

„Jämmerlin a suferit probabil din nou un atac de cord“, spuse rece Lienhard. „I-am trimis șaizeci de trandafiri“.

„Și m-a văzut goală“, rîse ea.

„N-ar fi o noutate“, spuse el.

„De unde știți, de fapt, cine este Daphne, Lienhard ?“ am întrebat.

„Pînă la urmă totul se află“, răspunse el și își aprinse Dunhill-ul. „Unde să te duc, domnișoară Müller ?“

„La Ascona“.

„Te duc“.

„Ești foarte prompt“, spuse ea.

„Intră în cheltuieli“, spuse Lienhard. „El plătește“. Arătă spre mine. „A și primit o serie de informații neprețuite“.

„Mai am încă o însărcinare pentru el“, spuse Daphne.

„Care ?“ întrebă Lienhard.

Ochiul ei drept, care nu se umflase încă de tot, sträluci. își treçu mîna stîngă prin părul ei de un roșu de cinabru.

„Trebuie să-i transmită adevăratei Monika Steiermann, căreia aceleia că nu vreau s-o mai văd. Dacă îi spune asta un avocat, atunci lucrurile capătă o turnură oficială".

Lienhard rîse. „Fetițo, o să izbucnească un scandal cum nici nu-ți închipui".

„Nu-mi pasă", spuse ea.

Dunhill-ul lui Lienhard nu voia să ardă cum trebuie în aburii din baie. Și-o aprinse din nou.

„Spăt", spuse el, „nu vă amestecați în afacerea asta; ăsta-i sfatul meu".

„Dumneavoastră m-ați amestecat", am răspuns.

„Și asta-i adevărat", spuse Lienhard și rîse, apoi se adresă lui Daphne: „Hai, ieși odată!"

„Ați devenit dintr-o dată un adevărat orator" i-am spus lui Lienhard și am plecat.

Mai tîrziu, din Zeltweg, l-am sunat la telefon pe Lüdewitz. Îl apucă isteria. Știam prea multe. Și-a moderat tonul. Și astfel, am ajuns să-i fac o vizită adevăratei Monika Steiermann.

A doua alocuțiune către procurorul federal: Cu cît scriu mai mult cu atît mai neverosimilă mi se pare relatarea mea. Meșteresc din greu la scrisul meu, mă silesc chiar să am momente poetice, mă refer la starea vremii, încerc să fiu cît mai exact din punct de vedere geografic, studiez planul orașului și toate astea numai pentru că dumneavoastră, domnule procuror federal Joachim Feuser (scuzați că mortul din morgă vi se adresează din nou personal), apreciați aspectul literar, ba chiar și pe cel poetic și, în general, vă considerați un om cu înclinații muzicale, așa cum vă place să amintiți cu toate prilejurile posibile și imposibile — chiar și în fața curții de jurați — și de aceea, dacă fără adaosurile acestea literare, manuscrisul meu ar risca să fie aruncat de dumneavoastră în vreun colț. Cu toate acestea relatarea mea rămîne o colecție de clișee. În pofida poeziei. Îmi pare rău. Și în fața ochilor mei îmi apar ca un autor de romane de duzină: eu în chip de fanatic al dreptății, Lienhard de Sherlock-Holmes din cartierul Limmat, iar

Daphne Müller de Messalină a Coastei de Aur, cum mai este numit malul drept al lacului nostru. Statuia cu sînii tari și atitudine frivolă de la Mock, pe care am trecut-o cu vederea cînd am admirat-o pe Daphne vie, neștiind că nu este statuie, acea figură senzuală de femeie, realizată din ghips pictat îmi este (fără a mai vorbi de cea adevărată) mult mai vie în amintire decît fata despre care voi relata acum. Desigur că în sine n-are importanță dacă și, în caz că a făcut-o, de cîte ori s-a culcat ea cu Lienhard — cu cine nu s-a culcat? —, însă motivele și mecanismele intime sînt foarte importante pentru relatarea mea, dezvăluind cum se întîmplă și de ce se întîmplă ceva pe această lume extrem de complicată. Dacă întîmplările exterioare sînt adevărate, motivele interioare pot fi descoperite, dacă nu cu certitudine, măcar cu aproximație. iar dacă faptele exterioare nu sînt adevărate, dacă cineva s-a culcat cu altcineva, fără ca acest lucru să fie consemnat, dacă s-a vorbit despre o asemenea relație, deși ea n-a avut loc, atunci plutim în gol, în vag. Și aici la fel. Cum a reușit Lienhard să afle secretul „falsei" Monika Steiermann? Fiindcă s-a culcat cu ea? Atunci l-ar fi știtut prea mulți. Îl iubea? Atunci nu i-ar fi spus nimic. Îi era teamă? Poate. Și în ceea ce-l privește pe Benno, voia oare Lienhard de la bun început ca bănuielile să se îndrepte în direcția lui? Din cauza lui Daphne? Enumăr toate aceste întrebări deoarece lumea pune moartea lui Daphne pe seama mea. N-ar fi trebuit s-o vizitez pe adevărata Monika Steiermann. Dar Daphne mă rugase să fac acest lucru. Mă angajasem să explorez o posibilitate. Acceptasem această însărcinare și avansul de cincisprezece mii de franci, chiar dacă eram convins de imposibilitatea acestei posibilități, după cum sînt convins și acum. căci nu există îndoială că dr.h.c. Isaak Kohler este ucigașul lui Winter. Că și un altul ar fi putut să fie nu este decît o ficțiune care nu dovedește nimic și faptul că cercetarea acestei posibilități a făcut să iasă la lumină și o serie de fapte scăpate din vedere se datorează tocmai acestei ficțiuni că Isaak Kohler n-ar fi ucigașul, pe care trebuia să-mi bazez cercetările. La urma urmei, trebuie să scriu adevărul, să respect adevă-

rul, dar se pune întrebarea : care este adevărul din spatele adevărului ? Fac tot felul de presupuneri, merg pe bîjbîite. Ce este real ? Ce este exagerare ? Ce este fals ? Ce fapte sînt trecute sub tăcere ? Ce poate fi crezut ? Există oare ceva adevărat, sigur, ferm, în spatele acestor fapte, în spatele acestor Kohleri, Steiermanni, Stüssi-Leupini, Lienharzi, Hélène, Benno etc., cu care am avut de-a face în drumul meu, ceva adevărat, sigur, ferm, real, în spatele acestui oraș, în spatele țării noastre ? Oare nu este totul închistat fără speranță, exclus definitiv din sistemul de legi și motivații, de forță și dinamism care menține elanul restului lumii, oare tot ce trăiește, iubește, mănîncă se mișcă, se ocupă de nimicuri și de aranjamente, se reproduce și-și complică tot mai mult organizarea aici nu este oare înapoiat, cu aspect centro-european, chiar provincial și ireal ? Ce mai reprezentăm noi ? Ce mai sîntem ? Mai există oare vreo fărîmă de sens, vreun grăunte de importanță în adunătura pe care o descriu ? Poate că răspunsul la această întrebare se află pretutindeni și nicăieri. poate că el va ieși, pe neașteptate, la iveală din orice situație umană și ansamblu de împrejurări imaginabile, dintr-o dată, ca dintr-o ascunzătoare. Răspunsul va fi o sentință asupra noastră, iar aducerea la îndeplinire a acestei sentințe — adevărul. Aș vrea să cred asta. Cu înfocare și statornicie. Nu de dragul unei societăți alese, în care vegetez, nu pentru aceste fosile insuportabile care mă înconjoară, ci de dragul dreptății, pentru care acționez, trebuie să acționez, doresc să-mi păstrez ultimul rest de umanitate (este patetic, ceremonios, sublim. de o sfîntă seriozitate cu acompaniament de orgă, ceea ce scriu aici, însă nu șterg nimic, nu corectez, la ce-ar servi corecturile și la ce-ar servi chiar stilul, cînd nu sînt mînat de ambiții literare, ci de intenții ucigașe : nu sînt beaat, domnule procuror federal, greșiți. nu sînt beat, ci numai treaz, îngrozitor de treaz, mortal de treaz). Nu-mi rămîne, de aceea, nimic altceva (în sănătatea dumneavoastră, domnule procuror federal !) decît să mă îmbăt, să mă duc la tîrfe, să relatez, să-mi expun îndoielile. să pun semne de întrebare și să aștept, să aștept pînă cînd adevărul va ieși la iveală. pînă cînd această îngrozitoare zeiță își va da

jos vălul (vai, ce literar am devenit, îți vine să verși). Acest lucru nu se va întîmpla în aceste hîrtii, adevărul nu este o formulă care poate fi consemnată în scris, el se află dincolo de orice efort de limbaj, dincolo de orice literatură, el începe să aibă efect, să fie întrezărit doar în intervenția tribunalului, în această eternă realizare de sine a dreptății. Va fi adevăr atunci cînd mă voi afla în fața doctorului h.c. Kohler, ochi în ochi cu el, cînd voi realiza dreptatea și voi executa sentința. Va exista atunci o clipă, cît o bătaie a inimii, o eternitate fulgerătoare, în secunda biciuitoare a unei împușcături, cînd adevărul va ieși la lumină, adevărul care acum cînd reflectez se volatilizează, care nu pare să mai fie altceva decît o poveste neplăcută și bizară. La fel mi se pare și vizita mea la „adevărata" Steiermann : mai mult vis decît realitate, mai mult poveste decît întîmplare reală.

Monika Steiermann II : Vila „Mon Repos" se află la marginea orașului nostru, într-un parc atît de uriaș și de sălbatic încît de multă vreme a devenit aproape invizibilă, doar uneori, iarna, se mai pot ghici, cu greu și incert, cîteva ziduri și un fronton prin împletitura de crengi a bătrînilor copaci dinspre Wagnerbühl. De recepțiile ce erau organizate la „Mon Repos" nu-și mai aduc aminte decît puțini oameni. Tatăl și bunicul „adevăratei" Monika își organizau festivitățile și jubileele la moșiile lor de pe malurile lacurilor Zuger și Geneva, venind în orașul nostru doar la lucru (ei reprezentau încă sectorul muncii grele din industrie), iar sărbătorile și le petreceau în afara orașului, în timp ce doamnele, atunci cînd făceau vizite în oraș, locuiau cînd la „Dolder", cînd la „Baur au Lac" sau chiar la „Breitingerhof". „Mon Repos" a devenit treptat-treptat o legendă, mai ales după ce, într-o dimineață, trei borfași veniți din Germania Federală au fost găsiți bătuți măr în fața intrării parcului vilei Steiermann ; poliția nu a oferit nici o explicație. Intervenise Lüdewitz. În afară de Daphne, pe care lumea o lua drept Monika Steiermann, în casă părea că nu locuiește nimeni, furnizorii își lăsau mărfurile într-un garaj gol, de lîngă intrarea parcului, deși cantitatea de alimente solicitată era considerabilă. Daphne însăși nu

invita pe nimeni în vilă, dispunînd de încă un apartament în Aurorastrasse. Băusem două păhărele de Treupel, înainte de a ajunge la Wagnerstutzweg. Schimbarea bruscă a vremii fusese urmată de o nouă schimbare bruscă a vremii, lacul părea un pîrîiaș, atît de aproape era celălalt mal. Ora patru după-amiaza. În fața intrării parcului am oprit, am parcat mașina, jumătate pe trotuar. Poarta nu era închisă. Am intrat în parc, nesigur, efectul băuturii se mai simțea încă. Aleea cu pietriș urca, ici-colo era cîte o treaptă de lemn, însă panta nu era deloc abruptă așa cum mă așteptasem, gîndindu-mă că „Stutz" înseamnă, de fapt, o cărare abruptă. Parcul era neîngrijit, aleile nu erau curățate de buruieni, fîntînile arteziene erau pline de bălării, între ele hățișuri de nepătruns și peste tot o grămadă de pitici de grădină. Nu erau plasați cîte unul, ci în grupuri, adevărate popoare, absurzi, cu bărbi albe, rumeni, surîzători, stupizi, stăteau chiar și în copaci, prinși de crengi, ca păsările, existau și unii mai mari, mai îngrozitori, mai răi, inclusiv femei, care erau și mai mari decît bărbații, femei-pitic enorme, cu capete uriașe. M-am simțit urmărit, încercuit, am iuțit pasul, pînă cînd, după o curbă bruscă, ocolind un frasin mare și bătrîn, am dat pe neașteptate peste cineva : parcă m-aș fi lovit de un obiect din fier, nici n-am avut timp să-mi dau seama cine este, că m-am și izbit de el și m-am rotit, evident o gorilă, care pe tot restul drumului pînă la vilă mai mult m-a împins decît m-a condus. În ușa casei stătea altă namilă, atît de mare încît părea să acopere ușa, care mă luă în primire și mă împinse în interiorul vilei, mai întîi într-un vestibul, apoi într-o sală cu un cămin în care ardeau trosnind lemne, părea că un întreg trunchi de copac fusese pus acolo, și, în fine, într-un salon, sau, dacă vreți, mai mult un cabinet. Am fost împins într-un fotoliu de piele. Brațele și spatele mă dureau. Cele două gorile stăteau vizavi de mine, în fotolii de piele masive. Erau cheli ca în palmă. Fețele le păreau făcute din argilă. Erau îmbrăcați îngrijit, în costume bleumarin din mătase naturală, ca și cînd ar fi fost în toiul verii, cravate albe tot din mătase, iar în picioare aveau ghete de genul celor purtate de halterofili. Păreau niște coloși, deși nu erau

deosebit de înalți. I-am salutat printr-o înclinare a capului. Pe fețele lor nu s-a citit nici o schimbare. M-am uitat în jur. Pe pereții lambrisați atîrnau sau erau lipite fotografii, în număr atît de mare încît lambriurile de culoare cafeniu-închisă păreau acoperite de fototapete ; și cu acel sentiment ciudat de spaimă care însoțește orice descoperire, mi-am dat seama că toate fotografiile reprezentau una și aceeași persoană : Dr. Benno și abia atunci am recunoscut lîngă peretele situat vizavi de fereastra cu zăbrele, într-o nișă, necuviincioasa lucrare plastică a maestrului Mock, Daphne, „falsa" Steiermann, numai că, de această dată, în bronz, susținîndu-și sînii cu mîinile, de parcă erau niște greutăți, iar în momentul în care sesizam acest lucru, se deschise ușa cu două canaturi din fața mea și apăru o a treia gorilă — un bărbat chel, și mai puternic, cu și mai multe mătăsuri decît cei din fotoliile de piele — care purta în brațe o ființă zbîrcită și cocîrjată de înălțimea unui copil de patru ani. Aceasta purta o rochie grotescă, neagră, cu un decolteu mare, în care era prins un safir strălucitor, și care acoperea un trup minuscul și schilod.

„Eu sînt Monika Steiermann", spuse arătarea.

M-am ridicat în picioare. „Spăt, avocat".

„Ia te uită ! Un avocat", spuse minuscula ființă cu capul enorm. Vocea ei făcea o impresie ciudată. Parcă din trupul diform vorbea un alt om. Era vocea unei femei : „Ce doriți de la mine ?"

Gorila, cu ființa în brațe stătea nemișcată.

„Monika..."

„Doamnă Steiermann", mă corectă creatura și, apoi, prinzînd cu degetele stofa rochiei : „Dior. E șic, nu-i așa ?" În vocea ei se putea surprinde o ironie calmă, superioară.

„Doamnă Steiermann, Daphne nu vrea să se mai reîntoarcă la dumneavoastră..."

„Asta trebuia să-mi transmiteți ?" întrebă creatura.

„Da, asta trebuia să vă transmit", am răspuns.

Era greu de ghicit ce impresie i-a făcut acest mesaj creaturii.

„Whisky ?" întrebă ea.

„Cu plăcere".

Fără ca minuscula creatură să fi făcut vreun semn, ușa cu canaturi din spatele meu s-a deschis și a apărut o a patra gorilă, aducînd scotch și gheață.

„Sec" întrebă ea.

„Cu gheață".

Cel de-a patra gorilă ne servi și rămase și el cu ceilalți. Și primii doi se ridicară în picioare.

„Spuneți-mi, avocate, cum vi se par servitorii mei ?", întrebă creatura și cel care o purta în brațe îi duse scotch-ul la gură.

„Foarte impozanți", am spus. „Am crezut că sînt gărzile dumneavoastră personale".

„Impozanți, dar proști", răspunse ea. „Uzbeci. Rușii au dat peste ei undeva în Asia Centrală și i-au înrolat în Armata Roșie, de unde au ajuns în prizonierat la nemți. Și fiindcă antropologii naziști nu au fost capabili să cadă de acord asupra rasei căreia îi aparțin, au rămas în viață. Tata i-a cumpărat de la un Institut pentru cercetarea raselor. Asemenea animale puteau fi cumpărate pe atunci ieftin. Ca reziduri nefolositoare ale omenirii. Pentru mine sînt uzbeci, deoarece acest cuvînt îmi place. Ați văzut piticii din grădină, avocate ?"

„O întreagă armată, doamnă Steiermann".

„Mă amestec uneori printre pitice", rîse creatura, „și nici un om nu mă observă, chiar dacă mișc. Cheerio".

Uzbecul, care o purta în brațe, îi duse din nou whisky-ul la buze. Bău.

„Noroc, doamnă Steiermann", am spus și am băut și eu.

„Stați jos, avocate Spät", a ordonat ea. M-am așezat în fotoliul de piele. Uzbecul din fața mea rămase nemișcat, cu creatura pe braț.

„Daphne nu mai vrea să se reîntoarcă la mine", spuse ea, „știam că o dată și o dată nu se va mai reîntoarce", și în ochii ei mari, de pe fața mică și zbîrcită dominat de craniul enorm, aproape fără păr, am văzut lacrimi.

Înainte de a apuca să scot o vorbă, uzbecul îmi așeză creatura pe genunchi, îmi puse în mîna liberă scotch-ul acestela și, împreună cu ceilalți trei, îngenunchează în

direcția ferestrei și atinseră cu fruntea podeaua, ridicînd în sus uriașele lor funduri. Creatura se agață de mine. Eram cam neajutorat cu cele două pahare în mîini.

„Iarăși se roagă. De cinci ori pe zi. De cele mai multe ori mă așază pe un scrin", spuse ea.

Apoi creatura ordonă : „Să bem !"

I-am dus paharul la buze.

„Nu-i așa că Olympia-Heinz este frumos ?" mă întrebă pe neașteptate și abia după aceea își bău scotch-ul pe nerăsuflate.

„Desigur", am răspuns și am pus paharul gol lîngă fotoliul meu, pe covor. Creatura era cît pe aci să cadă de pe genunchii mei.

„Prostii", spuse cu vocea ei sumbră, plină de dispreț de sine. „Benno este un fanfaron prăpădit și vulgar, de care m-am îndrăgostit. Mereu mă îndrăgostesc de oameni vulgari, deoarece Daphne se îndrăgostește mereu de oameni vulgari".

Aveam impresia că țin în brațe un mic schelet.

„I-am dat lui Daphne numele meu, pentru ca să ducă viața pe care aș fi dorit eu să o duc și ea a dus o astfel de viață", constată ea. „Și eu m-aș fi culcat cu toți. Dumneavoastră v-ați culcat cu ea ?" întrebă sec creatura.

„Nu, doamnă Steiermann".

„Gata cu rugăciunea !" comandă ea.

Uzbecii se ridicară. Cel care o purta pe brat, o luă iarăși de pe genunchii mei. Fără să vreau m-am ridicat și eu în picioare, avînd în continuare în mînă paharul ei cu whisky și gheață. Îmi împlinisem însărcinarea și acum voiam să-mi iau rămas-bun.

„Așezați-vă la loc, avocate !" ordonă ea. Am ascultat-o.

Din brațele uzbecului se uita în jos spre mine. În ochii ei se putea citi acum ceva ca o amenințare. Obligată să trăiască într-un trup mic și schilod, nu putea să se exprime decît prin privire și prin glas.

„Un cuțit", spuse ea.

Unul din uzbeci luă un cuțit și i-l aduse.

„La fotografiile lui Benno", spuse creatura.

Uzbecul o duse la fotografiile de pe pereți și ea le tăie cu calm, ca și cînd ar fi făcut o operație ; pe dr. Benno zîmbind, pe dr. Benno mîncînd, șezînd, îl tăie pe

dr. Benno gînditor, dormind, strălucitor, bînd, îl tăie pe dr. Benno în frac, îl tăie pe dr. Benno în smoching în costum de gală în costum de călărie, îl tăie pe dr. Benno participînd la tir cu pistolul, în chip de pirat la un bal mascat, în costum de baie, fără chiloți de baie, îl tăie pe dr. Benno în costum de tenis, pe dr. Benno în pijama, pe dr. Benno la vînătoare, am făcut loc, uzbecii mă împinseră, iar cel care o purta pe micuța creatură făcu înconjurul încăperii în căldura infernală în timp ce podeaua acesteia începea să se acopere cu bucăți de fotografii tăiate. După ce toate fotografiile au fost făcute bucăți, ne-am reluat locurile ca și cum nu s-ar fi întîmplat nimic. Creatura mi-a fost așezată din nou pe genunchi. Stăteam acolo ca un tată cu avortonul lui.

„Mi-a făcut bine", spuse ea calm. „Acum mă voi lepăda de Daphne. O să am grijă să devină ceea ce ar fi trebuit să devină".

Mă privi. Fața zbîrcită dădea impresia unei bătrîneți atît de mari de parcă creatura s-ar fi născut înainte de apariția omului.

„Să-i transmiteți salutări din partea mea bătrînului Kohler", spuse ea. „Mă vizita adesea. Ori de cîte ori mă înfuria vrînd să-și impună voința, mă suiam pe bibliotecă și începeam să-l bombardez cu cărți. Însă el și-a impus întotdeauna voința. Și acum tot el îmi conduce afacerile. Din închisoare. Este meritul lui Kohler că în loc să producem articole de optică și electronică am trecut la fabricarea de blindate și tunuri antiaeriene, mortiere și obuziere. Credeți că Lüdewitz sau chiar eu am fi capabili de așa ceva ? Uitați-vă la mine !"

Creatura tăcu.

„Nu-mi stă mintea decît la prostii", spuse apoi și din nou se simți ironia și disprețul pe care le nutrea această creatură schiloadă față de ea însăși.

„Luați-mă !" ordonă ea.

Uzbecul o luă din nou pe braț.

„Adio, avocate Spät", spuse ea, și vocea ei se simți din nou calmă, de o ironie superioară. Ușa cu canaturi se deschise și uzbecul o scoase pe Monika Steiermann din cameră. Apoi canaturile se închiseră din nou. Am

rămas singur cu cei doi care mă aduseseră aici. Unul îmi luă paharul cu whisky din mînă, am vrut să mă ridic, dar celălalt mă sili să mă așez, apoi îmi aruncară scotch-ul în față, gheața se și topise. După aceea, cei doi mă luară pe sus, mă scoaseră din cabinet, am trecut prin sala de mai înainte, ieșind pe aceeași ușă, prin parc, prin fața piticilor din grădină, deschiseră poarta parcului și mă aruncară lîngă Porsche-ul meu. O pereche în vîrstă, care se plimba pe trotuar, se uită la mine fix și apoi, cu mirare, la cei doi uzbeci, care dispăreau în parc.

„Muncitori imigranți", am spus și am luat chitanța amenzii pe care un polițist mi-o băgase sub ștergătorul de parbriz. În fața porții nu este permisă parcarea.

Relatare privind relatarea asupra unor relatări : Trei zile după vizita mea în Wagnerstutz, în ziarul nostru local de renume mondial apărea un comunicat, conceput de un anume consilier federal Äschisburger, procurist al întreprinderii „Hilfswerkstätte Trög AG" potrivit căruia persoana lansată în urmă cu zece ani în societate de un internat de pe Coasta de Azur și care a provocat neliniștea în orașul nostru prin scandalurile ei nu este Monika Steiermann, cum se prezenta ea cu permisiunea binevoitoare a moștenitoarei lui „Hilfwerkstätte Trög AG", care este afectată de o invaliditate corporală gravă, ci Daphne Müller, născută la 9.9.1930, copil din flori al Ernestinei Müller, învățătoare din Schangnau, cantonul Berna, decedată la 2.12.1942, și a lui Adolf Winter, profesor extraordinar la Universitatea din localitate, asasinat la 25.3.1955. Acest comunicat de presă lipsit de delicatețe, în concordanță perfectă cu caracterul consilierului, a provocat exact scandalul pe care îl dorise Äschisburger, presa, care pînă atunci fusese plină de menajamente a devenit brutală, a fost descrisă pe larg pînă și bătaia de la „Breitingerhof", Pedroli a anunțat că Benno îi datorează bani pentru cazare și masă pe trei luni, arătînd că sperase că domnișoara Steiermann va plăti în cele din urmă, iar acum, cînd s-a dovedit că Steiermann nu este deloc Steiermann, atît Daphne cît și Benno fiind de negăsit, lumea s-a năpustit asupra mea, Äschisburger lăsînd să se înțeleagă că o vizitasem pe

adevărata Steiermann, Ilse Freude mă apără ca o leoaică, totuși cîțiva reporteri au reușit să pătrundă pînă la mine, așa că am încercat să scap cu afirmații vagi, lipsite de precizie, evocîndu-l pe Lienhard, numindu-l imprudent pe Cuxhafen, de care Pedroli nu spusese nimic, mulțimea se năpusti la Reims, însă, prea tîrziu, noul Maserati al lui Cuxhafen tocmai făcuse explozie la o cursă de probă și-l făcuse pe prinț bucățele, reporterii reveniți în orașul nostru au asediat „Mon Repos", caravane auto s-au îndreptat spre Wagnerstutz, dar nimeni nu a fost lăsat să pătrundă în parc, fără a mai vorbi de vilă, un îndrăzneț care, înzestrat cu tot felul de aparatură tehnică, se cățărase peste zid, s-a trezit dimineața fără să știe cum, în pielea goală, fără haine și fără aparate, în noroiul din fața intrării în parc, fiindcă o dată cu comunicatul venise, peste noapte, și toamna, o furtună măturase culorile roșu-cafenii și galbene de pe crengile copacilor, călcai peste tot pe frunze și crengi, apoi se porni ploaia, mai tîrziu căzu zăpada și din nou ploaia, un terci murdar acoperea orașul, iar reporterii înglodați în el așteptau înghețați. Însă scandalul nu numai că a pus în mișcare presa, ci a aprins și fanteziile. În orașul nostru se vehiculau cele mai absurde zvonuri, cărora multă vreme nu le-am dat nici o atenție. Eram prea preocupat de situația mea. Clienții începuseră să mă părăsească unul cîte unul, călătoria la Caracas a fost anulată, divorțul acela lucrativ n-a mai avut loc, iar la oficiul fiscal n-am găsit audiență. Începutul plin de speranțe deveni, de-odată, lipsit de orice speranță, avansul lui Kohler îl cheltuisem, aveam sentimentul unui alergător ce-a luat un start prea rapid, de parcă ar fi trebuit să străbat numai o sută de metri și nu o cursă de maraton, o distanță infinită se întindea pînă la a deveni un avocat cu cîștiguri mari. Ilse Freude începu să-și caute un loc de muncă. M-am hotărît să stau de vorbă cu ea.

Ședea în anticameră, în spatele mașinii de scris, pusese o oglinjoară pe clape și-și dădea buzele cu ruj roșu-carmin. Părul, care în ziua precedentă mai fusese blond ca spicul de grîu, era acum negru cu o nuanță albăstruie ce părea verzuie. Era șase și cinci minute.

„Mă spionați, domnule doctor!“ mi se plînse Ilse Freude și continuă să se rujeze.

„Ce să fac dacă vorbiți atît de tare la telefon cînd întrebați despre un eventual loc de muncă“, m-am apărat eu.

„Trebuie sondat terenul“, spuse ea după ce se mai rujă puțin, „dar nu o să vă las la nevoie, mai ales acum cînd ne așteaptă atîta muncă.“

„Ce muncă?“ am întrebat mirat.

Ilse Freude nu răspunse, își puse poșeta pe masă, aruncă în ea nepăsătoare oglinjoara și rujul.

„Domnule doctor“, zise ea, „aveți o înfățișare prea inofensivă prea blajină pentru un avocat, avocații trebuie să arate altfel. Îi cunosc bine pe avocați, fie că îți dau impresia unui om în care poți avea încredere, fie că par niște artiști, de pildă pianiști, numai că fără frac, dumneavoastră însă, domnule doctor...“

„Ce vreți să spuneți?“ am întrerupt-o nerăbdător.

„Vreau să spun că sînteți un mare șmecher, domnule doctor. Nu dați impresia că sînteți avocat și, totuși, sînteți. Și vreți să-l eliberați și pe nevinovatul nostru consilier cantonal din închisoare.“

„Ce-i aiureala asta, Ilse?“ m-am minunat eu.

„Altfel de ce ați fi luat cecul de cincisprezece mii de franci de la consilierul cantonal Kohler?“

Am rămas perplex. „De unde știți de asta?“ am spus, abia stăpînindu-mă.

„Din cînd în cînd trebuie să fac curat pe biroul dumneavoastră“ îmi replică ea, „în haosul ăla. În schimb, dumneavoastră deveniți bădăran cu mine.“

Se șterse la ochi. „Dar o să reușiți. O să-l scoteți pe bunul consilier cantonal de acolo. Rămîn la dumneavoastră! O să mă țin scai. Amîndoi o să reușim, domnule doctor!“

„Credeți că bătrînul Kohler este nevinovat?“ am întrebat surprins.

Ilse Freude se sculă cu grație de pe scaun, în pofida greutății sale respectabile, și își puse geanta pe umăr.

„Păi tot orașul știe asta“, spuse ea. „Și știe și cine este ucigașul.“

„De-abia aștept să aud“, am spus și, deodată, am simțit că îngheț.

„Doctorul Benno“, spuse Ilse. „Cel care a fost campionul Elveției la tir cu pistolul. Scrie în toate ziarele.“

Ceva mai tîrziu am luat masa cu Mock la „Du Théâtre“. El mă invitase, lucru foarte rar pentru acest zgîrcit notoriu. Am acceptat invitația, deși știam că Mock făcea o invitație numai atunci cînd era sigur că va fi refuzat. Însă eram curios să aflu dacă este adevărat că, de la asasinarea lui Winter, Mock obișnuia să mănînce numai la masa acestuia. Era adevărat. Spre surprinderea mea, Mock mă întîmpină bucuros, dar, abia mă așezasem, că la masă ni se alătură și comandantul, era prima dată cînd îl cunoșteam, și a reieșit că venise special pentru mine, ca să mă cunoască, organizase totul și era și amfitrionul nostru, plătind la sfîrșit totul. Mock a fost doar momeala. Comandantul a cerut supă de perișoare din ficat, file à la Rossini cu cartofi prăjiți și fasole și o sticlă de Chambertin, în cinstea lui Winter, după cum s-a exprimat el, care, ce-i drept, fusese un palavragiu îngrozitor, însă un gurmand de cea mai aleasă spiță. A fost întotdeauna o plăcere să-l privești mîncînd. Am comandat și eu la fel. Mock alese de pe cărucior cu mîncăruri o friptură de vită cu pireu de cartofi. Ospățul avea ceva macabru. Mîncam în tăcere, așa că Mock își pusese degeaba proteza auditivă lîngă farfurie, pentru a putea să mănînce nestingherit. Apoi, comandantul ceru *mousse au chocolat** și eu am început să-i reproduc convorbirea avută cu Ilse Freude.

„Nici nu vă dați seama, Spät, cîtă dreptate are remarcabila dumneavoastră secretară. Zvonul a apărut la închisoare. Directorul și paznicii jură că este imposibil ca ucigașul să fie Kohler. Cum a reușit acest lucru bătrînul bandit, naiba știe. Este suficient ca numai cîțiva să creadă o prostie, că în curînd o cred și alții. Totul

* Cremă de ciocolată *(franc.)*.

seamănă cu o avalanșă. Se adună mase tot mai mari de credințe absurde. Au ajuns s-o creadă și cei de la comisia de criminalistică. Desigur că lucrurile astea nu te privesc, Spät, însă locotenentul Heren nu este prea iubit, și echipa lui ar fi foarte fericită dacă se va dovedi că arestarea lui Kohler a fost o greșeală, iar în ceea ce privește restul polițiștilor, aceștia sînt invidioși pe comisia de criminalistică, deoarece pompierii și cei de la circulație au complexe de inferioritate și iată că astfel avalanșa a devenit irezistibilă și a cuprins populația, care și așa se bucură de orice greșeală de-a noastră. Mai ales de-a mea, și iată cum ucigașul s-a și transformat într-un mielușel nevinovat. La toate acestea se mai adaugă și faptul că a fost o crimă care s-a bucurat de publicitate, care unora le-a convenit, și că breslele și cercurile din jurul lui Kohler, toți acești consilieri ai breslelor, consilieri naționali, consilieri guvernamentali, consilieri cantonali și consilieri municipali, toți acești directori generali și directori simpli, boși și șefi sînt nemulțumiți de modul energic în care a acționat Jämmerlin și de faptul că judecătorii au cedat presiunilor lui. Nu erau împotriva unei sentințe, dar s-au așteptat la o condamnare cu suspendare sau la o achitare bazată pe iresponsabilitate, ceea ce n-ar fi făcut dintr-un politician un iresponsabil. Nevinovăția lui Kohler ar fi un balsam pe multe răni, Spät."

Mock împinse farfuria din fața sa și își înfundă aparatul auditiv în ureche.

„Ați primit din partea bătrînului Kohler o însărcinare destul de stranie, și acum a mai venit și zvonul ăsta idiot că ar fi nevinovat și că flușturaticul Benno ar fi criminalul. Doar pentru faptul că a fost cîndva campion la tir, tocmai într-o țară ca a noastră, unde fiecare își închipuie că el este cel mai bun. Numai că de ce naiba se ascunde prostul ăsta?" spuse comandantul și își făcu de lucru cu crema lui de ciocolată. „Nu-mi miroase a bine. Însărcinarea lui Kohler, zvonul că este nevinovat și dispariția lui Benno sînt strîns legate între ele."

„Spät a căzut în capcană", spuse Mock și începu să facă pe un șervet de pe masă un desen în cărbune. Un

șobolan, căzut într-o capcană, dar care continua să roadă din slănină.

În Zeltweg, Lienhard mă aștepta în biroul meu.

„Cum ați intrat aici ?“ am întrebat supărat.

„N-are importanță“, îmi răspunse Lienhard și arătă înspre birou : „Rapoartele.“

„Și dumneavoastră îl considerați pe Kohler nevinovat ?“ am întrebat bănuitor.

„Nu.“

„Mock crede că am căzut într-o capcană“, am spus abătut.

„De dumneavoastră depinde“, răspunse Lienhard.

O sută cincizeci de pagini, scrise mărunt, în stil telegrafic. Mă așteptasem la o lucrare ipotetică, la combinații vagi și, iată, avem în față fapte. În locul unui imaginar necunoscut, era precizat un nume. În sine, rapoartele erau foarte diferite ca valoare și trebuiau privite cu circumspecție. Chestionarea martorilor de către Schönbächler : martorii se contraziceau, și se contraziceau îngrozitor. De pildă : o chelneriță afirma că Kohler ar fi strigat : „Canalie ticăloasă !“, în timp ce procuristul unei firme de lenjerie de damă, care stătuse în acel moment la o masă vecină („m-am murdărit și de sos“) spunea că cuvintele lui Kohler ar fi fost : „Bună ziua, bătrînc !“. Un al treilea martor pretindea că a văzut cum consilierul cantonal i-a strîns mîna profesorului. Alții susțineau că, după ce l-a ucis pe Winter, Kohler s-ar fi ciocnit, nas în nas, cu Lienhard. Aici, Lienhard pusese semnul mirării și notase : „N-am fost acolo.“ Și afirmațiile contradictorii continuau pe alte cincizeci de pagini. Firește, nici un martor nu este total obiectiv. Orice martor are tendința să amestece fapte reale cu născociri inconștiente. Un incident văzut de un martor se întîmplă atît în afara cît și înlăuntrul acestuia. El percepe în felul său întîmplarea, înregistrînd-o în memorie, dar memoria își pune, la rîndul ei, amprenta pe acesta : orice memorie redă de fapt o altă întîmplare. S-au înmulțit, de asemenea, și neconcordanțele, deoarece Schönbächler, spre deosebire de poliție, i-a chestionat pe *toți* martorii. Cu cît martorii s-au înmulțit cu atît declarațiile au devenit mai

contradictorii, cele cincizeci de pagini fiind pline de afirmații ce se contraziceau una pe alta. În fine, existau și diferențe în ce privește ora crimei : incidentul se întîmplase doar cu un an și nouă luni în urmă. Fantezia avusese timp să transforme amintirile, la acestea se adăugau și lucruri ce nu se petrecuseră decît în imaginația unora, dorința de a fi important etc., alte cincizeci de pagini fiind pline de afirmațiile celor ce-și închipuiau că au fost prezenți la crimă, dar care nu fuseseră acolo. Schönbächler cercetase lucrurile cu atenție. Raportul lui Feuchting : metoda lui era cea mai simplă. Întreba direct și putea să-și permită aceasta deoarece întotdeauna întrebase direct. Nimănui nu i se părea straniu că pune întrebări. Pentru că el întreba mereu despre tot felul de lucruri, punea chiar întrebări absurde, sau care păreau absurde. În cele din urmă, fragmentele strînse le-a îmbinat laolaltă, cu oarecare greutate, stimulat de numeroase pahare de Martini, rezultînd un mozaic care confirma, într-un mod îngrijorător, afirmațiile diferiților martori care apăreau și în raportul lui Schönbächler, unii susținînd că dr. Benno a fost și el prezent la „Du Théâtre", alții că se apropiase înaintea lui Kohler de masa profesorului, în fine erau unii care spuneau chiar că mîncase la aceeași masă, iar alții că părăsise localul, după plecarea consilierului cantonal, iar o cocotă de la un bar afirma că, la scurt timp după uciderea lui Winter, Benno ar fi năvălit în barul respectiv, ar fi dansat de bucurie, spărgînd pahare și strigînd : „A crăpat căpușa ! A crăpat căpușa !", îmbrîncindu-i pe toți și declarînd că acum se va căsători cu ea. Lumea credea că el se referă la domnișoara Steiermann, așa că i-a urat fericire și toți au promis că vor răspunde invitației lui de-a lua parte la nuntă. Toate acestea s-au petrecut la barul „Înălțarea la ceruri", cum se numea o tavernă nenorocită din apropiere de catedrală, unde se serveau băuturi tari și unde Benno era văzut foarte des în ultima vreme. Această „ultimă vreme" dura la Benno de peste doi ani. Benno, omul care se trăgea dintr-o familie bună, care se bucurase de o educație bună, își terminase cu succes studiile, avusese o carieră sportivă, fusese logodit cu Steiermann,

cu una dintre cele mai strălucite partide din oraș, se împotmoli dintr-o dată, se schimbă, începu să fie evitat. În general, se presupunea că Monika Steiermann rupsese logodna. Făcu călătorii în străinătate, începură să circule zvonuri că dăduse în patima jocurilor de noroc. La început, a mai reușit să întrețină o vreme contacte cu casele bune și bogate, însă, după aceea, nu prea a mai fost invitat și, în cele din urmă, a fost boicotat. A mai trăit un timp pe picior mare, însă după aceea, a vîndut tot ceea ce mai reușise să salveze din fosta lui strălucire : gravuri, mobile, cîteva lăzi cu Bordeaux vechi. Diferite obiecte pe care le-a vîndut nu-i aparțineau, cum a fost, de pildă, cazul unor bijuterii, din pricina cărora împotriva lui au fost deschise două procese. (Trec peste prezentarea exactă a situației datoriilor lui Olympia-Heinz, care era catastrofală, ba chiar fantastică, peste douăzeci de milioane.) Ciudat este că multe dintre descoperirile lui Feuchtig cu privire la Benno erau valabile și în ceea ce-l privește pe Winter (în afară de datorii) : călătorii în străinătate la congrese ale PEN Clubului care nu avuseseră niciodată loc, însă despre care el relata săptămîni întregi, zvonuri cu privire la faptul că frecventa cazinourile. Winter era și el, cu veșnicele sale citate din Goethe, un client al barului „Înălțarea la ceruri", după ce părăsea masa literaților de la etajul al doilea de la „Du Théâtre". Acolo stătea în cercul editorilor, redactorilor, criticilor de teatru și corifeilor literaturii biografice din orașul nostru, pentru a ține, împreună cu ei, mîna pe frîiele culturii noastre. Cei din acest cerc luminat îi suportau, ce-i drept, prezența, dar își băteau joc de el, numindu-l, cînd pleca la baiaderele lui Niederdorf, „Maha-Deo" *. Concluzia lui Lienhard era extrem de clară : dacă îl excludem pe Kohler, ucigașul prezumtiv nu putea fi decît Benno. Acesta crezuse că Daphne este Monika Steiermann. Apoi între el și Winter se întîmplase ceva. Ca urmare a ceea ce se întîmplase, Daphne rupsese legătura cu Benno, iar după aceea Benno se ruinase. În calitate de logodnic al Mo-

* Maha-Deo, zeu indian.

nikăi Steiermann se bucurase de credit, însă fără Steiermann de absolut nici unul. Am devenit suspicios. Versiunea lui Lienhard nu se potrivea cu faptele pe care le cunoșteam. Daphne rupsese legătura cu Benno după ce fusese molestată de acesta, iar Monika Steiermann a renunțat la Benno abia după ce acesta rupsese legăturile cu Daphne. Winter și Lüdewitz știau că Daphne nu este Monika Steiermann, însă nu erau singurii care știau acest lucru. Nu este atît de simplu ca o persoană să preia identitatea alteia, iar aceasta din urmă să dispară în necunoscut — pentru așa ceva este nevoie de complici. Și în rîndul autorităților trebuie să fi fost persoane care cunoșteau situația. Și apoi, oricum, Kohler știuse totul. Monika Steiermann însăși îmi spusese asta. Capcana în care căzusem, după cum afirma Mock, nu putea fi decît aceea că, voit sau nu, eu am fost acela care a dat naștere la convingerea că Kohler era nevinovat, deși nu împărtășeam această convingere. Am contribuit la aceasta chiar prin faptul că am acceptat însărcinarea lui Kohler. Pentru că, acceptînd ficțiunea că el nu este asasinul, trebuia să găsesc un altul : dacă n-a fost Brutus cel care l-a omorît pe Cezar, atunci a fost Cassius ; dacă nu a fost Cassius, atunci a fost Casca. Se prea poate. Se prea poate ca nu directorul închisorii și paznicii să fi fost cei care au lansat zvonul că Kohler nu este vinovat, ci eu însumi. De unde știa comandantul de însărcinarea mea ? Paznicul Möser a fost prezent cînd mi-a fost dată această însărcinare, soții Knulpe, Hélène, Förder, secretarul particular al lui Kohler, desigur diferiți avocați erau la curent, apoi Lienhard și cine încă dintre oamenii săi ? Știa și Ilse Freude, de ce și-o fi ținut gura ? Se prea poate ca însărcinarea pe care mi-a dat-o Kholer să fi fost o temă de discuții pentru întregul oraș și, deși eram convins că săvîrșise crima din curiozitate științifică, prin însărcinarea primită, cercetările mele se îndepărtau de Kohler în loc să se apropie de el. Acesta să fi fost chiar sensul însărcinării mele ? Am fost oare cel care a declanșat o manevră, ale cărei consecințe nu le-am prevăzut, prin faptul că am transmis rapoarte cu privire la cercetările mele celui care mă însărcinase să le fac ? Eram într-o

situație fără ieșire. Nu peste multă vreme, Lienhard îmi va prezenta nota de plată. Aveam nevoie de bani și singura sursă de bani era Kohler. Trebuia să merg în continuare. În pofida scrupulelor mele. Sau exista totuși o scăpare ? Îmi veni în minte ideea de a-l căuta pe fostul meu șef, Stüssi-Leupin, pentru a mă sfătui cu el. Totuși mai ezitam. Apoi m-am decis, nu să merg la el, ci să nu prezint rezultatele cercetărilor, întîmplă-se ce s-o întîmpla. În fine, nu am mai avut nici o ezitare. Dr. Benno mi-a făcut o vizită în noaptea de 30 noiembrie spre 1 decembrie 1956, era într-o noapte de vineri spre sîmbătă. Cam pe la miezul nopții. Nu mai știu precis. Pentru că în acea noapte s-a decis soarta lui și a mea. Studiam pentru a treia oară raportul, cînd se deschise ușa biroului care odinioară îi aparținuse lui și la a cărui masă de scris stăteam. Era un om înalt, solid, cu un păr negru și lung, pieptănat astfel încît să-i acopere chelia. Se apropie clătinîndu-se de masa mea de scris. Dădea impresia unui om a cărui greutate a devenit dintr-o dată prea mare pentru oasele sale. Se sprijini de masă cu mîinile care, în contrast cu corpul său masiv, păreau ale unui copil, privindu-mă fix, luminat doar pe jumătate de lampa de pe birou. Nu era treaz, părea deznădăjduit și în neputința lui era simpatic. M-am lăsat pe spătarul scaunului. Costumul lui negru lucea de murdărie.

„Dr. Benno", am spus, „unde ați fost ? Presa vă caută peste tot."

„N-are importanță unde am fost", răspunse el gîfîind. „Spăt, renunțați la proces. Vă rog."

„Ce proces, dr. Benno ?" am întrebat.

„Pe care intenționați să-l deschideți împotriva mea", spuse el pătimaș.

Am scuturat din cap. „Nimeni nu intenționează să deschidă un proces împotriva dumneavoastră, dr. Benno", am declarat eu.

„Minți!", strigă el. „Minți! L-ați pus pe urmele mele pe Lienhard, apoi pe Fanter, Schönbächler, Feuchting. Și presa ați atîțat-o să mă urmărească. Știți că aveam un motiv să-l împușc pe Winter."

„Kohler a făcut acest lucru", am răspuns.

„Dumneavoastră nu credeți însă aceasta." Tremura din tot corpul.

„Nimeni nu se îndoiește de acest lucru", am încercat să-l liniștesc.

Benno mă privi, ștergîndu-și cu o batistă murdară fruntea. „O să deschideți un proces împotriva mea", spuse el încet. „Sînt pierdut, știu că sînt pierdut."

„Vai de mine, dr. Benno", am răspuns.

Se îndreptă clătinîndu-se spre ușă, o deschise încet și ieși fără să-mi mai dea nici o atenție.

Alibiul : Am fost din nou întrerupt. Lovitură a soartei. De această dată, prin Lucky. Venise în compania unui tip pe care mi l-a prezentat drept „Marchizul". (Prin faptul că mă găsesc în postura de om care scrie, m-am detașat de această istorie suspectă, la care am participat activ și pot deci să mărturisesc adevărul : într-o lume criminală am devenit eu însumi un criminal. Sînt sigur, domnule procuror federal, de faptul că veți fi de acord cu această constatare, firește, cu rezerva că eu vă socotesc atît pe dumneavoastră, cît și întreaga societate pe care o reprezentați prin postul pe care-l dețineți, ca făcînd parte din această lume criminală și nu numai pe Lucky, pe Marchiz și pe mine.). Acest specimen cu aspect uman fusese deversat la noi din Neuchâtel. Împreună cu un Jaguar decapotabil. Avea însă pe față un zîmbet de parcă ar fi venit din Caux, și maniere de vînzător de săpunuri de lux. Asta se întîmpla pe la zece seara. Era duminică (scriu această relatare la sfîrșitul lunii iulie 1958, într-o încercare timidă de-a face ordine printre hîrtiile mele). Afară, fusese furtună, descărcări electrice cu zgomot asurzitor, se mai auzea încă zgomotul ploii căzînd, și atmosfera continua să se mențină încărcată, domnea o zăpușeală greoaie. Sub mine răsunau psalmii „Coboară, lume, în brațele lui Hristos, scufundă-te ferice" și „Spirit sfînt, cu fulgere și trăsnete cazi asupra păcatelor noastre". Lucky se trase cumva jenat de mustață, mi se părea cam nervos, chiar și ochii lui de apostol aveau o expresie meditativă, pe care nu o mai văzusem

niciodată la el : Lucky era evident preocupat de ceva. Amîndoi purtau pelerine de ploaie, care nu erau ude aproape deloc.

„Avem nevoie de un alibi", spuse Lucky, în șoaptă, „Marchizul și cu mine. Pentru ultimele două ore."

Marchizul zîmbea mieros.

„Și cu încă două ore înainte ?" am întrebat.

„Pentru acelea avem un alibi beton", spuse Lucky și mă privi atent. „Am fost cu Giselle și Madeleine la «Monaco»."

Marchizul confirmă din cap.

I-am întrebat dacă i-a văzut cineva venind la mine. Ca întotdeauna, Lucky era optimist. „Nu ne-a recunoscut nimeni", afirmă el. „Pentru asta ne-am folosit de umbrele."

Am reflectat. „Unde ați pus umbrelele ?" am întrebat apoi, ridicîndu-mă de la masa de scris și închizîndu-mi hîrtiile într-un sertar.

„Jos. Le-am pus după ușa de la pivniță."

„Sînt ale voastre ?"

„Nu, le-am găsit."

„Unde ?"

„Tot la «Monaco»."

„Prin urmare, le-ați luat cu două ceasuri în urmă ?"

„Păi, ploua."

Lucky simți îngrijorat că răspunsurile sale nu mă entuziasmau. Plin de speranță, scoase de sub pelerină o sticlă de coniac Napoleon. Marchizul puse și el una pe masă.

„Nu e rău", am aprobat eu, „așa mai veniți de-acasă."

Apoi, fiecare din ei puse cîte o hîrtie de o mie pe masă.

„Știm cum se fac afacerile", sublinie Lucky.

Am clătinat din cap. „Dragul meu Lucky", mi-am exprimat eu regretul, „nu fac din principiu mărturii false."

„Înțeleg", spuse Lucky.

Cei doi mai puseră pe masă o mie.

Am rămas neclintit. „Povestea cu umbrelele este cam idioată" am constatat eu.

„Poliția nu ne caută pentru umbrele", ripostă Lucky, dar se vedea că este neliniștit.

„Dar datorită umbrelelor ar putea să vă dea de urmă", mi-am exprimat eu temerile.

„Am înțeles", spuse Lucky.

Cei doi mai scoaseră cîte o hîrtie de o mie.

Am rămas uimit. „Ce-i, ați devenit milionari ?"

„Fiecare cu veniturile lui", spuse Lucky. „Cînd primim restul, o ștergem. În străinătate."

„Ce rest ?"

„Restul onorariului", declară Marchizul.

„Ce fel de onorariu ?" am întrebat bănuitor.

„Pentru un contract pe care l-am onorat", precizează Lucky. „Cînd vom ajunge la Nisa, ți le cedez pe Giselle și Madeleine."

„Vă las și fetele mele", mă asigură Marchizul. „Neuchâtel e un loc bun".

Am verificat bancnotele cu atenție, le-am împăturit și le-am pus în buzunarul de la spate al pantalonilor. Lucky voia să-mi dea amănunte, însă l-am întrerupt : „Vă spun o dată pentru totdeauna : nu vreau să știu pentru ce aveți nevoie de alibi."

„Pardon", se scuză Lucky.

„Hai, scoate țigările !" i-am ordonat apoi.

Lucky avea o grămadă de pachete de țigări : Camel, Dunhill, Black and White, Super King, Piccadilly. Pachetele formară o adevărată grămăjoară pe masă.

„O prietenă are un chioșc", se scuză el.

„Și ce fumează domnul Marchiz ?"

„Nu fumez decît foarte rar", șopti acesta încurcat.

„Nu ai nici un fel de țigări la tine ?"

Marchizul scutură din cap.

M-am așezat din nou la birou. Trebuia să acționăm.

„Vom fuma acum timp de o jumătate de oră", am ordonat eu, „cît de mult și cît de repede putem. Eu — Camel, Lucky — Super Long, din astea lungi, Marchizul, doamne ajută, Dunhill. Să fumăm țigările în așa fel încît să se vadă încă marca, și să le stingem, punîndu-le pe toate în aceeași scrumieră. La sfîrșit, fiecare ia cîte un pachet cu el."

Și am început să fumăm, într-o adevărată cursă pe viață și pe moarte. Am găsit repede soluția : începem cîte patru țigări dintr-o dată și apoi le lăsăm să ardă singure. Afară, furtuna se dezlănțuise din nou și dedesubt psalmodiatorii urlau : „Distruge, Doamne, neamul nostru de vipere, împrăștie, Isuse, averile noastre, noi te-am omorît, nesocotind Sfîntul Spirit."

„De fapt, nu fumez deloc", gemu Marchizul. Îi era atît de rău că aproape devenise uman.

Cam după o jumătate de oră, în scrumieră se strînsese o grămăjoară de chiștocuri. Aerul devenise irespirabil, fiindcă închisesem fereastra. Am părăsit camera, dar un etaj mai jos am dat nas în nas cu poliția, care nu ne căuta însă pe noi, ci pe Sfinții din Uetli. Vecinii care nu doreau să meargă în iad făcuseră o reclamație. Grasul Stuber de la poliția de moravuri zgîlțîia ușa, iar cei doi însoțitori, polițiști de patrulă, ne priviră cu suspiciune. Toți trei le eram bine cunoscuți.

„Ce se întîmplă, Stuber", am spus, „parcă erați la echipa de moravuri și asta nu are nimic de-a face cu sfințenia."

„Mai bine vă îngrijiți de sfințenia dumneavoastră", mormăi Stuber, lăsîndu-ne să trecem.

„Avocatul tîrfelor", strigă după mine un polițist din patrulă.

„Mai bine ne-am duce imediat la circa de poliție", oftă Lucky. Poliția îl demoralizase. De frică, Marchizul începu să se roage. Am început să bănuiesc că m-am băgat într-o treabă foarte suspectă.

„Prostii", le-am făcut eu curaj. „Nici că se putea să întîlnim ceva mai bun decît poliția."

„Umbrelele..."

„O să le înlătur eu mai tîrziu."

Aerul curat ne făcea bine. Ploaia încetase. Străzile erau însuflețite, și în Niederdorfstrasse, am intrat la „Monaco". Giselle mai era acolo, dar Madeleine — nu (acum îi știu numele), în schimb erau Corinne și Paulette, două proaspete achiziții ale lui Lucky, venite de la Geneva, toate trei frumos îmbrăcate, corespunzător tarifului și avînd în compania lor cîțiva bărbați.

„De ce s-a înverzit așa Marchizul ?“ strigă Giselle și făcu cu ochiul. „Ce-ați făcut cu el ?“

„Am jucat vreo două ore pocher“, am explicat eu, „și Marchizul a trebuit să fumeze cu noi. Drept pedeapsă pentru că a vrut să i te sufle lui Lucky.“

*„Je m'en suis pas rendue compte“**, spuse Paulette.

„Afacerile se fac fără zgomot.“

*„Et le résultat ?“***

„Sînt acum avocatul tău“, am spus eu. Paulette se miră. M-am adresat lui Alphons. Barmanul cu bură de iepure ștergea pahare în spatele tejghelei. Am cerut whisky. Alphons ne puse în față trei Sixty-Nine. Mi-am băut paharul dintr-o suflare, i-am spus barmanului : „Domnii plătesc“ și am părăsit „Monaco“. Nu mă îndepărtasem nici zece pași de ușa barului, cînd am auzit că s-a oprit o mașină. Am văzut cum comandantul, însoțit de trei detectivi de la comisia de criminalistică, intră în bar. M-am grăbit să dau colțul și să intru în cîrciuma următoare. Și după aceea am avut noroc (cel puțin acum) : Stuber și cei doi polițiști din patrulă nu se mai aflau în casa din Spiegelgasse, cînd m-am reîntors peste o oră. Era liniște, probabil că și frații lui Uetli plecaseră. Cele două umbrele le-am găsit în spatele ușii de la pivniță. Tocmai voiam să cobor în pivniță pentru a le ascunde acolo cînd mi-a venit altă idee. Am urcat treptele. În fața lăcașului sectei era liniște. Ușa era descuiată, și oricum aș fi putut s-o deschid cu cheia mea care, așa cum se întîmplă în cazul caselor vechi, se potrivea la toate ușile.

Am intrat în vestibul. Era luminat slab, doar de becul de pe scară. Lîngă ușă era un suport cu cîteva umbrele. Am pus cele două umbrele ude printre celelalte, am închis ușa cu grijă și am urcat din nou în locuința mea. Am aprins lumina. Fereastra era larg deschisă. În fotoliu stătea comandantul.

„S-a fumat mult pe aici“, spuse el și privi la scrumiera plină de mucuri „Eu am deschis fereastra.“

---

* Nu mi-am dat seama *(franc.)*.

** Și la ce rezultat ați ajuns ? *(franc.)*

„Lucky și Marchizul au fost la mine", am explicat eu.

„Marchizul ?"

„Un tip din Neuchâtel."

„Cum îl cheamă, de fapt ?"

„Prefer să nu știu."

„Henry Zuppey", spuse comandantul. „Cînd au fost la dumneavoastră ?"

„De la ora șapte la nouă."

„Începuse să plouă, cînd au venit ?" întrebă comandantul.

„Au venit înainte să înceapă ploaia", am răspuns. Ca să nu-i ude ploaia. De ce ?

Comandantul privi la scrumieră. „Stuber de la Moravuri v-a văzut pe dumneavoastră, pe Lucky și pe Marchiz, cînd părăseați, pe la ora nouă, bîrlogul. Unde v-ați dus apoi ?"

„Eu ?"

„Dumneavoastră."

„La «Höck». Am băut două pahare de whisky. Lucky și Marchizul au plecat la «Monaco»."

„Știu", spuse comandantul. „Acolo i-am arestat. Dar acum trebuie să-i eliberez. Au alibi. Au fumat aici la dumneavoastră. Timp de două ore." Se uită din nou la scrumieră. „Sînt nevoit să te cred, Spät. Cineva atît de preocupat de cauza dreptății nu oferă un alibi la doi ucigași. Ar fi absurd."

„Cine a fost ucis ?" am întrebat.

„Daphne", răspunse comandantul. „Fata care se dăduse drept Monika Steiermann."

M-am așezat la masa de scris.

„Știu că sînteți la curent", spuse comandantul. „Ați vizitat-o pe adevărata Monika Steiermann, care a rupt relațiile cu cea falsă, și astfel Daphne Müller a început să facă trotuarul. Fără a încheia mai înainte un acord cu Lucky și Zuppey. Și acum a fost găsită moartă în Mercedesul ei, în parcarea din Hirschenplatz. Cam pe la opt și jumătate. Venise la ora șapte, dar a rămas în mașină. A fost o furtună groaznică. Ei, acum, Lucky și Zuppey au alibi, asupra lor nu am găsit nici o armă, iar pelerinele lor de ploaie erau uscate. Trebuie să le dau drumul."

Tăcu. „O fată a naibii de frumoasă", spuse apoi. „Te-ai culcat vreodată cu ea ?"

Nu am răspuns nimic.

„N-are importanță", spuse comandantul și își aprinse una din țigările sale Bahianos, apoi tuși.

„Fumați prea mult, comandante."

„Știu, Spät", răspunse comandantul. „Cu toții fumăm prea mult. Se uită din nou la scrumieră. „Însă văd că mă bucur de oarecare atenție din partea dumneavoastră. Trebuie să vă spun că și dumneavoastră vă bucurați de oarecare atenție din partea mea : un om atît de greu de înțeles ca dumneavoastră n-am mai întîlnit. Nu aveți chiar nici un prieten ?"

„Nu-mi place să-mi fac dușmani", am răspuns. „Vreți să mă interogați, comandante ?"

„Nu, am spus-o doar din curiozitate, Spät", evită comandantul să-mi răspundă. „N-ați împlinit nici măcar treizeci de ani."

„Nu mi-am putut permite să-mi irosesc timpul, a trebuit să-mi fac studiile", am răspuns eu.

„Ați fost cel mai tînăr avocat al nostru", continuă comandantul, „și acum nu mai sînteți avocat."

„Comisia de supraveghere și-a făcut datoria", am spus.

„Dacă mi-aș putea face o imagine despre dumneavoastră", spuse comandantul, „mi-ar veni mult mai ușor să vă înțeleg. Dar nu reușesc. Cînd v-am vizitat prima dată am rămas impresionat că doreați să luptați pentru dreptate și m-am simțit meschin în fața dumneavoastră, acum însă nu mai faceți această impresie. Alibiul dumneavoastră îl cred, însă în lupta dumneavoastră pentru dreptate nu mai cred."

Comandantul se ridică în picioare. „Îmi pare rău, Spät. Mi-e clar că sînteți amestecat într-o poveste absurdă și la fel de clar îmi este că nu se poate schimba nimic în faptul că din această pricină și dumneavoastră deveniți absurd. V-a mai scris Kohler ?"

„Da, din Jamaica", am răspuns.

„Cît a trecut de cînd a plecat ?"

„Peste un an", am spus, „cam un an și jumătate."

„Iată un om care se plimbă pe tot mapamondul", zise comandantul. „Dar poate că în curînd o să se reîntoarcă."
Apoi plecă.

Post-scriptum. Peste alte trei zile : Nu i-am spus comandantului că mă culcasem cu Daphne. Nu a insistat, nu era important pentru el. M-am gîndit mult dacă să scriu aici acest lucru. Însă comandantul are dreptate, totul a devenit atît de absurd încît nu mai are nici un sens să mai ascund ceva : din realitate fac parte și lucrurile cele mai rușinoase, și printre aceste lucruri rușinoase se numără și rolul pe care l-am jucat în distrugerea lui Daphne, chiar dacă, în fond, aceasta a fost un act de răzbunare al „adevăratei" Monika Steiermann. După scandal, Daphne a fost de negăsit aproape timp de un an. Nimeni nu știa unde se afla, nici măcar Lienhard, cel puțin așa afirma el. Locuința ei din Aurorastrasse a rămas goală, deși chiria era plătită regulat. Nu s-a putut afla cine o plătea. Apoi a reapărut. În vechea ei splendoare. Ca și cum nimic nu s-ar fi întîmplat, deși acum altele erau persoanele care o acompaniau. Ceea ce înainte făcuse din prea multă îmbelșugare, acum devenise pentru ea o profesiune. Părăsită la strîmtoare de vechii ei prieteni, ieșea acum în Mercedesul ei alb în căutare de clienți, cerea niște prețuri exorbitante și astfel a reușit să se refacă financiar. Chiar și după ce își plătea impozitele. Taxele comunale, impozitul față de stat, cotizația pentru armată, asigurarea de bătrînețe și de urmași. Era socotit șic să te culci cu ea ; ar fi inutil să devin acum epic. Un singur lucru vreau să-l mai spun — la un moment dat a venit la mine ; a bătut la ușa locuinței mele din Spiegelgasse pe la ora două noaptea. Abia m-am putut da jos de pe sofaua unde dormeam, credeam că este Lucky, am aprins lumina, am deschis, și a intrat ea. Fereastra era pe jumătate deschisă, în cameră se făcuse frig rău (era pe la mijlocul lui februarie), pe tapetele de prost-gust tot reproduceri din „Beobachter", pe fotoliul de la masa de scris îmi pusesem hainele, iar pe scaun paltonul. Purta o blană de chinchilla — chestia cu prețurile era probabil adevărată, sau poate că „adevărata" Steiermann continua să-i dea bani — s-a dezbrăcat, a aruncat totul

pe scaun și s-a urcat pe sofa. M-am suit și eu lîngă ea. Era frumoasă și era frig. Nu a rămas prea multă vreme. S-a îmbrăcat din nou, și-a luat blana și a pus o hîrtie de o mie pe birou. În timp ce protestam, m-a lovit cu mîna dreaptă, cu toată puterea, peste față. Asemenea întîmplări nu sînt povestite cu plăcere și pînă acum n-am vorbit nimănui despre acestea. Descriu aici numai pentru că mi-am pierdut orice speranță și nu-mi mai pasă de nimic. Azi dimineață, cu puțin înainte de ora șase, a fost pe la mine prietenul Stuber de la Moravuri și mi-a povestit că Lucky și Marchizul au fost pescuiți din lac, cam prin zona Zollikon (vila Steiermann nu este situată prea departe de locul unde au fost găsiți). În timp ce Stuber pleca satisfăcut, m-am simțit oarecum ofensat; nu-mi pusese nici o întrebare, comandantul ar fi putut să-mi trimită cel puțin pe cineva de la comisia de criminalistică. Lucky și Marchizul nu o șterseseră destul de repede în străinătate. Iată deci că Ziua noastră națională, 1 august 1958, începea destul de jalnic. Pe deasupra era o vineri, și pe lîngă aceasta era ziua în care urma să fie înmormîntată Daphne, căci medicul legist își dăduse acordul în acest sens. La ora zece. De Întîi August se lucrează numai dimineața, inclusiv la serviciile funebre, o zi națională întreagă este prea mult pentru un stat mic, care își cunoaște limitele. Tocmai îmi părăsisem camera cînd a tunat, în această vară furtuna fusese ceva cotidian. Volkswagen-ul meu era la reparat. (Luasem masa, undeva dincolo de lac, plecasem apoi pe o noapte întunecoasă cu mașina mea Porsche — da, domnule procuror federal, trebuie să mărturisesc și acest lucru —, cînd m-am răsturnat cu mașina și cu Madeleine (era oare Madeleine?), undeva pe drumul forestier, Lucky a pus lucrurile în ordine, micuța a zăcut două luni în spital și eu a trebuit să recurg la vechiul meu Volkswagen. Ar fi trebuit. Ar fi trebuit să-l recapăt. Ce-i drept, aș fi putut să-l iau de multă vreme, dar la garajist nu mă bucur de nici un credit. Mi-e teamă să nu-mi prezinte factura de plată.) Așa că am fost nevoit să mă duc cu tramvaiul la înmormîntarea lui Daphne. Nu-mi pot explica însă de ce am apăsat pe clanța sălii de întrunire a Sfinților din Uetli și de ce, cînd ușa s-a deschis, am luat una din cele două umbrele,

pe care le pusesem acolo în urnă cu șase zile. Nu mai știu dacă aceasta s-a întîmplat din inconștiență sau într-un moment de umor negru. Cerul era întunecat, deși era abia nouă și jumătate, în timp ce mă îndreptam prin orașul vechi spre Bellevue, folosind umbrela drept baston. Pretutindeni domnea o atmosferă de nervozitate și mă grăbeam, așa cum făceam de fiecare dată cînd era furtună, iar aceasta promitea să fie deosebită, fiindcă era înainte de prînz. De fapt, în aceste condiții meteorologice era absurd să mergi la o înmormîntare, dar am urcat, mecanic, în tramvaiul supraaglomerat. Din cînd în cînd, soarele scînteia prin plafonul de nori negri, ca un proiector care se aprindea și se stingea. La Kreuzplatz a urcat un individ masiv, îmbrăcat în negru, destul de scund, cu o chelie lucioasă, bărbuță neagră îngrijită, înspicată de șuvițe albe și ochelari de aur, fără ramă. La început, am crezut, fără să vreau, că este Winter, cel asasinat, care, sub înfățișarea unei fantome, se reîntoarce de pe lumea cealaltă pentru a participa la înmormîntarea fiicei lui, așa de mult semăna acest om cu cel ucis ; și el avea în mînă o coroană mortuară, dar nu am putut citi ce scria pe panglici. La cimitir se și strînsese multă lume. Erau prezente toate personalitățile, nimeni nu rezistă nostalgiei, în schimb dintre noii ei clienți nu apăruse nimeni. Totuși, Daphne Müller nu era singurul motiv pentru a vizita în acea dimineață frumos-împodobitul nostru cimitir orășenesc. Într-un mormînt, situat nu departe de al ei, urma să fie depus procurorul federal Jämmerlin. Și încetarea lui din viață era regretată de toată lumea, pentru că nu se putea imagina ceva mai trist decît să nu-l mai poți enerva pe defunctul procuror. Din fericire, mîhnirea era amestecată și cu o oarecare satisfacție pentru cei care se bucură de răul altuia. Sfîrșitul lui Jämmerlin nu fusese lipsit de aspecte comice. Se întîmplase la saună, instituție pe care o frecventa săptămînal, și unde fără să vrea se așezase gol lîngă Lienhard și el gol-goluț ; n-a mai fost în stare să supraviețuiască spaimei ce i-a provocat-o această întîmplare. Deci lumea era tristă, deși cu o oarecare maliționitate. Și înmormîntările concomitente își au avantajele lor. Poți participa la două dintr-o dată. Încercam să ghicesc cine la a cui înmormîntare venise și

ajunsesem la concluzia că primarul, procurorul Feuser și unii delincvenți achitați, care voiau să-l necăjească pe defunct și în mormînt, veniseră la Jämmerlin, pe cînd Lienhard, Leuppinger, Stoss și Stüssi-Leupin la ambele înmormîntări, iar Friedli, Lüdewitz, Mondschein doar la cea a lui Daphne. Toți aveau umbrele asupra lor. Pastorul Senn se afla la mormîntul lui Daphne, iar pastorul Wattenwyl la cel al lui Jämmerlin. Amîndoi erau gata să înceapă. Așteptam nerăbdători, legănîndu-mă de pe un picior pe celălalt. Se auzi un tunet. Însă nici pastorul Senn, nici pastorul Wattenwyl nu începură slujba. Individul mai în vîrstă pe care îl întîlnisem în tramvai, depusese coroana (nu mai era alta lîngă sicriu) pe panglicile căreia scria : SURORII SALE VITREGE DAPHNE, HUGO WINTES. Era probabil învățătorul Winter. A tunat din nou, de această dată cu un zgomot înfiorător. Se simți o primă pală de vînt. Toată lumea aștepta și aștepta, chiar și cei de la groapa vecină se uitau la noi, se aștepta ceva, nu știam ce, dar, deodată, am înțeles : dinspre intrarea cimitirului venea spre sicriu, într-un scaun cu rotile împins cu pași solemni de o soră medicală, Monika Steiermann „cea adevărată". Pitica se machiase în culori violente, pe cap avea o perucă din păr roșu-aprins, imitîndu-l pe cel al lui Daphne, o perucă ce făcea și mai mare capul micii creaturi, de asemenea purta o rochie mini, care semăna cu cea a unui copil, iar la gît un lanț de perle care atîrna printre picioarele ei schiloade, pe fotoliul cu rotile și în poală ținea un obiect învelit într-o pînză neagră. Lîngă ea mergea un tip îndesat, într-un costum de culoare închisă prea scurt și prea strîmt, care nu era altul decît putred-de-bogatul bădăran, consilierul național Äschisburger. Ducea în mînă o coroană. Primarul și Feuser și chiar și groparii părăsiră mormîntul lui Jämmerlin, venind la cel al lui Daphne Müller. Pastorul Wattenwyl rămase singur. Și el ar fi preferat să vină, dar nu putea. Din nou trăsnete, din nou pale de vînt.

„La dracu", spuse cineva, lîngă mine. Era comandantul.

Sora medicală o împinse pe Steiermann lîngă groapă. Äschisburger aruncă coroana pe sicriu. DRAGII MELE

PENTRU ETERNITATE MONIKA, A FI MONIKA, scria pe panglici.

Pastorul Senn făcu un pas înainte și tresări cînd tună iarăși, toți cei prezenți se apropiară și ei de groapă. Fără să vreau, am fost împins în spatele domnișoarei Steiermann și m-am trezit stînd între sora medicală și comandant, în fața acestuia se afla Äschisburger, iar în fața surorii medicale, Stüssi-Leupin. Sicriul a fost apoi coborît în groapă. La mormîntul de alături nu era nimeni care să coboare sicriul lui Jämmerlin, pastorul Wattenwyl continua să se uite la noi, în timp ce pastorul Senn deschise șovăitor Biblia, anunță Ioan 8, versetele 5—11, dar nu mai apucă să citească. Monika Steiermann ridică obiectul pe care-l avea în poală și îl aruncă cu o forță pe care n-ai fi bănuit-o în groapă, astfel încît acesta se izbi cu un bufnet de sicriul lui Daphne, care se sparse cu zgomot : era capul de bronz executat de Mock al „falsei" Monika Steiermann. Pastorul Wattenwyl se apropie în fugă, în timp ce pastorul Senn era atît de înspăimîntat și tulburat, încît automat spuse : „Domnului să ne rugăm !"

Dar tocmai atunci au căzut și primii stropi grei de ploaie, palele de vînt s-au transformat în furtună și umbrelele au început să se deschidă. Cum stăteam în spatele domnișoarei Steiermann, am vrut s-o protejez pe pitică și am deschis-o și pe a mea. Am apăsat pe butonul de lîngă mîner și, spre surprinderea mea, calota umbrelei zbură luată de vînt, fu ridicată în sus, descrise un cerc deasupra adunării de doliu și căzu, căci furtuna se stinse la fel de brusc pe cît începuse, ca o mare pasăre neagră, în groapa lui Daphne. Mulți abia s-au putut reține să nu zîmbească. M-am uitat cu groază la tija umbrelei pe care continuam s-o țin în sus : era un stilet. Era ca și cum aș fi dat onorul cu arma crimei la mormîntul celei ucise, în timp ce pastorul murmura „Tatăl nostru". Apoi, groparii au început să arunce pămîntul cu lopețile și a putut fi coborît în groapă și sicriul lui Jämmerlin. Sora medicală împinse fotoliul domnișoarei Steiermann, a trebuit să-i fac loc, țineam în continuare stiletul în mînă, în timp ce celelalte umbrele se închideau : furtuna, ocolind cu pietate cimitirul nostru, s-a dezlănțuit deasupra centru-

lui orașului, chiar și spre seară tot se mai pompa apa afară din pivnițe, în timp ce de undeva se auzeau explodînd petarde. Începuse sărbătorirea zilei naționale. Soarele arunca raze extrem de strălucitoare peste mulțimea care se îndrepta spre ieșirea din cimitir și peste groparii ce continuau să arunce pămînt cu lopețile. Chiar și pastorul Senn se străduia să plece cît mai repede de acolo, în timp ce pastorul Wattenwyl nu mai știa ce să facă, primarul și Feuser plecaseră deja. Doar Lienhard mai rămăsese la mormîntul lui Jämmerlin și se uita cum este aruncat pămînt peste sicriu. Cînd a trecut pe lîngă mine, plîngea. Pierduse un dușman. Am privit din nou stiletul. Vîrful îi era murdar de ceva maroniu închis și șanțul săpat în lama subțire, de asemenea.

„Umbrela ta nu mai e bună de nimic, Spät", spuse comandantul, aflat lîngă mine, apoi îmi luă mînerul cu stilet din mînă și se îndreptă și el spre ieșirea din cimitir.

Vînzarea : O carte poștală trimisă de Kohler din Hiroshima mă liniștește, pleacă la Singapore. A venit, în fine, timpul să relatez ceea ce a fost hotărîtor, chiar dacă acest fapt hotărîtor este o prostie care nu poate fi scuzată de dificultățile mele financiare. I-am trimis rapoartele lui Stüssi-Leupin, iar peste două zile acesta m-a primit în camera de zi a locuinței sale, situată undeva mult în afara orașului. Denumirea de cameră de zi este cam nepotrivită, mai exactă ar fi cea de hală nelocuită. Camera respectivă, de formă pătrată, avea, după părerea mea, 20 pe 20 metri, cu trei laturi de sticlă, fără să se vadă vreo ușă, printr-unul din pereții de sticlă putînd fi admirată panorama unui vechi orășel cruțat deocamdată de autostradă, străbătut însă de coloane fără sfîrșit de mașini, care pe măsură ce se lăsa întunericul dădeau peisajului o notă vie, fantomatică, salbe de lumini străbătînd arterele dintre vechile ziduri, iar prin ceilalți doi pereți de sticlă se distingeau clar profilate datorită luminii ce venea din spate, stîncile, blocuri eratice de piatră, grele de cîteva tone, cioplite sumar de Mock, zei de granit, care stăpîneau Pămîntul, înaintea apariției oamenilor, care smulseseră munții din adîncuri, care despărți-

seră continentele, monoliți care, ca niște gigantice falusuri, își aruncau umbrele în hala goală în acel moment, fiindcă în afara unui pian cu coadă, nu se mai aflau acolo decît două fotolii club, situate în diagonală față de el. Pianul era postat aproape în fața intrării, o poziție cum nu se poate mai neadecvată, lîngă o scară de lemn care ducea undeva sus unde se găseau probabil mai multe camere nu prea mari, fiindcă, apropiindu-mă cu Porsche-ul, casa nu părea să aibă mai mult de un etaj, iar văzută din orășel semăna cu un bungalow. Într-unul din cele două fotolii club stătea fostul meu șef, îmbrăcat într-un halat de casă, nemișcat, luminat doar de lampadarul plasat între fotolii. Am tușit, dar nu s-a mișcat, am înaintat pe mozaicul din plăci de marmură diferit colorate și combinate cu artă, care formau podeaua halei, Stüssi-Leupin continuă să stea nemișcat. M-am așezat în celălalt fotoliu club, cufundîndu-mă într-o mare de piele. Lîngă fotoliul meu, pe podea, am descoperit într-un coșuleț o sticlă de vin roșu, desfundată, un mic pahar de cristal în formă de lalea și un vas cu nuci, aceleași lucruri se găseau și lîngă fotoliul în care se afla, cam la patru metri depărtare, Stüssi-Leupin, dar în fața acestuia se mai vedea pe podea și un telefon. L-am privit pe Stüssi-Leupin. Ațipise. Mi-am amintit de portretul lui Varlin, pe care îl considerasem cam exagerat, abia acum mi-am dat seama de geniul cu care pictorul reușise să-l surprindă pe avocat : sub o claie de păr încîlcit, alb ca neaua, o căpățînă pătrată de țăran, colțuroasă, un nas borcănat, chipul brăzdat de cute adînci, care se adunau într-o bărbie cioplită parcă în piatră, iar gura avea o expresie de încăpățînare, fără să fie lipsită însă de o anumită gingășie. Contemplam această figură ca pe un peisaj familiar și totuși enigmatic, fiindcă știam puține lucruri despre Stüssi-Leupin, deși el îmi fusese șef timp de mai mulți ani, deoarece nu schimbase niciodată vreo vorbă pe teme personale cu mine, acesta fiind poate și motivul pentru care nu am rămas în cancelaria lui.

Am așteptat. Brusc, ochii lui copilărești și mirați se ațintiră asupra mea, privindu-mă de după ochelarii fără ramă.

„De ce nu beți, Spät ?“ spuse el, treaz de parcă nu ar fi dormit (poate că nici nu dormise). „Turnați-vă, o să-mi torn și eu.“

Am băut. Se uita la mine, tăcea și mă privea.

Înainte de a trece la problema noastră, începu el să vorbească și privi într-un punct din fața lui, — și el poate să-și imagineze în ce constă aceasta, să-i permit să facă o observație personală, legată și de scrupulele care mă frămîntă, din cauza cărora am bătut drumul pînă la el, de fapt nici acest lucru nu este prea bine spus, fiindcă am venit, de fapt, cu un Porsche, măi-măi, ce grozav !

Rîse pe înfundate, ceva părea să-l amuze extraordinar, bău și continuă, întrebîndu-mă dacă mi-a povestit vreodată istoria vieții sale. Nu ? De fapt, e normal. Ei bine, era fiul unui țăran de la munte și familia lui se numea Stüssi-Leupin pentru a nu se confunda cu Stüssi-Bierlin, familie cu care ai săi aveau, din timpuri imemoriale, o dispută în legătură cu un teren de cultivare a cartofilor care era atît de abrupt, încît în fiecare an și deseori de mai multe ori pe an, trebuia terasat și, de unde, dacă aveai noroc, puteai obține cartofi pentru a face trei-patru porții de cartofi prăjiți, și totuși, pentru această bucată de loc, s-au făcut procese, s-au iscat bătăi și chiar s-a ucis. Pînă și acum situația este aceeași. Pe scurt, spuse el, adresîndu-mi-se cu formula „tinere coleg“, după terminarea studiilor s-a stabilit, ca avocat, în satul său natal, în satul Stüssi, cum fusese numit, fiindcă în el nu locuiau doar Stüssi-Leupinii și Stüssi-Bierlinii, ci și Stüssi-Moosii, familie învrăjbită cu Stüssi-Sütterlin, și așa mai departe, dar așa au stat lucrurile numai la începuturi, la fondarea satului, pentru a spune așa, căci azi fiecare familie Stüssi este învrăjbită cu toate celelalte. Și în acest cuib din munți, în această cloacă de vrajbă între familii, crime, incest, sperjur, hoție, defăimare și fraude și-a petrecut el ucenicia ca avocat al țăranilor, ca „împuternicit“ cum se spunea pe acolo, și nu pentru a instaura justiția în valea aceea, ci pentru a o ține departe de ea, fiindcă un țăran care înscenase un accident pentru a scăpa de nevasta lui bătrînă ca să se căsătorească cu fata din casă sau o gospodină care l-a băgat în mormînt pe bătrînul ei

soț otrăvindu-l cu arsenic pentru a se mărita cu argatul sînt mult mai folositori în gospodăria lor decît în închisoare. Închisorile goale costă mult mai puțin decît gospodării întregi abandonate, pășuni ce se umplu cu buruieni și solul țării ce se erodează.

Rîse din nou ca pentru sine.

„Doamne, ce vremuri!" se miră el. „Nu știu ce naiba m-a apucat de m-am căsătorit cu o von Melchior, venind în orașul nostru împuțit și ajungînd un star al avocaturii. Cum este timpul?"

„Bate foenul. Mult prea cald pentru decembrie", am răspuns.

„Parcă ar fi primăvară."

„Ieșim afară?"

„Cu plăcere", am răspuns.

„A ieși nu este, poate, cuvîntul cel mai nimerit", spuse el, apoi apăsă pe un buton, aflat pe spătarul fotoliului său de imenși pereți de sticlă coborîră în pămînt, iar proiectorul de după blocurile de granit se stinse. Stăteam sub planșeul de beton, ce părea că plutește, de parcă ne-am fi aflat în aer liber, luminați doar de lampadar.

O construcție plină de fanfaronadă, reflectă el, continuînd să se uite fix spre un punct din fața sa. Îmi spuse că se simte ca Führerul în cancelaria Reichului. Însă, în calitate de vedetă printre avocați era obligat să-și permită un Van der Heussen, deși l-ar fi preferat pe arhitectul Friedli Füdlibürger. Asta-i soarta, trebuie să fii în pas cu moda. Și acum stă singur aici. Odinioară petrecerile se țineau lanț, cei din orășel se plînseseră de atîtea ori, inclusiv Füdlibürger, pînă cînd..., dar asta nu are nici o legătură cu problema noastră. Dusese apoi și mobila de aici. Tot felul de lucruri moderne.

În cele din urmă mi se adresă din nou, în timp ce își turna vin: „Să revenim la problema noastră, Spät."

I-am relatat despre însărcinarea pe care mi-o dăduse dr. h. c. Isaak Kohler.

Stüssi-Leupin mă întrerupse, spunîndu-mi că este la curent cu întreaga chestiune, bău și adăugă că și

familia Knulpe îi făcuse o vizită. Despre însărcinarea mea îi vorbise Hélène, fiica lui Kohler, iar el studiase și rezultatele cercetărilor lui Lienhard și ale tovarășilor lui.

I-am vorbit apoi despre opiniile mele în legătură cu motivele lui Kohler, de bănuiala Hélènei că tatăl ei ar fi fost silit să săvîrșească crima, l-am informat despre întîlnirea mea cu Daphne, despre vizita mea la Monika Steiermann și de apariția lui Benno în biroul meu.

„Ce noroc pe capul nostru", se miră Stüssi-Leupin și își turnă iarăși vin.

„Nu înțeleg ce vreți să spuneți cu asta", am răspuns nesigur.

„Ba înțelegeți chiar foarte bine", răspunse Stüssi-Leupin, „altfel n-ați fi venit la mine. Să refacem împreună jocul lui Kohler. Dacă plecăm de la premisa că nu el este asasinul, este al naibii de ușor să găsim un alt asasin. Nu poate fi decît Benno, de asta îi e și lui frică. A tocat peste douăzeci de milioane de la falsa Monika Steiermann, Winter a informat-o despre aceasta pe adevărata Steiermann, logodna a fost ruptă, Benno s-a ruinat și îl împușcă pe Winter la „Du Théâtre". *Voilà.* Aceasta este versiunea de care are nevoie cel care v-a dat însărcinarea și pe care o veți folosi."

Stüssi-Leupin își ridică paharul în lumina lampadarului. Dinspre orășel se auziră claxoanele automobilelor, minute în șir, judecînd după farurile care rămăseseră nemișcate, îți dădeai seama că cele două coloane de mașini se blocaseră reciproc.

Stüssi-Leupin rîse : „Tocmai unui avocat cu cașul la gură ca dumneavoastră să-i cadă în brațe unul din cele mai frumoase procese de recurs din acest secol !"

„N-am fost însărcinat să deschid un proces de recurs", am spus.

„Însărcinarea pe care ați acceptat-o nu poate duce decît la aceasta."

„Kohler este cel care l-a ucis pe Winter", am spus eu constatativ.

Stüssi-Leupin se miră. „Ei și ?" spuse el. „Ați fost acolo ?"

De undeva din spate o umbră neagră coborî scările și se îndreptă șonticăind spre noi. Cînd s-a apropiat mai mult, mi-am dat seama că este un preot, care avea în mînă o servietă neagră, mică. Se opri la circa trei metri de Stüssi-Leupin, tuși, geamul se ridică la loc, proiectorul se reaprinse, zeii din granit își aruncară din nou umbrele în spațiul ce se închisese. Preotul era grozav de bătrîn, strîmb, zbîrcit și avea un picior mai scurt decît celălalt.

„Soția dumneavoastră a primit ultima împărtășanie", spuse el.

„E în ordine", răspunse Stüssi-Leupin.

„Mă voi ruga pentru ea", îl asigură preotul.

„Pentru cine?" întrebă Stüssi-Leupin.

„Pentru soția dumneavoastră", preciză preotul.

„Făceți-vă datoria", răspunse Stüssi-Leupin indiferent și nici nu se mai uită după preotul care murmură ceva și plecă șonticăind spre ieșire, unde menajera, care mă întîmpinase la intrare, îi deschise ușa.

„Soția mea este pe moarte", îmi spuse în treacăt parcă Stüssi-Leupin și sorbi din paharul său.

„În acest caz...", am bîiguit eu și m-am ridicat să plec.

„Doamne, Spät, ce sensibil sînteți!" spuse Stüssi-Leupin. „Așezați-vă la loc!"

M-am așezat, el turnă din nou. Pereții de sticlă intrară iar în pămînt, reflectoarele se stinseră și ne aflam din nou în aer liber.

Stüssi-Leupin privea fix în fața sa.

„Soția mea are măreția sufletească de-a mă scuti de tortura de-a participa la stingerea ei din viață", spuse el cu o voce ce sună indiferent, „în plus, a fost la ea preotul, și acum sînt lîngă ea medicul și o soră medicală. Soția mea, Spät, nu numai că a fost a naibii de petrecăreață, a naibii de bogată și a naibii de catolică, mai este și a naibii de frumoasă. M-a înșelat de-a lungul întregii sale vieți. Medicul care stă lîngă ea a fost ultimul ei amant. Dar o înțeleg. Un om ca mine este otravă pentru neveste."

Rîse pentru sine și schimbă imediat subiectul.

Îmi spuse că sînt un prost dacă îl consider vinovat pe dr. Isaak Kohler. De fapt și el, Stüssi-Leupin, îl con-

sideră. Desigur, martorii se contrazic, desigur, arma crimei nu a fost găsită niciodată, desigur, motivul lipseşte. Şi totuşi, îl considerăm vinovat. De ce? Deoarece asasinatul s-a petrecut într-un restaurant arhiplin. Cei prezenţi trebuie să fi văzut ceva, chiar dacă acum se contrazic. Nu ştim deci nimic cert, dar credem cu certitudine acest lucru. Acest lucru l-a intrigat şi în timpul procesului. Nimeni nu a întrebat unde este revolverul şi nici martorii nu au fost interogaţi, chiar şi judecătorul s-a mulţumit cu declaraţia comandantului, care, ce-i drept, în timpul faptei se aflase în apropiere, dar nu a precizat dacă a văzut direct cum a fost săvîrşit asasinatul şi nici dacă îi interogase pe martori, în plus, apărătorul fusese un zero, iar Jämmerlin în mare formă. Ne-am dat destulă osteneală să aducem ceea ce cunoşteam despre vina lui Kohler la nivelul celor ce le credem despre vina lui Kohler. Dar cunoaşterea noastră a rămas mult sub nivelul celor ce le credem, iar un apărător iscusit poate fabrica chiar şi numai din această discrepanţă o achitare. Să-i mai dăm, totuşi, bunului nostru Jämmerlin o şansă şi să căutăm motivul. Kohler îmi încredinţase această însărcinare bănoasă, zicea Stüssi-Leupin, deoarece eu nu ştiam să joc biliard. De aici eu am tras concluzia — doar m-a ascultat cu atenţie — că dr. Kohler ar fi săvîrşit crima pentru a face observaţii, ar fi asasinat pentru a studia legile societăţii şi nu şi-ar fi dezvăluit motivele numai pentru că n-ar fi fost crezut de către tribunal. Dragă prietene, îmi spuse, un asemenea motiv este prea literar, numai scriitorii născocesc asemenea motive, deşi, adăugă el, şi eu cred că un om ca dr. Kohler trebuie să fi acţionat dintr-un motiv deosebit. Dar care să fi fost acesta?

Stüssi-Leupin reflectă.

„Aţi tras o concluzie greşită", spuse apoi. „Deoarece nu înţelegeţi jocul de biliard. Kohler a jucat *à la bande*."

„*À la bande*", mi-am amintit eu. „Aceste cuvinte le-a pronunţat o dată Kohler. Cînd juca biliard la «Du Théâtre». A spus: «*à la bande*, aşa trebuie să fie lovit Benno!»"

„Și ce a jucat apoi ?“ mă întrebă Stüssi-Leupin.

„Nu-mi mai aduc aminte cu precizie“, am spus scormonindu-mi memoria. „Kohler a trimis, cred, bila în marginea mesei de biliard și de acolo aceasta a ricoșat și a lovit bila lui Benno.“

Stüssi-Leupin își turnă iarăși vin.

„Kohler l-a împușcat pe Winter, pentru a-l lichida pe Benno.“

„De ce să facă așa ceva ?“ am întrebat nedumerit.

„Spăt, sînteți mai naiv decît credeam“, se miră Stüssi-Leupin. „Păi, chiar domnișoara Steiermann v-a dat cheia acestei enigme. Kohler se ocupă de afacerile ei. Și acum, din închisoare. Nu împletește doar coșuri. Steiermann are nevoie de Kohler, iar Kohler are nevoie de Steiermann, Lüdewitz este doar un om de paie. Dar care dintre ei este stăpînul și care sluga ? Pe undeva fiica lui Kohler are dreptate. A fost o crimă din complezență. De ce nu ? Și un fel de șantaj. Milioanele se aflau în mîna lui Steiermann, cele douăzeci de milioane fuseseră ale ei, Kohler a înțeles acest lucru și astfel prin Winter l-a lichidat pe Benno. Pentru că Steiermann dorea acest lucru. Poate că nici n-a fost nevoie ca ea să-și exprime această dorință. Poate că el a ghicit-o.“

„O teză și mai absurdă decît adevărul“, am spus. „Domnișoara Steiermann l-a iubit pe Benno, deoarece Daphne l-a iubit, și l-a părăsit abia atunci cînd l-a părăsit Daphne.“

„O teză mai realistă decît adevărul. În majoritatea cazurilor adevărul este de necrezut“, ripostă el.

„Teza dumneavoastră nu va fi acceptată de nimeni“, am spus.

„Adevărul nu este acceptat de nimeni“, răspunse el, „de nici un judecător, de nici un jurat, nici măcar de Jämmerlin. El se realizează la niveluri de neatins pentru justiție. Singura teză ce va fi acceptată de justiție, în cazul cînd se va ajunge la un proces de recurs, este aceasta : că dr. Benno este ucigașul. Numai el are un motiv solid. Chiar dacă este nevinovat.“

„Chiar dacă este nevinovat ?“ am întrebat.

„Te deranjează acest lucru ?“ răspunse el. „Și nevinovăția lui este o presupunere. El este singurul care ar fi

putut să ascundă revolverul. Dragul meu, ocupați-vă de acest proces de recurs și în cîțiva ani sînteți egalul meu."

Sună telefonul. Ridică receptorul, apoi îl puse la loc.

„Soția mea a murit", spuse.

„Condoleanțele mele", am bîiguit.

„Ce să mai vorbim", spuse el.

Vru să-și mai toarne vin, dar sticla era deja goală. M-am ridicat în picioare și i-am turnat, după care am pus sticla mea lîngă a sa.

„Trebuie să mă întorc cu mașina", am spus.

„Înțeleg", răspunse, „Porsche-ul a costat ceva."

Nu m-am mai așezat. „Domnule Stüssi-Leupin, nu voi deschide un proces de recurs și nici cu această însărcinare nu mai vreau să am de-a face. Voi distruge materialele strînse", am declarat.

Ridică paharul în lumina lampadarului.

„Cît a fost avansul ?" întrebă el.

„Cincisprezece mii și încă zece mii drept cheltuieli."

Un om cu o geantă în mînă începu să coboare treptele, desigur medicul, ezită, se vedea că se gîndește dacă să vină spre noi sau nu, apoi a apărut menajera care l-a condus afară.

„O să vă fie greu să plătiți suma asta, chiar în rate", reflectă Stüssi-Leupin : „Cît face în total ?"

„Treizeci de mii, plus cheltuielile", am răspuns eu.

„Vă ofer patruzeci de mii pentru a-mi da toate materialele."

Am ezitat.

„Vreți să intentați un proces de recurs."

Continuă să privească la paharul său cu Talbot roșu. „Treaba mea. Îmi vindeți sau nu documentele ?"

„Sînt nevoit", am răspuns.

Goli paharul. „Nu sînteți nevoit, ci doriți acest lucru." Apoi își umplu din nou paharul, pe care îl ținu iarăși în lumină.

„Stüssi-Leupin", i-am spus, și m-am simțit egal cu el, „dacă se va ajunge la un proces, voi fi avocatul lui Benno."

Am plecat. Cînd ajunsesem în umbra unuia dintre blocurile de piatră, el mai spuse : „Nu ați fost acolo, să

vă intre bine în cap asta, Spät, nu aţi fost acolo şi nici eu nu am fost acolo."

Apoi îşi goli paharul şi adormi din nou.

...Dr.h.c. Isaak Kohler mi-a anunţat telegrafic sosirea : Va ateriza poimîine, la orele 22 şi 15, cu avionul de Singapore, iar eu îl voi împuşca, şi după aceea, mă voi împuşca şi pe mine. Aşa că îmi mai rămîn doar două nopţi pentru a încheia relatarea. Această veste m-a surprins, poate pentru că nu mai credea că se reîntoarce. Recunosc, sînt beat. Am fost la „Höck", m-am dus mereu în ultimul timp la „Höck", la lungile mese, de lemn, printre oameni la fel de beţi ca mine. Trăiesc pe spezele lui Giselle şi a fetelor pe care le-am adus aici după moartea Marchizului, nu din Neuchâtel, ci din Geneva şi din Berna, în timp ce fetele de aici au plecat la Geneva sau la Berna, s-a declanşat o considerabilă mişcare de reorganizare, cu care eu personal nu am nimic de-a face, legal nici nu am dreptul să am de-a face, şi ilegal nu am altceva de făcut decît să aştept ziua de poimîine, orele 20 şi 15. Locul lui Lucky a fost preluat de Noldi-Orhidee, care trebuie să fi venit aici din Solothurn, după ce-a făcut carieră la Frankfurt, e un tip foarte distins, fetele lui poartă acum orhidee, poliţia este furioasă, orhideele nu pot fi interzise, o juristă din Basel care, pe la ora unu noaptea, traversa strada prin zona Bellevue, cu o orhidee la bluză — tocmai venea de la o discuţie privind dreptul de vot al femeilor, organizată de televiziune —, a fost arestată, nu avea nici un document asupra sa pentru a dovedi cine este, a ieşit un scandal groaznic, poliţia şi şeful poliţiei — acesta din urmă printr-o dezminţire stîngace — făcîndu-se de rîs. Aşa că Nolde-Orhidee domneşte netulburat, îl are drept avocat acum pe Wichetern, unul dintre avocaţii noştri cei mai de vază, care din motive pur sociale doreşte să lupte pentru dreptul acestor dame care, în fond, plătesc şi ele impozite ; Wichetern s-a zbătut de altfel şi pentru înfiinţarea unor saloane de masaj. În ce mă priveşte, Noldi-Orhidee mi-a dat de înţeles că „datorită modului meu de viaţă" nu mai sînt bun pentru afacerile lui, însă el nu mă va lăsa, fiindcă îi este dator aceasta lui Lucky, a vorbit cu „personalul", cum s-a exprimat el, aşa că deocamdată mă

mai pot arăta pe la „Höck", nici comandantul nu m-a mai deranjat, nimeni nu pare interesat să afle cum au încetat din viață Lucky și Marchizul, și moartea încă neelucidată a lui Daphne a căzut în uitare. Așa că, deși nu am ajuns proxenet, sînt totuși un întreținut. Cînd sînt la „Höck" clienții mă întreabă de adrese, pe care le dau fără să cer un ban, iar clienții — în majoritate domni în vîrstă — îmi plătesc un whisky, eu însă procedez așa din generozitate, de fapt, a devenit ceva de la sine înțeles. Am spus toate astea ca o justificare a stării mele alcoolizate, a faptului că nu scriu prea frumos și a grabei mele, fiindcă, sincer să fiu, după ce am găsit telegrama lui Kohler, am pornit imediat într-un tur prin localuri, nici nu mai știu cum m-am reîntors în Spiegelgasse, iar acum, douăzeci de ore mai tîrziu, stau la masa mea de scris. Din fericire, mai am o sticlă de Johnnie Walker la mine, mă și mir cum, dar îmi amintesc de dentistul din Thun, care m-a căutat la „Höck" și căruia i-am prezentat-o pe Giselle la „Monaco" — am venit de la „Monaco" și nu de la „Höck", cum probabil am afirmat —, graba cu care trebuie să scriu toate astea nu-mi permite să mai recitesc cele scrise și nici digresiunile — sticla de Johnnie Walker am meritat-o —, Giselle n-a fost prea încîntată de dentist, îi făcea scîrbă ; după ce a băut Veuve Cliquot — a doua sticlă — dentistul și-a scos dantura din gură, mai întîi placa de sus, apoi pe cea de jos, lucrate de el însuși, ne-a și arătat inițialele lui, C. V., lîngă măseaua de minte stînga de pe placa de sus, apoi a luat plăcile în mînă, a clămpănit cu ele și a încercat să o muște cu ele de piept pe Giselle, lui Hindelmann de la masa alăturată i-au dat lacrimile de atîta rîs, în special cînd dentistul a scăpat placa sub masă și nu numai sub a noastră, ci și sub masa lui Hindelmann, la care acesta stătea cu Marilyn, una nouă din Olten, de unde se trage și Noldi-Orhidee — ba nu, din Solothurn — sau, totuși din Olten — așa că dentistul s-a așezat în patru labe pentru a-și căuta placa, pe care nu voia nimeni să i-o ridice, ci i-o pasau cu piciorul sub masa următoare. În fine, pînă la urmă, Giselle s-a lăsat înduplecată, ne săturasem de atîta rîs, și mi-am primit sticla de Johnnie Walker. Motivul pentru care chicotele lui Hindelmann m-au enervat a fost că la

procesul lui Kohler el reprezentase mizerabil acuzarea. Proces și nu recurs. Toată lumea se aștepta ca Stüssi-Leupin să intenteze recursul, însă el a surprins prin petiția sa adresată Departamentului Justiției. Arăta că dr. h.c. Isaak Kohler nu a mărturisit niciodată că l-a împușcat pe profesorul germanist Adolf Winter la restaurantul „Du Théâtre". O simplă relatare a martorilor oculari nu este suficientă dacă făptașul își contestă vina, pentru că și martorii oculari pot greși. Cazul Kohler este, de aceea, de resortul Curții cu juraţi și nu a Tribunalului Suprem. Prin urmare, trebuie întreprins tot ce este posibil pe plan juridic și legal pentru a declara nulă vechea sentință și a aduce cazul Kohler în fața Curții cu juraţi. Această cerere a lui Stüssi-Leupin a declanșat o activitate febrilă de răscolire a actelor și proceselor verbale, care, spre indignarea șefului justiției noastre, Moses Sprünglin, a confirmat lipsa unei recunoașteri a vinovăției de către inculpat — pălăvrăgeala filozofică a lui Kohler fusese interpretată ca atare —, drept urmare, șeful justiției l-a pensionat înainte de termen pe președintele instanței judecătorul Jegerlehner, iar pe cei patru judecători ce au participat la proces și pe procurorul federal Jämmerlin i-a mustrat zdravăn transmițînd cazul Curții de juraţi — o acțiune cam pripită din punct de vedere juridic. Accesul de furie al lui Jämmerlin nu a servit la nimic, iar cererea lui către Tribunalul federal a fost respinsă cu o grabă aproape senzațională, adică cu promptitudine — caz unic în analele acestei instituții cunsocută pentru ritmul de melc cu care acționează datorită suprasolicitărilor la care este supusă, pe scurt, noul proces al lui Kohler a fost pus pe rol deja în aprilie 1957. Jämmerlin nu a cedat, a vrut să joace din nou rolul de acuzator, însă a fost recuzat de Stüssi-Leupin pe motiv că nu poate fi imparțial. Jämmerlin s-a apărat ca un leu și a renunțat la intenția lui numai cînd a aflat că Stüssi-Leupin îl propusese și pe Lienhard drept martor. Desigur, lui Stüssi-Leupin nu i-ar fi putut face față nici măcar Feuser, dar îmi dau seama că nu am relatat încă nimic despre proces, despre rolul trist pe care l-a jucat în cadrul lui comandantul, care a declarat că nu a văzut cum a tras Kohler, ci a presupus numai acest lucru. În general, Stüssi-Leupin a făcut uz de toate

mijloacele artei sale. A fost strălucitor, trebuie să recunosc. Martorii citați s-au contrazis în asemenea hal, încît adesea jurații abia se puteau abține să nu rîdă, iar publicul nu mai putea de plăcere; faptul că revolverul nu a fost găsit nici pînă acum a fost interpretat de Stüssi-Leupin în favoarea lui, evidențiind că acest fapt a fost trecut cu vederea în primul proces, că prin aceasta lipsea corpul delict și că numai acest motiv și era suficient pentru ca inculpatul să fie achitat din lipsă de probe. Treptat însă, Stüssi-Leupin a îndreptat bănuielile către Benno, care se afla în momentul faptei la „Du Théâtre", era fost campion al Elveției la tir cu pistolul, posesor al unei colecții de revolvere, pe care, potrivit lui Lienhard, intenționa să o vîndă datorită greutăților financiare prin care trecea — un murmur străbătu atunci sala! —, apoi a făcut o serie de aluzii la neînțelegerile dintre dr. Benno și profesorul Winter, așa că interogarea lui Benno devenise inevitabilă, toată lumea aștepta cu încordare audierea acestuia, dar dr. Benno nu a apărut în fața Curții cu jurați. Îl căutasem toată ziua. Eram hotărît să preiau eu apărarea lui, după cum îi comunicasem lui Stüssi-Leupin, și de aceea aveam nevoie de o serie de informații din partea lui Benno, pentru a căuta argumente împotriva lui Kohler, dar nici măcar la barul „Înălțarea la ceruri" nu se știa nimic de Benno. Feuchting bănuia că se ascunsese la Daphne, aceasta avea inimă bună și nu-și uita vechii iubiți cînd se aflau la ananghie, un anume Emil E., comis-voiajor al unei firme de deodorante, care recent lăsase cîștigul lui pe o lună la ea, în Aurorastrasse, avusese impresia că în apartament mai este cineva. Nimeni nu a reușit, însă să-l găsească. Se vehicula ipoteza că fugise. Poliția a fost rugată să intervină pe lîngă Interpol, s-a procedat aproape la fel ca și la arestarea lui Isaak Kohler. Daphne le-a făcut greutăți, le-a cerut mandat din partea procuraturii înainte de a-i percheziționa apartamentul, dar cînd Ilse Freude a intrat, a doua zi, în biroul meu din Zeltweg, l-a găsit pe vajnicul scrimer și maestru al tirului spînzurat de lustră, legănîndu-se din cauza curentului care s-a produs între fereastra deschisă și ușa pe care a intrat; Benno păstrase o cheie de la vechiul lui birou și se urcase pe masa mea de scris, odinioară a sa, pe cînd eu îl căutam

la Daphne — zile în șir după aceea am mai mirosit a toate parfumurile posibile pe care comis-voiajorul de deodorante Emil E. ... Poate că motivul pentru care nu-mi face deloc plăcere să relatez despre acest proces este că acolo s-ar fi vorbit despre recenta mea legătură cu Daphne, și aceasta în prezența Hélènei, dacă Stüssi-Leupin ar fi interogat-o pe Daphne, lucru care s-ar fi întîmplat cu siguranță dacă Benno nu i-ar fi luat-o înainte prin sinuciderea lui, care a fost interpretată drept mărturisire a vinei : dr. Isaak Kohler a fost deci achitat cu tot fastul. Cînd a părăsit sala și a trecut prin fața mea, s-a oprit și m-a privit cu ochii lui reci, impasibili, și mi-a spus că ceea ce s-a petrecut acum a fost cea mai mizerabilă dintre toate soluțiile și că dacă am avut dificultăți financiare, ceea ce era de la sine înțeles, ar fi trebuit să vin la el, nu să-i dau documentele lui Stüssi-Leupin, care a înscenat tot teatrul ăsta îngrozitor, o achitare, la naiba, e îngrozitor să faci pe mielușelul nevinovat, chiar dacă ești nevinovat, iar apoi spuse o frază care m-a înfuriat la culme și care m-a făcut să înțeleg că este de datoria mea să-l împușc pe Kohler, fiindcă cineva trebuie să restabilească dreptatea, pentru ca lucrurile să nu se transforme pe de-a întregul într-o farsă : mi-a spus că dacă i-aș fi dat lui documentele în loc să i le vînd lui Stüssi-Leupin, Benno s-ar fi bălăbănit de lustră și fără proces, iar după aceea îmi dădu un brînci, ca unui ticălos, încît am venit peste Mock, care stătea în spatele meu, își pusese aparatul auditiv în buzunarul de la vestă și murmura : „chiar așa, chiar așa". Kohler a părăsit apoi clădirea tribunalului. Sărbătorirea victoriei a avut loc în casa breslelor „La furnica". A urmat un discurs în hexametri al primarului orașului, apoi plecarea în Australia și sosirea mea, în fugă, la aeroport, cu revolverul în mînă, dar prea tîrziu. Știți povestea. A trecut de atunci un an și jumătate și este din nou toamnă. Mereu se face toamnă. Vai, doamne, din nou m-am îmbătat, mi-e teamă că scrisul meu va deveni ilizibil, și este abia ora unsprezece dimineața — mai sînt încă 35 de ore și 15 minute —, continui să beau, se apropie catastrofa. Ar fi îngrozitor ca Hélène să mă iubească și acum, ar fi sentința mea

de condamnare la moarte. Singurul lucru pe care pot să-l spun cu siguranţă este că eu am iubit-o, poate că o mai iubesc şi acum, deşi se culcă cu bătrînul Stüssi-Leupin şi, mai recent, am văzut-o cu Friedli, o ţinea cu mîna lui dreaptă pe după umeri ca şi cum ar fi fost de mult proprietatea lui, dar de fapt, toate astea nu contează. Este la fel de inutil să scriu despre dragostea noastră ca şi despre convorbirea pe care am avut-o mai înainte pe scări cu predicatorul sectei, Berger, — mai înainte pentru că m-am dus din nou la „Höck", a fost un eşec total, n-am putut să fac rost de whisky, clienţii obişnuiţi ai localului se uitau la un meci de fotbal la televizor şi erau într-o dispoziţie proastă, deoarece elveţienii jucau prost şi chiar şi tipii care altădată mă întrebau adrese erau prost dispuşi. „Monaco" era închis. Nu aveam nici un ban la mine, uitasem portmoneul, trebuia neapărat să fac rost de whisky, m-am îndreptat clătinîndu-mă spre „Du Théâtre", şi aici era pustiu, Alfredo, dacă acesta era Alfredo, îmi aruncă o privire stranie, iar Ella şi Klara s-au îndreptat hotărîte spre mine, cînd de undeva din fundul sălii, cineva îmi strigă numele. Stüssi-Leupin stătea la masa unde obişnuia să stea James Joyce şi mă invită cu o mişcare a mîinii să mă aşez. Ella şi Klara păreau nemulţumite de acest lucru, însă Stüssi-Leupin era Stüssi-Leupin. Mi-a cerut să mă închei la pantaloni, şi după ce m-am aşezat, îmi spuse că m-am dus de rîpă şi-şi turnă rachiu în cafea. Am nevoie de o sticlă de whisky, am spus absent, starea mea era disperată, îmi dădeam seama că fără whisky nu mai pot trăi, mă apucase spaima că n-o să pot face rost de whisky, tot corpul mi se împotrivea să beau orice altceva decît whisky, de pildă vin sau bere sau rachiu sau chiar acel must acru de mere, pe care îl beau aici toţi cerşetorii (care îşi distrug astfel ficatul, dar nu suferă de reumatism, un rest de demnitate în mine pretindea să beau doar whisky, de dragul dreptăţii care avea să mă distrugă, şi Ella pusese deja un pahar în faţa mea. Valea Stüssi are nevoie de un avocat îmi spuse sec Stüssi-Leupin, succesorul lui, „împuternicitul" Stüssi-Sütterlin fusese ucis la vînătoare, cineva l-a luat drept o capră neagră, nu poate fi vorba decît de un Stüssi-Bierlin sau un Stüssi-Feusi,

sau chiar de un Stüssi-Moosi, judecătorul de instrucție din Flötigen a predat dosarul la arhivă, neavînd nici o speranță că va fi clarificat vreodată, ar fi un post pentru mine, aș fi primul Ne-Stüssi care funcționează ca „împuternicit", iar el, Stüssi-Leupin, o să aranjeze ca să primesc înapoi autorizația de avocat. Tocmai mie îmi face el propunerea asta, am răspuns și am dat tot paharul de whisky pe gît; tocmai dumneavoastră, mi-a răspuns el, știți, Spät, continuă el, este timpul să trageți din toate astea concluziile care se impun, și dacă pasiunea lui, a lui Stüssi-Leupin, este să-i salveze și pe vinovați din gura rechinilor justiției, dacă au o șansă de-a scăpa, să-i dau voie să folosească această metaforă, face aceasta nu pentru a-și bate joc de justiție. Un avocat nu este judecător, treaba lui dacă crede sau nu în dreptate și în legile deduse din această idee, la urma urmei aceasta este o problemă metafizică, cum ar fi, de pildă, problema esenței numărului, în calitate de avocat este însă de datoria lui să cerceteze dacă subiectul de care se ocupă justiția poate fi considerat de aceasta vinovat sau nevinovat, indiferent dacă el este vinovat sau nevinovat. Hélène îi povestise de bănuiala mea, însă cercetările mele fuseseră insuficiente, Hélène fusese în acea vreme stewardesă — o, doamne, pe atunci se mai credea că această profesiune este ceva deosebit —, dar nu zburase cu avionul cu care ministrul englez se reîntorsese în insula lui. Pentru că acesta a zburat cu un avion militar englez și, desigur, nu se punea problema utilizării unei stewardese a companiei „Swissair". Faptul că Hélène mi-a răspuns atunci la întrebare atît de neclar este explicabil, ea nu înțelesese imediat sensul întrebării, iar în ce privește cuvintele pe care Kohler mi le spusese și despre care Mock îi relatase, acestea îi sînt de neînțeles. Kohler fusese de acord cu deschiderea unui nou proces și pentru a nu fi obligat să apară în postura de miel nevinovat ar fi fost suficient să declare că l-a împușcat pe vechiul membru al P7N-Clubului și să explice cum, pe toți dracii, a făcut să dispară revolverul, el, Stüssi-Leupin, are un sentiment al naibii de neplăcut datorită faptului că l-a eliberat pe bătrîn, firește, a fost datoria lui juridică, însă acum, are impresia că a pus în libertate o fiară, un tip solitar, care continuă să fie foar-

te periculos, în spatele comportamentului lui Kohler se ascunde un motiv, pe care nu l-a identificat, mai întîi crezuse că domnişoara Steiermann se foloseşte de Kohler pentru a-şi atinge ţesuturile, însă, în prezent, i se pare că dr. Kohler este cel care se foloseşte de Steiermann. Winter, Benno, Daphne, cei doi proxeneţi, cam mulţi morţi, şi dacă n-am să las totul în plata domnului, nu peste multă vreme s-ar putea să fiu şi eu pescuit din Sihl. Ei bine, am pus mîna pe sticlă, dar cum am ajuns în Spiegelgasse, nu-mi aduc aminte — în timp ce Stüssi-Leupin îmi înşira cugetările lui, Ella îmi mai turnase un whisky —, este o minune şi faptul că am mai fost în stare să redau convorbirea cu el, este deja ora unu jumătate noaptea, între timp cred că am aţipit puţin — mai sînt doar ceva mai mult de douăzeci de ore — ba nu, am greşit, nouăsprezece ore, este ora două şi jumătate noaptea — şi, atunci, Kohler — dr.h.c. Isaak Kohler va —, convorbirea cu Simon Berger am avut-o probabil pe scări, pe cînd mă întorceam cu sticla de whisky de la Stüssi-Leupin în Spiegelgasse. Trebuie să fi trecut săptămîni întregi de cînd psalmii sfinţilor din Uetli nu s-au mai auzit, zumzetul lor a încetat brusc — Stuber de la Moravuri mă vizitase şi îmi făcuse aluzii vagi că autorităţile bănuiesc că între mine şi prostituţia organizată continuă să existe legături, cînd izbucni pe neaşteptate psalmul „Isuse Hristoase, rănile tale", apoi se auziră strigăte, proteste, urlete, o larmă extraordinară, după care tropăitul a o mulţime de picioare care coborau în fugă scările şi, în fine, o linişte de mormînt, iar Stuber continuă să-mi expună supoziţiile sale: de aceea am fost destul de mirat să-l găsesc în faţa uşii localului sectei de la etajul de sub mine pe predicator. Se sprijinea de uşă, nemişcat, am vrut să trec pe lîngă el, dar el veni clătinîndu-se spre mine, ar fi căzut jos, dacă nu-l prindeam. După ce-am reuşit să mă desprind de el, am văzut că faţa îi era arsă şi n-avea ochi. Îngrozit, am vrut să urc mai departe scara, pentru a mă refugia în camera mea, dar Berger nu-mi dădu drumul, mă prinse în braţe şi începu să strige că a privit la soare pentru a-l vedea pe Dumnezeu şi, văzîndu-l pe Dumnezeu, începuse să vadă,

pentru că pînă atunci fusese orb, dar acum vede, vede, și strigînd aceasta, mă trase în jos atît de tare încît am căzut amîndoi pe scara care ducea în camera mea. Nu știu ce tot mi-a povestit, eram prea beat pentru a înțelege, se pare că niște prostii despre ceea ce a văzut el în interiorul Soarelui, despre întunericul total care domnește acolo și care este unul și același lucru cu obscuritatea Domnului, care poate fi cunoscută numai dacă lași Soarele să-ți ardă ochii, fiindcă abia atunci poți percepe cum Dumnezeu se concentrează ca un punct al întunericului total în interiorul Soarelui, pe care cu o sete infinită Soarele îl absoarbe în sine, fără a deveni mai mare, ca și cînd el ar fi o gaură fără fund, hăul hăurilor și cum Soarele se golește spre interior, extinzîndu-se astfel, dar nimeni nu observă acest lucru, însă mîine, pe la zece jumătate noaptea, va veni sorocul, Soarele, devenit numai lumină, va străluci și se va extinde, cu viteza luminii și va pîrjoli totul, Pămîntul evaporîndu-se în această lumină extraordinară, cam astea trebuie să-mi fi spus, vorbea ca un om beat altui om beat, pentru că eram beat atunci, iar acum sînt și mai beat și nu știu de ce scriu toate astea despre predicatorul acela, care apăruse cu chipul acoperit în fața comunității sale, le anunțase sfîrșitul lumii și, după ce le-a cerut adepților să-și țină ochii în soare pînă cînd acesta îi va arde, și-a tras eșarfa de pe cap : strigătele, protestele, urletele, larma grozavă pe care o auzisem, comunitatea coborînd în fugă scările, fuseseră răspunsul la îndemnurile lui. Am recitit ce-am scris. Mai sînt circa trei ore pînă cînd voi pleca la aeroport. Comandantul a venit cam pe la șapte și jumătate dimineața, sau chiar mai devreme stătea în fața sofalei mele, am fost mirat cînd m-am trezit să-l văd acolo, adică l-am văzut de fapt abia după ce am vomitat și m-am întors de la WC, vrînd să intru din nou în pat. Comandantul m-a întrebat dacă să-mi facă o cafea, apoi s-a dus să o facă, fără să mai aștepte răspunsul meu, iar eu am adormit din nou și cînd mi-am revenit, cafeaua era deja gata, am băut-o în tăcere. Comandantul m-a întrebat apoi dacă știu că sînt un „al zecelea", și la întrebarea mea ce semnificație are această stranie întrebare, mi-a răspuns că el îl face scă-

pat pe fiecare al zecelea, iar eu sînt unul dintre aceștia. Altfel ar fi trebuit să mă aresteze încă de la mormîntul lui Daphne, și el a fost avocat, ca și mine, la fel de lipsit de succese, primind doar din cînd în cînd cîte un caz ca apărător din oficiu, așa că a ajuns la poliție, ca socialist, prietenii din partid — care nici în vis nu s-ar fi gîndit să i se adreseze dacă ar fi avut nevoie de un avocat — i-au făcut rost de un post în secția de criminalistică a poliției orășenești, și anume de consultant juridic, faptul că a avansat continuu și, în fine, a ajuns comandant nu se datorează unor realizări de excepție, ci intrigilor politice care l-au propulsat, iar în celelalte compartimente ale aparatului juridic situația se prezintă la fel, nu că ar fi vorba de corupție, dar pretenția justiției de-a fi o instanță obiectivă, un instrument complet liber de orice prejudecăți și considerente sociale este atît de departe de ceea ce se întîmplă în realitate, încît el nu poate lua în tragic cazul Kohler, așa cum fac eu, desigur, fusese o greșeală din partea mea să accept însărcinarea lui Kohler și să dau materialele lui Stüssi-Leupin, astfel încît acesta l-a putut face pe Benno să se spînzure de lustră și să cîștige procesul, însă — oricît de vinovat ar fi Kohler de una sau de alta — și, în fond, știu cu toții că numai consilierul cantonal l-a împușcat pe profesorul universitar, nici măcar el, comandantul, nu se îndoiește de acest lucru — dacă se uită la mine și se gîndește la protestul meu violent împotriva unei achitări, ce-i drept cam ciudate din punct de vedere juridic, dar ireproșabilă și, de aceea, justificată, — chiar dacă prin aceasta dreptatea a fost făcută șah-mat —, este nevoit să ajungă la concluzia că nu-mi mai rămîne altceva de făcut, în cazul cînd vreau să mai impun dreptatea în această poveste, decît să-l condamn la moarte pe Kohler și pe mine însumi și să execut această condamnare la moarte să iau revolverul pe care îl țin ascuns în spatele sofalei și să-i fac de petrecanie lui Kohler și apoi mie însumi, ceea ce are, după părerea lui o bază logică, dar ar fi absurd să se întîmple, fiindcă vizavi de dreptate, luată la modul absolut, adică în ceea ce este ea ca idee, nici eu nu stau mai bine decît Kohler. nu-i nevoie decît să-mi amintească de rolul pe care

l-am jucat în moartea lui Daphne. În fața dreptății, și Kohler și eu sîntem doi asasini. Un judecător, în schimb, își exercita funcția în condiții foarte dificile. El trebuie să aibă grijă de buna funcționare a unei instituții atît de imperfecte cum este justiția, care nu-i bună de nimic altceva decît să asigure pe lumea asta o anumită respectare a regulilor de joc omenești. Un judecător trebuie să fie tot atît de puțin drept pe cît trebuie să fie Papa de puțin credincios. Dar cînd se mai găsește cîte unul care își propune să facă dreptate pe cont propriu se petrec lucruri de-a dreptul inumane. Pentru că un asemenea om nu-și dă seama că uneori pungășiile sînt mai umane decît lucrurile corecte, deoarece mecanismele lumii trebuie să fie unse din cînd în cînd, o funcție pe care țara noastră pune un accent deosebit. Un asemenea fanatic al dreptății trebuie să fie el însuși drept iar în ceea ce mă privește răspunsul la această întrebare nu pot să-l dau decît eu însumi. Vedeți, comandante, sînt capabil să redau mai mult sau mai puțin exact convorbirea noastră — sau mai bine zis expunerea dumneavoastră, fiindcă eu n-am scos o vorbă, am zăcut pur și simplu, îmi era îngrozitor de rău, și v-am ascultat — și nu m-a mirat faptul că ați ghicit de la început ceea ce mă hotărîsem să fac, și, poate că am ajuns un decăzut i-am ajutat pe Lucky și pe Marchizul din Neuchâtel să-și facă rost de alibi, am devenit ceea ce sînt, prea prăpădit pînă și pentru Noldi-Orhidee și sub demnitatea damelor aflate sub protecția lui, pentru ca în acest fel să devin la fel de vinovat ca dr.h.c. Isaak Kohler, însă prin aceasta, sentința mea și executarea ei de către mine sînt cauza cea mai dreaptă din lume, fiindcă dreptatea poate fi realizată practic numai între vinovați egali, după cum nu există decît o singură răstignire, cea de pe altarul din Isenheim reprezentînd un uriaș răstignit pe cruce, un hoit de om gras, sub a cărui greutate s-au încovoiat bîrnele pe care este crucificat, un Hristos mai îngrozitor decît cei pentru care a fost zugrăvit acest altar, leproșii, care, văzînd acest Dumnezeu, simt că între ei și Dumnezeul care, potrivit credinței lor, i-a pedepsit cu lepra, se instaurează dreptatea : pentru

ei, acest Dumnezeu a fost pe bună dreptate crucificat. Scriu acum în stare de trezie, domnule procuror federal Feuser, sînt treaz și tocmai de aceea vă rog să nu-i reproșați comandantului că ar fi trebuit să-mi ia revolverul, întreaga convorbire sau, mai bine zis, toată lecția asta plină de cumsecădenie a comandantului nu a avut deloc un ton părintesc, cît privește povestea cu „al zecelea", pe care îl lasă să scape, creadă cine ce vrea, fiindcă îmi închipui că ar fi tare bucuros să prindă măcar pe tot al zecelea delicvent, totul a fost o provocare : ulterior o să se supere că nu m-a arestat atunci, la înmormîntare, cînd, după ce vîntul mi-a luat calota umbrelei, am rămas cu stiletul în mînă, dar îl cunosc, gîndește rapid, a înțeles că, apoi ar fi trebuit să fie repusă pe tapet nu numai asasinarea sărmanei Daphne Müller, ci și cea a asasinului asasinilor și că atunci ar fi trebuit să ajungă la Monika Steiermann, și cine ar vrea să se pună rău cu un imperiu al protezelor, care este pe punctul de a se lansa din nou în afacerile cu arme, dar peste două ore — mai exact peste două ore și treisprezece minute — cînd voi trage asupra lui dr. h. c. Isaak Kohler, comandantul va interveni, chiar dacă împușcăturile n-ar avea nici un efect — căci, domnule procuror federal, asupra unui lucru să cădem de acord : pe de-o parte, comandantul a încercat ca prin mișcătorul lui discurs să împiedice ca împușcăturile, dacă aveam să trag, să fie periculoase — că eu am schimbat de multă vreme gloanțele oarbe cu gloanțe adevărate nu aveți de fapt de unde să știți, domnule comandant (mă adresez din nou dumneavoastră). De aceea nici nu m-am referit vreodată mai amănunțit la telalul de la parterul casei noastre. Instinctiv. Pentru ca să nu vă ocupați nici *dumneavoastră* mai îndeaproape de el. Acest tip cu un singur ochi este un original, și la el găseai tot ce vrei. Fiindcă și acest lucru aparține acum trecutului, telalul s-a mutat de trei săptămîni, magazinul de la parter și locuința de la etajul întîi sînt goale la Sfinții din Uetli domnește de asemenea liniștea și dezolarea, în plus am găsit ieri (sau alaltăieri, sau răsalaltăieri) o scrisoare recomandată, pe care o primisem în urmă cu cîteva luni, dar nu o deschisesem, prin care eram înștiințat că imobilul din

Spiegelgasse, declarat monument de arhitectură, necesită urgente lucrări de renovare, iar acestea vor fi executate de Friedli, care va transforma interiorul casei, amenajînd în vechile spații locative apartamente de lux, noua sa ocupație, astfel încît sînt nevoit că pînă la 1.10 să părăsesc locuința, și cum 1.10 a trecut de mult, ieri a trebuit să rătăcesc prin oraș, pentru a face rost de ultima mea sticlă cu whisky de la Stüssi-Leupin la „Du Théâtre", astfel aș fi găsit la telalul chior, în locuința acestuia, ce-i drept nu whisky, ci o sticlă de grappa, așa cum am mai găsit în prăvălia lui, în pîlnia unui bucium și cartușele, în locul cărora am pus pe cele oarbe cu care dumneavoastră, domnule comandant, mi-ați încărcat revolverul. Atît dr. h. c. Isaak Kohler, cît și eu, vom avea parte de o moarte muzical-folclorică, datorită acestui bucium. Însă, înainte ca eu — chiar dacă starea mea de trezie devine tot mai amenințătoare, ca și cînd în fața mea ar apărea un soare, la care sînt obligat să mă uit, la fel ca nebunul de predicator —, înainte deci ca eu, peste nici o oră, să plec la aeroport (cu Volkswagenul meu, care n-a fost reparat cine știe ce, vreau să spun că reparațiile au fost întrerupte din lipsă de bani), încă un ultim cuvînt pentru dumneavoastră comandante : îmi retrag bănuiala. Ați acționat corect. Ați vrut să-mi lăsați libertatea deciziei, să nu-mi lezați demnitatea. Îmi pare rău că am luat o altă decizie decît cea pe care ați sperat. Și acum, o ultimă mărturisire : În acest joc cu dreptatea nu m-am pierdut numai pe mine, ci și pe Hélène, fiica celui pe care îl voi ucide, care, la rîndul lui, este ucigașul meu. Va trebui să mă împușc, deoarece îl voi fi împușcat pe el. *Futurum exactum*. Îmi reamintesc orele de latină pe care le-am făcut la orfelinat cu un preot bătrîn, ce m-a pregătit pentru gimnaziul din oraș. Am povestit întotdeauna cu plăcere despre orfelinat, chiar și la Mock am povestit despre asta, deși era greu să întreții o conversație cu el, După ce un scriitor a vorbit de moartea mamei sale de care a fost foarte atașat, am început să-i explic avantajele orfelinatului, și în acest context am apreciat că familia este un cuibar al criminalității, iar mult lăudata fericire familială nu este decît un rabat, ceea ce l-a iritat vizibil

pe scriitor, iar pe Mock l-au făcut să rîdă, nimeni nu știe ce înțelege acesta dintr-o conversație și ce nu — cred că urmărește mișcarea buzelor atunci cînd nu-și găsește aparatul auditiv, deși el contestă acest lucru (și asta este una dintre vicleniile lui), iar dacă eu mă fudulesc, a zis el, că am crescut fără tată și fără mamă, această afirmație i se pare ciudată, din fericire, însă, a continuat el în felul lui molcom de a se exprima — scriitorul plecase de mult —, am ajuns jurist și nu am de gînd să devin politician, ceea ce nu este încă exclus, însă un om care se entuziasmează pentru un orfelinat este mai rău decît unul care în tinerețea lui a avut de furcă ori cu tatăl său ori cu mama sa, ba chiar cu amîndoi, așa cum a fost cazul cu el, Mock, care îi urîse pe părinții lui ca pe dracu, după cum s-a exprimat el însuși, deși aceștia au fost creștini de treabă, însă el îi urîse pentru că aduseseră pe lume opt copii și pe el pe deasupra, fără a întreba pe vreunul din acest șir de copii, depășind orice medie, dacă el sau ea au vrut să se nască, procreația este o crimă fără seamăn, și acum, cînd cioplește cu furie la un *chemp* (prin acesta se referea la un bloc de piatră), își închipuie că acesta este fie tatăl fie mama lui, pe care se răzbună, însă în cazul meu își pune întrebarea ce fel de tip sînt eu de tot bat cîmpii cu orfelinatul. Ei bine, el, Mock are o ură organică împotriva celor care l-au procreat, născut, iar apoi nu l-au aruncat la cea mai apropiată ladă de gunoi și cioplește această ură în piatră sub forma unei figuri, care îi este dragă, deoarece este creată de el și care, dacă ar avea sentimente, l-ar urî, poate, la rîndul ei, așa cum și-a urît și el părinții, care și ei l-au iubit, al căror copil dificil a fost, toate acestea sînt omenești, un ciclu al urii și dragostei între creator și creațiune, dimpotrivă însă, cînd se gîndește la unul ca mine care, în loc să urască ceea ce l-a făcut să fie, iubește o instituție care l-a creat și l-a instruit și care astfel este predestinat să nutrească o pasiune pentru ceva neomenesc, pentru o ideologie sau doar pentru un principiu, de pildă pentru dreptate, și cînd se gîndește apoi la modul în care unul ca mine se comportă cu oamenii care nu corespund principiului său, cel al dreptății, pentru a rămîne la exemplul de mai înainte, căci cine ar putea

să corespundă, acestui principiu, îi trec pur și simplu toate transpirațiile de teamă. Ura lui este constructivă, a mea distructivă, ura unui ucigaș. „Spăt, prietene", își încheie el raționamentul destul de neinteligibil, „îmi pare rău de dumneavoastră. Ați pornit-o cu stîngu'." De atunci n-am mai călcat în atelierul lui. De ce vă povestesc această convorbire, domnule comandant : deoarece acest sculptor, care de curînd a fost sărbătorit la Veneția, a avut al naibii de multă dreptate. Sînt un om ieșit din retortă, crescut într-un laborator model, condus după principiile educatorilor și psihiatrilor pe care țara noastră i-a produs alături de ceasurile de precizie, medicamentele psihotrope, secretul bancar și neutralitatea permanentă. Aș fi putut deveni un produs model al acestei instituții de experimentare, numai că ei i-a lipsit un singur lucru : o masă de biliard. Așa că am fost adus pe lume fără să am posibilitatea s-o înțeleg, deoarece nu m-am confruntat niciodată cu ea, deoarece mi-am închipuit că în ea trebuie să domnească ordinea din orfelinatul în care am fost crescut. Fără a fi pregătit am fost aruncat într-o ordine a animalelor de pradă, ordinea oamenilor, fără a fi pregătit m-am confruntat cu instinctele care fac să apară o asemenea ordine — lăcomia, ura, teama, viclenia, puterea, iar în neputința mea am fost expus și acelor sentimente care fac ca această ordine a animalelor de pradă să aibă o față umană — a demnității, moderației, rațiunii, în fine, a dragostei. Am fost luat de valurile realității omenești cum este luat cineva care nu știe să înoate de apele tumultoase ale unui rîu, luptînd să mă scufund, și în timp ce mă scufundam am devenit eu însumi un animal de pradă, la care, după acea convorbire nocturnă cu Stüssi-Leupin, cînd i-am vîndut materialul care urma să servească pentru eliberarea unui ucigaș, a venit fiica acestuia : Hélène mă aștepta în biroul meu de avocat din Zeltweg, în somptuosul meu apartament de trei camere pe care îl preluasem de la Benno. Abia acum îmi dau seama de faptul că mă aștepta în locuință și nu în fața acesteia. În fotoliul din fața mesei mele de scris. Și de faptul că locuința îi era cunoscută. De fapt, cine-i rezista lui Benno ?! Iat-o deci venind la mine, fiindcă avea încredere în mine, și dăruindu-mi-se, deoarece o doream, eu

însă, n-am avut curajul să am și eu încredere în ea și să cred că și ea mă dorea deoarece mă iubea. Așa că dragostea noastră a eșuat. Nu i-am spus că tatăl ei nu a fost silit de nimeni să săvîrșească asasinatul (chiar dacă pitica aceea infernală dorea probabil această crimă) și nici că lui îi plăcea doar să joace pe sărmana noastră planetă rolul lui Dumnezeu și nici că m-am lăsat cumpărat de două ori, de tatăl ei și de starul avocaților a cărui plăcere consta în a duce pînă la capăt jocul justiției, ca un mare maestru care, generos, preia o partidă de șah începută de un debutant. Ne-am culcat deci unul cu altul, fără a vorbi unul cu altul, fără a ne da seama că nu există fericire fără vorbire. Poate din această cauză nu există decît fericire de moment, o fericire cum a fost cea pe care am simțit-o în acea noapte cînd am avut revelația a ceea ce aș fi putut deveni, a virtualităților infinite ce zăceau în mine și pe care nu le-am realizat, și atunci am fost fericit, o noapte întreagă, fiind convins că am să devin ceea ce n-am devenit. Dimineața, cînd ne-am uitat unul la altul, ne-am dat seama că totul se sfîrșise. Acum trebuie să plec la aeroport.

III

Postfața editorului: Am făcut cunoștință într-un mod destul de straniu și, de fapt, întîmplător, cu o serie de oameni despre care abia mai tîrziu am aflat nu numai că au fost amestecați în această acțiune pe multiple planuri, dar au fost chiar principalii ei actori.

Trebuie să fi fost prin anul 1984. La München. Nu obișnuiesc să țin un jurnal. De aceea datele pe care le menționez nu sînt niciodată foarte exacte. Cred că era pe la sfîrșitul lui mai, și pe atunci credeam că întreaga poveste este născocită. O vilă agreabilă, un parc agreabil care se pierdea sub copacii înalți. În parc, de-a lungul unuia dintre pereții vilei, mese acoperite. O amfitrioană drăguță. Editori, ziariști, oameni de teatru, film — pe scurt, o viață culturală bine dozată. Ca întotdeauna confund pe cineva cu altcineva. Nu-mi dau seama dacă o persoană

este într-adevăr cine cred eu că este. Pînă la urmă e cu totul altcineva. Apoi și acest altcineva se dovedește a fi cu totul altcineva. Înspăimîntat, îl înspăimînt apoi pe directorul unui teatru unde, odinioară, cunoșteam pe toată lumea și în prezent nu mai cunosc pe nimeni. cred că are impresia că vreau să-i plasez o piesă, și el crede într-adevăr că vreau să-i plasez o piesă de teatru. Un actor se învîrte și el printre noi, ca un rege Lear care și-a uitat textul și este dezolat: „Teatrul este pe moarte. Nu mai sînt piese noi." Pe un alt actor l-am văzut atît de frecvent la televizor încît îmi închipui că sîntem cunoștințe vechi, ceea ce-l umple de mirare fiindcă acum ne întîlnim pentru prima oară. O femeie împinge un fotoliu pe rotile, în care se află un bătrîn. Este elegantă, de înaltă clasă, frumoasă. Are cam cincizeci de ani. O cunosc, dar nu-mi amintesc cum o cheamă. Mă salută distant, mă tutuiește, și-mi spune Max. M-a confundat. Rîsete. Se scuză. Mă simt flatat. Mi se adresează din nou cu „dumneavoastră". Cine-i bătrînul? Tatăl ei. Trebuie să fie foarte bătrîn. În curînd împlinește o sută de ani. Delicat și șubred. Dar destul de vivace. Pielea lui are o culoare roză. Părul — alb și rar, mustața tunsă scurt, barba îngrijită, ceva ce tinde spre barbișon. A conferit cu primul ministru al Bavariei. Despre politică? Nu, despre înființarea unei fundații a științei eficiente. Nu înțeleg. Există, în prezent, prea multă știință inutilă. Aha, înțeleg. Ea crede în continuare că o cunosc și, de fapt, eu nu o cunosc. Amfitrioana se întreține cu bătrînul. Pălăvrăgește cu el. Rîde mereu. Bătrînul face probabil glume. Stau între o cunoscută necunoscută și văduva de origine germană a unui editor italian, pe care, odată, am cunoscut-o, timp de o zi, la Milano. Cunoscuta, al cărei nume nu mi-l reamintesc, a observat că nu știu cine este. Tace. Văduva îmi povestește despre o actriță de care am fost odinioară îndrăgostit. A fugit cu un pompier, După masă — în salon. Oamenii de teatru și de film s-au adunat în jurul directorului de teatru. Sînt pasionați de artă. Ceilalți s-au strîns în jurul bătrînului din fotoliul pe rotile. Sînt pasionați de realitate. Un critic de artă rostește o alocuțiune de mulțumire pentru am-

fitrioană, reușind să reunească pentru cîteva minute cele două cercuri la un loc. Știe prea multe lucruri despre artă pentru a nu subaprecia realitatea și prea multe lucruri despre realitate pentru a nu subaprecia arta. Apoi cele două cercuri se despart iarăși. Unii discută despre Botho Strauss*, ceilalți despre Franz Josef Strauss**. Ce părere are bătrînul despre acesta. Este istoric, nu meteorolog. Ce-ar putea să spună? Istoricul face prognoze pe termen lung. Este un metafizician. Își închipuie că deține controlul asupra spiritului universal. Meteorologul face numai prognoze pe termen scurt. Este un om de știință. Nu-și poate imagina că poate să controleze atmosfera. Lumea este imposibil de înțeles. Ce se poate face din punct de vedere politic? Intervenții chirurgicale rapide, iar apoi, se ține sub observație efectul realizat. Ce vrea să spună prin asta? Un concern al cărui consilier fusese de bunăvoie, dar pe care îl condusese de nevoie, ajunsese într-o situație dificilă. Inutil s-o descrie mai îndeaproape. Situațiile economice sînt și mai complicate decît atmosfera, prognozele și mai imprecise. Bătrînul vorbea încet, abia auzit, dar repede. Doar din cînd în cînd se auzea un ușor clănțănit al dinților. În esență, a apărut necesitatea ca o persoană să fie ucisă. Toată lumea a rămas uluită. Perplexă. Dar și impresionată. Ca și cum bătrînul ar fi istorisit o poveste de dragoste. Desigur, să aduci vorba despre un asasinat a fost un *faux pas*. Și cercul cultural ciuli urechea. Era ca și cum bătrînul ar fi mîncat pește cu cuțitul. Însă unui rege și mai ales unuia care se apropie de o sută de ani, îi este permis și acest lucru. „Este pur și simplu fascinant", spuse o actriță pe care o mai văzusem la televiziune sau la cinematograf, sau credeam că o mai văzusem. Marele și micul ecran fac să se contopească figurile. Cel puțin zece actori seamănă perfect unul cu altul. Bătrînul ceru să i se dea un pahar de șampanie. Sorbi din el. Își făcu apariția un regizor și actor cu care eram prieten vechi. De origine elvețiană. Cu o morgă de cneaz rus, după ce și-a pierdut

* Botho Strauss, scriitor și dramaturg vest-german (n. 1944).
** Franz Josef Strauss (1915—1987), om politic vest-german.

proprietățile, obișnuit să se comporte cu lumea de parcă ar fi iobagii săi, înalt, voinic. Barba îngrijită, îmbrăcăminte voit neglijentă. Sărută mîna amfitrioanei, observă societatea intrigată, îi aruncă o privire amuzată, spuse cu acea grandoare înduioșătoare ce-i era proprie numai lui : „Vă salut, domnule consilier cantonal, bună, Hélène", îmi făcu și mie un semn destul de prietenos și spuse apoi : „Văd că domnul consilier cantonal este tocmai pe punctul de a vă istorisi povestea lui. Este fantastică" ; își turnă după aceea un pahar de șampanie și se așeză. Bătrînul își continuă povestea. Radia o asemenea autoritate, încît toți îl ascultau fascinați. Nu conta ce spunea, ci modul în care vorbea. De altfel este imposibil să reproducem povestea așa cum a relatat-o el. Să-l ierte amfitrioana că a vorbit pe față de asasinat. Fusese întrebat doar în legătură cu ceea ce este posibil din punct de vedere politic, explică el în continuare. Politica și economia se supun aceloraşi legi, cele ale politicii forței. Acest lucru este valabil și pentru război. Economia, în special, este o continuare a războiului cu alte mijloace. Așa cum există războaie între state, există și războaie între concerne. Războaiele civile au drept corespondent luptele interne pentru putere în cadrul unui concern. Pretutindeni și mereu apare necesitatea de-a înlătura de la putere oameni sau de-a fi înlăturat tu însuți. În asemenea situații se impune o intervenție chirurgicală rapidă, apoi se așteaptă rezultatul. Numai în cazuri foarte rare este necesar — trebuie să se recunoască acest lucru — să se recurgă la un asasinat. De fapt, crimele sînt metode ineficiente. Ține afectează decît fața exterioară a structurii lumii. Crima lui a fost necesară. Nu crima fusese însă problema, ci recunoașterea faptului că numai o crimă mai putea fi de folos. Firește, ar fi putut să însărcineze pe altcineva. Totul poate fi făcut prin alții. Insă, iată, are aproape o sută de ani, și pînă acum pînă și șireturile la pantofi și le-a legat singur. Desigur, ulterior s-au dovedit necesare și alte asasinate, însă acestea au avut loc de la sine, nici Dumnezeu nu a intervenit decît o dată la facerea lumii. Un impuls a fost suficient. Și el a găsit fulgerător soluția problemei. Zîmbi cu înțeles.

În urmă cu peste treizeci de ani, fusese nevoit să însoțească de la o clinică particulară la aeroport un om politic pe cît de renumit pe atît de nepopular. L-a găsit pe renumitul politician îmbrăcat într-un palton gros de iarnă, stînd cam neliniștit în fața patului. Acesta a spus că este urmărit. Taxa de moștenire, care fusese introdusă la propunerea lui, ruinase prea mulți oameni. Voia să se apere. A scos un revolver din buzunarul paltonului. Era hotărît să tragă în orice moștenitor dezmoștenit. O soră medicală o luase la fugă strigînd după ajutor. Apoi, ministrul și-a băgat din nou revolverul în buzunarul paltonului. Medicul, însoțit de doi îngrijitori, a venit și el în fugă. Colonel în armată, și un dur în medicină, medicul a diagnosticat că boala i se urcase politicianului la cap, ei da, nu era un profesionist rău, și a cerut ca pacientul să fie îndopat cu tranchilizante, însă apoi să fie expediat în patrie, ca nu cumva să dea ortul popii acolo. După o scurtă luptă, în cursul căreia un ingrijitor a fost făcut k.o., sărmanul flăcău a fost despachetat din paltonul său de iarnă cu revolver cu tot, i s-au făcut mai multe injecții în fund — să ne ierte doamnele — apoi a fost înfășurat din nou în palton și urcat în Rolls Royce. Așa a ajuns consilierul să se plimbe cu mașina prin oraș alături de un om de stat care înnebunise și era înarmat. Era o seară minunată de primăvară. Nu mai era mult pînă la căderea întunericului. Să fi fost ora șapte. Pentru că la noi oamenii se scoală devreme, obișnuiesc să ia cina devreme. Cum mergea cu automobilul pe Rämistrasse, alături de geniul financiar care atipise, a văzut lumea care se îmbulzea să intre la restaurant, și atunci, i-a trecut prin cap o posibilitate de a-și rezolva problema în modul cel mai elegant din lume. „Doamne", spuse văduva germană a editorului italian, cît este de palpitant. Persoana a cărei influență asupra concernului trebuia eliminată, povesti mai departe bătrînul, avea obiceiul de-a lua tocmai pe la acea oră masa într-unul din localurile cunoscute în toată lumea. Bătrînul goli un al doilea pahar de șampanie și continuă : I-a spus deci șoferului să oprească, a luat încetișor revolverul din paltonul ministrului care sforăia, a intrat în local, a constatat

că a raționat corect, fiindcă persoana era prezentă, așa că a împușcat-o, și apoi, ajuns din nou în Rolls-Royce, a pus revolverul la loc în buzunarul paltonului politicianului și l-a condus pe onorabilul ministru al Majestății-Sale la aeroport, unde l-a depus într-un avion special, care l-a transportat pe liderul de partid, cu revolverul lui cu tot, pe insula lui unde, abia ajuns, a reușit să ducă definitiv la ruină financiară fostul imperiu mondial. Se auziră chicote în surdină dinspre cercul culturii. Fiica păstra o tăcere suverană, care avea ceva fantomatic. Chiar dacă tatăl ei ar fi povestit că a condus un lagăr de concentrare, ea tot nu și-ar fi schimbat expresia feței. Și noi îl ascultam ca vrăjiți. Ca pe un bătrîn copil teribil. Amuzați, înveseliți, fermecați de ușurința și sarcasmul cu care povestea bătrînul, totul părînd ireal. Un editor întrebă jenat : „Și dumneavoastră ?" — „Dragă prietene", răspunse bătrînul, luînd dintr-un etui o țigară tare (cred, pe baza experienței mele de cînd eram fumător, că era vorba de o „Toppers"), „dragul meu, nu trebuie să uităm două lucruri. În primul rînd, ce fel de cercuri sociale sînt cele în care ne învirtim, și în al doilea rînd — justiția care, deși mai mult inconștient decît conștient, se orientează după cercurile sociale deasupra cărora ar trebui să se afle, chiar dacă — în special în cazul celor privilegiați se mai întîmplă să se comporte prea dur, pentru a preîntîmpina prejudecățile pe care ar putea să le mai aibă. Dar să nu mai plictisesc auditoriul. Fusese arestat și condamnat de curtea de apel, însă apoi fusese achitat de curtea de jurați, în pofida faptului că asasinatul fusese comis în fața unei mulțimi de oameni. Curtea de jurați a fost, firește, obligată să procedeze așa. Lipseau dovezile clare. Martorii se contraziceau. Arma crimei nu a fost niciodată găsită. Cine se uită în buzunarul unui ministru ?! Nu s-a putut dovedi nici existența unui motiv. Un procu-

ror federal nu putea pătrunde în toate intimitățile unui concern. Și apoi, întîmplător, fusese prezent la locul crimei și un fost campion al Elveției la tir cu pistolul, care, atunci cînd a fost căutat pentru a fi interogat, s-a spînzurat, trebuie să ai noroc, firește că ar fi fost posibil ca acesta să fi tras în același moment în care el, pe atunci în vîrstă de șaptezeci de ani, a vrut să tragă, oricum singurul lucru real în toată povestea asta a fost mortul, cu capul în tumedo à la Rossini, cu fasole verde, după cum își mai amintește, însă cum s-a ajuns la această realitate, acesta este, în fond, un lucru secundar. Își aprinse țigara cu care își făcuse de lucru pînă atunci, cam ca un dirijor cu bagheta sa. Brusc, societatea izbucni în rîs, unii bătură din palme, un ziarist, corpolent deschise fereastra și hohoti în noapte: „O glumă nemuritoare". Toți erau convinși de nevinovăția lui. Chiar și eu. Oare de ce? Datorită farmecului lui? Datorită vîrstei sale? Fermecător, spuse radiind văduva germană a editorului italian, amfitrioana reflectă că viața scrie cele mai incredibile istorii, fiica mă privea cu răceală dar și cu atenție, ca și cum ar fi vrut să-și dea seama dacă am crezut povestea bătrînului. Acesta își fumă țigara și reuși să facă inele de fum, o figură care mie nu mi-a reușit niciodată. Știe de asemenea că un învinuit pe nedrept nu este atît de supărător ca un ucigaș — spuse el — și primi aplauzele cordiale, așa este el, blestemat să nu-l creadă nimeni că a săvîrșit o crimă. Nici eu, desigur, spuse bătrînul adresîndu-mi-se, care în comediile mele îmi trimit eroii cu grămada pe lumea cealaltă. Din nou izbucniră rîsete, se stîrni rumoare, fu servită cafea și coniac. Mai rămîne problema morală, reîncepu bătrînul să vorbească, concentrîndu-și atenția asupra scrumului țigării sale, pe care nu-l scuturâ, ci îl lăsă cu grijă să crească. Pe

neașteptate devenise altul. Nu mai era centenar, ci atemporal. Indiferent dacă a ucis sau nu, spuse el, din punctul de vedere moral, contează intenția și nu realizarea acesteia. Însă problema morală este o problemă de justificare a unei acțiuni care nu corespunde principiilor generale ale unei societăți, după care, chipurile, se ghidează aceasta. Dar justificarea se încadrează în categoria dialecticii. Din punct de vedere dialectic, totul poate fi justificat, deci și din punct de vedere moral. Iată de ce el consideră că orice justificare e anostă sau, exagerînd puțin lucrurile, că orice morală e amorală și poate evidenția doar faptul că a acționat în interesul unui concern, care, de altfel, în pofida tuturor eforturilor, a dat faliment, așa încît și frumosul lui asasinat fusese inutil, fie că l-a săvîrșit el sau a fost săvîrșit de altul, așa că el poate da numai următorul răspuns la întrebarea privitoare la ce poate fi obținut prin politică. Dacă se obține ceva, se obține numai din întîmplare, și cînd se obține ceva întîmplător, acesta reprezintă contrariul a ceea ce se dorea să se obțină. Stimata amfitrioană să fie atît de bună să-i permită să plece, împreună cu fiica lui Hélène, la hotelul „Cele patru anotimpuri". Fiica împinse fotoliul pe rotile al bătrînului spre ieșire, fără să-mi mai arunce vreo privire. Consideram toată povestea drept o născocire. Cine ucide în felul acesta ? ! Desigur, pe vremuri, bătrînul a fost probabil foarte puternic și încă și acum mai avea o influență considerabilă, altfel de ce l-ar fi primit Strauss. Putea fi unul din cei care determină cursul economiei, care trebuie să aibă multe pe conștiință, însă manevrele de bursă sînt mai greu de povestit decît crimele, așa că el a flecărit despre o crimă născocită, fiind probabil sigur că nu o să-l creadă nimeni. În taxi uitasem deja povestea lui, reflectînd doar la modul în care subordonase

morala dialecticii, cînd mi-am amintit brusc numele lui : Kohler, Isaak Kohler. Stătusem, odată, la un banchet al prietenilor teatrului, vizavi de el. Lîngă fiica lui. Nu mai știu cînd. Oricum, în urmă cu mulți ani. Nu-mi mai amintesc ce sărbătoream. Cuvîntările nu se mai terminau. Kohler era pe atunci plin de vitalitate și bronzat de soare, fiica lui îmi povestise că tocmai se întorsese dintr-o călătorie în jurul lumii.

În vara următoare sau chiar la începutul lui septembrie. Tatăl unei cunoștințe încetase din viață, un anume Stüssi-Moosi. Cu cincisprezece ani în urmă, ea fusese menajeră la noi. Mă anunță că gospodăria tatălui ei era de vînzare. Cunoșteam ferma respectivă Casa era veche și dărăpănată. Eram decis s-o cumpăr Priveliștea era impresionantă. Undeva — valea Stüssi cu Stüssikofen, apoi Flötigen și Alpii. În spatele casei, un povîrniș abrupt. Satul era un cătun care nu se găsea de fapt în Alpii propriu ziși. Case vechi. O capelă. Din cînd în cînd, aici predica un preot din Flötigen. Un cimitir. Este ciudat că mai există sate în care nu ajung turiștii străini. Tratativele le-am purtat cu „împuternicitul", cum se numește pe acolo avocatul Acesta locuia într-o cameră de la hanul „Zum Leuenberger', iar afacerile le trata în sala de mese de la parter. Printre țăranii ce ascultau. Părea să fie mai mult un fel de jude sătesc ; cînd am sosit eu, tocmai aplana o dispută care se transformase în bătaie. Un țăran cu capul bandajat plecă înjurînd. Împuternicitul nu poate fi ușor descris. Un tip cam pe la cincizeci de ani. Dacă nu cumva era mult mai tînăr. Alcoolic înveterat. Bea *băzi*, un rachiu din fructe. Dădea impresia că e cocoșat, cu toate că nu era. Posac. Fața îi era buhăită, deși nu era lipsită de o anume noblețe. Ochii de un albastru

deschis erau înroșiți. Cînd viclean, cînd adormit. A încercat să mă tragă pe sfoară. A pretins un preț dublu față de cel la care făcuse aluzie fosta mea menajeră. Îmi povesti istorii complicate privind dificultățile ce-aș putea să le am cu consiliul comunal din Stüssikofen. A trăncănit ceva despre legile nescrise de aici. Îmi spuse că gospodăria respectivă era blestemată, țăranul Stüssi-Moosi se spînzurase. Toți țăranii Stüssi-Moosi se spînzuraseră. Țăranii, ascultau fără nici o rușine, ba chiar mimară gestul spînzurării cînd îmi vorbi despre țăranul care s-a spînzurat, ridicînd mîna dreaptă deasupra capului și prefăcîndu-se că trag de o funie, dîndu-și ochii peste cap și scoțînd limba. Am înțeles că împuternicitul nu voia să mă înșele, ci să mă împiedice să cumpăr această gospodărie — în schimb ulterior a înșelat familia fostei noastre angajate. Pentru că a vîndut gospodăria respectivă unui Stüssi-Sütterlin pe un preț de nimic. Cînd simți că interesul meu pentru gospodăria respectivă a slăbit, mai mult din cauza ostilității țăranilor decît ca urmare a stratagemelor sale, a devenit mult mai sociabil. Ce-i drept, era deja beat. Însă nu era un om neplăcut. Dimpotrivă. Deveni ironic. Deși cam caustic. Începu să povestească. Țăranii se apropiară. Îl aținau să vorbească. Evident, erau familiarizați cu ceea ce povestea el. Îl ascultau cum asculți un povestitor de basme. Pretindea că fusese un avocat cunoscut într-unul din cele mai mari orașe din țara noastră. Al naibii de cunoscut, după cum s-a exprimat el. Cîștiga bani cu ghiotura. De la marile bănci, de la familiile bogate ale orașului. Dar cele mai dragi cliente îi erau prostituatele. „Tîrfele" lui, după cum s-a exprimat. Istorisi nenumărate povești. În special în legătură cu Noldi-Orhidee. Majori-

tatea îmi dădeau impresia că fuseseră născocite. Dar eram fermecat.

Nu atît de povești în sine, cît de critica socială conținută în ele. Această critică avea ceva anarhist. Nu corespundea realității, ci ordinii din capul său. Începu o poveste încîlcită despre un proces de omucidere. Îl imita pe acuzat și pe cei cinci judecători de apel. Țăranii chicoteau. Ca apărător, cîștigase procesul. Abia după aceea își dăduse seama că cel achitat săvîrșise crima. Achitatul, un consilier guvernamental, îi trăsese pe sfoară și pe cei cinci judecători de apel. Țăranii jubilau, trecuseră și ei la *bäzi*. Evident, mai auziseră povestea de nenumărate ori și, totuși, nu se săturau ascultînd-o. Îi cerură insistent împuternicitului să povestească mai departe, el făcea nazuri, i se turnă *bäzi*, el arătă spre mine, spunînd că nu mă interesează, mi se turnă și mie *bäzi*, ba nu, ba nu, mă interesează. Împuternicitul povesti atunci cum încercase să obțină un proces de recurs, însă guvernul și, în cele din urmă, tribunalul federal l-au împiedicat să obțină acest lucru. Un consilier guvernamental este totuși un consilier guvernamental. Fiecare obstacol juridic care i se ridica în cale, fiecare șicană la care era supus provoca rîsete disprețuitoare în rîndul asistenței. Așa merg lucrurile în Elveția cea liberă, strigă un țăran și mai comandă un *bäzi*. Apoi acționase pe cont propriu, spuse împuternicitul. A așteptat pînă cînd consilierul guvernamental s-a reîntors dintr-o călătorie în jurul lumii. Aflase din presă data sosirii. Apoi îi comunicase comandantului poliției care îi sînt intențiile. Acesta a blocat toate căile de acces spre aeroport. Însă împuternicitul a reușit să se strecoare cu echipa de curățenie, îmbrăcat în femeie de serviciu. Într-unul din sînii artificiali avea ascuns un revolver. Un polițist îl strînsese de sînii falși

Împuternicitul strigase că este violat. Comandantul poliției își ceruse scuze și-l trimisese pe polițist la arestul aeroportului. De entuziasm, țăranii se plesneau peste coapse. Apoi, împuternicitul povesti cum îl împușcase pe ucigașul ce fusese achitat datorită lui. Pe drumul spre sala de așteptare pentru clasa întîi. Consilierul guvernamental căzuse cu capul într-un coș de gunoi. L-a nimicit pe ticălos la fel cum Wilhelm Tell l-a răpus pe Gessler în trecătoare, jubilă un țăran. Ceilalți izbucniră în aplauze. S-a iscat un tărăboi infernal. Asta-i dreptate adevărată. Împuternicitul jucă apoi scena arestării sale. Descrise modul în care comandantul îi smulse sînii falși. Se urcă pe masă. Susținu pledoaria apărării în fața celor cinci judecători de la curtea de apel care-l achitaseră pe cel ucis și care au fost nevoiți să-l achite acum și pe ucigașul acestuia. Atunci le-ar fi spus judecătorilor de la curte „Să vă ia dracu' cu justiția voastră cu tot" și s-a făcut împuternicit în Stüssital. Apoi se prăbuși din nou pe scaun. Un țăran se ridică în picioare, avînd în mîna stîngă o sticlă pe jumătate plină cu *bäzi*, îl bătu pe umăr pe povestitor și declară că el însuși este un Stüssi-Stüssi și că împuternicitul este singurul Ne-Stüssi din Stüssikofen, și totuși un elvețian autentic, apoi goli sticla și căzu peste masă, începînd să sforăie. Ceilalți începură să intoneze fostul imn național, a cărui primă strofă se încheia cu aceste cuvinte : „Să trăiești în veci Elveție ! Mai ai încă fii care, așa cum a văzut Sfîntul Iacob, sînt mereu gata de a porni la luptă". Povestea mi se părea cunoscută. Am mai vrut să aflu cîteva amănunte, dar împuternicitul era atît de beat încît nu se mai putea discuta cu el. Cîțiva țărani se sculară în picioare amenințători, în timp ce alții cîntau sfîrșitul celei de-a doua strofe : „Acolo unde Alpii nu ne mai pot apăra, / Domnul

este țăria noastră, stăm neclintiți ca niște stînci, / Fără a ne teme de primejdii, veseli chiar cînd moartea este pe aproape, / Rîzînd de orice durere." Îmi era milă de împuternicit. Dintr-un mare avocat ajunsese un prăpădit de avocat de provincie. Săvîrșise un asasinat, cîștigase propriul său proces, însă acest asasinat îl dăduse gata. Am renunțat la intenția de-a cumpăra gospodăria respectivă. Trebuia să plec, în Stüssital oamenii străini de localitate nu sînt iubiți și fiindcă îmi văzuseră automobilul cu număr de Neuchâtel, eram pentru ei de două ori străin, deși vorbeam aceeași limbă, poate ceva mai puțin cîntat decît ei. Am părăsit hanul. „Vii spre noi în zori, te văd în marea de raze, măreț și sublim ! / Cînd zăpada Alpilor se înroșește a dimineață, rugați-vă, elvețieni, rugați-vă ! / Sufletul vostru cucernic îl presimte pe Dumnezeu în măreția patriei !" răsuna în urma mea. Trecuseră la noul imn național.

Apoi, totul a căzut din nou în uitare. Bătrînul în fotoliul pe rotile, fiica lui, ucigașul beat din sala hanului din Stüssikofen, în mijlocul țăranilor amețiți, s-au scufundat în subconștient. Peste toate acestea s-a suprapus și necazul că nu am putut cumpăra gospodăria. Pentru că nu încercasem să o cumpăr doar dintr-un capriciu. Aveam nevoie de o schimbare. Reîntors acasă am început o reorganizare. Am curățat tot gunoiul care se strînsese în patruzeci de ani de activitate scriitoricească. Mormane de corespondență nedeschisă, facturi pe care nu le mai văzusem pînă acum deși le plătisem, deconturi de a căror existență nu aveam habar, munți de corecturi, manuscrise rescrise la nesfîrșit, fragmente, fotografii, desene, caricaturi, o dezordine îngrozitoare care în parte trebuia să fie transformată în ordine și în parte trebuia

să dispară. Am luat la întîmplare un manuscris din mulțimea de manuscrise necitite, înecate în potopul corespondenței nerezolvate de-a lungul deceniilor. Justiție. La gunoi cu maculatura. În timp ce-l aruncam, privirea mi-a căzut pe prima pagină a manuscrisului, unde am citit numele lui dr. h.c. Isaak Kohler. Am scos manuscrisul din sacul de plastic. Un anume dr. H. mi-l expediase din Zürich, însă nu citesc niciodată manuscrisele care mi se expediază. Nu mă interesează literatura, eu însumi fac literatură. Doctor H. Mi-aminteam. Localitatea Chur. 1957. După o conferință. Într-un hotel. M-am dus la bar să mai beau un whisky. În afară de barmaniță — o femeie ceva mai în vîrstă — nu se mai afla acolo decît un domn care mi s-a prezentat chiar de cum m-am așezat pe scaunul de la bar. Era dr. H., fostul comandant al poliției cantonale Zürich, de om înalt și masiv, cam de modă veche, cu lanțul de aur al ceasului trecîndu-i peste vestă, cum nu se mai vede decît foarte rar astăzi. În ciuda vîrstei, părul său țepos era încă negru, iar mustața stufoasă. Stătea la bar pe un scaun înalt, bea vin roșu, fuma Bahianos și vorbea cu barmanița, spunîndu-i pe numele mic. Avea o voce sonoră și gesturi vioaie, un om lipsit de complexe, care în același timp mă atrăgea și mă intimida. A doua zi dimineață m-a luat în automobilul lui pînă la Zürich. Am răsfoit manuscrisul. Era scris la mașină. Deasupra titlului era scris de mînă : „Faceți ce vreți cu el". Am început să citesc manuscrisul. L-am citit tot. Autorul, un avocat, nu prea se ridicase la înălțimea sarcinii propuse. Amestecase peste tot trecutul cu prezentul. Ceea ce era mai important povestea la sfîrșit și exact atunci a fost în criză de timp. Era zorit. În general lucrarea nu depășea nivelul unei încercări de diletant. Unele aspecte m-au nedumerit.. De

pildă, titlurile capitolelor : O încercare de a face ordine în dezordine. Și unele nume. Cine se mai numește astăzi Nikodemus Molch, Daphne Müller, Ilse Freude ? Și cine își mai pune în parc o armată de pitici de grădină ? Nu mi-a spus oare o dată, comandantul că îi place Jean Paul*? Pe comandant nu-l mai pot întreba nimic. A murit. În 1970. Am citit apoi scrisoarea pe care comandantul mi-o trimisese împreună cu manuscrisul : „Tocmai vin de la înmormîntarea lui Stüssi-Leupin. Doar Mock mai era prezent. După aceea, am luat masa împreună la «Du Théâtre» — supă cu perișoare de ficat, turnedo à la Rossini cu fasole verde. Apoi a urmat o căutare îndelungată a aparatului auditiv al lui Mock. Chelnerița îl luase împreună cu farfuriile de pe masă. În ceea ce-l privește pe fanaticul nostru apărător al dreptății reușise totuși să pătrundă în aeroport. Cu echipa de curățenie. Ba chiar a și tras, și de spaimă că glonțul a pornit, a căzut cu capul într-un coș de gunoi ; din fericire Kohler n-a observat nimic, pentru că tocmai atunci decola un avion cu patru motoare. Oricum, atentatorul nu ar fi putut provoca nici o pagubă. Se înșelase. Cercetasem cu atenție și prăvălia telalului. Gloanțele din bucium erau tot oarbe, preparate cu grijă de mine. După aceea însă, m-am frămîntat mult, gîndindu-mă ce să fac cu acest fanatic al dreptății. Era la capătul puterilor. Nu voiam să-l dau pe mîna justiției. Stüssi-Leupin (vezi mai sus) își asumă sarcina să se ocupe de el. Îi făcu rost de o slujbă. Au trecut cîțiva ani de atunci. Al dumneavoastră. dr. H., fost comandant.“ Am telefonat la Stüssikofen. A răspuns proprietarul hanului „Leuenberger“. L-am cerut la telefon pe împuternicit. Murise. Săptămîna trecută, de prea mult

---

* Jean Paul (pseudonimul lui Johann Paul Friedrich Richter) (1763—1825), scriitor german, reprezentant al romantismului.

băzi. Care îi era numele ? Numele lui ? Împuternicitul. Unde este înmormîntat ? Îmi spune că la Flötigen. M-am dus acolo. Cimitirul se afla în afara satului. Înconjurat de un zid de piatră. Poarta de intrare — din fier forjat. Era frig. Era pentru prima dată anul acesta cînd presimțeam iarna. Pentru mine, cimitirele au un aer familiar. Cînd eram copil, mă jucam în cimitir. Era cam individualist. Fiecare decedat își avea propria lui groapă, propria piatră de mormînt, propria cruce din fier forjat, propriul soclu, propriile coloane și exista chiar și un înger. Pe mormîntul unei anume Christeli Moser. Cimitirul din Flötigen era însă un cimitir modern, înființat de consiliul comunal din Flötigen cu numai zece ani în urmă. Toți cei care muriseră înainte de acești zece ani, nu mai erau de găsit. Deoarece cimitirul avea o suprafață limitată și nu mai putea fi lărgit — prețul terenului era prea ridicat —, nu puteai să stai îngropat mai mult de zece ani în pămîntul patriei. După aceea treceai direct în eternitate. Iar în acești zece ani trebuia păstrată o disciplină perfectă. Toți aveau același tip de mormînt, cu aceleași flori, cu aceeași piatră funerară, scrisă cu același scris. Astfel că morții se odihneau stînd smirnă, chiar și cel pe care-l căutam eu. Dezordonat în viață, dar ordonat în moarte. Era ultimul de lîngă o groapă încă goală. Piatra funerară și florile (ochiul-boului și crizanteme) fuseseră deja puse. Pe piatră scria :

FELIX SPÄT, ÎMPUTERNICIT, 1930—1984.

Reîntors acasă, am mai citit o dată manuscrisul. Fusese probabil copiat după un manuscris original scris de mînă. În pofida înfloriturilor pe care le-ar fi putut adăuga comandantul, era foarte autentic. În ceea ce privește povestea lui Spät, la Stüssikofen se lăuda cu o crimă pe

care nu o săvîrșise, iar la München, Kohler arătase cum a făcut ca fapta sa să fie pusă pe seama celui pe care dorea să-l înlăture o dată cu cel ucis. Am făcut o fotocopie după manuscris. Adresa doctorului h.c. Isaak Kohler am găsit-o într-o carte de telefon. I-am trimis copia. Cîteva zile mai tîrziu am primit o scrisoare din partea Hélènei Kohler. Mă ruga să-i fac o vizită. Starea tatălui ei nu-i permite să lipsească de lîngă el. I-am telefonat. A doua zi pătrundeam pe proprietatea lui Kohler.

Cînd am trecut de portalul din fier forjat de la intrarea în grădina vilei, am avut sentimentul că intru în manuscris, că acesta mă comentează. Natura însăși radia bogăție. Flora de octombrie nu era deloc zgîrcită. Copacii plini de maiestate. Încă vărateci. Nici un pic de foen. Gardurile vii și tufele erau tunse cu artă. Statuile pline de mușchi. Zei bărboși și goi cu dosuri și gambe de tineri. Eleștee tăcute. O pereche de păuni plină de gravitate. Pretutindeni o tăcere de moarte și o dulce somnolență. Doar păsărelele se mai auzeau ciripind. Casa — înconjurată de viță sălbatică, iederă și trandafiri, mare, spațioasă, cu frontoane. Interiorul comod și simplu. Mobilă stil veche, piese scumpe. Pe pereți — impresioniști renumiți. După aceea, maeștri vechi flamanzi (mă conducea o servitoare foarte bătrînă). Am fost rugat să-l aștept pe dr. h.c. Isaak Kohler în camera de lucru. Camera era spațioasă. Scăldată în razele aurii ale soarelui. Printr-o ușă cu canaturi deschise se putea ajunge în parc. Cele două ferestre care flancau ușa ajungeau pînă la podea. Un parchet prețios. O uriașă masă de scris. Fotolii adînci din piele. Pe pereți nici un tablou, doar cărți pînă-n tavan. Exclusiv lucrări de matematică și de științele naturii, o bibliotecă considerabilă. Într-o nișă

largă — o masă de biliard pe care se aflau patru bile. Prin ușa deschisă pătrunse în fotoliul rulant foarte bătrînul dr. h.c. Isaak Kohler, și mai plăpînd și mai friabil și mai străveziu, aproape o fantomă. Părea să nu mă fi observat. Își manevră fotoliul pînă la masa de biliard. Spre surprinderea mea, se ridică din fotoliul pe rotile și începu să joace biliard. Pe o ușă din fundul camerei intră și Hélène. Sportivă, blue-jeans, cămașă de mătase și o jachetă împletită cu trei pătrate mari, roșu, albastru și galben. Puse degetul la gură. Am înțeles. Am urmat-o. Într-un salon mai spațios. Și aici o ușă cu canaturi. Am luat loc pe terasă. Sub o marchiză. A fost pentru ultima oară în acel an cînd am stat în aer liber. Scaune vechi împletite, o masă din metal placată cu ardezie. Pe pajiște — o mașină de tuns iarba. Se puteau vedea primele grămezi de frunziș. Între ele — păunii. Îmi spuse că tocmai lucra în grădină. Undeva în fundul parcului, un flăcău săpa pămîntul. Fluiera în timp ce lucra. Va trebui să ducă de aici păunii. Vecinii îi reclamă. De o jumătate de secol tot reclamă. Dar tatăl ei iubește păunii. Ea crede că îi plac atît de mult numai pentru că îi deranjează pe vecini. Îi lasă pe păuni să țipe cît vor. În pofida faptului că poliția intervine din cînd în cînd. Strigătul păunului este cel mai îngrozitor lucru ce poate fi auzit. Din cauza păunilor, casele din jur au pierdut din valoare. Prețul terenurilor a scăzut și el. Tatăl ei a cumpărat totul. Vecinii n-au mai îndrăznit să reclame. Îmi turnă apoi ceai. Tatăl dumneavoastră este un monstru, am spus. S-ar putea, îmi răspunse ea. Am întrebat-o dacă a citit manuscrisul. L-am răsfoit, răspunse ea. Spät o iubise, am spus eu, deși i-a fost greu să scrie despre asta, și ea îl iubise. Sărmanul Spät, spuse ea, singura femeie pe care a iubit-o a fost Daphne, despre

care și scrie cu cea mai mare însuflețire. Dragostea pentru ea, Hélène, există numai în imaginația lui. A existat numai în imaginația lui, m-am grăbit eu să precizez, sărmanul Spät a murit cu paisprezece zile în urmă, în Stüssital. „Ceaiul s-a răcit", spuse ea și vărsă conținutul ceștii ei la marginea terasei, pe pajiștea acoperită cu frunze galbene, la picioarele unui tînăr grădinar, care tocmai trecea pe acolo fluierînd cu obrăznicie.

Apoi se auzi strigătul păunilor. De obicei, nu țipă la această oră, îmi explică ea, adăugînd că vor înceta imediat. Însă păunii n-au încetat să strige. Ar fi mai bine să intrăm înăuntru, spuse ea, și am intrat în casă, am închis ușile cu canaturi și ne-am așezat în cele două fotolii, între noi aflîndu-se o măsuță pentru jocul de cărți. Coniac? Vă rog. Turnă în pahare. Afară, păunii strigau în continuare, cu încăpățînare, ciudat. Din fericire, tatăl ei nu aude bestiile astea, spuse ea și mă întrebă dacă am citit episodul cu adevărata Monika Steiermann. Tot ceea ce scrie acolo mi se pare neverosimil, am răspuns. Și ea fusese invitată la Monika, într-o seară de vară, spuse Hélène, nu împlinise încă optsprezece ani și, ca toată lumea din oraș, crezuse că Daphne e Monika Steiermann, pe care o admira, dar o și invidia, ca și pe Benno dealtfel, deoarece acesta o evita, cui nu-i sucise el pe atunci mințile, devenise chiar șic să te culci cu Benno, după cum devenise șic să te culci cu Monika Steiermann, deși toată lumea era convinsă că cei doi se vor căsători, și asta era considerat șic, dar ea, Hélène, era fiica lui Kohler și, deci, intangibilă. Benno o evita în mod premeditat. A primit invitația lui Steiermann fără nici un fel de rezerve, poate și pentru că spera să-l întîlnească acolo pe Benno, atît de îndrăgostită era. Îl înștiințase pe tatăl ei, după masa

de seară, cînd luau cafeaua. Tatăl o întrebă dacă invitația se referea la Aurorastrasse, apoi sorbi din ceașca cu Marc, acasă el bea întotdeauna Marc. La „Mon Repos", a spus ea, pînă acum nu fusese nimeni invitat acolo. Nu, arătase tatăl ei, acolo fuseseră invitați pînă acum numai Lüdewitz și el. Poate să-i dea un sfat? Nu are nevoie de nici un sfat, a spus ea, încăpățînată. Nu trebuie să accepte invitația, i-a spus tatăl și apoi sorbi din nou din cafeaua sa, acesta este sfatul său. Totuși s-a dus. A mers cu bicicleta pînă la Wagnerstutz și a sunat la poartă, după ce își sprijinise bicicleta de grilajul de fier, povesti ea mai departe. Se mirase că nu se întîmplă nimic. Apoi observase că marea poartă din fier forjat era neîncuiată și intră în parc, dar abia intrase că fusese cuprinsă de o spaimă inexplicabilă, a vrut să se întoarcă, dar poarta nu se mai deschidea. Dacă pînă atunci mai avusese în cursul povestirii o serie de ezitări, de acum înainte începu să vorbească de parcă întîmplările povestite nu s-ar fi referit la ea, ci la o altă persoană. Potrivit propriei ei relatări, din acel moment și-a dat seama că a căzut într-o cursă. Parcul sălbatic era scăldat în lumina de un roșu intens al apusului de soare, care se vedea ca o fîșie incandescentă, dîndu-ți impresia de maliționzitate. În mod mecanic, a pășit pe drumul către vila ce nu se vedea încă. Pietrișul îi scîrțîia sub picioare. Apoi, lîngă alee, a văzut un pitic de grădină, după aceea trei, și prin ierburile înalte de pe pajiștea necosită se întrezăreau alții, în mijlocul nipralelor și toporașilor, peste care crescuse linarița, avînd în lumina amurgului un aer răutăcios, în pofida fețelor lor bucălate, mai ales după ce a observat că și din copaci zîmbeau la ea pitici fumînd din pipă; scîrbită s-a grăbit să treacă de pitici pînă se trezi în fața unor pitici de grădină cu capete

mari, aproape fără păr și fără barbă, figuri executate din argilă pictată și care erau mai mari decît ceilalți pitici, cam de mărimea unui copil de patru ani. Nu îndrăzni să treacă pe lîngă ei, pînă cînd observă că unul din pitici îi face cu ochiul, așa că rămase înmărmurită pe loc, privind cu groază la figura piticului. Pe chipul acestuia apăru apoi un rînjet. Atunci, a luat-o la fugă prin parc, printre șirurile de pitici obsceni, pînă cînd ajunse pe o pajiște, unde nu se afla nici un pitic, o pantă ușoară, la capătul căreia se putea vedea vila. S-a oprit abia mai putînd să respire. Se uită în urmă, în speranța că s-a înșelat. Că totul a fost doar o iluzie provocată de frică. Dar l-a văzut din nou pe piticul rînjit care se apropia cu pași legănați și o luă iarăși la fugă către vilă, pătrunse prin ușa deschisă, auzi că cineva venea în goană după ea, așa că a străbătut repede holul, apoi a trecut printr-o sală în căminul căreia ardea focul, deși era vară, în camere nu era nimeni, iar în urma ei continuau să se audă pașii cuiva care se apropia în fugă. Ajunse într-un cabinet, închise ușa după ea și o zăvorî, apoi se uită în jur. Era singură. Pereții erau acoperiți cu fotografiile lui Benno. S-a așezat într-un fotoliu din piele. A simțit un miros dulceag ciudat. Și-a pierdut cunoștința. Apoi și-a revenit, continuă ea povestirea. Era înconjurată de patru coloși ce nu aveau nimic pe ei și miroseau a ulei de măsline. Erau lunecoși ca peștii. Nu-și mai amintește chiar totul. S-a apărat. Cineva a rîs. Apoi, i-au desfăcut picioarele. A apărut profesorul Winter, gol, burtos. Peste acest faun în căiduri, văzu piticul din grădină care fugise după ea. Acesta se suise pe un scrin și abia atunci și-a dat seama că nu era un pitic de grădină, ci o creatură feminină, care se uita acum la ea de pe scrin și tot ceea ce s-a întîmplat, s-a întîmplat numai din voința

acestei creaturi aproape fără păr pe capu-i de adult și cu un corp de copil de patru ani : fusese atrasă în acea vilă ca să se întîmple cu ea, cu Hélène, ceea ce nu se putea face cu acea creatură, deşi aceasta ar fi dorit să se poată face și cu ea acel lucru, și după ce a posedat-o Winter, s-au aruncat asupra ei și Benno, și apoi Daphne, și singura ei armă era plăcerea, a strigat, a strigat tot timpul, și cu cît mai mare îi era plăcerea cu atît mai chinuită era micuța creatură. Tremura din tot corpul, în priviri i se citea o infinită invidie, ca și cum ar fi fost copleşită de chinul de-a se vedea exclusă de la plăcerile pe care le trăia Hélène care, din ordinul ei, fusese violată de oamenii ei, pînă cînd creatura, în culmea durerii, strigă : „Încetați !", după care a izbucnit într-un plîns cu sughițuri. Atunci Hélène a fost lăsată în pace, creatura a fost dusă afară, și ea a rămas singură în cabinet. Și-a strîns hainele, în cămin mocnea jarul, apoi a trecut prin vestibul și a străbătut parcul în care se făcuse întuneric beznă, ajungînd la poartă. Nu era închisă, își termină ea relatarea, și, urcîndu-se pe bicicletă, se duse acasă.

A tăcut apoi. M-a întrebat dacă sînt șocat. „Nu", am spus, „dar încă un pic de coniac n-ar strica". Mi-a turnat și și-a turnat și ei. Reîntoarsă acasă, spuse ea, și-a găsit tatăl în camera de lucru. La masa de scris. Nu i-a dat aproape nici o atenție. I-a povestit totul. După aceea, el s-a dus la masa de biliard și a început să joace. Și acum ce vrea ? o întrebase el. Răzbunare, răspunsese ea. „Uită tot ce s-a întîmplat", i-a spus tatăl ei. Însă ea a continuat să ceară răzbunare. Atunci el și-a întrerupt jocul și a privit-o. O sfătuise doar să nu se ducă acolo, și ea se dusese. Treaba ei. Nici un sfat nu trebuie urmat, altfel devine un ordin. Ceea ce

s-a întîmplat nu are importanță deoarece s-a întîmplat deja. Trebuie să te debarasezi de tot ceea ce s-a întîmplat, cine nu poate uita se va prăbuși sub povara timpului și va fi distrus. Dar ea vrea totuși să se răzbune, a răspuns. „Copila mea", spuse tatăl, și era pentru prima oară cînd o numea așa, ceea ce spusese el înainte nu fusese decît tot un sfat. Dacă vrea răzbunare, ei bine, o va avea. Și aceasta e treaba lui. Apoi a pus patru bile pe masa de biliard și a lovit cu tacul, doar o singură dată, bila s-a lovit de marginea mesei, a ricoșat și a atins o altă bilă, care a căzut în „buzunarul" mesei, Winter, spusese tatăl ei, apoi o a doua bilă a căzut în „buzunar", Benno, apoi Daphne și cînd a spus Steiermann, pe masă nu mai era nimic. Și ea ? întrebase Hélène. Monika Steiermann este tacul, a răspuns el. O va folosi numai o singură dată. Ce o să se întîmple cu ei ? a întrebat Hélène. „Vor muri cu toții", a răspuns tatăl. În ordinea care i-a menționat. Să se ducă la culcare că el mai are de lucru.

Această convorbire, continuă ea, într-un tîrziu, eram deja la al treilea coniac, și din camera de alături se auzeau bilele de biliard ciocnindu-se, această convorbire și-o amintește neobișnuit de clar, mai clar decît ceea ce se întîmplase anterior la „Mon Repos" ; ajunsă în camera ei stinsese lumina și privise îndelung în noaptea nesfîrșită la stelele crude cărora le era indiferent dacă pe nimicnicia de nespus reprezentată de Pămîntul nostru există ori nu viață, fără a mai vorbi de destine umane, și deodată, i-a trecut prin minte bănuiala că tatăl ei dorise ca ea să se ducă acolo și se așteptase ca din curiozitate să fie ispitită să facă acest pas. Dar de ce o alesese pitica tocmai pe ea ? Înjosirea o viza pe ea, pe Hélène, sau pe tatăl ei ? Dacă îl viza pe tatăl ei,

de ce acesta o sfătuise mai întîi să renunțe la răzbunare? Dorea să reflecteze dacă să înceapă sau nu lupta? Care să fie oare miza în această luptă? Cine cu cine se confruntă? O neliniștea faptul că în spatele trustului de cărămizi, de care tatăl ei vorbea întotdeauna pe jumătate în glumă, se ascundea o întreprindere cu mult mai importantă și faptul că din cînd în cînd vorbea de silicon, afirmînd că acestuia îi aparține viitorul, deși toți pe care ea îi întrebase spuneau că habar n-aveau ce voia să spună tatăl ei. Începuse, oare, între el și Lüdewitz o luptă pentru putere? Oare ceea ce i se întîmplase ei fusese numai un semn din partea Monikăi Steiermann către Kohler că nu-i mai îngăduie să se amestece în treburile ei?

M-am gîndit la cele ce mi-a povestit. Un lucru nu pot să înțeleg, am spus, tatăl dumneavoastră a povestit la München despre crima sa, desigur fără să spună care a fost motivul adevărat al acesteia, dar faptul că abia în fața la „Du Théâtre" i-a venit ideea să folosească revolverul politicianului, ei bine, mi se pare total neverosimil. Hélène mă privi cu atenție. Era o femeie al naibii de frumoasă. Așa este, a spus ea, tatăl ei nu povestise adevărul. Au conceput crima împreună. Sărmanul Spät ghicise acest lucru. Tatăl ei îl împușcase cu propriul său revolver pe Winter și băgase arma în paltonul ministrului, iar ea luase revolverul în avion. în timpul zborului, iar la Londra, îl aruncase în Tamisa. Ministrul nu zburase cu o cursă Swissair spre Londra, am obiectat. Da, Stüssi-Leupin a avut dreptate cînd a pus astfel problema, însă el nu avea de unde să știe că, la cererea ministrului, ea zburase cu el spre Londra, în calitate de însoțitoare. În acest scop, îl vizitase mereu pe acesta cît s-a aflat în clinica aceea particulară. Am tăcut. Am privit-o. Avea o întreagă viață în urma ei,

și eu aveam o întreagă viață în urma mea. „Spät?“ am întrebat. Nu-mi evită privirea. I-am povestit întîlnirea mea cu el. Mă ascultă. Spät își făcuse despre ea o imagine falsă, mi-a spus calm, după cum și eu eram pe cale să-mi fac despre ea o imagine falsă. La numai cîteva săptămîni după noaptea aceea, ea s-a încurcat cu Winter, apoi cu Benno, de aici cearta dintre Benno și Winter, și cea dintre Daphne și Benno, și ruperea relațiilor acesteia cu Steiermann, dar cu cine nu se culcase, nu mai are nici o importanță, de fapt, cel mai exact răspuns ar fi că se culcase cu toată lumea. Purtarea ei este inexplicabilă chiar și pentru ea însăși. Încearcă mereu să explice pe cale rațională ceva irațional, deși purtarea ei este mai puternică decît rațiunea. Poate că toate explicațiile ei sînt doar pretexte pentru a-și justifica propria ei fire, care, în acea noapte la „Mon Repos“, se dezlănțuise, poate că, de fapt, aspiră spre noi și noi siluiri, fiindcă omul nu este cu adevărat liber decît atunci cînd este siluit: liber și de propria lui voință. Dar și aceasta nu reprezintă decît una din explicații. Sentimentul neplăcut că nu este decît o unealtă a tatălui ei nu a părăsit-o niciodată. Toți cei pe care îi numise atunci cînd juca biliard au încetat din viață, în ordinea amintită, ultima fiind Steiermann. În urmă cu doi ani. La sfatul lui, aceasta se lansase în afaceri cu arme, ceea ce a dus, apoi, la prăbușirea Societății pe acțiuni Trög. După aceea, a fost găsită moartă, pe insula ei grecească. Cele patru gorile ciuruite de gloanțe. Iar pe Monika Steiermann au găsit-o abia peste o jumătate de an, atîrnînd cu capul în jos dintr-un măslin. N-am citit despre asta? Numele de Steiermann nu-mi spunea nimic, am răspuns. Cînd știrea despre dispariția Monikăi Steiermann a apărut în ziare, spuse Hélène, pe masa tatălui ei a găsit o telegramă care consta numai

dintr-o serie de cifre, 1171953, care, dacă este privită ca dată, indică tocmai ziua cînd a fost violată. Dar dacă această crimă a fost săvîrșită din ordinul tatălui ei, cine au fost cei care au săvîrșit-o, și cine sînt cei care s-au aflat în spatele făptașilor, și cine se afla și în spatele acestora și așa mai departe? A fost oare moartea lui Steiermann sfîrșitul unui război economic? Lupta aceasta pentru putere a fost oare ceva rațional sau ceva irațional? Ce se întîmplă în această lume? Nu-și dă seama. Nici eu nu-mi dau seama, am zis.

„Să revenim la Spät", am spus, dacă nu are nimic împotrivă. Nu are nimic împotrivă, îmi răspunse ea, sperase, atunci cînd Spät acceptase însărcinarea tatălui ei, că va da de capătul firului. Și cine se afla acolo? Acolo se afla cel care îl instigase pe tatăl ei la crimă, ea însăși. Nu este foarte logic ce spuneți, am obiectat. De ce? răspunse, doar ea îl instigase pe tatăl ei. Avusese de ales. I-am spus că se învîrte într-un cerc vicios, mai întîi aruncase toată vina asupra tatălui ei și acum asupra ei înseși. Amîndoi sîntem vinovați, răspunse ea. Asta-i o nebunie, am spus. Îmi zise că este într-adevăr nebună. Continuați, i-am cerut pe un ton ceva mai răstit. Nu-și ieși din fire. Cînd, după eliberarea tatălui ei și plecarea acestuia, Spät o agresase și aproape că ajunsese să descopere adevărul, s-a dus la comandant și i-a mărturisit totul. Cum adică totul? am întrebat. A mărturisit, a mărturisit absolut tot, a repetat ea. Și? am întrebat. Tăcu. De fapt, spuse ea, și comandantul mi-a pus aceeași întrebare: Și? după care și-a aprins o țigară și m-a dăscălit, bătrînește. Benno s-a sinucis, ce rost mai are să constați acum cine a tras sau să cauți revolverul în Tamisa, există cazuri în care justiția își pierde semnificația, devenind doar o farsă. I-a mai spus să plece și că el a uitat ceea ce i-a povestit ea. De ce

tatăl ei nu a scos nici o vorbă despre Spät ? am întrebat. L-a uitat. Ca și Stüssi-Leupin, am spus. Ceea ce-i mai ciudat, răspunse ea, este faptul că tatăl ei își imaginează că Benno și nu el a săvîrșit omorul. Ea este singura care mai știe că tatăl ei a fost ucigașul. Am întrebat-o dacă știe precis pentru că, deși este foarte puțin probabil, n-ar fi exclus ca Benno să fi săvîrșit totuși crima. Scutură din cap. Tatăl ei a făcut-o A cercetat revolverul pe care l-a luat din buzunarul paltonului ministrului și pe care ea însăși îl încărcase acasă.

Am întrebat-o de ce îmi povestește toate astea. Mă privi mirată. De ce naiba i-am mai trimis manuscrisul ? Doar pentru a afla adevărul ? Sînt doar, înainte de toate, scriitor, deci un om pe care nu-l interesează adevărul celorlalți, ci propriul lui adevăr, de aceea trebuie să scriu un roman și nimic altceva, iar cînd cartea va apărea, ea va apărea sub numele meu, nu sub cel al lui Spät. Că manuscrisul provine de la Spät sau a fost scris de mine numai eu pot ști, deși afirm că l-am primit de la comandant. Și ea îl știa bine pe bătrînul palavragiu, venea adesea pe la tatăl ei și pe la ea și îl lua gura pe dinainte. Poate așa a făcut și cu mine. Dar dacă o voi folosi ca personaj, să nu o prezint ca pe una din femeile acelea de tip goethean, pe care-ți vine să le bați, într-atît sînt de plictisitoare, în afară de Philine, singurul din personajele născocite de bătrînul domn cu care acestuia i-ar fi plăcut să se culce. Rămase apoi privind fix în fața sa. Prin fața ferestrei trecu fluierînd tînărul grădinar. Găsesc singur drumul ? Mi-am luat rămas-bun. În camera lui de lucru, bătrînul continua să joace biliard. *A la bande.*

Două fără patru minute. Am ieșit în fața camerei mele de lucru. Cînd am construit-o, de aici se vedea lacul. Acum priveliștea este astupată de copaci. Pe unii

dintre aceștia am pus să-i taie ; nici nu existau încă cînd m-am mutat aici. E trist să tai copacii, e ca și cum i-ai ucide. Stejarul a crescut falnic. Copacii mă fac să percep timpul, timpul meu. În cu totul alt fel decît îl pot vedea în cele ce se întîmplă pe cer. Desigur, văd cu oarecare amărăciune Pleiadele, steaua Aldebaran, steaua Capella, stelele iernii, deși este încă vară, un semn că peste un trimestru voi deveni mai bătrîn cu un an. Pe cer se deapănă timpul obiectiv, timpul măsurabil al unui om care în curînd va împlini cincizeci de ani, însă la copaci simt timpul subiectiv, crescînd o dată cu mine pe drumul meu spre moarte, fără ca el să mai fie măsurabil, ci numai perceptibil. Și cum o simți oare Pămîntul trecerea timpului ? Privesc lacul înnoptat, care nu s-a schimbat, dacă faci abstracție de intervențiile oamenilor. Totuși, cît de bătrîn se simte oare Pămîntul ? La modul obiectiv ? Foarte bătrîn ? În vîrstă de patru miliarde și jumătate de ani ? Sau are un sentiment subiectiv, că este la vîrsta cea mai favorabilă, deoarece mai poate dura încă șapte miliarde de ani pînă cînd Soarele se va stinge ? Sau poate că percepe timpul trecînd cu o viteză fulgerătoare, simțindu-se, în același timp, pe sine ca pe o forță impetuoasă, plină de nerăbdare, fierbînd înlăuntrul său, făcînd să se îndepărteze continentele, ridicînd munți, răsturnînd straturile de piatră unele peste altele, revărsînd mările peste uscat, nu este oare mersul nostru pe solul ferm în realitate o peregrinare pe un teren mișcător, care oricînd s-ar putea deschide, pentru a ne înghiți ? Și, în fine, cum stau lucrurile cu timpul omenirii ? L-am măsurat și divizat cît mai obiectiv posibil, în antichitate, evul mediu, epoca modernă și epoca cea mai modernă, așteptînd una și mai modernă, firește, există diviziuni și mai fine ale timpului, cum ar fi cea

prin care moștenirii Răsăritului îi urmează epoca grecilor, încheiată și ea de Cezar și Hristos, urmată de epoca credinței, zarva veselă a Renașterii inaugurează epoca Reformei și după aceea vine epoca în care începe să se ridice rațiunea, nimic nu o poate opri, se mai ridică și astăzi, se ridică, se tot ridică, să nu dăm atenție chiar fiecărui amănunt, primul și cel de-al doilea război mondial și Auschwitz-ul nu au fost decît simple episoade, Chaplin este mai cunoscut decît Hitler, în Stalin nu mai cred decît albanezii, iar în Mao numai niște teroriști peruani, patruzeci de ani de pace contează, nu pretutindeni, să recunoaștem, de fapt numai între superputeri și în Europa, în Pacific și în Japonia, curățită de orice vină prin Hiroshima și Nagasaki, și pînă și China se deschide birourilor de turism. Dar cum își trăiește această pace — dacă, în general, are timp să se numească așa — timpul său? Îi percepe oare și dacă da, știe ce să facă cu el? Fuge timpul de ea? Trece oare timpul ca o furtună peste ea, ca un ciclon care azvîrle automobilele unul în altul, mătură trenurile de pe șine, face ca avioanele să se prăbușească în munți, incendiază orașele? Cum se scurge din punct de vedere obiectiv timpul celor patruzeci de ani ai noștri de pace măsurabilă, timpul în care un război real, pentru care lumea se tot înarmează, pare tot mai improbabil, deși continuă să obsedeze mințile oamenilor? Oare perioada noastră de pace, pentru menținerea căreia demonstrează milioane de oameni, purtînd pancarte, iar grupurile pop cîntă și se roagă, n-a luat de multă vreme forma a ceea ce odinioară numeam război, prin faptul că, pentru a ne liniști, am ajuns să găsim loc pentru catastrofe în pacea noastră? Istoria lumii leagănă în fața omenirii iluzia unui timp infinit, deși, obiectiv privind lucrurile, poate că ea nu este pentru Terra decît un scurt episod și

poate nici măcar asta, ci o întîmplare de o secundă, din punct de vedere cosmic, imposibil de a mai fi observată și care nu lasă după ea decît o urmă aproape invizibilă. Abia ieșiți din țărînă, legați încă de glie, dorienii credeau că s-au năpustit asupra lor înșiși. În realitate, tot așa ne năpustim și noi asupra noastră, fie în vreme de pace, fie în vreme de război, abia ieșiți din epoca glaciară, bărbați asupra femeilor, femei asupra bărbaților, bărbați asupra bărbaților, femei asupra femeilor, fără a fi conduși de rațiune, ci de instinct, acesta apărînd cu milioane de ani înaintea rațiunii și fiind greu de sesizat în motivațiile sale. Prin faptul că amenințăm cu bombe atomice, bombe cu hidrogen sau cu neutroni, ne apărăm, așadar, de ce-i mai rău, ca gorilele care se bat cu pumnii în piept pentru a înspăimînta celelalte hoarde de gorile, în timp ce sîntem în pericol să pierim chiar din cauza păcii pe care vrem s-o apărăm, înăbușiți de crengile pădurilor ucise. Obosit, m-am întors la masa mea de scris. Pe cîmpul meu de luptă, în sfera vrăjită a ființelor născocite de mine, dar nu într-o altă realitate, în afara celei căreia i-a trecut timpul, care nu este realitatea noastră. Născocite de mine, n-am reușită să le dezleg taina. Creaturile mele și-au făurit o realitate proprie, scăpînd puterii mele de imaginație și prin aceasta realității mele, timpului pe care l-am cheltuit pentru a le crea. Așa că au devenit și ele o părticică a realității noastre, a tuturor, iar prin aceasta, una dintre posibilitățile printre care se numără și cea pe care noi o numim istoria mondială, chiar și aceasta dezvoltată din coconul ficțiunilor noastre. Însă această istorie, care a fost reală numai în fantezia mea și care, acum, pusă pe hîrtie, se îndepărtează de mine, să fie oare mai absurdă decît istoria mondială, mai puțin sigură la seisme decît solul pe care ne construim orașele noastre?

Dar Dumnezeu ? Dacă există, ar fi acționat el altfel decît dr.h.c. Isaak Kohler ? N-a avut Spät libertatea de-a nu accepta însărcinarea de-a căuta un asasin care nu exista ? N-a trebuit el oare să caute un asasin care nu exista, la fel ca și omul care a mîncat din fructele pomului cunoașterii binelui și răului, trebuind să-l găsească pe Dumnezeu care nu exista, pe diavol ? Nu este aceasta o ficțiune a lui Dumnezeu pentru a-și justifica creațiile sale nereușite ? Cine este vinovat ? Cel care dă o însărcinare sau cel care o primește ? Cel care interzice sau cel care nesocotește interdicția ? Cel care emite legile sau cel care le încalcă ? Cel care permite libertatea sau cel care o practică ? Pe noi ne distruge libertatea pe care o permitem și pe care ne-o permitem. Părăsesc camera mea de lucru, care acum e goală, eliberată de creaturile mele. Este patru și jumătate. Pe cer văd prima oară constelația Orion. Pe cine vînează oare ?

FRIEDRICH DÜRRENMATT

22.9.85

CUPRINS

Dürrenmatt — moralistul

CRĂCIUNUL	15
AJUTORUL DE CĂLĂU	16
CÎRNATUL	20
FIUL	23
BĂTRÎNUL	25
TABLOUL LUI SISIF	30
DIRECTORUL DE TEATRU	40
CAPCANA	48
PILAT	65
ORAȘUL	77
DIN HÎRTIILE UNUI PAZNIC	99
CÎINELE	131
ABU CHANIFA ȘI ANAN BEN DAVID	137
SMITHY	153
MOARTEA PITIEI	173
JUSTIȚIE	205

Redactor : ONDINE CRISTINA DASCĂLIȚA
Tehnoredactor : ELENA DINULESCU

Bun de tipar : mai 1991
Coli de tipar : 24

Tipografia Universul S.A.
str. Brezoianu nr. 23—25
BUCUREȘTI

ISBN 973-34-0118-8

LEI 75